

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Iakob Gogebashvili Telavi State University
Телавский Государственный Университет им. Якова Гогешашвили

ISSN: 1512-0600
E-ISSN: 2667-9949

Crossref

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2021.07.28>

სამეცნიერო შრომების კრებული
TRANSACTIONS
СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

№ 1 (34)

თბილისი – Tbilisi – Тбилиси
2021

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**Iakob Gogebashvili
Telavi State University**

**Телавский Государственный
Университет им. Якова Гогებაшвили**

ISSN: 1512-0600

E-ISSN: 2667-9949

**DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2021.07.28>
<https://journals.4science.ge/index.php/TUW>**

სამეცნიერო შრომების კრებული

TRANSACTIONS

**СБОРНИК
НАУЧНЫХ ТРУДОВ**

№ 1 (34)

„გამომცემლობა სამშობლო“

თბილისი, 2021

ინდექსირებულია WORLDCATALOG-ის ბაზაში

SCIENTIFIC INDEXING SERVICES (SIS)

DIRECTORY OF RESEARCH JOURNALS INDEXING

CROSSREF (DOI)

სარედაქციო კოლეგია

ირმა შიომვილი – კოლეგიის თავმჯდომარე, სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის დეპარტამენტი, უნივერსიტეტის რექტორი (საქართველო)

ნუნუ გელდიაშვილი – თავმჯდომარის მოადგილე, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი, რექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში (საქართველო)

მანანა ღარიბაშვილი – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

ალექსანდრე მოსიაშვილი – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

ნინო კახაშვილი – სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის დეპარტამენტი (საქართველო)

როინ ჭიკაძე – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

შალვა ჭკადუა – სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის დეპარტამენტი (საქართველო)

ნინო გიორგაძე – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

თამარ ნადირაძე – საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების დეპარტამენტი (საქართველო)

ნინო კოჭლოშვილი – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

სედა ასატუროვი – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

ია ჯიმშიტაშვილი – სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის დეპარტამენტი (საქართველო)

შორენა ლაზვიაშვილი – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

მარიამ ზაქარიაშვილი – საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების დეპარტამენტი (საქართველო)

ნინო გოგიაშვილი – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

ჯუმბერ მაილაშვილი – სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის დეპარტამენტი (საქართველო)

ელენე ფილაშვილი – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი (საქართველო)

ნუგზარ სხირტლაძე – მათემატიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, კავკასიის უნივერსიტეტი, ვიცე-პრეზიდენტი სასწავლო დარგში (საქართველო)

დიმიტრი შველიძე – ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (საქართველო)

Shirley Wade McLoughlin – PhD in Educational Administration, Professor in Educational Sciences, Keene State College, new Hampshire (USA)

Лоренцо Венци – Doctor in Economics and Agro-Economics, Honorable professor of University of Tuscia (Italy)

Ирена Кудлинска – заведующая кафедрой английской филологии и прикладной лингвистики Университета Экономики в Быдгоще (Польша)

Светлана Бережная Викторовна – декан исторического факультета Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды (Украина)

Елена Дьякова Васильевна – Доктор педагогических наук, Харьковского педагогического университета имени Г.С. Сковороды (Украина)

Артур Владимирович Атанесян – Факультет социологии Ереванского государственного университета (Армения)

Harun Cimke – Doctor of Philology, Head of the Department of Georgian Philology, Recep Tayyip Erdogan State University, Rize (Turkey)

Юсиф Юсифов – Ректор Гянджийского государственного университета (Азербайджан)

Парвин Керимзаде – Проректор Гянджийского государственного университета (Азербайджан)

Александр Самойленко Григорьевич – Ректор Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя, Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя (Украина)

Марек Чамоти – Государственный Университет экономики (Польша)

Александр Мельничук Владимирович – Проректор по научной работе и международным связям, Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя (Украина)

Армен Айрапет – Доктор исторических наук, Директор ширакского центра арменоведческих исследований НАН РА (Ереван, Армения)

Marine Levidze – Doctor of Philology, American University of Middle East (Kuwait)

Шохруд Файзиев Фарманович – Доктор юридических наук (Узбекистан)

John Nickerson Wendel – Doctor of Education, Professor of the Faculty of Foreign Languages, Dokkyo University, Dokkyo (Japan)

Pravin R. Chhoub – Assistant Professor, Dr. D.Y. Patil Institute of Technology Pune (India)

Катерина Юрьева – Доктор педагогических наук, Харьковского педагогического университета имени Г.С. Сковороды (Украина)

Рена Мамедова – Доктор исторических наук – Национальная академия наук (Азербайджан)

Лилит Асоян – Доктор исторических наук, Ассоциированный профессор в Ширакский государственный университет им Налбандяна, Gumri State Pedagogical Institute (Армения)

Юрий Никитин – Доктор исторических наук, Ректор Сумского областного института последипломного педагогического образования (Украина)

საგამომცემლო საბჭო

1. მზია მაისურაძე – უნივერსიტეტის ადმინისტრაციის ხელმძღვანელი
2. შორენა წიგნაძე – ფილოლოგიის დეპარტამენტის სპეციალისტი, ფილოლოგიის დოქტორი
3. ია შიუკაშვილი – საერთაშორისო ურთიერთობების სამსახურის მთავარი სპეციალისტი

ტომის მთავარი რედაქტორი – პროფესორი ნუნუ გელდიაშვილი
nunu.geldiashvili@tesau.edu.ge

ჟურნალის სამუშაო ენებია: ქართული, ინგლისური, რუსული

ჟურნალი რეფერირებადია

სტატიები ქვეყნდება პლაგიატზე შემოწმებისა და ფარული რეცენზირების შედეგად.

წინამდებარე შრომების კრებული შედგენილია SCOPUS-ის სამეცნიერო ჟურნალების კლასიფიკატორის მიხედვით

ავტორის პოზიცია შეიძლება არ დაემთხვეს სარედაქციო კოლეგიის მეცნიერულ აზრს. ავტორი პასუხს აგებს ნაშრომის ხარისხსა და შინაარსზე

UDC (უაკ) 378.4 (479.221.2)+001.891
ი-18 თ- 441

ISSN: 1512-0600

E-ISSN: 2667-9949

<https://journals.4science.ge/index.php/TUW>

ჟურნალის DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2021.07.28>

© იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქ. თელავი, 2200 ქართული უნივერსიტეტის ქუჩა N1
სამეცნიერო შრომების კრებული იბეჭდება აკადემიური საბჭოს დადგენილების საფუძველზე

შპს „გამომცემლობა სამშობლო“

თბილისი, რობაქიძის გამზ. 7. ☎: 551 95 31 90
E-mail: ltd.samshoblo@gmail.com

გამომცემლობა
სამშობლო

ISBN 978-9941-9804-3-5

EDITORIAL BOARD

Irma Shioshvili – Chairman of the Editorial Board, Department of Social Sciences, Business and Law, Rector of Iakob Gogebashvili Telavi State University (Georgia)

Nunu Geldiashvili – Vice Chairman of the Editorial Board, Department of Humanities, Vice Rector for the Scientific Field (Georgia)

Manana Garibashvili – Department of Humanities (Georgia)

Aleksandre Mosiashvili – Department of Humanities (Georgia)

Nino Kakhashvili – Department of Social Sciences, Business and Law (Georgia)

Roin Tchikadze – Department of Humanities (Georgia)

Shalva Tchkadua – Department of Social Sciences, Business and Law (Georgia)

Nino Giorgadze – Department of Humanities (Georgia)

Tamar Nadiradze – Department of Natural Sciences and Information Technologies (Georgia)

Nino Kotchloshvili – Department of Humanities (Georgia)

Seda Asaturovi – Department of Humanities (Georgia)

Ia Jimshitashvili – Department of Social Sciences, Business and Law (Georgia)

Shorena lazviashvili – Department of Humanities (Georgia)

Mariam Zakariashvili – Department of Natural Sciences and Information Technologies (Georgia)

Nino Gogiashvili – Department of Humanities (Georgia)

Jumber Mailashvili – Department of Social Sciences, Business and Law (Georgia)

Elene Pilashvili – Department of Humanities (Georgia)

Nugzar Skhirtladze – Doctor of Mathematics, Professor, Vice President in Academic Affairs at Caucasus University (Georgia)

Dimitri Shvelidze – Doctor of History, Professor, Tbilisi State University (Georgia)

Shirley Wade McLoughlin – PhD in Educational Administration, Professor in Educational Sciences, Keene State College, new Hampshire, USA

Lorenzo Venci – Doctor in Economics and Agro-Economics, Honorable professor of University of Tuscia (Italy)

Irena Kudlinska – Head of the Department of English Philology and Applied Linguistics, University of Economics in Bydgoszcz (Poland)

Svetlana Berezhnaya – Dean of the Faculty of History of the Kharkov National Pedagogical University named after G.S. Frying pans (Ukraine)

Elena Dyakova – Doctor of Pedagogical Sciences, Kharkiv Pedagogical University named after Skovoroda (Ukraine)

Artur V. Atanesyan – Department of Sociology, Yerevan State University (Armenia)

Harun Cimke – Doctor of Philology, Head of the Department of Georgian Philology, Recep Tayyip Erdogan State University, Rize (Turkey)

Yusif Yusibov – Rector of Ganja State University (Azerbaijan)

Parvin Kerimzade – Vice-Rector of Ganja State University (Azerbaijan)

Alexander Samoilenko Grigorievich – Rector of Nikolai Gogol Nizhyn State University, Nikolai Gogol Nizhyn State University (Ukraine)

Marek Chamoti – State University of Economics (Poland)

Alexander Melnichuk Vladimirovich – Vice-Rector for Research and International Relations, Nizhyn State University named after Nikolai Gogol (Ukraine)

Armen Hayrapet – Doctor of Historical Sciences, Director of the Shirak Center for Armenian Studies of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia (Yerevan, Armenia)

Marine Levidze – Doctor of Philology, American University of Middle East (Kuwait)

Shokhrud Fayziev – Doctor of Law (Uzbekistan)

John Nickerson Wendel – Doctor of Education, Professor of the Faculty of Foreign Languages, Dokkyo University, Dokkyo (Japan)

Pravin R. Chhoube – Assistant Professor, Dr. D.Y. Patil Institute of Technology Pune (India)

Katerina Yurieva – Doctor of Pedagogical Sciences, Kharkiv Pedagogical University named after Skovoroda (Ukraine)

Rena Mamedova – Doctor of Historical Sciences – National Academy of Sciences (Azerbaijan)

Lilit Asoyan – Doctor of Historical Sciences, Associate Professor at Shirak State University named after Nalbandyan, Gumri State Pedagogical Institute (Armenia)

Yuri Nikitin – Doctor of Historical Sciences, Rector of the Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine)

Publishing Committee

1. **Mzia Maisuradze** – Head of Administration of Telavi State University
2. **Shorena Tsignadze** – Specialist of the Department of Philology, Doctor of Philology
3. **Ia Shiukashvili** – Chief Specialist of the International Relations Office

Volume Editor in chief – Professor **Nunu Geldiashvili**
nunu.geldiashvili@tesau.edu.ge

Languages of the Journal: **Georgian, English, Russian**

PEER REVIEWED JOURNAL

All submitted manuscripts in the refereed journal undergo check for plagiarism and double-blind peer review process before publication.

The present proceedings is compiled according to **SCOPUS** classification system of scientific journals.

The views of authors may not coincide with the positions of the Editorial Board
Author is responsible for the quality and content of the article.

UDC (უკუ) 378.4 (479.221.2)+001.891
ო -18 თ – 441

ISSN: 1512-0600

E-ISSN: 2667-9949

<https://journals.4science.ge/index.php/TUW>

Journal DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2021.07.28>

© Iakob Gogebashvili Telavi State University
Address: N1, Kartuli Universiteti Str., 2200 Telavi
Printed under the decision of the Academic Board

Publishing House “samshoblo”, 2021

Robakidze ave, Tbilisi, Georgia ☎: 551 95 31 90

E-mail: ltid.samshoblo@gmail.com

ISBN 978-9941-9804-3-5

ს ა რ ჩ ე ზ ი

1100 აგრარული და ბიოლოგიური მეცნიერებები (ყველა)

Тонкопей Юлия Леонидовна

Скиба Ольга Александровна

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЗДОРОВИТЕЛЬНО - ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ЧАСТО БОЛЕЮЩИМИ ДЕТЬМИ 6-7 ЛЕТ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19 15

1200 ხელოვნება და ჰუმანიტარული მეცნიერებები (ყველა)

1202 ისტორია

Алиева Таира

Наследие Дзеляледина Руми в исследованиях академика

В.А.Гордлевского 21

ახალკაციშვილი მაია

ცნობები ბასილი უჯარმელის შესახებ 30

1203 ენა და ენათმეცნიერება

Асатурова Седа

Средства и способы выражения отрицания в русском и грузинском языках (На материале русских и грузинских народных сказок) 36

გელდიაშვილი ნუნუ

მხატვრული ტექსტის აგების ერთი შესაძლებლობისათვის

ქართულში 43

მეტრეველი მედეა

სიღრმისეული სტრუქტურების თანამედროვე ინტერპრეტაციები 52

მოდებაძე ცისანა

კორონაპანდემია, როგორც ენის ლექსიკის გამდიდრების წყარო

(გერმანული ენის მაგალითზე) 61

ფალავა მამია

ბარამიძე მაია

ასიმილაცია შავშურ დიალექტში 66

ფილაშვილი ელენე

შემასმენელი გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში („სამოსელი პირველის“ მიხედვით) 75

ღამბაშიძე მანანა

О типологических своеобразиях композитов в русских и грузинских паремиях 81

ღარიბაშვილი მანანა

ღაზვიაშვილი შორენა

Verbal and Nonverbal Discourse of Male Characters in Animated Movies 94

ციხისთავი ანა

კონცეპტი ქალი ქართულ და ინგლისურ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში 96

წიგნაძე შორენა

აკა მორჩილაძის „ობოლეს“ ზოგიერთი ენობრივ-სტილისტიკური ასპექტი 104

1208 ლიტერატურა და ლიტერატურის თეორია

გიორგაძე ნინო

მიხეილ-გობრონ საბინინი 109

გოგიაშვილი ნინო

ზურაბ რთველიაშვილი და ქართული პოეტური პერფორმანსი 116

კოჭლოშვილი ნინო

რევაზ ინანიშვილის ერთი მინიატურის გამო 123

მოსეშვილი თინათინ

მეტაფიქცია როგორც კომუნისტური იდეოლოგიის კრიტიკის ინსტრუმენტი გივი მარგველაშვილის რომანში „კოლხი მედეა კოლხოზში“ 128

შიოშვილი ირმა

კახაშვილი ნინო

„კაცი ტანჯვისათვის არის გაჩენილი“ - ლიტერატურულ-ფილოსოფიური ასპექტები 140

1400 ბიზნესი, მენეჯმენტი და ბუღალტრული აღრიცხვა (ყველა)

ჩაგელიშვილი-აგლაძე ლალი

ჩაგელიშვილი კობა

კრიზისი და ცვლილებების მართვა მიკრო დონეზე..... 145

1700 კომპიუტერული მეცნიერება (ყველა)

ზაქარიაშვილი მარიამ

ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქცია გუმინ... დღეს... ხვალ... 152

ლაჩაშვილი თამაზ

სამარშრუტო ცხრილის შედგენა მარშრუტიზაციის სატატიკური ალგორითმის გამოყენებით 165

3200 ფსიქოლოგია (ყველა)

Петухова Ирина Алексеевна

Заушникова Марина Юрьевна

ГЕЙТКИПЕРСТВО КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРЕВЕНЦИИ СУИЦИДОВ В УКРАИНЕ..... 170

3300 საზოგადოებრივი მეცნიერებები (ყველა)

3304 განათლება

ბასილაძე ნოდარ

ნოდარ დუმბაძე პატრიოტულ-ინტერნაციონალური ალზრდის შესახებ 178

3308 სამართალი

რუბაშვილი მარიამ

მეთოფიშვილი ეკატერინე

დავალების გარეშე „ასევე“ სხვისი საქმეების შესრულება და მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულება 183

3320 პოლიტიკური მეცნიერება და საერთაშორისო ურთიერთობები

ქარელი თეიმურაზ

თაობათა ცვლა ამერიკის პოლიტიკაში 192

CONTENTS

1100 Agricultural and Biological Sciences

Тонкопей Юлия Леонидовна

Скиба Ольга Александровна

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЗДОРОВИТЕЛЬНО - ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ЧАСТО БОЛЕЮЩИМИ ДЕТЬМИ 6 - 7 ЛЕТ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19 15

1200 ARTS AND HUMANITIES (ALL)

1202 HISTORY

Алиева Таира

Наследие Джеляледдина Руми в исследованиях академика В.А.Гордлевского 21

akhalkatsishvili Maia

Some Historical Notes about Basil Ujarmel 35

1203 LANGUAGE AND LINGUISTICS

Асагурова Седа

Средства и способы выражения отрицания в русском и грузинском языках (На материале русских и грузинских народных сказок) 36

Geldiashvili Nunu

Literary Text Constructing Possibility 51

Metreveli Medea

Modern interpretations of in-depth structures 60

Modebadze Tsisana

Coronapandemia as a source of language vocabulary enrichment (On the example of the German language) 65

Paghava Mamia

Baramidze Maia

Assimilation in the Shavshian dialect 73

Philashvili Elene

The Role of Predicate in Guram Dochanashvili's Fiction (based on „The Best Robe“) 79

Gambashidze Manana	
For Typological Features of Composites in Russian and Georgian Paremies	87
Garibashvili Manana	
Lazviashvili Shorena	
Verbal and Nonverbal Discourse of Male Characters in Animated Movies	88
Tsikhistavi Ana	
Concept of Woman in Georgian and English Phraseological Units	103
Tsignadze Shorena	
For Some Linguistic-Stylistic Aspects of <i>Obole</i> by Aka Morchiladze	108

1208 LITERATURE AND LITERARY THEORY

Giorgadze Nino	
Mikheil- Gobron Sabinin	115
Gogiashvili Nino	
Zurab Rtveliashvili and Georgian Poetic Performance	122
Kotchloshvili Nino	
Because of one miniature of Revaz Inanishvili	126
Moseshvili Tinatini	
Metafiction as an Instrument of Critique of the Communist Ideology in Givi Margvelashvili's Novel "Colchis Medea in Kolchos"	138
Shioshvili Irma	
Kakhashvili Nino	
„A man is born to be suffered“ - literary-philosophical aspects	144

1400 Business, Management and Accounting (all)

Chagelishvili-Agladze Lali	
Chagelishvili Koba	
Crisis and Change Management at the Micro level	150

1700 Computer Science (all)

Zakariashvili Mariam

HCI – Human Computer Interaction Yesterday... Today... Tomorrow... 164

Tamaz Lachashvili

Designing Routing Table by Using Static Algorithm of Routing 169

3200 Psychology (all)

Petukhova Irina

Zaushnikova Maryna

GATEKEEPERS AS AN IMPORTANT COMPONENT OF
SUICIDE PREVENTION IN UKRAINE..... 177

3300 Social Sciences (all)

3304 Education

Basiladze Nodar

Nodar Dumbadze about patriotic-international Upbringing 182

3308 Law

Metopishvili Eka

Rubashvili Mari

Negotiorum gestio and performance against will of dominus 191

3320 POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL RELATIONS

Kareli Teimuraz

Generational change in American politics 196

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЗДОРОВИТЕЛЬНО - ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ЧАСТО БОЛЕЮЩИМИ ДЕТЬМИ 6 - 7 ЛЕТ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19

Тонкопей Юлия Леонидовна

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, доцент

Скиба Ольга Александровна

кандидат биологических наук, доцент,
Сумской государственной педагогической
университет имени А. С. Макаренка

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.01>

***Абстракт.** Часто болеющие дети нуждаются в постоянной профилактике и оздоровлении, особенно в период пандемии Covid-19, ведь существует большой риск возникновения повторных заболеваний с осложнениями. На сегодняшний день в Украине, как и в большинстве стран мира, наблюдается неутешительная статистика повышения заболеваемости Covid-19 среди разных возрастных групп населения, в том числе выявлено большое количество подтвержденных случаев и среди детского населения.*

У детей младшего школьного возраста без соблюдения условий профилактики коронавирусной болезни могут быть осложнения в виде мультисистемного воспалительного синдрома.

Целью исследования было научно обосновать оздоровительную и профилактическую деятельность в условиях пандемии COVID-19 с детьми первого года обучения, которые часто болеют респираторными заболеваниями.

Установлено, что для оздоровления детей в условиях дистанционного процесса обучения должны быть включены отработки навыков соблюдения гигиены, дыхательные упражнения, физические занятия, самомассаж, закаливание и профилактическое питание. Ввиду того, что по шкале оценки уровня физической активности для детей был присущ «крайне легкий» и «легкий», одной из ключевых задач является повышение уровня двигательной активности во время изоляции COVID-19 и общего иммунного ответа организма.

Ключевые слова: часто болеющие дети, Covid-19, пандемия, оздоровление, профилактика, изоляция.

Постановка проблемы. На сегодняшний день особую актуальность приобретают вопросы профилактики COVID-19 среди разных групп населения. Ведь пандемия COVID-19 (Coronavirus disease 2019) сформулировала перед медицинскими специалистами мирового сообщества ряд задач своевременной, быстрой и эффективной диагностики, медицинской помощи и профилактики больным с сопутствующими хроническими заболеваниями и практически здоровым людям, оказавшимся в условиях строгой самоизоляции (Hanke L., 2020).

Сохранение и укрепление здоровья детей является одной из наиболее актуальных проблем современности. За все время пандемии в Украине COVID-19 заболело около 300 000 детей. Больше всего подтвержденных случаев заболевания среди детей выявлено в возрастной группе 10–14 лет – более 40%. Еще 26% приходится на категорию 15–17 лет (Лянной Ю., 2020; Hurst J., 2020;).

Однако достаточно высоким остается заболеваемость и среди младших детей, когда одной из неотложных проблем является распространенность бронхолегочной патологии, которая остается наиболее распространенной в Украине среди детей младшего школьного возраста, в том числе. Беспокойство вызывают дети, у которых такие болезни несколько раз повторяются и характеризуются неблагоприятным затяжным течением. Частота возникновения гриппа среди детей составляет от 10 до 20% всех респираторных заболеваний, остальные 80-90% респираторных заболеваний – это острые респираторные вирусные инфекции (Комисаренко С., 2020; Hurst J., 2020).

Анализ актуальных исследований. Исследование специалистов свидетельствует о том, что проблемной группой, повышающей уровень общей заболеваемости, являются дети с частыми респираторными инфекциями, ее численность колеблется в пределах 15–40%. В процессе роста ребенка существуют определенные «критические» периоды формирования иммунной системы и один из них приходится на 6-7-летний возраст детей (Consiglio, 2020; Hurst J, 2020)

Вышеуказанный факт является результатом экзогенных и эндогенных факторов развития организма ребенка. Положение усугубляется тем, что под влиянием внешних и внутренних условий изменяется характер течения острой респираторной вирусной инфекцией и растет число лиц с повышенной бронхиальной реактивностью. У детей после 6-7 лет чаще наблюдаются обострение уже сложившихся хронических тонзиллитов, аденоидитов, синуситов и др.

Известно, что частые заболевания дыхательной системы снижают ее функциональные возможности. Нарушение диффузии газов в легких (в результате разрастания соединительной ткани после воспалительных процессов), нарушение подвижности грудной клетки, поверхностное дыхание – это может привести к развитию дыхательной недостаточности и повысить склонность к инфицированию различных респираторных заболеваний, особенно в разгар пандемии COVID-19 (Li X, 2020; Wadman M; 2020).

Кроме того, частое инфицирование оказывает влияние на некоторые элементы жизнедеятельности, ограничивая двигательную активность длительности отдыха, что пагубно влияет на процессы роста и развития детей.

Таким образом, распространенность данной патологии и ее осложнения в детском возрасте определяет задачи, связанные не только с разработкой современных программ лечения, но и реализацией и внедрением на ранних этапах восстановления и профилактических мероприятий.

На сегодняшний день активно исследуются алгоритмы комплексного применения средств профилактики и физической терапии среди детей разной возрастной категории во время пандемии COVID-19, но, как правило, они приспособлены к условиям стационара, поликлиники или санатория. В настоящее время существует острая объективная необходимость разработки профилактики и оздоровления детей 6 – 7 лет в условиях изоляции и в период посещения учебных заведений .

Цель статьи – научно обосновать оздоровительную и профилактическую деятельность в условиях пандемии COVID-19 с детьми первого года обучения, которые часто болеют респираторными заболеваниями.

Способы и организация исследования. В процессе исследования использован метод анализа научной информации экспресс-выпусков государственной Служба статистики Украины, структурно-логический, аналитический метод и метод системного подхода. Для оценки уровня физической перегрузки во время пандемии использовали шкалу Борга (CR-10). Этот метод позволяет субъективно оценивать физическую нагрузку по шкале от 0 (ни нагрузки) до 10 баллов (максимальная нагрузка). Статистическую обработку проводили по общепринятым методам вариационной статистики с помощью программы STATISTICA 8.0.

Изложение основного материала. Коронавирусная болезнь COVID-19; шифр по МКБ-10: U07.1 2019-nCoV острая респираторная болезнь, подтвержденная лабораторным

тестированием независимо от тяжести клинических признаков или симптомов (вирус идентифицирован). Лабораторные обследования не всегда применяются как диагностический критерий, особенно если форма течения легкая, иногда бессимптомная, особенно среди детей младшего школьного возраста.

На сегодняшний день значительно повысилось количество детей, часто болеющих острыми респираторными заболеваниями, связанными с их возрастными особенностями. На протяжении многих лет в практике физической терапии и лечения часто болеющих детей накапливались знания и опыт научных работников и специалистов, которые занимались поиском, обоснованием и усовершенствованием наиболее действенных и эффективных средств и методов оздоровления данного контингента (Комісаренко С., 2020).

Сейчас в Украине ежедневно наблюдается повышение заболеваемости COVID-19 среди детей разных возрастов. Во многих регионах учебные заведения переходят на дистанционный формат обучения из-за роста уровня заболеваемости.

В условиях изоляции и дистанционной формы обучения до сих пор не определена единая схема и научно обоснованные подходы к сохранению здоровья часто болеющих детей.

Известно, что дети младшего школьного возраста без должной профилактики коронавирусной болезни могут иметь осложнения, а также у некоторых детей развивается мультисистемный воспалительный синдром (MIS-C) (Consiglio, 2020).

Согласно разработанным рекомендациям ВООЗ, первоочередной задачей для родителей или опекунов остается обучение отработке навыков соблюдения гигиены с детьми младшего школьного возраста. К таким отнесено внедрение практики социального дистанцирования (расстояние от людей, избегание толп) усвоения характерных поведенческих и гигиенических практик, таких как: прикрытие ротовой полости и носа во время кашля и чихания локтем и частое мытье рук. Кроме того, необходимо повышать уровень местного иммунитета с соблюдением температурного режима в помещении (18-21 ° С) и поддержанием базовой влажности – от 40 до 60% и проветриванием жилого помещения.

Для оценки уровня физической перегрузки во время пандемии ВООЗ рекомендуется использовать шкалу Борга (CR-10). Этот метод позволяет субъективно оценивать физическую нагрузку по шкале от 0 (ни нагрузки) до 10 баллов (максимальная нагрузка). В целом в ходе субъективного исследования указанного показателя активности установлено, что для часто болеющих детей младшего школьного возраста более присущ «крайне легкий» и «легкий» уровни физической нагрузки. Указанный результат свидетельствует о необходимости повышения уровня двигательной активности в условиях изоляции и дистанционной формы обучения среди указанного контингента.

В целом предпочтение отдается комплексному применению профилактически восстановительных мероприятий, включающих базовую схему оздоровления детей: оздоровительную гимнастику, физиотерапию, массаж. Специалисты по физической терапии акцентируют внимание на организации лечебно-профилактического процесса, подборе целесообразных физических упражнений, методике рационального профилактического питания. С помощью анализа результатов опыта определено, что основные направления физической терапии детей носят несколько обобщающий и универсальный характер.

С целью более тщательного подбора средств и методов их условно можно разделить на три периода: подготовительный, острый и период восстановления. В отдельных источниках литературы отмечают, что во время подготовительного периода (ноябрь – декабрь, февраль – март – апрель) целесообразно использовать следующие методы оздоровления: дыхательную гимнастику, оздоровительные физические нагрузки, точечный самомассаж, закаливание и профилактическое питание.

Основным средством профилактики респираторных заболеваний, в том числе и коронавирусной болезни, являются дыхательные упражнения, а именно: упражнения с

изменением длительности вдоха и выдоха, звуковая гимнастика, статические и динамические упражнения с преодолением сопротивления. Упражнения выполняют с малой интенсивностью, количество повторений 2 – 3, темп – медленный или средний, только при отсутствии противопоказаний (слабости, повышение температуры выше субфебрильной и т.п.).

В условиях изоляции и дистанционного процесса обучения доступным и эффективным средством считается точечный самомассаж, который должен включать в себя классические методики только в игровой форме с иммуностимулирующим эффектом на фоне систематического повторения процедур. Рекомендуется проводить точечный самомассаж по классической методике: точки массируют по возбуждающему типу 20 – 30 секунд, 2 – 3 раза в день.

Для стимуляции устойчивости к организму точечный самомассаж рекомендуют применять в зависимости от типа течения заболевания по седативной или возбуждающей методике. Широко применяют Су Джок терапию, если имеющие место явления удушья наклеивают зерна гречихи, яблоки или винограда на проекцию легких, периодически надавливая на зерна, что стимулирует кровообращение в легочной системе, снимает отек слизистых, повышает сопротивляемость организма.

Для усиления эффекта от применения точечного самомассажа его сочетают с дыхательной гимнастикой, что способствует повышению жизненной емкости легких, дыхательного объема, усилению легочной вентиляции и стимуляции окислительно-восстановительных процессов.

Большинство авторов советуют применять упражнения с преодолением сопротивления, с предметами, статические и динамические во время физкультурных минуток и пауз в условиях дистанционного учебного процесса. Занятия проводят 3 – 4 раза в день, время проведения одной процедуры варьируется в зависимости от средства лечебной гимнастики (если утренние занятия упражнениями то 10 – 15 минут, физкультурная минутка – 1 – 2 минуты и др.).

В комплексе оздоровления детей широко применяются закаливающие процедуры для повышения сопротивляемости их иммунной системе. В домашних условиях под наблюдением взрослых лиц это может быть омовение рук и лица водой перед проведением утренней гимнастики и ходьба босиком по жесткой поверхности [8].

Кроме вышеуказанных мероприятий, направленных на профилактику заболеваемости у детей, рекомендовано профилактическое питание. Одним из важнейших условий для оздоровления данного контингента детей является обеспечение сбалансированного, рационального питания с дополненным комплексом витаминов и микроэлементов. Пищевые продукты должны быть питательны и обогащены витаминами А, Е, С, D макро- и микроэлементами (кальция, фосфора, магния, железа, цинка). При таких условиях будут улучшаться метаболические процессы, кровообращение, лимфообращение, повысится сопротивляемость организма и общее состояние.

Необходимо употреблять в пищу продукты, содержащие большое количество витаминов, особенно «С» и «D», ведь он повышает резистентность, стимулирует защитные силы организма. Он содержится в таких продуктах как бузина, апельсин, лимон, малина, грейпфрутовый сок, свекла, лук, спаржа, капуста (исключение есть аллергические реакции на любой продукт).

Выводы. На сегодняшний день остаются не решенными вопросы систематического оздоровления часто болеющих детей в условиях пандемии COVID-19, что приводит к актуальности и необходимости проведения дальнейших исследований в соответствующем направлении.

Часто болеющие дети нуждаются в постоянной профилактике и оздоровлении, ведь существует большой риск возникновения рецидивов. Поэтому такие дети нуждаются в постоянном контроле состояния здоровья.

Наиболее оптимальными профилактическими и оздоровительными мероприятиями в условиях пандемии определена лечебная дыхательная гимнастика, самомассаж, закаливание и

профилактическое питание. Именно их комплексное применение в разные периоды выздоровления приводит к повышению резистентности и устойчивости к организму перед воздействием вредных факторов окружающей среды.

Эффективность указанного комплекса оздоровительно-реабилитационных мероприятий очевидна и обоснована в научных работах. Однако существует проблема увеличения контингента часто болеющих детей, что требует расширения спектра оздоровительно-профилактических мероприятий в условиях пандемии. Таким образом, перспективы дальнейших поисков заключаются в разработке, обосновании и внедрении эффективных программ физической терапии детей с частыми респираторными заболеваниями на фоне COVID-19.

Список использованной литературы:

1. Комісаренко С. (2020) Світова коронавірусна криза. – К.: ЛАТ&K1.
2. Лянной Ю. О., Скиба О. О., Пшенична Л. В. та ін. (2020). Аналіз демографічної ситуації та стану здоров'я дорослого населення північно-східного регіону України. Світ медицини та біології, 2020. № 4 (74): 85-89. DOI: [10.26724/2079-8334-2020-4-74-85-89](https://doi.org/10.26724/2079-8334-2020-4-74-85-89) <https://womab.com.ua/en/smb-2020-04/8750>
3. Consiglio C.R., Cotugno N., Sardh F. et al. (2020) The immunology of multisystem inflammatory syndrome in children with COVID-19. Cell. Vol 183 (4): 968-981. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cell.2020.09.016>.
4. Hurst J.H., Heston S.M., Chambers H.N. et al. (2020) SARS-CoV-2 infections among children in the biospecimens from respiratory virus-exposed kids (BRAVE Kids) study. medRxiv. 08.18.20166835; DOI: <https://doi.org/10.1101/2020.08.18.20166835>.
5. Li X, Xu S, Yu M, Wang K, Tao Y, Zhou Y, et al. (2020) Risk factors for severity and mortality in adult COVID-19 inpatients in Wuhan. The Journal of allergy and clinical immunology. Vol 146(1): 110-8.
6. Novak, I. (2020). Therapy for children with cerebral palsy: Who, what, and how much? Developmental Medicine and Child Neurology, Vol 62 (1): 17. <https://doi.org/10.1111/dmcn.14345>
7. Wadman M. (2020) Can interferons stop COVID-19 before it takes hold? Science. Vol 369: 125–126. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.369.6500.125>

The methodological bases of health preventive work with children aged 6-7 who often get sick under the conditions of the covid-19 pandemic

**Tonkopei Yu.L.
Skyba O.O.**

Sumy State Pedagogical University
named after A.S Makarenko

Abstract

Children with a high incidence of children need constant prevention and rehabilitation, even during the Covid-19 pandemic. There is a high risk of recurrence of diseases with complications. Today in Ukraine, as in most countries of the world, there is a special statistics on the increase in the incidence of Covid-19 among different age groups of the population. A large number of confirmed cases have also been identified among the child population.

The Children of primary school age who do not comply with the conditions for the prevention of coronavirus disease may have complications in the form of a multisystem inflammatory syndrome.

The research aim of the study was to scientifically substantiate health and preventive activities in the context of the COVID-19 pandemic with first-year children who often suffer from respiratory diseases.

It has been established that in order to improve the health of children in the conditions of distance learning, it is necessary to develop hygiene skills, breathing exercises, physical exercises, self-massage, hardening and preventive nutrition. On a scale for assessing the level of physical activity for children, the "extremely easy" and "easy" levels were inherent. One of the main tasks is to increase the level of physical activity in the isolation of COVID-19, as well as the overall immune response of the body.

Key words: sickly children, Covid-19, pandemic, recovery, prevention, distance learning, isolation

**Наследие Джемшаддина Руми в исследованиях академика
В.А.Гордлевского**

Алиева Таира

Институт Рукописей им. М.Физули
Национальной Академии Наук
Азербайджана,
старший научный сотрудник

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.02>

***Абстракт.** Известный ученый-востоковед В.А.Гордлевский в своих исследованиях не обошел стороной творчество Джемшаддина Руми, известного как Мевлане (1207-1273/74) – одного из выдающихся суфийских поэтов, основателя в городе Конья дервишского ордена мевлевийа, названного в его честь.*

Существует много путей познания истины. Создаваемые многими учеными богословами различные тарикаты, текке (в нынешнем понимании «организация», «направление») были направлены на объединение людей для служения Богу, объединение под флагом Ислама для совершения богоугодных дел, помощи бедным, утверждению социального равенства, пресечению фактов угнетения бедных богатыми. Орден «мевлевийе» Дж.Руми был самым влиятельным среди таких тарикатов.

Согласно Руми, Бог абсолютно непознаваем. Он творец всех реалий. Человеческий разум не в силах познать сущность, но ее атрибуты мистики познают интуицией и чувством – беспредельной любовью. Существует непрерывный, единый и вечный процесс, идущий по кругу, процесс нисхожденья и восхожденья (от Него и к Нему).

В.А.Гордлевский определяет в очень четкой форме свою принципиальную позицию по проблеме малоазиатских Сельджуков. Она по словам автора, сводится к тому, чтобы снять «с Сельджукидов обвинения, подсказываемые иногда пристрастием некоторых историков, как будто восточные народы – турки, монголы – только и разрушали культуру народов, исповедующих христианство».

В.А.Гордлевский пишет, что у Дж.Руми были ученики-последователи не только среди мусульман; слушая и наблюдая его, христиане переходили в ислам. Когда Руми умер, среди собравшихся вокруг погребальных носилок рядом с мусульманами были христиане, евреи, последователи других религий. Они шли, распевая псалмы и говорили: «Смотря на него, мы познали природу Иисуса, Моисея и всех пророков».

Ключевые слова: Джемшаддин Руми, Гордлевский, мевлеви, суфий

Академик В.А.Гордлевский (1876-1956) является одним из великих представителей русского и советского востоковедения. Он посвятил жизнь изучению Востока, непрерывно вел научно-исследовательскую работу, сочетая ее с руководством кафедрой Турецкого языка и преподаванием турецкого языка и литературы.

Его произведения в области языка, литературы, истории, географии, этнографии, исламоведения и других областях способствовали углубленному

изучению наследия народов Востока.

Избранные сочинения В.А.Гордлевского, изданные во второй половине XX века в виде четырехтомного собрания, охватывают историю Турции, этнографию, фольклор, язык и литературу народов Востока, исламоведение и представляют огромное значение для исследователей в этих областях.

Для плодотворной научной работы он считал необходимым владение в совершенстве тремя восточными языками: арабским, турецким и персидским.

Турки, среди которых он долгое время жил и творил, называли его «Валядул-эмир» (так легче было для них произношение имени «Владимир»).

Существует много путей познания истины. Создаваемые многими учеными богословами различные тарикаты, текке (в нынешнем понимании «организация», «направление») были направлены на объединение людей для служения Богу, объединение под флагом Ислама для совершения богоугодных дел, помощи бедным, утверждению социального равенства, пресечению фактов угнетения бедных богатыми. Самым влиятельным среди таких тарикатов был орден «мевлевийе» Дж. Руми.

И академик в своих исследованиях также не обошел стороной творчество суфийского поэта и мыслителя XIII века Джелялеddина Руми.

О жизни Руми впервые написал его сын Султан Велед (1226-1312) в произведении «Ибтиданаме» («Изначальная книга»). Однако жизнь и деятельность Руми неоднократно исследовалась востоковедами и богословами.

Джелялеddин Мухаммад ибн Баха`ад-Дин Мухаммад Султан ал`улама Валад ибн Хусайн ибн Ахмад Хатиби-йи Балхи-йи Руми, сокращенно Джелялеddин Руми, известный как Мевлане (1207-1273/74) – один из выдающихся суфийских поэтов в истории ислама, основатель дервишского ордена мавлавийа, названного в его честь. Родился Руми в городе Балхе, расположенном в настоящее время на территории Афганистана, в семье проповедника и муфтия Баха`ад-Дина Мухаммада Валада. Незадолго до татаро-монгольского нашествия последний вместе с семьей, когда будущему поэту было примерно пять лет, покинул Балх и отправился через Багдад в паломничество в Мекку. Впоследствии семья жила в Иерусалиме, Дамаске, некоторое время гостила в Карамане в доме Лала Шерафеddина. По вечерам в доме велись разговоры о теории ислама. В Карамане Мевляна женился на Гевхер, дочери хозяина дома. В 1228 году их семья прибыла в город Конья (греческий Иконион) на юго-востоке Анатолии, где отец был назначен преподавателем в одно из медресе при дворе турок-сельджуков.

В то время Конья была столицей Конийского султаната Сельджуков.

В Конье Джелялеddин получил хорошее образование не только богословско-юридическое, но также и в области точных наук. После смерти отца в 1231 году Джелялеddин занял его место при дворе и стал преподавать в медресе традиционные теологические науки. Спустя некоторое время скончались мать и старший брат Мевляны. Однако потом у Мевляны родились два сына. Одного из них Мевлана назвал Султан Веледом, а второго – Алаэddином Челеби.

Впечатления скитальческой жизни, социальных неурядиц Ирана, где они также жили, угрозы монгольского нашествия углубляли суфийские настроения Джемшаддина и привели его в лагерь крайних суфиев — пантеистов, что вызвало столкновение с клерикальным духовенством и впоследствии повлекло гибель одного сына Джемшаддина, а также и друга-учителя дервиша Шамсаддина Тебризи (умер в 1257 г.). Это был период, когда сельджукский султанат прекратил свое существование после монгольского нашествия. В Анатолии образовалось много удельных княжеств. Ситуация в Анатолии после опустошительного нашествия была очень тяжелой. Населению приходилось трудно в обстановке полной разрухи. Это породило в народе пессимистические и, как следствие, мессианские настроения. В Анатолии того периода жили адепты различных религий — иудаизма, многих направлений христианства, зороастризма, ислама, язычества. Мевляне в этот период принесло славу проповедование идей исламского мистицизма. Это учение стало основой творчества Мевляны.

В произведении Джемшаддин Руми «Маснави» есть притча о слоне, попавшем в темное помещение. Желая понять, что за существо находится перед ними, люди ощупывали его руками. Тронув хобот, один сказал, что это водосточная труба, другой, потрогав ухо, заявил, что это большое опахало, третий, наткнувшись на ноги, предположил, что это колонны, четвертый, пощупав спину, заключил, что это перед ним большой трон. Притча завершается выводом о том, что сведения, получаемые от органов чувств, поверхностны, неистинны. Разум, полагающийся на достоверность данных, сообщаемых ему органами чувств, неизбежно впадает в ошибку.

Согласно Руми, Бог абсолютно непознаваем, Он — нечто, что существует вне бытия, Он творец всех реалий. Человеческий разум не в силах познать сущность, но ее атрибуты мистики познают интуицией и чувством — беспредельной любовью. Существует непрерывный, единый и вечный процесс, идущий по кругу, процесс нисхождения и восхождения (от Него и к Нему). Это движение охватывает все явления, как в неорганическом и органическом мире, так и в мире абсолютной души. Последователи суфизма подчеркивали неразрывную связь человека с Богом, человека с природой, уподобляя отношения солнца и луча.

Руми не считал себя ни философом, ни поэтом в традиционном понимании этих слов. Он чувствовал себя человеком, страстно любящим Бога, чья всепоглощающая страсть и преданность Богу освобождает его от общественных условностей и религиозных стереотипов.

В XIII веке в Малой Азии особо процветала наука (на арабском языке) и поэзия (на персидском языке). Благодаря таким ученым как Джемшаддин Руми, а также Садраддин Коневе, Шамс Тебризи и другим столица сельджукидов Конья превратилась в центр духовного просвещения.

Кстати, следует отметить, что В.А.Гордлевский определяет в очень четкой форме свою принципиальную позицию по проблеме малоазиатских Сельджуков. Она по словам автора, сводится к тому, чтобы снять «с Сельджукидов обвинения, подсказываемые иногда пристрастием некоторых

историков, как будто восточные народы – тюрки, монголы – только и разрушали культуру народов, исповедующих христианство».(Гордлевский, В.. 1960. Избранные сочинения, том 1, Москва, Издательство восточной литературы, стр.47)

Итак, Джемаледдином Руми был основан суфийский орден мевлевийя, получивший название от титула Джемаледдина – Мевлеви (араб. «Маула» - «владыка, покровитель»). Характерны радения мевлевийя спением и пляской. Мевлевийя кружились вокруг шейха и одновременно вертелись (отсюда и другое название мевлевийя-"вертящиеся дервиши"). Радением мевляне доводили себя до экстаза, который считали признаком слияния с Аллахом.

Первоначально основу братства составляли мелкое купечество, базарный люд, ремесленники, торговцы. Постепенно социальное лицо братства изменилось и оно превратилось в братство состоятельных людей, большинство османских султанов были связаны с Маулавийя. Активно братство действовало в Турции вплоть до 4 сентября 1925 г.. Так, в 1920 году Конья, как оплот последователей Дж. Руми Мевлеви – поднялась против Мустафы Кемаль паши. Вследствие декрета №677 от 30 ноября 1925 года о закрытии обителей тюрбе, запрещения орденов и некоторых религиозных церемоний дервишские организации были ликвидированы, а все земли и недвижимость этих организаций были конфискованы. Текке Дж. Руми также прекратил свою деятельность и стал музеем.

Следует отметить, что и до президентства Мустафа Кемаль паши известны много случаев закрытия обителей во времена правления султанов. Причиной тому могли служить как обеспокоенность султанов повышенным авторитетом религиозных организаций среди народа, так и нарушения дервишами установленных основателями обителей порядков и совершения ими насилия над мирными жителями. В народе про них говорили: «по утрам ходят в кюляхе (конусообразный головной убор), а по вечерам с дубинкой.

Конья была сокровищницей науки, для изучения которой академик В.А.Гордлевский в 1928 году отправился в Турцию. Однако, эта поездка была небезопасной. Как вспоминал В.А.Гордлевский, в связи с политической обстановкой в стране за ним неустанно ходил шпик и это отпугивало «и расхалаживало» его друзей и знакомых.

Академик В.А.Гордлевский вспоминает, что когда он осматривал тюрбе, сопровождаемый директором музея Мехметом Юсуфом, последний нервно срывал тряпичные узелки с решеток в тюрбе, привязанные посетителями для исполнения загаданных ими желаний. В тюрбе хранился большой апрельский котел (nisantasi) от монгольской эпохи; прежде в котел сливали «третий апрельский дождь», считающийся обладающим целительной силой и жители из котла разбирали воду. Как пишет В.А.Гордлевский, для поклонения Мевляне его почитатели останавливались у тюрбе перед окном снаружи и совершали молитву, а больные привязывали к решетке тряпочки во исполнение их желаний на оздоровление. Несмотря на официальный запрет, поклонники продолжали молиться у окон тюрбы, веруя в чудодейственную силу Мевляна.

Академик, опираясь на многочисленные источники, так объясняет появление радений (пляски сяма): в Малой Азии эти пляски распространены были уже в XII веке и здесь сказались быть может еще и обычаи местного греческого населения, перешедшие потом к мевлеви. Используя с одной стороны местные обычаи, а с другой – поддавшись течению, шедшему из Ирака, Дж. Руми ввел плясовые радения.

Хотя академик В.А.Гордлевский и отмечает, что на появление радений повлияли обычаи местного греческого населения, следует отметить, что как всем известно, религиозные церемонии, сопровождаемые музыкой, были также у древних тюрков и у многих других народов.

О появлении титула Джелаледдина «Мевлеви» в четырехтомнике избранных сочинений академик В.А.Гордлевский пишет следующее, ссылаясь вначале на статью академика В.В.Бартольда, представленную на заседании Отделения гуманитарных наук 10 апреля 1929 года под названием «Житие Садреддина Коневы», в котором написано: *«В тюрбе Дж.Руми в Конье хранятся до трех с половиной тысяч книг рукописных и печатных. Под номером «794» значится «Житие Садреддина Коневы», ученого-богослова и суфия, современника Дж.Руми (умер в 673 г.х., т.е. в 1274/75 г.). Рукопись новая, переписанная в 1294 г.х. (т.е. около в 1877 г.) рукой Ахмеда Фебзи Зуварыклы, принадлежала мевлеви Рифату; как явствует из предисловия, автору голос свыше указал написать в месяце реджебе 1006 г.х. (т.е. в 1598) житие, которое посвящено было Осман-аге, знатному человеку, покровителю угодников и благочестивых людей.*

Знаменитый ученый и мистик Садреддин обучал, как говорят древнейшие менакыбы, Дж.Руми и, когда затруднялся понять что-нибудь, обращался к ученику: *«А ну, мевляна, ты что скажешь?»* Так и утвердилось *«за муллою Хункяром» это произзвище»* (Гордлевский, В.. 1960. Избранные сочинения, том 1, Москва, Издательство восточной литературы, стр. 219), а затем, ссылаясь на Веледа Челеби, указывает, что впервые обращение «мевлеви» было произнесено Шемседдином Тебризи.

Так, академик В.А.Гордлевский пишет, что во время пребывания в Турции он познакомился в Веледе Челеби – потомком Дж.Руми. 02 июня 1909 года, накануне рождения Дж.Руми, Велед Челеби пригласил В.А.Гордлевского на «ночь «арус» (невесты). По окончании мероприятия Велед Челеби рассказал о Дж.Руми следующее: «Род Мевлана восходит к Абу Бекру, первому халифу – преемнику пророка Мухаммеда (это по отцовской линии, а по материнской линии, судя по другим источникам к четвертому халифу Иمامу Али – Т.А.). Отец его «султан улемов» Бехаэддин жил в Балхе (ныне город Мезари-Шариф в Афганистане). Он долго странствовал с сыном. По прибытию их в Конью Султан Алаэддин Кейкубад I стал звать его к себе во дворец, но Бехаэддин отказался: «Дворцы – для султанов, караван-сарай – для купцов, а для дервишей – медресе» сказал он и построил себе медресе Алтунпа. Проводил время в молитвах, учредил братство, во время радений исполнялась уже пляска – сэма. Когда Бехаэддин находился в Дамаске, он отдал сына в ученье Шерафеддину Самарканди. Повзрослев, Джелаледдин

женится на дочери Шерафеддина. От этого брака и рождается Султан Велед.

Во время пребывания в Турции академик В.А.Гордлевский посетил в городе Кютахье могилу и обитель Эргункана Челеби, потомка Руми в пятом колене. Здесь также находится могила Сагибдеде – шейха обители и автора произведения «Сефинеи мевлевие» («Корабль мевлеви»).

Следует отметить этимологию слова «челеби». Существует множество разных мнений. Опять таки, опираясь на разные источники, В.А.Гордлевский указывает то на сирийские или курдские корни слова «челеби», то на те же греческие. Однако, по мнению академика И.Ю.Крачковского, оно использовалось в Сирии как «джелеби». В Египте тех, кто являлся турком по отцовской линии и жил в период Османского господства, называли «челеби». В Турции впервые титул «челеби» относился к потомкам Дж.Руми, однако, со временем этот почетный титул стал употребляться для обращения к некоторым государственным деятелями, бекташи, ахи (Изеддин Ахи Челеби) и другим лицам.

Академик В.А.Гордлевский писал о Руми с большой симпатией, опираясь на многочисленные архивные материалы, рукописи, документы и слушая рассказы знаменитых ученых и местных жителей. Как было им установлено, султан Рукнеддин Кылыч Арслан IV величал Джеляледдина «отцом». Мать его, грузинка Тамара (жена султана Гияседдина Кейхюсрева II) чувствовала к Дж.Руми какое-то какое-то благоговение: она велела написать с него портрет и, уезжая куда-нибудь из Коньи, возила портрет с собой, она платила большие деньги (2000 червонцев), чтобы заполучить одежду (рубашку) его и т.д.. Постепенно орден мевлеви укрепился не только в столице, но и в провинции. У детей визиря Муинеддина Перване была фамильная привязанность к мевлеви: так, в Амасье сыном визиря было построено мевлевихане. Султаны Мехмет II, Селим Явуз I, Сулейман Кануни и другие также почитали Дж. Руми, его дервишей и ученых-богословов.

В.А.Гордлевский пишет, что у Дж.Руми были ученики-последователи («мюриды») не только среди мусульман; слушая и наблюдая его, христиане переходили в ислам. Когда Руми умер, среди собравшихся вокруг погребальных носилок рядом с мусульманами были христиане, евреи, последователи других религий. Они шли, распевая псалмы, читая Пятикнижие и Евангелие и говорили: «Смотря на него, мы познали природу Иисуса, Моисея и всех пророков».

Как пишет В.А.Гордлевский, в тот период в Малой Азии христиан и мусульман сближали часто заключавшиеся браки между ними. Религиозная противоположность, ослабленная внизу, сглаживалась; на окраинах Византийской империи ортодоксальное христианство (православие) подтачивалось, в Грузии, например, распространялись, с одной стороны, манихейство (*дуалистическое учение о борьбе добра и зла, света и тьмы как изначальных и равноправных принципов бытия; основано иранским пророком Мани (216-277) на идеях гностицизма, зороастризма и христианства*) а с другой – суфийские учения. Влияние туземных христиан (греков) давно просачивалось изнутри: в домах феодалов была христианская прислуга –

невольники, наложницы, пажи и т.д.. У султана Гияседдина Кейхюсева II жена была Тамара (Гюрджи-хатун), дочь грузинской царицы Русудан, от которой он имел сына –будущего султана Алаэддина Кейкубада II.

В 1273 году (по некоторым данным в 1274 г.) Руми умер. Ссылаясь на рукописи, В.А.Гордлевский пишет: Дж.Руми любил учителя – «великого шейха» С.Коневи – и, умирая, завещал, чтобы погребальную молитву над ним прочел именно он. Как указано в вышеуказанной рукописи, во время похорон громадная толпа провожала тело Дж.Руми: несколько раз гроб ломался; всюду слышались рыдания. И только к вечеру процессия подошла к могиле. Шерефеддин Кайсари рассказал, что Садраддин, огорченный, все плакал; дважды хотел он совершить молитву, но от волнения терял сознание, и только третий уже раз он мог исполнить завет Джалаледдина». (Гордлевский, В.. 1960. Избранные сочинения, том 1, Москва, Издательство восточной литературы, стр.223)

Однако, как пишут другие источники, он не смог исполнить завет Джалаладдина и поручил эту задачу кадию Сираджедину.

Садраддин Коневи образно говорил, «рассыпались четки», «смерть ученого – гибель мира», - повторял он хадис.

Таким образом, для Мевляны основным элементом было триединство Бога, Человека и Вселенной. Мевляна и в наши дни представляет собой символ любви, терпимости и диалога. Вот что он говорил: «Источник всех книг един. Все молятся, обратившись к единому алтарю. Все дороги ведут к одному и тому же дому. Тысячи колосьев произрастают из единого семени. Все в могилах одного цвета – индусы, кипчаки, народ Римского края, эфиопы...».

Гуманистические идеи Джалаледдина Руми Мевляны, жившего 8 столетий назад, сохраняют свою актуальность и в наше время. В своих произведениях он обращался ко всем людям, ибо творчество этого поэта и мыслителя содержит философский анализ вечных проблем, стоящих перед человечеством. Учение Мевляны оказало влияние на творчество многих великих людей – от Гёте до Мориса Бежара и др..

Сегодня его творчество и философия продолжает занимать значительное место в научных кругах. Мевлана характеризовал свой жизненный путь следующими словами: «Я загорелся, горел и сгорел». Он не считал смерть исчезновением, а принимал свой уход из мира живых как день возрождения и воссоединения со Всевышним. Поэтому, он запретил своим последователям горевать по нему: «После смерти не ищите могилу на земле. Наша могила в душе у просветленных». В связи с этим, годовщина смерти Мевланы не отмечается как день поминовения и каждый год в течение 10 дней, начиная с 7 декабря, в Конье проходит фестиваль Мевланы.

Закончить я хочу следующими словами академика В.А.Гордлевского: «Когда в 1926 году опять увидел я старого друга Веледа Челеби, он, депутат меджлиса от вилайета Кастамону, был уже в европейском котелке... И глядя на него, я думал: «В феске ли, в шляпе или в кюлахе, все таки это он, потомок Джалаледдина Руми, которому близок был человек, в какую бы религиозную

или национальную оболочку он ни укрылся» «Приди ко мне, приди, кто бы ты ни был, хотя бы гяур или язычник, приди!» - слышу я манящий призыв великого поэта, и мне хочется снова и снова побывать в Конье, старой столице Сельджукидов, где я оставил столько друзей, живых и мертвых». (Гордлевский, В.. 1962. Избранные сочинения, том 3, Москва, Издательство восточной литературы, стр. 32)

Литература:

1. Abdülkadir Erdoğan, Necmeddin Ahmedin sandukası (Konya, 1936, n.2, s.108)
2. Aflaki. Menaqib-el-Arifin (Cl. Huart. Les saints des derviches tourneurs, Recits, traduits du persan et annotés, Paris, t.1, 1918, t.2, 1922).
3. Ahmet Refik. Anadolu da Türk aşiretleri (966-1200), İstanbul, 1930.
4. Cl. Huart, Les saints des derviches tourneurs, t.I, p.336
5. D.S. Margoliouth, Mawlawiya ("Enzyklopaedie des Islam", Bd.III, Leiden-Leipzig, 1936), S.487.
6. Fuat Köprülü. Türk dili ve edebiyatı hakkında araştırmalar, İstanbul, 1934. 15. Mehmet Yusuf. Konya asarı atika müzesi rehberi, İstanbul, 1930.
7. Köprülü zade Mehmet Fuad. Bizans müesseselerinin Osmanlı müesseselerine tesiri.
8. O. Spies, Mu`nis al-`Ushshaq. The friend by Shihabuddin Suhrawardi Maqtul ["Bonner Orientalistische Studien" (Stuttgart Heft 7, 1934), s.8.
9. T. Houtsma. Recueil de textes relatifs a l'histoire des Seldjucides, vol.III, partie I'Histoire des Seldjucides de l'Asie Mineure d'après İbn-Bibi, Leide, 1891.
10. Talat Mümtaz Yaman, Kastamonu tarihi, İstanbul, 1935, s.87.
11. V. Cuinet. La Turquie d'Asie-Minore, t.1, f.3, Paris, 1895, p.829.
12. В.А. Гордлевский. Баха-уд-дин Накшбанд Бухарский (сб. «Сергею Федоровичу Ольденбургу», Л., 1934), стр. 162
13. В.А. Гордлевский. Из комментариев к староосманскому переводу хроники малоазийских Сельджукидов, так называемой хроники Ибн-Биби («Древности восточные», т.4. М., 1913)
14. В.А. Гордлевский. Избранные сочинения в четырех томах. Москва. 1960-1968 годы.
15. В.В. Бартольд. «О некоторых восточных рукописях в библиотеках Константинополя и Каира» («Зап. Вост. Отд. Императорского археологического общества», т. XVIII, СПб., 1908), стр. 0124-0137.
16. В.В. Бартольд. О погребении Тимура. («Зап. Вост. Отд. Императорского археологического общества», т. XXIII, вып. I-II. СПб., 1915), стр. 4.
17. В.В. Бартольд. Туркестан в эпоху монгольского нашествия, ч.2, СПб, 1900 год.
18. В.Д. Смирнов. Мнимый турецкий султан, именуемый у европейских писателей XVI века Calerinus Cyriscelebes («Записки Восточного отделения Русского археологического общества», СПб, 1908, т.18).
19. Е. Бертельс. Великий Азербайджанский поэт Низами. Баку. 1940.
20. И.Ю. Крачковский. Две арабские сказки из Назарета, - «Сообщения Российского палестинского общества, XXIX, стр. 31, прим. 5).
21. کوپرلی زاده محمد فؤاد، أناطولیده اسلامیب، ص. ۳۷.
22. «Voyages d, İbn Batoutah, texte arabe, accompagne d'une traduction par C. Defremery et B.R. Sanguinetti», Paris, 1854.

Legacy of Jelyaleddin Rumi in the studies of Academician V.A. Gordlevsky

Taira Alieva
Institute of Manuscripts. M. Fizuli
Azerbaijan National Academy of
Sciences, Senior Researcher

Abstract

The well-known orientalist V.A. Gordlevsky in his research did not bypass the work of Jelyaleddin Rumi, known as Mevlane (1207-1273/74), one of the outstanding Sufi poets, the founder of the Mevleviya dervish order in the city of Konya, named after him.

There are many ways to know the truth. Various tarikats, tekke (in the current sense of "organization", "direction"), created by many learned theologians, were aimed at uniting people to serve God, uniting under the flag of Islam to do charitable deeds, help the poor, establish social equality, and suppress the facts of oppression of the poor by the rich. The Mevlewiye order of J. Rumi was the most influential among such tarikats.

According to Rumi, God is absolutely unknowable. He is the creator of all realities. The human mind is unable to cognize the essence, but mysticism cognizes its attributes through intuition and feeling - boundless love. There is a continuous, single and eternal process going around in a circle, a process of descent and ascent (from Him and to Him).

V.A. Gordlevsky defines in a very clear form his principled position on the problem of the Asia Minor Seljuks. According to the author, it boils down to removing "the accusations against the Seljukids, sometimes prompted by the predilection of some historians, as if the Eastern people – the Turks, the Mongols – only destroyed the culture of the people who profess Christianity."

V. A. Gordlevsky writes that J. Rumi had disciples-followers not only among Muslims; listening and watching him, Christians converted to Islam. When Rumi died, Christians, Jews, followers of other religions gathered around the funeral stretcher next to the Muslims. They walked singing psalms and saying: "Looking at him, we knew the nature of Jesus, Moses and all the prophets".

Keywords: Jelyaleddin Rumi, Gordlevsky, Mevlevi, Sufi

ცნობები ბასილი უჯარმელის შესახებ

ახალკაციშვილი მაია

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.03>

აბსტრაქტი. აღნიშნულ სტატიაში განხილულია XIII საუკუნის მეორე ნახევარში მოღვაწე ბასილი უჯარმელთან დაკავშირებული ცნობები.

სამეცნიერო სტატიის მთავარი მიზანია ბასილი უჯარმელთან დაკავშირებით ქართულ ისტორიულ წყაროებში დაცული ინფორმაციის შესწავლა. ნაშრომში გამოყენებულია კვლევის შემდეგი მეთოდი: კრიტიკული ანალიზი.

წარმოდგენილ სტატიაში კრიტიკულად არის გაანალიზებული ბასილი უჯარმელის შესახებ წყაროებში დაცული ინფორმაცია და გამოთქმული ვარაუდები.

შესწავლილი მასალებიდან ჩანს, რომ ბასილი უჯარმელის შესახებ საისტორიო მასალებში მცირე ინფორმაციაა მოცემული, მის შესახებ ძირითად ცნობებს და მოსაზრებებს ვხვდებით „ქართლის ცხოვრებას“ და ივანე ჯავახიშვილის „ქართველი ერის ისტორიაში“. ჟამთააღმწერელი მას XIII საუკუნის 60-იანი წლების საქართველოში, დავით ულუს ამბების გადმოცემისას ახსენებს. ივანე ჯავახიშვილი ბასილის პიროვნების შესახებ სრული სურათის წარმოდგენის მიზნით ახდენს ლოგიკურ დაშვებებს, მის თხზულებაში ვხვდებით „უნდა მიემართათ“, „უნდა მოჰხდომოდა“.

ბასილი უჯარმელის შესახებ გამოთქმულია ვარაუდი რომ მას ეკუთვნის იდეა ეკლესიისთვის მიწების ჩამორთმევის შესახებ, რომელსაც ეკლესიის მხრიდან მწვავე რეაქცია მოჰყვა. 1263 წელს საეკლესიო კრებამ მიიღო დადგენილება, რომელიც მიწების ჩამორთმევის წინააღმდეგ იყო მიმართული, დადგენილებაში საუბარია ეკლესიის მიერ შეჩვენებულ პირზე, რომელსაც ასევე ბასილი უჯარმელთან აიგივებენ.

პირდაპირი წყაროების არ არსებობის გამო, კვლევის საფუძველს წარმოადგენს ბასილი უჯარმელისადმი გამოთქმული ვარაუდები, რომლებიც სავსებით შესაძლებელია იყოს ჭეშმარიტი და მცდარიც.

საკვანძო სიტყვები: მონღოლები, დავით ულუ, ბასილი უჯარმელი, საეკლესიო დადგენილება, ესუქანი.

წყაროებში პირდაპირი ცნობები ბასილი უჯარმელის შესახებ არ მოგვეპოვება, სავარაუდოდ, უჯარმელად იმიტომ მოიხსენიება, რომ კახეთის ერთ-ერთი პუნქტის უჯარმის მფლობელია. მისი პიროვნების შესასწავლად ქართულ საისტორიო მწერლობაში მთავარ წყაროს „ქართლის ცხოვრება“ და ივანე ჯავახიშვილის „ქართველი ერის ისტორია“ წარმოადგენს.

ჟამთააღმწერლის მიხედვით, მას ჭყონდიდელის თანამდებობა უკავია „... განდიდნა ჭყონდიდელი ბასილი და უჯარმელი...“ (ქართლის ცხოვრება, 1959:253).

დავით აღმაშენებლის დროიდან ჭყონდიდელისა და მწიგნობართუხუცესის თანამდებობა გაერთიანებულია. ამიტომ ივანე ჯავახიშვილი ბასილი უჯარმელს მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელად მოიხსენიებს, რაც გულისხმობს, რომ ერთსა და იმავე დროს იგი იყო საერო და სასულიერო ხელისუფლების წარმომადგენელი (ივანე ჯავახიშვილი, 1982:77). როდის მიიღო ეს თანამდებობა ან რით იყო განპირობებული მისი ასეთი დაწინაურება უცნობია, სავარაუდოდ, ეს მისადმი დავით ულუს მაღალი ნდობით იყო განპირობებული.

ჟამთააღმწერლის ცნობით, როდესაც დავით ულუ მონღოლებს აუჯანყდა და დასავლეთ საქართველოში გადავიდა, მის მამულებს ბასილი უჯარმელი განაგებდა. ...*“და მეფისა იმერთა ყოფასა შინა დიადი აწყინა სეფეთა ქუეყანათა, რამეთუ ვითარ თვისთა ხედვიდა“* (ქართლის ცხოვრება, 1959:253).

ივანე ჯავახიშვილი მიიჩნევს, რომ ბასილი უჯარმელისადმი გავრცელებული ინფორმაცია „მეფის პირადი მამულის ზიანით მართვა-მოვლის“ შესახებ სიმართლეს არ შეესაბამებოდა და სწორედ ამიტომ, მეფემ იგი კიდევ უფრო განადიდნა (ჯავახიშვილი, 1982:92). ჩვენს მიერ შესწავლილ წყაროებში პირდაპირი ცნობა მეფის მიერ ბასილი უჯარმელის განდიდებისა არ ჩანს. არ არსებობს, აღნიშნული ბრალდების არც დამადასტურებელი და არც უარყოფელი ცნობა. თუ ივანე ჯავახიშვილის მოსაზრებას დავეყრდნობით ბასილის უდანაშაულობის შესახებ მაშინ ჩნდება კითხვა.

რა მიზანს ემსახურებოდა ბასილის ცრუ დასმენა მეფის წინაშე?! მეფის არ ყოფნის დროს ბასილი მხოლოდ სამეფო მამულებს განაგებდა, რეალური ძალაუფლება და ქვეყნის მართვა-გამგეობის სადავეები შადიმანის¹ ხელში იყო, ხომ არ უნდა ვიფიქროთ, რომ მეფის აღმოსავლეთ საქართველოში დაბრუნების შემდეგ, მეფის სიბაზე² დგომის დროს, როცა, როგორც ივანე ჯავახიშვილი ვარაუდობს რეალური მართვა-გამგეობა ბასილის ხელში გადავიდა. სწორედ, აქედან უნდა დაწყებულიყო მის მიმართ უარყოფითი განწყობების ჩამოყალიბება და მეფის წინაშე მისი დასმენა?!...

ივანე ჯავახიშვილის „ქართველი ერის ისტორიაში“ ბასილი უჯარმელის შესახებ კიდევ ერთ საინტერესო მოსაზრებას ვხვდებით, რომელიც „ქართლის ცხოვრებაში“ დაცული არ არის. როგორც ვიცით, მონღოლებმა საქართველოს მრავალი სახის გადასახადი დააკისრეს, მოსახლეობამ გადასახადების გადახდის მიზნით საკუთარი მიწების გაყიდვა დაიწყო, შედეგად მოსახლეობის ნაწილი ლუკმა-პურის გარეშე დარჩა. ივანე ჯავახიშვილის მოსაზრებით, *„უმიწოდ დარჩენილ მოქალაქეებს მეფის ხელისუფლებისთვის უნდა მიემართათ... გადატაკებულნი და უმამულოდ დარჩენილნი სთხოვდნენ მეფეს, მათთვის მიწა ეწყალობებინათ... ცხადია, შესაფერისი ღონისძიების გამონახვა თვითონ დავით ულუს არ შეეძლო და მისი გადაწყვეტისთვის ზრუნვა მწიგნობართუხუცესს უნდა მოჰხდომოდა“* (ჯავახიშვილი, 1982:94).

ივანე ჯავახიშვილის აზრით, გადატაკებული მოსახლეობის სასარგებლოდ ბასილი უჯარმელმა ეკლესია-მონასტრებისთვის მიწების ჩამორთმევისა და

¹ დიდვაჭარი, ქართული ისტორიული წყაროების მიხედვით, მონღოლებს იგი აღმოსავლეთ საქართველოს მმართველად უნდა დაენიშნათ, სწორედ ამის გამო გადაწყვიტა დავით ულუმ მონღოლებთან ურთიერთობების მოწესრიგება (ავტორთა კოლექტივი, 1979:430).

² მონღოლთა ბატონობისას ქართველებს საქართველო-შარვანის საზღვარზე მორიგეობა დაევალა, აღნიშნულ პროცესში მეფე პირადად მონაწილეობდა, რის გამოც ქვეყნის მართვას ფაქტობრივად ვეღარ ახორციელებდა (ავტორთა კოლექტივი, 1979:432).

ხალხისთვის გადაცემის ინიციატივა წამოაყენა³ (ჯავახიშვილი, 1982:94). ბასილის დაკავშირება აღნიშნულ ინიციატივასთან ივანე ჯავახიშვილის ლოგიკურ დაშვებას წარმოადგენს, რადგან მსგავსი სახის ინფორმაცია წყაროებში არ იძებნება. რის საფუძველზე მოახდინა ავტორმა ბასილის დაკავშირება აღნიშნულ გადაწყვეტილებასთან?

ისტორიულ წყაროებში არსებობს „დადგენილება საეკლესიო კრებისა დავით ულუსადმი“, რომელიც თარიღდება 1263 წლით. დადგენილება ეხება ეკლესიისთვის მიწების ჩამორთმევის საკითხს..... რითაც დასტურდება ისტორიულად აღნიშნული მოვლენის არსებობა. ვინ არის ამ გადაწყვეტილების ავტორი (მეფე, მწიგნობართუხუცესი...) დადგენილებაში არ ჩანს. არის თუ არა მოხსენიებული პირი ბასილი უჯარმელი უცნობია, ივანე ჯავახიშვილის მიერ ბასილისა და დადგენილებაში მოხსენიებული პირის გაიგივება ბასილის იმ დროის მდგომარეობით უნდა აიხსნას. ნიშანდობლივია, რომ „ქართლის ცხოვრებაში“ თანადროული ამბის გადმოცემისას ბასილის გარდა სხვა პირის მოხსენიება არ ხდება, რაც კიდევ უფრო ზრდის იმის ალბათობას რომ ბასილი უჯარმელი გავლენიან პირს წარმოადგენდა, რომელსაც შეეძლო მსგავსი გადაწყვეტილების მიღება.

დადგენილებაში ეკლესიის წარმომადგენლები მეფეს სთხოვენ მამულების სიგელების ბოძებას, ამასთან, ახსენებენ თბილისის ამირა ჯაფარას, რომლის მმართველობის დროსაც არ მომხდარა ეკლესიის შევიწროება. *„...მოაღებინეთ სიგლები და ნიშნები ყულაი ყულას, ვისთვისცა გიბოძებია... მაგრამ ამის უძნელბედესნიც ყოფილან მაშინ ჟამნი, ოდეს დიდი კათოლიკე ეკლესიაი შენებულა, ჰასრე რომე ჯაფარ ამირად ჯდომილა თფილი[ს] და ქალაქი სპარსთა ჰქონები[ა]; და თუით რაიმცა მიზეზი არავინ კადრა საყდართა ქუეყნის ქონებისა და დარღუევის მნებებელმან“* (დოლიძე, 1970:162).

დადგენილებაში საუბარია ეკლესიის მხრიდან პირის შეჩვენებაზეც, რომელიც დავით ულუმ არ შერისხა. კანონის მიხედვით, ეკლესიისგან შეჩვენებული პირი სამეფოსაც უნდა შეერისხა, რის გამოც, ეკლესია მეფეს საყვედურობს, რომ შერისხვის მაგიერ „დაკრულვილი“ კვლავაც სამეფო საქმეებს განაგებდა. *„...წესი სახლისა და პალატისა თქუენისაი ესე ყოფილა: ვინცა დაკრულვილა, რაითაც მიზეზითა და საქმითა, თქუნ მიერცა შერისხულა, მამული დასჭირვია და ლაშქართა შიგან არ შეშუებულა... აწ თუ ვის დავკრულავთ, გამოაჭენებს თქუნს დარბაზსა და თქუნთა ვაზირთა მოჰმართებს, ბრძანებასა და კაცს უბოძებთ. ჯუარი დასწერეო, გაწყრომისა და ჰავად გახდის ნაცვლად“* (დოლიძე, 170:163).

როგორც ვხედავთ, დადგენილებაში არ ჩანს პირის ვინაობა, რომელიც ეკლესიამ შეაჩვენა. ასევე გამოკვეთილი არ არის შეჩვენების მიზეზი. ვგებულობთ, რომ „დაკრულვილი“ ფლობს მამულებს, ლაშქარს, ბრძანებებს აძლევს ვაზირებს. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, დაკრულვილი პიროვნება ბასილი უჯარმელია, მისი დაკრულვა როგორც ივანე ამბობს, მის მიერ მიწების ჩამორთმევის ინიციატივას უნდა უკავშირდებოდეს (ჯავახიშვილი, 1982:92).

გაითვალისწინა თუ არა დავით ულუმ საეკლესიო კრების დადგენილებები ქართლის ცხოვრების განხილულ რედაქციაში არ ჩანს. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, მეფემ მათი მოთხოვნები არ დააკმაყოფილა, რის შემდეგაც, ეკლესიისთვის მთავარ

³ მონღოლთა ბატონობის დროს ეკლესია-მონასტრები შეღავათებით სარგებლობდნენ, ივანე ჯავახიშვილი მიიჩნევს, რომ სწორედ ეკლესიის შედარებით უკეთესი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ბასილი უჯარმელმა მიიღო აღნიშნული გადაწყვეტილება (ჯავახიშვილი, 1982:79)

მტრად ბასილი უჯარმელი გამოცხადდა (ჯავახიშვილი, 1982:96).

დადგენილებიდან გამომდინარე, ეკლესიას ნამდვილად ჰქონდა მიზეზი მტრულად განწყობილიყო პირზე, რომელმაც ეკლესიისთვის მიწების ჩამორთმევის ინიციატივა წამოაყენა, რადგან ეკლესიის რადიკალურმა პოზიციამ მიწების საკითხთან დაკავშირებით, მოსახლეობა მათ მიმართ არაკეთილგანწყობილი გახადა. „არღარავისგან გუაქუს პატივი, არცა სჯულსა და არც ეპისკოპოსთა, არც მონაზონთა, არც ხუცესთა, არც მღვდელთა, არც მიჰრონსა, არც ქორეპისკოპოსთა! ყუელაი ყუელასა უპატიოდ, შეურაცხად, გინებით და ბასრობით ვჰყავთ“ (დოლიძე, 1970:163).

სავარაუდოდ, სწორედ ამ დროიდან უნდა დაწყებულიყო ბასილის წინააღმდეგ შურისძიების მთელი აპოპეაც, რომლის ავანგარდში სასულიერო ხელისუფლების წარმომადგენლები უნდა ყოფილიყვნენ. ამ დროიდან, უნდა მომხდარიყო მისი საქმიანობის შესწავლა და მასზე დაკვირვება.

წოდებრივმა მდგომარეობამ და დიდმა გავლენებმა ბასილი უჯარმელი სიკვდილს დაახლოვა. ჟამთააღმწერელის ცნობებიდან ვგებულობთ, რომ მის მიმართ გამოთქმულ ბრალდებებს შორის იყო მისი ურთიერთობა დავით ულუს მეუღლე ესუქანთან. „ვითარმედ ესუქნს თანაყო ამისთვის შესმენილ იქმნა ბასილი წინაშე მეფისა...“ (ქართლის ცხოვრება, 1959:253).

ესუქანი, დავით ულუს მეოთხე მეუღლე იყო. როგორც ვიცით, როდესაც დავით ულუ აჯანყების შემდეგ დასავლეთ საქართველოში გადავიდა, მის მაგივრად, მონღოლებმა შური მის მეუღლეზე, გვანცაზე იძიეს. მოგვიანებით, დავით ულუმ მონღოლებთან ურთიერთობები მოაწესრიგა და ამის შემდეგ, დაქორწინდა მონღოლი ნოინის შვილზე, ესუქანზე. „...და ვითარ უცოლო იყო მეფე, იქორწინა ცოლი, სახელით ესუქან, დიდისა ჭორმალო-ნოინისა (ასული), და დიდისა სირმა-ნოინისა. და წარვიდა ტფილისს, და ქმნა ქორწილი პატიოსანი“ (ქართლის ცხოვრება, 1959:251). უცნობია, რამდენად შეესაბამებოდა ბასილის წინააღმდეგ გავრცელებული ინფორმაცია რეალობას. ჟამთააღმწერლის ცნობებიდან ვგებულობთ, რომ მეფემ ბასილი უჯარმელს ყოველგვარი გამოძიების გარეშე გამოუტანა სასიკვდილო განაჩენი. ...“ მსწრაფლ მოიყვანა და და ბრძანა ძელისა დამოკიდება, დამოკიდება ძელსა, შუა ქლასა, რამეთუ იყო მეფე მალე მორწმუნე და ლიტონიცა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959: 253). ცხადია, მეფისთვის ეს ინფორმაცია მისთვის სანდო ადამიანს უნდა მიეწოდებინა ან დაედასტურებინა.

ნიშანდობლივია, ჟამთააღმწერლის მიერ დავით ულუსადმი გამოყენებული ეპითეტები, „მალე-მორწმუნე და ლიტონი“, რაც ნიშნავს იმას, რომ მეფეს ადვილად სჯეროდა რასაც ეუბნებოდნენ, მაგრამ თუ ეს ასეა, რატომ არ დასაჯა მეფემ ბასილი ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც სამეფო მამულების გაპარტახება დასდეს ბრალად? ხომ არ უნდა ვიფიქროთ, რომ მის მიმართ, ეს ორივე ბრალდება ერთად იქნა წამოყენებული.

ივანე ჯავახიშვილი მიიჩნევს, რომ ეს ორი ბრალდება სხვადასხვა დროს არის გამოთქმული ბასილის მიმართ. მამულების გაპარტახება არ დამტკიცდა და მეფემ იგი კიდევ უფრო განადიდა, აღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, „მალე-მორწმუნეობისა“ და „ლიტონის ეპითეტები“ დაუმსახურებელი უნდა იყოს მეფის მიმართ..

ჟამთააღმწერელი დავით ულუს გარდაცვალების ამბის თხრობისას ერთხელ კიდევ ახსენებს ბასილი უჯარმელს.

„თქმულ არს ესეცა., ვითარმედ წამლისა მიერ აღსრულდა, ცოლისა. მისისა ესუქნის მიერ მიცემითა, წამლისათა შურისთვის. ბასილი უჯარმელისა, რომელი მოაკუდინა მეფე მან, უწესოებისათვის თანა ეყო ბასილი ესუქანს და არა ჰყიდარ საწოლში მეფისასა, და ჩოკნიცა

აღიზარდა და მთავრობაში მიიტაცა, ამის უწყისობისათვის მოიკლა ბასილი“ (ქართლის ცხოვრება, 1959: 267-268).

აღნიშნულიდან ვგებულობთ, რომ ერთ-ერთი ვერსიით,⁴ მეფე შურისძიების მიზნით მოწამლულ იქნა მეუღლე ესუქანის მიერ, ბასილის სიკვდილის გამო. შეიძლება აღნიშნული ცნობა იმ პირების მიერ იყო გავრცელებული, რომლებმაც თავდაპირველად, ბასილის და ესუქანს ცილი დასწამეს.

დავით ულუს გარდაცვალების ამბის გადმოცემისას ივანე ჯავახიშვილის „ქართველი ერის ისტორიის“ თხზულებაში ესუქანის მიერ, ბასილის გამო, შურისძიების მოტივებზე არაფერია ნათქვამი. ფაქტია, ეს ვერსია იმ პერიოდის საქართველოში არსებობდა.

ჟამთააღმწერელის თხრობიდან ჩანს, რომ ბასილი უჯარმელს ბრალად ედებოდა მთავრობის მიტაცებაც. უცნობია, მთავრობის მიტაცების ბრალდება ბასილის თავიდან მოშორების მიზნით აგორებული ჭორი იყო თუ რეალობა, თუმცა ისტორიული კონტექსტებიდან გამომდინარე, საქართველოს შუა საუკუნეების ისტორიისთვის უცხო არ არის ამ თუ იმ ფეოდალის, მოხელის მიერ მთავრობის მიტაცების მცდელობები. მაგალითად, შეგვიძლია დავასახელოთ XIII საუკუნის 40-იან წლებში მოღვაწე ეგარსლან ბაკურციხელი, რომელიც უმეფობის დროს თავისი გავლენების გაძლიერებას ახდენდა. დიდწილად, მისი გაძლიერების თავიდან აცილების მიზნით იქნა მოძიებული დავით ულუ და გაგზავნილი მონღოლებთან მეფედ დასამტკიცებლად. აქედან გამომდინარე, მაშინ როცა დავით ულუ რეალურად ვერ ახორციელებს საკუთრივ მართვა-გამგეობას, სიბაზე დგომის გამო, რასაკვირველია, რომ ძალაუფლების მიტაცების ცდუნება გასჩენოდა, რომელიმე მოხელეს მათ შორის ბასილი უჯარმელს.

თუმცა, არც ის არის გამორიცხული, რომ მეფეს უმიზეზოდ მოეკლა ბასილი უჯარმელი. მეფის „მალე-მორწმუნეობისა“ და „ლიტონის“ სასარგებლოდ მეტყველებს მისი მოქმედება სარგის ჯაყელთან მიმართებაში. სარგის ჯაყელი ერთადერთია, რომელიც აჯანყებულ მეფეს დასავლეთ საქართველოში მისდევს, მზად არის თავის თავზე აილოს აჯანყების ორგანიზატორობა და მეფის ნაცვლად დაისაჯოს. ამის მიუხედავად, მეფე მას სასიკვდილო განაჩენს გამოუტანს...

ბასილი უჯარმელის შესახებ, დამატებითი ან დამაზუსტებელი ინფორმაცია სხვა წყაროებში არ გვხვდება. საქართველოს ნარკვევების მესამე ტომში, ბასილი უჯარმელი მხოლოდ ერთხელ იხსენიება ეკლესიისთვის მიწების ჩამორთმევის საკითხთან მიმართებით. ავტორი ეყრდნობა „1263 წლის საეკლესიო კრების დადგენილებას დავით-ულუსადმი“ და ივანე ჯავახიშვილის მსგავსად, მიიჩნევს რომ ბასილი უჯარმელია ეკლესიისთვის მიწების ჩამორთმევის მთავარი ინიციატორი, რის გამოც, ეკლესიამ მასზე შური იძია და მეფეს მოაკვლევინა (ავტორთა კოლექტივი, 1979:444-445).

ამრიგად, ბასილის შესახებ დანამდვილებით მხოლოდ იმის თქმა შეგვიძლია, რომ დავით ულუს დასავლეთ საქართველოში ყოფნის დროს იგი მეფის მამულებს განაგებდა, და მეფემ იგი ესუქანთან ურთიერთობის გამო სიკვდილით დასაჯა. რაც შეეხება, მის კავშირს ეკლესიებისთვის მიწების ჩამორთმევის ინიციატივასთან და ეკლესიის მხრიდან მის შეჩვენებას, პირდაპირი წყაროების არარსებობის გამო, წარმოადგენს მხოლოდ ვარაუდს.

⁴ დავით ულუს გარდაცვალების სარწმუნო მიზეზად მიჩნეულია მუცლის ტიფი (ავტორთა კოლექტივი, 1979:433).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ავტორთა კრებული. (1979) საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. III. საქართველო XI-XV საუკუნეებში. თბილისი. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.
2. დოლიძე, ი. (1970) ქართული სამართლის ძეგლები ტომი III, თბილისი. გამომცემლობა „მეცნიერება“.
3. ყაუხჩიშვილი, ს. (რედ). (1959) ქართლის ცხოვრება ტომი II, თბილისი. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.
4. ჯავახიშვილი, ი. (1982) ქართველი ერის ისტორია ტომი III, თბილისი. თსუ გამომცემლობა.

Some Historical Notes about Basil Ujarmel

Akhalkatsishvili Maia

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

Given scientific article deals with some historical notes about Basil Ujarmeli, in the second half of the 13th century.

The primary goal of the scientific research is to study and analyze the information preserved in Georgian historic resources about Basil Ujarmeli. Critical analysis was used as a research method in the presented work.

Critical analysis of the information and assumptions preserved in the resources about Basil is presented in the work.

Based on the study materials, we have revealed that only a little information is provided in the historical notes concerning him; basic information and viewpoints about Basil Ujarmeli are only found in "Life of Kartli" and Ivane Javakhishvili's "History of the Georgian Nation".

The chronicler mentions him while describing the historical background of David Ulu in Georgia in the 60s of XIII Century. Ivane Javakhishvili makes the logical assumptions in order to depict a complete picture of Basil's personality. We find the expressions like "should have been addressed", "it should have happened" in his writings.

It is suggested that Basil Ujarmeli had the idea of confiscation the church lands, which provoked a strong reaction from the church. In 1263 the Ecclesial Assembly passed a decree against the land confiscation; a person anathematized by the church is also mentioned in the decree, who is equated with Basil Ujarmel.

As the historical notes concerning Basil Ujarmeli are not provided in the direct resources, assumptions given about him are used for the basis of our research. It should be mentioned that all the information given in the resources are possible to be even reliable or wrong.

Key words: Mongols, David Ulu, Basil Ujarmeli, Ecclesial Decree, Esukan.

Средства и способы выражения отрицания в русском и грузинском языках
(На материале русских и грузинских народных сказок)

Асатурова Седа

Телавский государственный университет
имени Якоба Гогобашвили

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.04>

Абстракт. *Отрицание было и остается объектом исследования лингвистики. Мы заинтересовались вопросами систематизации средств выражения отрицания в русском и грузинском языках, выявления некоторых общих черт и тенденций их развития.*

Цель нашей работы – систематизировать и сопоставить языковые средства выражения отрицания в русском и грузинском языках, выявить некоторые общие черты, тенденции их развития, а также специфику употребления отрицания в русских и грузинских сказках.

В качестве материала для исследования мы выбрали русские и грузинские народные сказки. В работе были использованы описательный, аналитический, сопоставительный методы, элементы статистического анализа.

Объем языкового материала составляет 600 русских конструкций с отрицанием, обнаруженных в русских сказках, и 580 грузинских конструкций, - в грузинских сказках.

В результате сопоставления текстов русских и грузинских народных сказок были выявлены как общие, так и специфические средства и способы выражения отрицания в русском и грузинском языках.

Так, и в русском, и в грузинском языке для выражения отрицания чаще всего используются: 1) отрицательные частицы: в русском языке частицы не, ни (443), в грузинском языке - частицы არ (ар), ვერ (вер), ბუ(ну), აღარ (уже не сделаю), ვეღარ (уже никак не смогу сделать), ბუღარ (уже не надо делать) (396);

2) в русских сказках: отрицательные местоимения: (41) никто, некого, ничто, никакой и отрицательные наречия (37) негде, некуда, неоткуда, незачем, , в грузинских сказках: местоимения (73) არავინ (никто не сделает), ვერავინ (никто не сможет сделать), ბურავინ (пусть никто не сделает), არაფერი (ничто), ვერაფერი (ничто), ბურაფერი (ничто); наречия (9) არსად (нигде), ვერსად (нигде), არსაოდან (ниоткуда), ვერსაოდან (ниоткуда), არასოდეს (никогда).

Кроме того, в русском языке отрицание выражается словом нет как эквивалентом отрицательного предложения (38), а также предикативами (30) нет, нельзя, невозможно, немыслимо.

В грузинских сказках также встречается отрицательное слово нет (არა/არამ), всего 7 примеров.

В грузинском языке отрицание часто передается префиксом უ-(უ-) (29 примеров), которому в русском языке соответствуют приставки без-, не-.

В русских сказках представлено как одиночное, так и двойное отрицание, в грузинских сказках двойное отрицание встречается крайне редко, а это

свидетельствует о том, что для грузинского языка изначально было характерно только одиночное отрицание.

Ключевые слова: перевод, отрицание, выражение отрицания, двойное отрицание, одиночное отрицание, частное отрицание, общее отрицание.

Введение. По словам В.Н. Бондаренко, «отрицание в языке — одна из важных проблем общего языкознания, прежде всего в плане именно соотношения содержания и формы, а точнее, структуры предложения и выражаемой им мысли. Издавна отрицание было объектом исследования формальной логики и лингвистики. И тем не менее проблема отрицания исследована все еще недостаточно» (Бондаренко В.Н., 1983). «Отрицание - выражение при помощи различных языковых средств того, что связь между элементами высказывания мыслится как реально не существующая или отсутствующая. Отрицание может выражаться эксплицитно и имплицитно» (Эгле Марцинкявичюте, 2017). Эксплицитное отрицание выражается отдельными словами или языковыми элементами - отрицательными аффиксами, частицами, местоимениями, наречиями, союзами, предлогами, предикативами и др. Имплицитное отрицание выражается неявно, то есть в предложении или слове не имеется никакого отрицательного элемента, но по значению оно отрицательное.

В конце двадцатого века В.Н.Бондаренко писал:

Цель нашей работы – систематизировать и сопоставить языковые средства выражения отрицания в русском и грузинском языках, выявить некоторые общие черты, тенденции их развития, а также специфику их употребления в русских и грузинских сказках.

Исходя из того, что отрицание является одной из важнейших языковых универсалий и присутствует во всех языках, сопоставление языковых средств выражения отрицания в конкретно взятых языках, выявление общих черт, тенденций развития данной языковой категории весьма актуально и важно.

В работе использованы следующие методы исследования:

1. Описательный метод;
2. Аналитический метод;
3. Сопоставительный метод;
4. Элементы статистического анализа.

Объем языкового материала составляет 600 русских конструкций с отрицанием, обнаруженных в русских сказках, и 580 грузинских конструкций, - в грузинских сказках.

Теоретической базой исследования данной работы являются работы таких исследователей как В. Н. Бондаренко, В. В. Виноградов, Н.Ю.Шведова, Н. С. Валгина, Е. Г. Казимьянец, Л. Квачадзе, Б.Джорбенадзе, Р. Чикадзе, З.Чумбуридзе, М. Адвадзе, В. Топурия.

Лингвистическая категория отрицания занимает особое место среди многочисленных языковых категорий, так как наиболее ярко и непосредственно указывает на взаимосвязь между языком и мышлением, языком и объективной действительностью.

Отрицание нельзя рассматривать только как способ возражения, запрещения или отклонения мнения участника коммуникации. Семантика отрицаний неоднозначна.

Помимо общего значения отсутствия предмета, признака, действия и т. д. существует множество частных значений: несогласия, неприятия, осуждения, отказа, предостережения, непонимания, опасения, порицания, нежелательности, угрозы, невозможности осуществления чего-либо, подтверждения отрицания (РГ 1980, 2: 402–418).

В.Н.Бондаренко, считает, что логическое отрицание – это языковая универсалия, так как оно отражено во всех языках, хотя и самым различным образом: «Отрицание в языке — лексико-грамматическая категория, ибо она выражается и лексически, и грамматически,

и в том числе синтаксически. Отрицание как языковая универсалия проявляется на разных языковых уровнях: лексическом, грамматическом и фонетическом» (Бондаренко В.Н., 1983).

В русском языке различают отрицание общее и частное. Общее отрицание достигается постановкой частицы не перед сказуемым: Нет, не слышал... что эта работа моих рук не минует.

В частноотрицательных предложениях наблюдается частичное отрицание: Растут у старика детки, растут не по дням, а по часам.

В русском языке для выражения отрицания используются следующие средства (Н.Ю.Шведова, 1980):

1) частица не, которая способна находиться перед любой словоформой:

Лисичка-то была не мёртвая; Лисице не спится; ... стучал, стучал, ничего не попадает.

2) частица ни в предложениях типа: Братья оглянулись – нет ни старухи, ни Ивана Быковича, а также во фразеологизированных сочетаниях ... и осталась ни с чем, покричали-покричали и ни с чем улетели.

3) отрицательные местоимения и наречия с префиксом не-, ни-: некого, негде, некуда, неоткуда, незачем, никто, ничто, никакой:

Голод их сильно мучает, а есть нечего.

Неоткуда взялась старуха. Неоткуда взялась ворона.

В русском языке они часто употребляются с инфинитивом, с которым составляют единое целое – сказуемое:

Не отведав добра молодца, нечего хулить его.

Такого полотна, кроме царя, носить некому.

Далече вода, не достанешь, напиться нечем.

Нечего делать, съела.

...Да никто не выискивается.

4) отрицание может усиливаться отрицательным местоимением или местоименными наречиями (никуда, ничего, никто, ничто):

Теперь тебе никогда не видать Марьи Моревны...

...Три дня ничего не ела.

Никому несдобровать.

Не ходила никуда.

А сами никуда не выходят.

Никто ей не отзывается.

Местоимения несут здесь значение полного отрицания.

5) слово нет как эквивалент отрицательного предложения или его главного члена, употребляющихся в ответных репликах или при противопоставлении:

-Разве ты не слышал, ... – Нет, не слышал;

Что, не видал лисицы с мужем?

Нет, брат, давно ожидаю.

Лежит коза, половина бока луплена, а половина нет;

...Добра молодца в живе нет.

Слово нет также может служить для отрицания негативного ответа, для выражения несогласия, возражения:

Пойдём в лес, погуляем. – Нет, кум, не до гулянья.

-Что – шерсть ошетижилась?

-Нет, не ошетижилась.

6) предикативы нет, нельзя, невозможно, немыслимо.

Предикативы (слова категории состояния) нельзя, невозможно, немыслимо выступают как отрицательные компоненты в предложениях (РГ, 1980: 402):

...и признать нельзя было ...
Нельзя ль его места сдвинуть?
...что и признать нельзя.
...так что никак и узнать нельзя..

В русском языке существуют такие предложения, в которых одновременно употребляется несколько отрицаний: общее и частное, а также несколько частных отрицаний (РГ, 1980: 410).

Приведем примеры:

Однако, сколько царь Выслав ни старался удерживать Ивана-царевича, но никак не мог не отпустить его...

У меня никого нет(двойное отрицание)

Да никто не выискивается

Тебе никогда не видать Марьи Моревны

Ни одной кобылицы не упустил.

А ты, ничего не видя, испугался.

Ни о чём не крушись.

Кроме того, в русском языке часто употребляется отрицательно-присоединительный повторный союз ни – ни:

...ни хлеба никакого, ни овощей не родилось...

Ни хлеба, ни вина не достало.

Нет, меня ни одна муха не пролетала, ни один комар не пищал.

Отрицание в той или иной мере существует во всех языках. В грузинском языке, как и в любом другом языке, используется ряд средств выражения утверждения и отрицания. Изучению средств и способов выражения отрицания в грузинском языке посвящены работы многих грузинских ученых (В. Топурия, 1923-1924; А. Шанидзе, 1973; Б. Джорбенадзе, 1984). В работах З.Чумбуридзе, Г. Шаламберидзе, Л. Гегушадзе, А.Арабули и др. рассмотрены грамматические и стилистические сферы использования двойного отрицания.

Исследования В.Топурия установили, что в древнегрузинском языке было лишь одиночное отрицание. «В среднегрузинском языке двойное отрицание встречается не так уж редко, а в современном грузинском языке параллельно встречается как одиночное, так и двойное отрицание» (Топурия В., 1923-1924).

Двойное отрицание для грузинского языка является вторичным явлением, в современном грузинском языке оно распространилось под влиянием русского языка(Топурия В.).

В грузинском языке двойное отрицание употребляется при определенных условиях:

(1) Порядок слов: ვერაფერი ვერ ვნახე. (სიკვდილის ჩამოსვლა დედამიწაზე - Смерть спустилась на землю)

Нельзя говорить: ვნახე ვერაფერი.

არაფერი ნათლობა არ იყო.(დათვი და მელია -Медведь и лиса).

Нельзя говорить: იყო არაფერი ნათლობა.

(2) Усиление отрицательного местоимения и отрицательного наречия частицей **ც(ც)**:

ვერც სხვამ ვერაფერი ასწავლა(სიზმრის ახსნა - Объяснение сна).

...არც არა ითესებოდა... (სასწაულმოქმედი პერანგი - Чудодейственная рубашка).

-).

(3) Если главный член предложения выражен сочетаниями **არც ერთი, ვერც ერთი, ნურც ერთი(ни один)**.

В анализируемых текстах подобные примеры не встречаются.

(4) Когда определение выражено отрицательными местоимениями: **არავითარი, ვერავითარი, ნურავითარი(никакой)**:

ვერავითარი იარაღი ვერ დაჭრის იმ ტახს და ვერ მოკლავსო (თორმეტთავიანი დევი - Двенадцатиглавый дэв)

В грузинском языке отрицание передается следующими средствами (Л.Квачадзе):

ა) отрицательные частицы :

არ (не): ცეცხლი არ არის და ასე კი ანათებს (სასწაულმოქმედი პერანგი - Чудодейственная рубашка).

არ იცის სად მიდის (სასწაულმოქმედი პერანგი - Чудодейственная рубашка).

შე კაი კაცო მე არ გცემ ხმასო (თორმეტთავიანი დევი - Двенадцатиглавый дэვ).

ვერ (не) მე იმ ქალს თუ ვერ ვიპოვი (სასწაულმოქმედი პერანგი - Чудодейственная рубашка).

მე კი ვერ ვუყურებო (მზექალა და მზევარდა - Мзекала и Мзевარდა).

ამ კვერცხისოდენა ქვეყანაზე უცხენოდ ვერ გიპოვიდი (სიკვდილის ჩამოსვლა დედამიწაზე - Смерть спустилась на землю)

ნუ(не) იმის ჯიშს ნუ გამომიღვეო - მზექალა და მზევარდა(Мзекала и Мзевარდა)

ძროხის ხორცს ნუ ჭამ - დედინაცვალი და გერი(Мачеха и падчерица)

დაფიქრდი და სხვას ორმოს ნუ უთხრიო - ლომი და მელია (Лев и лиса)

ალარ (уже не) ნუკრთან ერთად წისქვილს ალარ მოშორებია - შველი და დათვი

ველარ(уже не) მგელი ძალიან დამწვარი იყო და ველარ მიეწია - დათვის მგლისა და მელიის ამბავი (Медведь, волк и лиса)

ნულარ (уже не) მესამე კი ნულარ მომივიდეს - დათვი მელია და მგელი(Медведь, волк и лისა)

ბ) отрицательные местоимения:

არავინ (никто) გაიარეს მელიებმა და არავინ გადავარდნილა - დათვის მგლისა და მელიის ამბავი(Медведь, волк и лისა)

ვერავინ(никто) ჩემზე ალალი მზის ქვეშ ვერავინ გაივლის - დათვის მგლისა და მელიის ამბავი(Медведь, волк и лისა)

ნურავინ (никто) – Ни одного примера нет.

არაფერი (ничто) იფიქრა, ეტყობა არაფერი იცის - შველი და დათვი(Лань и медведь)

ვერაფერი (ничто) იცის, რომ გამოსარჩენს ვერაფერს გამოელის - ლომი და მელია (Лев и лисა).

ნურაფერი (ничто) ტყუილად ნურაფერს მაბრალეზ - დათვის მგლისა და მელიის) ამბავი (Медведь, волк и лисა) (только один пример).

ვ) отрицательные наречия: არსად, ვერსად,, არსაიდან, ვერსაიდან, არასოდეს -В проанализированных нами сказках всего 9 примеров.

г) выражение отрицания при помощи приставки უ (без-):

Имя существительное

სადაა შენი ძალღონე და უკვდავებო(бессмертие)

იგრძნო უბედურება(несчастье)

ასეთი უყურადღებობა(невнимательность)

Имя прилагательное

უკუდო (бесхвостая лისა)მელია

უკვდავი(бессмертный) იყო

დევი ღონიერი და უკვდავია(бессмертен)

უკვდავსაც გეძახიან(бессмертным называют)

შე უბედურო (О, ты несчастный)

ამ უდაბურ (в этом **пустынном(безлюдном)** месте) ალაგას
იყო ერთი უშვილო ხელმწიფე (Жил-был один **бездетный** царь)
Нареч ие
უძრავად იწვა (лежал **неподвижно**)
დარბოდა უგზო-უკვლოდ (бегал **беспорядочно**)
უკლებლივ გამოცხადდა (сполна)

Выводы. В результате сопоставления текстов русских и грузинских народных сказок были выявлены как общие, так и специфические средства и способы выражения отрицания в русском и грузинском языках.

Так, и в русском, и в грузинском языке для выражения отрицания чаще всего используются: 1) отрицательные частицы: в русском языке частицы **не, ни (443)**, в грузинском языке - частицы **არ (ар), ვერ(вер), ნუ (ну), აღარ (уже не сделаю), ვეღარ (уже никак не смогу сделать), ნულარ (уже не надо делать) (396);**

2) в русских сказках: отрицательные местоимения: (41) **никто, некого, ничто, никакой** и отрицательные наречия (37) **негде, некуда, неоткуда, незачем, ,** в грузинских сказках: местоимения (73) **არავინ (никто не сделает), ვერავინ (никто не сможет сделать), ნურავინ (пусть никто не сделает), არაფერი(ничто), ვერაფერი (ничто), ნურაფერი(ничто);** наречия (9) **არსად(нигде), ვერსად (нигде), არსაიდან (ниоткуда), ვერსაიდან (ниоткуда), არასოდეს (никогда).**

Кроме того, в русском языке отрицание выражается словом **нет** как эквивалентом отрицательного предложения (38) , а также предикативами (30) **нет, нельзя, невозможно, нелегко.**

В грузинских сказках также встречается отрицательное слово **нет (არა/არაო)**, всего 7 примеров.

В грузинском языке отрицание часто передается префиксом **უ-(უ-)** (29 примеров), которому в русском языке соответствуют приставки **без-, не-**.

В русских сказках представлено как одиночное, так и двойное отрицание, в грузинских сказках двойное отрицание встречается крайне редко , а это свидетельствует о том, что для грузинского языка изначально было характерно только одиночное отрицание.

Литერატურა:

1. Русская грамматика. Синтаксис. (1982). II. Москва: Наука.
2. Бондаренко В.Н. (1983). Отрицание как логико-грамматическая категория. Москва: Наука.
3. Ковбович А.С. (2015). Средства выражения отрицания в английском языке. Мир языков: Ракурс и перспективы, т.1. ЭБ БГУ.
4. Марцинкявичюте Эгле. (2014) Средства выражения отрицания в коммуникативном процессе (На материале романа Л.Толстого «Анна Каренина» и его перевода на литовский язык). Вильнюс.
5. Салимова Ю.Р. (2017). Грамматические способы выражения отрицания в русском языке (На материале текстов В. Токаревой). Пермь.
6. ადვამე, მ., (2015) უარყოფის პრაგმატული ასპექტები სხვადასხვა სისტემის ენებში (ქართული და ინგლისური ენების მასალაზე დაყრდნობით). ავტორეფერატი. თელავი.
7. ზექალაშვილი რ., აბესაძე მ. (2016). უარყოფის ფუნქციურ-სემანტიკური მიკროველი ქართულ სალიტერატურო ენასა და ლიტერატურაში // წელიწადი. ქუთაისი.
8. კვაჭაძე, ლ., (1977) თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი. თბილისი: განათლება
9. ჭიკაძე, რ., (2017): უარყოფითი კონსტრუქციების გავრცელების ინტენსივობა უკუთქმით

წინადადებაში(ქართული ენის დიალექტების მიხედვით)// ლინგვისტური სჯანი. 80/80. 151-154, თბილისი: მერიდიანი.

10.Русские народные сказки.(1979)// Библиотека мировой литературы для детей. Москва: Детская литература.

11.Народные русские сказки.(1979)//Из сборника А.Н.Афанасьева. Москва: Художественная литература.

12.ქართული ზღაპრები(1974). (შეადგინა ალ. ლლონტმა). თბილისი: განათლება.

Ways and Meanings of Expressing Denial in Russian and Georgian languages (according to Russian and Georgian folk tales)

Асатурова Седа

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

Denial has been and remains the object of linguistic research. We were interested in the systematization of the ways of expressing denial in Russian and Georgian, the identification of some common (general) features and the tendencies of their development.

The goal of our work is to confront the language remedies of expression in Russian and Georgian languages. As well as the use of uncertainty in fairy tales and systematization of their general characteristics and development trends.

As a study material we have chosen Russian and Georgian folk tales. In the course we used descriptive, analytical, contradictory methods, elements of statistical analysis.

We have discussed 600 Russian constructions from Russian fairy tales and 580 Georgian constructions from Georgian fairy tales.

The anti-Russian and Georgian tales texts have revealed the expression of the expression as common (general), as well as different methods and means in Russian and Georgian languages.

It is distinguished by the frequency of use in both Russian and Georgian 1) Negative particles In Russian fairy tales negative particles are **не** and **ни** - 443, Georgian particles are not, can not, do not, can no longer, can not - 396.

2) Negative pronouns in Russian fairy tales **никто, никто, ничто, некого, никакой** (41) and adverbs **негде, некуда, неоткуда, незачем** – 37, in Georgian fairy tales: pronouns nobody, nobody, nobody, nothing, nothing, nothing (73); Adverbs (9) Nowhere, Nowhere, Nowhere, Versailles, Never.

In addition, in Russian fairy tales, cases of negative word (НЕТ) are equivalent to the negative proposal (НЕТ) - 38 examples. Also for this purpose, the predictions are used in нет, нельзя, невозможно, немыслимо - a total of 30 examples.

In Georgian fairy tales, the word is not used as a proposal - a total of 7 examples. The rejection is often transferred to Georgian through negative without prefix (29 examples). In Russian this prefix corresponds to prefixes Без-, не-.

In Russian fairy tales are represented as a single denial, as well as double. Double rejection in Georgian fairy tales is rarely found. This circumstance confirms the fact that only one of the other denials was characterized by Georgian language.

Keywords: denial, denial expression, double denial, single denial, general denial, methods and means of partial denial

მხატვრული ტექსტის აგების ერთი შესაძლებლობისათვის ქართულში

გელდიაშვილი ნუნუ

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.05>

აბსტრაქტი. ტექსტის, როგორც ენისა და მეტყველების უმაღლესი საკომუნიკაციო ერთეულის, კომპლექსური სამეტყველო ქმედების, სტრუქტურისა და ფუნქციური ასპექტების კვლევა დღეისათვის ძალზე აქტუალურია, რადგან ნებისმიერი ტექსტი ფუნქციონირებს კონკრეტულ სამეტყველო აქტში. ტექსტის მოდელირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი კომპონენტთა (ტექსტის/მეტატექსტის კონსტიტუენტთა) ურთიერთდაკავშირების საშუალებებია. ასეთთა შორის (ზმნა-შემასმენელთა დრო-კილოს ფორმები, ჩართული სიტყვები და გამოთქმები, სინონიმები თუ ანტონიმური, ნაცვალსახელოური ჩანაცვლებები) განიხილავენ ასევე ლექსიკურ თუ სემანტიკურ (სიტყვათა და შესიტყვებათა) გამეორებებს, რაც ამჯერად ჩვენი დაკვირვების ობიექტს წარმოადგენს. დავინტერესდით, რა სურათს მოგვცემდა ეს შესაძლებლობა მხატვრულ, კერძოდ კი, მცირე პროზის ტექსტებში, რომელთათვისაც ძირითადად დამახასიათებელია სხარტი, ლაკონური, დინამიკური თხრობა, გარკვეული რიტმულობაც კი. ამდენად, ნაშრომში ვაანალიზებთ გამეორებას, როგორც ქართული მხატვრული ტექსტის აგების ერთ-ერთ ენობრივ, ტექსტის/მეტატექსტის კომპონენტთა შეკავშირებისა და აზრობრივად შეკვრის შესაძლებლობას.

კვლევის მიღებულ შედეგებზე დაყრნობით შეიძლება ითქვას, რომ გამეორებული ლექსიკური ერთეულებიდან ჭარბობს ზმნა (32%), არსებითი სახელი - 27%-ია; ზედსართავი სახელი - 5%; ზმნიზედა - 14%; ნაწილაკი - 8%; სხვა დანარჩენი - 14%.

საანალიზო მასალის მიხედვით გამოიკვეთა ტექსტის, მისი ნაწილების, აზრობრივად შეკავშირებისათვის გამოყენებული 1. ერთი და იმავე ლექსიკური ერთეულების გამეორებები; 2. სიტყვათშეთანხმებათა გამეორებები. დადასტურდა, როგორც კონტაქტური (მეზობელ წინადადებაშივე არსებული), ისე - დისტანციური (ერთი ან რამდენიმე წინადადების შემდეგ) გამეორების ნიმუშები.

საინტერესო აღმოჩნდა ანაფორული გამეორებები, ანადიპლოზისი თუ სარკისებური გამეორება, ასევე, იდენტური ან მსგავსფუძიანი სიტყვების ერთმანეთის გვერდით არსებობა.

განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია არა მარტო ცალკეული სიტყვების, არამედ ფრაზების, სიტყვათშეთანხმებების გამეორების შემთხვევებმა. ნიშანდობლივი აღმოჩნდა არა ერთი, არამედ ერთდროულად რამდენიმე ლექსიკური ერთეულის, სიტყვისა თუ ფრაზის გამეორებაც.

ჩატარებული კვლევის საფუძველზე, თამამად შეიძლება აღინიშნოს, რომ მცირე პროზის ტექსტებში გამეორება, როგორც ტექსტის ნაწილების შეკავშირებისა და

აზრობრივად შეკვრის ერთ-ერთი შესაძლებლობა, ცალსახად ექსპლიციტურია (ხილულია) და არა იმპლიციტური (უხილავი); ზოგი მას ძლიერ, ზოგიც - სუსტ საშუალებად მიიჩნევს. ჩვენ საბოლოო შეფასებისაგან ამ ეტაპზე თავს ვიკავებთ, თუმცა, ერთი შეხედვით, საკმაოდ ძლიერ საშუალებად წარმოგვიდგება.

საკვანძო სიტყვები: ტექსტის აგება, გამეორება, აზრის შეკვრა, მცირე პროზა

შესავალი

ტექსტი ლათინური სიტყვაა და ცნობილია, რომ „ნაქსოვს“, „ქსოვილს“, „შეთხზვას“ უკავშირდება; მას განიხილავენ, როგორც ენისა და მეტყველების უმაღლეს საკომუნიკაციო ერთეულს, კომპლექსურ სამეტყველო ქმედებას, სწორედ ამიტომ მისი კვლევა დღეისათვის ძალზე აქტუალურია - აქ მოიაზრება ტექსტის, როგორც სტრუქტურის, ისე ფუნქციური ასპექტების შესწავლა, რადგან ნებისმიერი ტექსტი ფუნქციონირებს კონკრეტულ სამეტყველო აქტში.

ყოველივე ამან განაპირობა ის, რომ ენის დონეებრივ მოდელს (1. ფონოლოგიური - ენობრივი ერთეული ფონემა; 2. მორფოლოგიური დონე - ენობრივი ერთეული მორფემა; 3. ლექსიკური დონე - ძირითადი ერთეული სიტყვა; 4. სინტაქსური დონე - ერთეული წინადადება) დაემატა მე-5 - ტექსტობრივი დონე, როგორც უმნიშვნელოვანესი და ჩამოყალიბდა ცალკე დისციპლინა ტექსტის ლინგვისტიკის სახით. სწორედ ამ სივრცეში (ტექსტის მოდელირების საკითხები) ერთ-ერთ ძირითად საკითხად განიხილება ტექსტის კომპონენტთა (მეტატექსტის კონსტიტუენტთა) ურთიერთდაკავშირების საშუალებები. ამ მიმართებით არსებულ შესაძლებლობებს შორის, როგორცაა ზმნა-შემასმენელთა დრო-კილოს ფორმები, ჩართული სიტყვები და გამოთქმები, სინონიმები თუ ანტონიმური, ნაცვალსახელური ჩანაცვლებები, განიხილავენ ასევე ლექსიკურ თუ სემანტიკურ (სიტყვათა და შესიტყვებათა) გამეორებებს, რაც ჩვენი კვლევის მიზანს წარმოადგენს მოცემულ ნაშრომში.

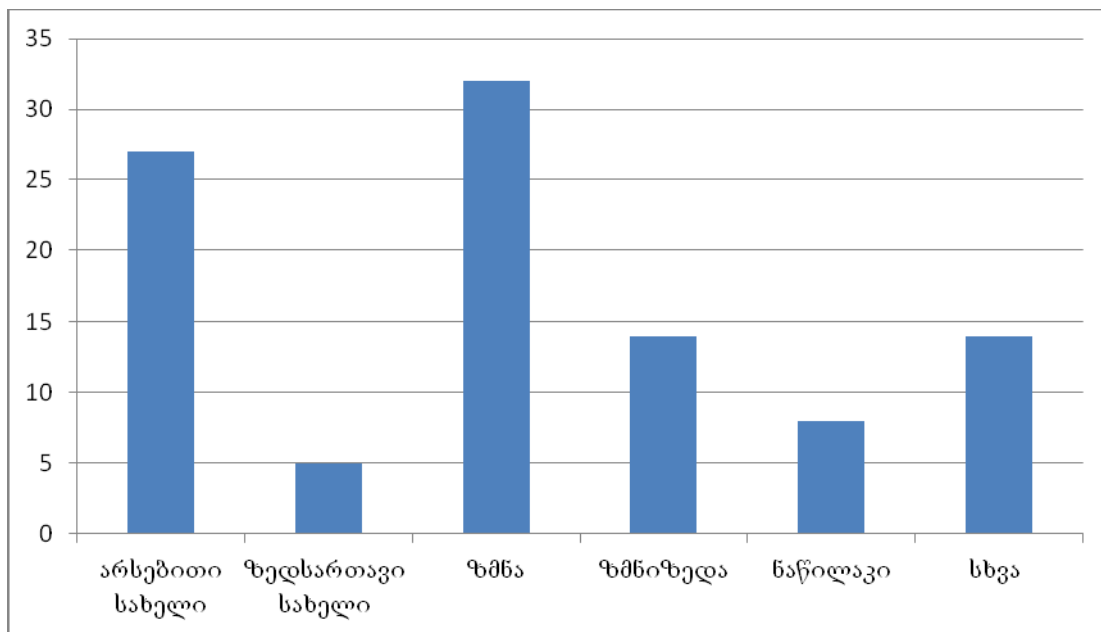
დავინტერესდით, რა სურათს მოგვცემდა ეს შესაძლებლობა მხატვრულ, კერძოდ კი, მცირე პროზის ტექსტებში, რომელთათვისაც ძირითადად დამახასიათებელია სხარტი, ლაკონური, დინამიკური თხრობა, გარკვეული რიტმულობაც კი. ასე რომ, ჩვენი ყურადღება ეთმობა გამეორებას, არა როგორც სტილისტიკურ შესაძლებლობას (რაც თავისთავად ძალზე საინტერესოა), არამედ გამეორებას, როგორც ქართული მხატვრული ტექსტის აგების ერთ-ერთ ენობრივ შესაძლებლობას (ტექსტის/მეტატექსტის ნაწილების შეკავშირებისა და აზრობრივად შეკვრის შესაძლებლობას).

მსჯელობა

ცნობილია, რომ არსებობს გამეორების სხვადასხვა სახე: ბგერითი, მორფოლოგიური, ლექსიკური, სინტაქსური... [კოშორიძე 2005: 116]. ამათგან „დამოუკიდებელ წინადადებათა ურთიერთდაკავშირების ერთ-ერთ გავრცელებულ და ტიპურ საშუალებას წარმოადგენს ლექსიკური განმეორება“ [სერგია 1989: 164]. ანალიზმა ცხადყო, რომ ქართული მცირე პროზისათვის ყველაზე მეტად დამახასიათებელი სწორედ ლექსიკური გამეორებაა.

პირველ რიგში, განვიხილოთ, თუ რა ტიპის ლექსიკური ერთეულები (რომელ მეტყველების ნაწილები) მეორდება ყველაზე ხშირად ტექსტის აზრობრივად შეკავშირებისათვის.

კვლევის მიღებულ შედეგებზე დაყრნობით შეიძლება ითქვას, რომ გამეორებული ლექსიკური ერთეულებიდან ჭარბობს ზმნა (32%), არაერთგვარი რაოდენობრივი მაჩვენებელი მივიღეთ მეტყველების სხვა ნაწილებთან დაკავშირებით, გარდა ნაწილაკისა, რომელიც საკმაოდ საინტერესოდ გამოიყურება. რაოდენობრივი ანალიზის შედეგი პროცენტული მაჩვენებლის სახით წარმოდგენილი გვაქვს დიაგრამაზე.

საანალიზო ტექსტების საფუძველზე გამოვყავით ტექსტის, მისი ნაწილების, აზრობრივად შეკავშირებისათვის გამოყენებული 1. ერთი და იმავე ლექსიკური ერთეულების გამეორებები და 2. სიტყვათშეთანხმებების გამეორებები. „აღნიშნავენ, რომ ტექსტის ყოველი ელემენტის აზრი გამოისახება ტექსტის რომელიმე სხვა ელემენტის მთლიანი ან ნაწილობრივი განმეორებით“ [სერგია 1989: 165].

„გამოყოფენ კონტაქტურ და დისტანციურ განმეორებებს. კონტაქტურად მიიჩნევენ განმეორებას, როცა ლექსიკური ერთეული მეორდება მეზობელ წინადადებაში, ხოლო, როცა სიტყვა მეორდება ერთი ან რამდენიმე წინადადების შემდეგ, მას დისტანციურ განმეორებას უწოდებენ“ [სერგია, 1989: 165]. საანალიზო ენაში დასტურდება, როგორც კონტაქტური, ისე დისტანციური გამეორების შემთხვევები, იშვიათად, მაგრამ მაინც, ორმაგი - მიჯრით გამეორებული სიტყვების სხვა წინადადებაში ან აბზაცში გამეორების ნიმუშები, თუმცა, კონტაქტური გამეორება ყველაზე მეტადაა დახასიათებული; გამეორებული სიტყვები ერთმანეთთან უშუალო კავშირში, გვერდიგვერდ, ზოგჯერ „და“ კავშირით შეერთებული გვხვდება:

„ურმები კიდევაც შემოვიდნენ ვენახში და ვენახი აახმაურეს“ [არაგვ. 1970; 275];
 „მიდიოდა ყოველდღე კანცელარიაში, სადაც თავ-აუღებელივ სწერდა, სწერდა და სწერდა... მოდიოდა სამსახურში, იქაც ხალისით სწერდა, სწერდა და სწერდა“ [არაგვ. 1970; 210-212];

„-რალა ჩემს ვენახში, ჩემი კარის უკან, ჩემი ბაწრით ჩამოიხჩო თავი ამ ოჯახქორმა! - ბრაზობდა და იწყევლებოდა მეზობელი“ [ლორთ. 1953: 92];

„ბევრჯელ მოგმართე გულწრფელად, ბევრჯელ მოგაპყარ ცრემლიანი თვალები, მაგრამ შენგან ნუგეში ვერ მივიღე“ [არაგვ. 1970: 59];

„რამდენი სიყვარული, რამდენი ჯაფა მოუნდებოდა იმ მშვიდობიანობის მოყვარულ ჩინელს, ამ ოთხიოდე საუკუნის წინათ, შენი პორცელანის ფორმებისა და ფერების მოსაგონებლად. მერე რამდენი სიყვარული მოიმკო მისმა ქმნილებამ შენი ცოლის წინაპრებისა და შენს ოჯახში, რამდენი სულიერი სიკეთე და სათნოება უნდა გამოეჩინათ შენ მახლობელ ხელებს...“ [გამს. 1992: 28-29];

„აჰ, სილამაზე! რამდენი წამალი, რამდენი მეღანი, რამდენი სიტყვა დახარჯულა მის გამოსახატავად...“ [გამს. 1992; 53];

„ეს რა ვაი უშველებელი ყოფილა, ჩემო ბატონი, არ აქანავებს ამხელა სახლს, ამხელა სოფელს თავისი საქონსაყოლიანად ნაფოტივით?“ [მიშვ. 1977: 7];

„ზოგმა ფიცარი მოიყოლა, ზოგმა საბოძე მორები“ [მიშვ. 1977: 9];

„ცა იქუმება, ცა ინაბდება“;

„ვის სცალია შენთვის, ვის ახსოვხარ შენ!“ [მიშვ. 1977: 5];

„სადაა სტუმარი, სადაა მომსვლელი“ [მიშვ. 1977: 5];

„ყველაფერი ვიცით, ყველაფერი ნათელია“ [მიშვ. 1977: 6];

„უზომოდ ლოთობს, ან უზომოდ მუშაობს“ [გამს. 1992: 54];

„-ტყუილია, ღმერთთა მოწმე, ექვთიმია, რომ ტყუილია!“ [ლორთ. 1953: 113];

„ქეთოს კი შია, პირდაპირ შია. მაგრამ ქეთო ნამდვილი ანგელოზია...“ [ლორთ. 1953; 80];

„დაძინებამდე ჩვეულებრივად იგი თავის თაგვს ელოდებოდა, განუყრელი თაგვი კი დღეს რატომღაც იგვიანებდა. ეს თაგვი კაი ხანია შეეჩვია ამბერკის ოთახს“ [მიშველაძე, 1977; 23].

„დილით თოვლს სიმაღლემ ცოტა შემაფიქრინა. კიბე დაუფარავს და ზედ აივანზე ამოსულა თოვლი. წვრილად თოვს., ღერდილივით, მაგრამ ხვავრიელად. ჭას ერთ მტკაველზე მოუსჩანს ხუფი. ესე იგი მეტრ-ნახევარი მაინც იქნება თოვლი. ჯერ, პირველ რიგში, ჩეჩმამდე უნდა გავკვალო. ტყაპუჭი მოვისხი და თოვლის საწმენდი მოვებზნე“ [მიშვ. 1977: 11];

„კარგად გრძნობს ამას ტიტკო და ამისათვის არც სტირის. კმარა, რაც იტირა, რაც ცრემლები აფრქვია ტიტკომ!.. ბათოს ერთი კვირის ავადმყოფობამ სულ ჩაარჩია ტიტკო. ბათო ფილტვების ანთებით იყო ავად. მეტად იტანჯებოდა ბათო. იმასთან ერთად არა ნაკლებ ტიტკოც იტანჯებოდა. ბათოს ყოველი კვნესა, გამწვანებული სუნთქვა ტიტკოს ლახვარივით გულს ესობოდა და უწყალოდ სერავდა“ [არაგვ. 1970: 209-210];

„... ეს ორი კვირაა შაქროიას სახლს მოვრჩით და ისევ მომძებნა მარტოობამ. ისევ გაუთავებელი ღამე. ისევ შეშა და ჩალა, ძილად მიგდებული ძაღლი და ბუხარი. ისევ ჩემი, გამოუღვეველი საქმისაგან დამუნჯებული დედაბერი“ [მიშვ. 1977: 10].

გამეორებულ სიტყვებს შორის ზოგჯერ დგება ზმნიზედა, რაც აძლიერებს გამეორებული სიტყვით გამოხატული ცნების აზრს:

“ცხელა, საშინლად ცხელა” [არაგვ. 1970: 341]; „ქეთოს კი შია, პირდაპირ შია“ [ლორთ. 1953: 80]; „ღრმად, ძალიან ღრმად ჩაისუნთქ-ამოისუნთქა და ჩულივით იქვე ტახტის გვერდით ჩაეხვია“ [არაგვ. 1970; 214]...

ანაფორული გამეორება (ლიტერატურული ფიგურა, რომელიც შედგება სიტყვის ან სიტყვების ნაკრების გამეორებისაგან ლექსის ან ფრაზის დასაწყისში) ზოგჯერ არა ორ-სამ, არამედ რამდენიმე წინადადებას, აზრს აკავშირებს:

„მე მინდა ვუმღერო ნებაყოფლობით მგლოვიარეებს, რადგან ასეთი იყო მნათე ოქროპირ...“

მე მინდა ვუმღერო უიმედო გლახაკს, რომელმაც დიდების პორფრი უნდა მოიხსნას,

რადგან ასეთი იყო მნათე ოქროპირ...

მე მინდა ვუმღერო სიბნელეში დაბრმავებულებს...

მე მინდა ვუმღერო გრიგალისაგან შერყეულებსაც, რადგან ასეთი იყო მნათე ოქროპირ...

მე მინდა ვიმღერო ექსტაზში დაღუპულისთვის... (ზარები გრიგალში);

„არიან ადამიანები - ნებაყოფლობით მგლოვიარენი. ისინი არ გრძნობენ არც ძრწოლას, არც მოწყენას, რადგან მათთვის უცნობია დიდი სიხარული. ისინი არ გრძნობენ გლოვას, რადგან მათ სულში არავის დაუთესია იჭვის გესლი. ისინი უკეთესს არ ინატრიან, რადგან უკეთესი ვერ წარმოუდგენიათ“ [გამს. 1992; 64];

ანადიპლოზისი (წინადადების ბოლო სიტყვის ან გამოთქმის გამეორება, მომდევნო წინადადების თავში) ამ ფორმით შეკავშირებული ტექსტი, ჩვენი აზრით, საკმაოდ მრავლისმთქმელია აზრობრივად:

„სად არის ნეტავ ბარონ როსტრუპის პორცელანი? ვფიქრობ ხანდახან... ეგენ ნიუ-იორკის რომელიმე მუზეუმში. ჰმ მუზეუმი! მუზეუმი სხვა რაღაა თუ არა უშველებელი სასაფლაო..“ [გამს. 1992: 28]; „სახურავიდან ამოდოდა კვამლი და იყო პატარა ოჯახი, ოჯახი იგი ეკუთვნოდა სილიბისტრო ქაშაძეს“ [ლორთქ. 1953: 85];

„მოიმიზეზა რაღაც, დაიწყო ტირილი; ტიროდა დიდხანს, სანამ არ მიეძინა...“ [ლორთქ. 1953: 93]; „ამ ქვეყანაზე არაფრის მეშინია, მეშინია მხოლოდ მკვდრისა, მიტომაც მუდამ მძაგდა სასაფლაო ღამით, და ეს ტყეც ჩემთვის სასაფლაოა, სასაფლაოა, სადაც ერთი უპატრონო მკვდარი ჰკიდია ხეზე“ [გამს. 1992: 41]; „გუგულია თუ ადამიანი? ადამიანი ადამიანს ეძებს ტყეში, მე კი არავის ვეძებ, არავინ მეძებს“ [გამს. 1992: 40]; „ჩემს ხანგრძლივ უძილო ღამეებში, მარტობაში და უცხოობაში ისინი რეკავენ. რეკავენ, თითქოს ვიღაცას ჩემთვის ძვირფასსა და საყვარელს მიასვენებენ სადღაც, დიდი ქალაქის ბნელ ქუჩებში“ [გამს. 1992: 19]; „ჩემთან სიძე მევიდა. სიძე მევიდა თავის ფეხით“ [მიშვ. 1977: 20]; „...როგორ შეიძლება სახლის ჩაბნელება. ჩაბნელებული სახლი უპატრონოს ჰგავს“ [მიშვ. 1977: 17]; „მინდოდა კიდეც შემომეკრა, მაგრამ შემეცოდა. შემეცოდა სიკვდილისგან დაშინებული ღმერთკაცი“ [გამს. 1992: 44];

სარკისებური გამეორება, როდესაც მოსაუბრისათვის მნიშვნელოვანი სიტყვები ან ფრაზები მეორდება და თან ახლავს მკვეთრად გამოხატული ემოციები, იშვიათია საანალიზო ტექსტებში: „კენტად და წყვილად. წყვილად და კენტად...“ „ლუწი და კენტი, კენტი და ლუწი“ [გამს. 1992: 68].

ტექსტის ნაწილების შესაკავშირებლად „წმინდა მორფოლოგიურ გამეორებასთან ერთად, ყურადღებას იქცევს ლექსიკურ-მორფოლოგიური გამეორება, კერძოდ, იდენტურ ან მსგავსფუძიან სიტყვათა გამეორება ერთმანეთის გვერდით“ [კოშორიძე, 2005; 119]:

„**თოვლგარეულად წვიმს, თოვლის** დამძიმებული ფიფქი ზოლივით გაკრთება წვიმაში და დამბალ მიწაზე დაცემისთანავე ქრება. **თოვლ-წვიმა** გულს მირევს. რომ **მოთოვოს**, უკეთესია. სხვანაირი იერი დაედება გარემოს“ [მიშვ. 1977: 8];

„ქვა-კი **გუგუნებს, გუგუნებს** და ყოველ **დაგუგუნებაზე** საფქვილე პირიდან ბლუჯა-ბლუჯა ფქვილი გადმოდის და ალაში სრიალი ჩააქვს“ [არაგვ. 1970: 142];

„ასიოდე წლის შემდეგ სამი პარალელური მოძრაობა იქნება ალბათ ქვეყანაზე: **მიწაზე, მიწის** ზევით და **მიწის ქვეშ**“ [გამს. 1992: 29];

„**სამი წელი** - **სამჯერ** გამოწეული მუცელი და შეზნექილი წელი; **სამჯერ** ჭორფლი და მჟავე კიტრი“ [ლორთქ. 1953: 117];

„გუშინ უკანასკნელი ნახევარი თეფში **ფქვილი** ხმიადად გამოაცხო და გუშინვე შექამა, დღეს-კი აგერ დაწანწალებს და აქა-იქ, სადაც წინად მრავლად იყო **ფქვილი**,

დაემებს, მაგრამ ყველა ის ადგილი, ყველა **საფქვილე** ავეჯეულობა დაწმენდილი და დარაკრავებული ხვდება. „ერთი ბეწო მაინც იყოს სადმე!...“ უსიტყვოდ იმახდა ყოველი გაჩხრეკის დროს, მაგრამ ეს „ერთი ბეწოც“ არსად იყო, **ფქვილის** ნაალაგევიც აღარას ეტყობოდა“ [არაგვ. 1970: 143];

„**იმის თვალებს ელვარება** უფრო მოემატა; **ელვარე მისი თვალები** დაამტერდა ერთ წერტილს“ [არაგვ. 1970: 89];

ერთ-ერთი განსაკუთრებული თავისებურება ტექსტების დასასრული და იქ არსებული გამეორებებია. გამეორება ნოველების დასასრულის ნიშანდობლიობადაც შეიძლება ჩაითვალოს - ავტორი აჯამებს, ხაზს უსვამს მთავარ სათქმელს და ამას ხშირად რიტორიკული ხერხით აღწევს: „**მხოლოდ გმირობაა წარუხოცელი!** რადგან ნამდვილი **გმირობა** უსახელოა მეტწილად, და იგი განაგრძობს ზეგავლენას მაშინაც, როცა **გმირობის** ჩამდენელს ვერ მიუვა ამბავი ამისა“ (კ. გამს.). ზოგჯერ გამეორებული ცალკეული სიტყვა ან ფრაზა, ან მთლიანი წინადადება, რომელიც ნაწარმოებს ლაიტმოტივად გასდევს, ტექსტს ასრულებს, მაგ: „**აწვიმდა** სამრეკლოს. **აწვიმდა** საყდარს“ (გამს. „ზარები გრიგალში“).

დასტურდება არა მარტო ცალკეული სიტყვის, არამედ ფრაზის, სიტყვათშეთანხმების გამეორების შემთხვევები. ამ მოვლენას პარალელიზმს უწოდებენ, „წინადადებათა მეზობლობაში იმავე სინტაქსური კონსტრუქციების გამოყენება და ხაზგასმა“ [სანიკიძე, 2009: 101]:

„ნახევრად ღია კარებში იდგა იმპერატორი. მას **სისხლივით წითელი** პორფირი ეცვა. ხელში ვარდები, **სისხლივით წითელი, იკივლეს ვარდებმა** ჩემს დანახვაზე როგორც ჩემმა ათასმა საყვარელმა, რომელთაც არასოდეს უნახავართ. **იკივლეს ვარდებმა** ჩემს დანახვაზე“ [გამს. 1992: 43];

„**ორმოცი წელიწადია** ამაზე მაქვს ლაპარაკი, **ორმოცი წელიწადია** არ შევიდა ამის თავში...“ [მიშვ. 1977: 17];

„-უნდა წავიდე!

-უნდა წავიდე. გაიმეორა მელიტონმა.

-... არ უნდა ახლა ამას ლაპარაკი. **უნდა წავიდე**“ [მიშვ. 1977: 20];

„ჩუ!... ვისილაც **ფეხის ხმა** მოისმის! მზექალა სმენად გარდაიქვა. უნებურად ზეზე წამოიჭრა... „**ფეხის ხმაა, ფეხისა!**“ ბუტბუტებდა მზექალა. მართლაც, **ფეხის ხმა** უფრო მკაფიოდ ისმის... არა ჰგავს დაღონებულის, დამარცხებულის **ფეხის ხმას...**“ [არაგვ. 1970: 364]; „ბესო კი ლალი და გახარებული, რომ **ხელში ჰყავდა დამონებული**, მხოლოდ ქალს ბავშვური თავმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად დასდევდა, თავს ევლებოდა, ეხვეწებოდა და მჭმუნვარებას ეძლეოდა, თორემ იცოდა, რომ **ხელში ჰყავდა დამონებული**“ [ლორთ. 1953: 79]; „-იცი, ძვირფასო, **პირველი ჭადარა, პირველი ჭადარა!** გასულ შაბათს ეს არა გქონია. **პირველი ჭადარა**“ [გამს. 1992: 38]; „ხვალ ახალი წელიწადია!...“ წამოიძახა მთლად ჩამომხმარმა და წელში ორად მოხრილმა დედაბერმა, რომელიც **ჩულის ნაგლეჯებზე** მიგდებულიყო სარდაფის პატარა ნესტიან ოთახის ერთ კუნჭულში და ზევიდან ისეთივე **ჩულის ნაგლეჯი** წაეხურა...“ [არაგვ. 1970: 58];

საანალიზო ტექსტებისათვის ნიშანდობლივი აღმოჩნდა არა ერთი, არამედ ერთდროულად რამდენიმე ლექსიკური ერთეულის, სიტყვისა თუ ფრაზის, გამეორება: „მე მუდამ შეყვარებული ვიყავი ვიღაც უცნობ **ქალზე**, იმ **ქალს** სწორედ ასეთი თეთრი, ვასვასა კანი უნდა ჰქონოდა, **ასეთი** საფირონისფერი თვალები, **ასეთი ხელები**, სწორედ **ასეთი ხელები**. მასაც **ასეთი** მთვრალი შემოხედვა უნდა ჰქონოდა, მასაც **ასეთივე** ბეჭედივით ვიწრო ტუჩები... ახლა **ვეღარც** მის სახეს ვხედავ, **ვეღარც**

მის ხელებს, ველარც მის მშვენიერ მომრგვალებულ მხრებისთავეს, ვერც მის სილუეტს“ [გამს. 1992: 35]; „ვეჩიჩინეთ, ვეჩიჩინეთ, ნუ ირთავ, ნუ ირთავ-თქო, მარა არც მე დამიჯერა და არც ქალბატონს... [ლორთ. 1953: 124]; „რა ვიყავი შენთვის, დადიანის ქალისათვის, მე, კუზიანი, კოჭლი, ძონძებში გახვეული მათხოვარი? რათ გაიმეტე თავი ბებერი არსებისათვის, რომელსაც სათხებოში ძინავს და ღორის საზრდოს ნატრულობს? შევარდენი ჩემზე მეტად გიყვარდათ და გასიამოვნებდათ; ყაბალახ-ნაბადი ათასწილად ჩემზე მეტად ღირდა!.. რისთვის დაივიწყე ისინი და გადამარჩინე მე? რისთვის გაიმეტე თავი? მე კუზიანი ვარ, კოჭლი, მოხუცი; სახე უხეში ბალნითა მაქვს შემოსილი...“ [ლორთ. 1953: 131]; „გავიქეცი, გავიქეცი, მე მშიშარა, ისე როგორც ბავშვობაში ეკლესიიდან გავქცეულვარ ხოლმე. უკვე ქალაქში ვარ, უკვე სინათლეში ვარ“ [გამს. 1992: 41]; „საკვირველია სწორედ, როცა არავინ გვიჩქარის, როცა არავითარი საქმე არა გვაქვს, არც არავითარი განსაკუთრებული მიზანი, მაშინ მაინც სად მივჩქარით? სად მიგვესწრაფის სული? როცა ჩვენ გვგონია ვისვენებთ, როცა ჩვენ გვგონია თავისუფლად ვსუნთქავთ და ბოლთას ვცემთ, მაშინაც ვიღაც კოფოზე გვაზის და სადღაც მიგვაჩქარებს“ [გამს. 1992:39]; ლევანიკა თავიდან იწყებდა. უამბობდა თავის თავს ყველაფერს დაწვრილებით , მაგრამ რატომ აგრე მოხდა, რატომ აირია ქვეყანა - ვერ შეეგნო და ვერ შეეგნო“ [ლორთქ. 1953: 109]; „ყველაფერი ჩატარდა ძველებურათ, სულ ძველებურათ, ისე, როგორც ჩვენში წინათ ხდებოდა ყველგან, სადაც კი ჯვარს იწერდნენ, ორმოცი წლის წინათ ხდებოდა ხშირათ, 20 წლის წინათ ზოგჯერ, 10 წლის წინათ იშვიათად, და ახლა კი შეუძლებელია“ [ლორთქ. 1953: 116 „საათები ბინის კედლებზე, საათები მოედნებზე, საათები რკინისგზის სადგურებზე. საათები ეკლესიის გუმბათებზე, და სატრიუმფო ჭიშკრებზე, რეკავენ, რეკავენ, ზარითა და ზათქით მიასვენებენ მზე გადასულ დროს; რომელიც ყველაფერს გვართმევს, ყველაფერს თან წაიღებს, რაც აქამდის გვიგრძენია, ყველაფერს რაც გვყვარებია და შეგვძულებია. ჩვენს დიდ სიყვერულსა და ჩვენს დიდ ნუგემს, ჩვენს დიდ სიხარულდა და პატარა ბედნიერებას. ჩვენს დარდსა და ჩვენს გულის ჭირს. ჩვენს ღიმილსა და ჩვენს ცრემლებს. ყველაფერს, ყველაფერს თან წაიღებენ საათები, საათები ჩვენი ბინის კედლებზე, საათები ქალაქის მოედნებზე, საათები სიკვდილის სატრიუმფო ჭიშკრებზე...“ [გამს. 1992; 19-20]; „არავითარი აზრი, არავითარი ფიქრი, მხოლოდ სიტყვები: „შეგენანა“, „მოიმადლიერო“ „სადირალი პატივი“... არავითარი აზრი, არავითარი ფიქრი, მხოლოდ სიტყვები: „შეგენანა“, „მოიმადლიერო“ (თუ „მოინადირო“?..) „სადირალი პატივი“... [ლორთ. 1953; 121];

დასკვნა

კვლევამ დაადასტურა, რომ გამეორება მცირე პროზის ტექსტთა ნაწილების აზრობრივი სრულყოფისა და შეკავშირების ნიშანდობლივი ხერხია. დასტურდება როგორც კონტაქტური, ისე დისტანციური გამეორება, ანაფორა და ანადიპლოზისი. მათ შორის, კონტაქტური და ანაფორული გამეორება მეტად ვლინდება. გამოვლინდა არა მარტო სიტყვების, არამედ ფრაზებისა და წინადადებების გამეორება. ყველაზე ხშირია ზმნის გამეორება. გაცილებით მეტია ცალკეული სიტყვების გამეორება, ვიდრე ფრაზების.

ერთი, რაც შეიძლება ცალსახად აღინიშნოს ისაა, რომ ეს შესაძლებლობა მკვეთრად ექსპლიციტურია (ხილულია) მცირე პროზის ტექსტებში და არა

იმპლიციტური (უხილავი); ზოგი მას ძლიერ, ზოგიც - სუსტ საშუალებად მიიჩნევს, ჩვენ საბოლოო შეფასებისაგან ამ ეტაპზე თავს შევიკავებთ, თუმცა, ერთი შეხედვით, საკმაოდ ძლიერ საშუალებად წარმოგვიდგება.

ლიტერატურა:

1. თევდორაძე, ნ. (2010)., ტექსტის ლინგვისტიკა, თბილისი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
2. კოშორიძე, ე. (2005)., მწერლის ენისა და სტილის საკითხები, თბილისი, გამომცემლობა „მერიდიანი“.
3. სერგია, ვ. (1989)., ტექსტის ლინგვისტიკა, თბილისი, გამომცემლობა „განათლება“

Literary Text Constructing Possibility

Geldiashvili Nunu

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

Nowadays, the study of a text, as the highest communication unit of language and speech, complex speech act and its structural and functional aspects, is quite relevant, as any type of text functions in specific speech act. Among the possibilities of text construction, identifying the means of component (constituents of text or metatexts) interconnection is one of the important tasks. Lexical and semantic repetitions (of words or word combinations) are also discussed next to the components such as tense and mood forms of a verb, inserted words and expressions, synonyms or antonyms, and pronoun substitutions. And the goal of our research is to discuss these lexical and semantic repetitions in literary texts. We tried to analyze these forms in short stories, that are mainly characterized by short, laconic and dynamic narration style and distinguished by their specific rhythm. Thus, in our research we study the repetition as one of the linguistic possibilities of constructing Georgian literary text and, as we have already mentioned it is also considered as one of the means of component (text or metatexts) interconnection that forms the logical unity in a text.

Based on the study results, it can be concluded that verb predominates among the repeated lexical units (32%), and then comes the noun -27%; adjective - 5%; adverb - 14%; particle size - 8% and all the other units comprises 14%.

According to the research findings, the following units were used for logical coherence in the text and its components: 1. repetitions of one and the same lexical units and 2. repetitions of word combinations; Both, contact (existing in the neighboring sentence) and remote (after one or more sentences) repetition patterns were found in the study materials.

We have also found interesting examples of repetition of anaphora and anadiplosis; repetition of identical words or the words made up of the same stems.

Special attention was paid to the repetition of phrases and word combinations; examples of repetition of several lexical units, words or phrases at the same time was significant.

Based on the research, it can be clearly stated that using the repetition in short stories, as one of the possibilities of connecting and forming the logical unity of text components, is also uniquely explicit (visible) but not implicit (invisible);

Some linguists consider it as a strong form while others contradict this idea. At this point, we refrain from making a final appraisal, though, apparently, it seems like a pretty strong unit.

Key Words: text construction, repetition, logical unity of text, short stories.

სიღრმისეული სტრუქტურების თანამედროვე ინტერპრეტაციები

მეტრეველი მედეა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.06>

აბსტრაქტი. ნაშრომში განხილულია სიღრმისეული სტრუქტურების თანამედროვე ინტერპრეტაციები და ავტორის საკუთარი მოსაზრებები ამ საკითხებზე.

კვლევის მიზანი: მოვახერხოთ ენის, როგორც განსაზღვრული ტიპის ფორმალური მოდელის აღწერა საკუთარ მოსაზრებებზე და ჩვენი კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით.

კვლევის ამოცანები:

1. გამოიკვეთოს ის მოსაზრებები, რომელიც ამტკიცებენ, რომ ენობრივი კომპეტენციები თანდაყოლილ ხასიათს ატარებს, და გამოვლინდეს ავტორის არგუმენტირებული მოსაზრება ამ საკითხზე.

2. წარმოჩნდეს ჩვენი თვალთახედვიდან გამომდინარე გენერაციული გრამატიკის ორი დონის შესახებ არსებული თეორიების დადებითი და უარყოფითი მხარეები.

3. დადგინდეს სიღრმისეული სტრუქტურების ევოლუციის გზა.

4. გამოიკვეთოს უახლესი აღმოჩენები მეცნიერებაში გენერატიულ ლინგვისტიკასთან დაკავშირებით, რათა ჩვენ შევძლოთ სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის უფრო ღრმა ანალიზი და ზოგიერთი საკამათო მომენტების უფრო დეტალური შესწავლა.

კვლევის მეთოდები: დესკრიპტიულ-ანალიტიკური, შედარებით-კონტრასტული, ტრანსფორმაციული, ფსიქოლინგვისტური და სხვა.

კვლევის შედეგები: ამ და სხვა კვლევების შედეგებზე დაყრდნობით ჩვენ ვმუშაობთ ფსიქოლინგვისტიკის მოკლე კურსის შედგენაზე, რათა, თუ მოხერხდა, დაინერგოს თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფსიქოლინგვისტიკის მოკლე კურსის სწავლება ენათმეცნიერების მიმართულებით.

დასკვნა: დადგინდა, რომ სიღრმისეული სტრუქტურების თეორია საჭიროებს უფრო დეტალურ გადამუშავებას, რადგან ჩანს, რომ სიღრმისეული სტრუქტურებიდან ზედაპირულზე გადასვლის მექანიზმებში არის რაღაც გამოტოვებული, ანუ შესასწავლი. უნივერსალური გრამატიკის არსებობის პოსტულატი ვარაუდობს მშობლიური ენის გრამატიკის ფლობის და მეტყველებითი ჩვევების თანდაყოლილ ხასიათს.

საკვანძო სიტყვები: სიღრმისეული სტრუქტურები, გენერაციული ლინგვისტიკა, კოგნიტიური თეორია, სემანტიკური ინტერპრეტაცია.

გენერაციული ლინგვისტიკა ეფუძნება ენის, როგორც განსაზღვრული ტიპის ფორმალური მოდელის აღწერას. ფორმალური მოდელების საწყისი საბაზო ტიპი არის ტრანსფორმაციული გენერაციული გრამატიკა. ყოველი მშობლიურ ენაზე

მოსაუბრე იყენებს გენერატიულ გრამატიკას, რომ მისი დახმარებით ააგოს გამონათქვამი, ანდა გაიგოს ის. გენერაციული ლინგვისტიკა ბაზირებულია ორ ძირითად ერთმანეთის საწინააღმდეგო მცნებაზე: ენობრივი კომპეტენცია (*competence*); და ენის გამოყენება (*performance*).

ენობრივი კომპეტენცია ნოელ ჩომსკის თეორიაში და ასევე გენერაციული ლინგვისტიკის მიმდევრების მიხედვით წარმოადგენს ადამიანის თანდაყოლილ უნარს შეისწავლოს, დაეუფლოს და გამოიყენოს ენა. ენობრივი კომპეტენცია გულისხმობს უნივერსალური გრამატიკის ცოდნას ქვეცნობიერის დონეზე ყოველი ადამიანის მიერ, რომელსაც შეუძლია წარმოქმნას წინადადებათა უსასრულო რაოდენობა, ანუ გამოიყენოს ამ ენის ცოდნა. ამასთან ერთად, წესების კომპლექტი უნივერსალური გრამატიკის ჩარჩოებში შეზღუდულია. გენერაციული გრამატიკის სტრუქტურას აქვს სამი კომპონენტი: სინტაქსური, სემანტიკური და ფონოლოგიური. ჩომსკი ყველაზე დიდ როლს ანიჭებდა სინტაქსს. სიღრმისეული სტრუქტურები, თავის მხრივ, წარმოადგენენ ბირთვულ სინტაქსურ კონსტრუქციებს (ბირთვულ წინადადებებს) უნივერსალური გრამატიკის დონეზე. სიღრმისეული სტრუქტურები არის ადამიანის ცნობიერებაში იმთავითვე ჩადებული ელემენტები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სიღრმისეული სტრუქტურები წარმოადგენენ თავის მხრივ ენობრივ კომპეტენციას.

იმის დასამტკიცებლად, რომ ენობრივი კომპეტენციები თანდაყოლილ ხასიათს ატარებს, ჩომსკის მოყავდა მაგალითად მშობლიური ენის ათვისება ბავშვების მიერ. ის წერდა: „ენას რომ დაეუფლოს, ბავშვმა შესაბამისად უნდა იცოდეს, პირველ რიგში, ლინგვისტური თეორია, რომელიც აძლევს ფორმას ნებისმიერი არსებული ენის გრამატიკას, და მეორე რიგში, უნდა იცოდეს იმ სახეობის გრამატიკის არჩევის სტრატეგია, რომელიც თავსებადია საწყის ენობრივ მოცემულობებთან“ (თარგმანი ჩვენია მ. მ). (Khomskij 1965)

კიდევ ერთი მტკიცებულება იმისა, რომ ენობრივი კომპეტენცია არსებობს, არის ის თანდაყოლილი გრძნობა, რომლის დახმარებითაც ჩვენ გაუაზრებლად განვსაზღვრავთ სწორ და არასწორ წინადადებებს გრამატიკული თვალსაზრისით. სიტყვებს და ბგერებს აქვთ მოსაუბრისთვის რაღაც მნიშვნელობა მხოლოდ მაშინ, თუ ისინი დალაგებულია გარკვეული წესრიგით, რომელიც შეესაბამება უნივერსალურ გრამატიკას და თანდაყოლილ ენობრივ კომპეტენციას. მაგალითად, რუსული ენის მატარებლისთვის წინადადებებს :

1. *Пирог, маленькая синяя грязь, сделай глаз, девочка была.*

2. *Маленький пирог с грязными глазами делал голубую девушку.*

არ აქვს არავითარი აზრი და ფასდება, როგორც არასწორი.

მაგრამ წინადადება:

3. *Маленькая девочка с голубыми глазами делала пирог из грязи.*

აღქმული იქნება გართულების გარეშე. მაგრამ უნდა ავღნიშნოთ, რომ გრამატიკულად ასევე სწორია ზემოთ მოყვანილი უაზრო მე-2 წინადადებაც. მოცემული პოსტულატი ჩომსკიმ ასახა თავის ცნობილ წინადადებაში:

Colorless green ideas sleep furiously.

Furiously sleep ideas green colorless

Бесцветные зеленые идеи яростно спят.

Яростно спать идеи зеленый бесцветный

გენერაციულ გრამატიკას აქვს ორი დონე: სიღრმისეული და ზედაპირული (*deep and surface, глубинный и поверхностный*). სიღრმისეულ დონეზე იმყოფება სიღრმისეული სინტაქსური სტრუქტურები, და, ზედაპირულ დონეზე შესაბამისად,

გარდაქმნების დახმარებით წარმოქმნილი ზედაპირული სტრუქტურები, ანუ ჩვენი მეტყველება. ტრანსფორმაციული კომპონენტი ბადებს წინადადების ზედაპირულ სინტაქსურ სტრუქტურებს იმ სტრუქტურებისგან, რომლებიც მიღებულია საბაზო წესების მოქმედების შედეგად. ცნობილია ორ ათეულამდე ტრანსფორმაციის მოდელი, რომელთა დახმარებითაც ერთი და იგივე სიღრმისეული სტრუქტურიდან მრავალრიცხოვანი ინვარიანტების წარმოქმნა შეიძლება, რომლებიც გამოიყენება მეტყველებაში. მათ რიცხვშია: უარყოფა, რომლის დახმარებითაც ჩვენ ვახდენთ გენერირებას.

უარყოფითი წინადადებები:

Дима не отбил мяч. შეკითხვის ტრანსფორმაცია: *Дима ударил по мячу?*

პასივიზაცია, რომლის დახმარებითაც იქმნება პასიური წინადადებები:

Мяч был сбит Джоном. *И др.*

სიღრმისეული სტრუქტურის ტრანსფორმაციას მოსდევს ფონოლოგიური კომპონენტი, ანუ წინადადების ფონეტიკური ინტერპრეტაცია, რომელიც აფორმებს ზედაპირულ სტრუქტურას ხმოვან ან გრაფიკულ წარმოსახვაში.

გენერაციული ლინგვისტიკის წარმოქმნის შემდეგ სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიამ განვითარების რამდენიმე ეტაპი გაიარა, რომელთაც ჩვეულებრივ უკავშირებენ ხოლმე ჩომსკის ყოველი ახალი კვლევის გამოქვეყნებას. ჩომსკის გენერაციული გრამატიკის შექმნას უკავშირებენ კომპიუტერულ რეგოლუციას, გენეტიკური კოდის მოდელის შექმნას, მანქანურ თარგმნას, და მათემატიკურ ლინგვისტიკას. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ სიღრმისეული სტრუქტურების ევოლუცია გამოწვეულია არა მხოლოდ მისი ავტორის დამსახურებით. აქ მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ მისი მრავალრიცხოვანი მიმდევრები. გარდა ამისა, ამ თეორიის განვითარება გამოწვეულია ასევე როგორც პასუხი მრავალრიცხოვან კრიტიკაზე გენერაციული ლინგვისტიკის მოწინააღმდეგეების მხრიდან. ამის გამო ხდება სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის უფრო ღრმა ანალიზი და ზოგიერთი საკამათო მომენტების უფრო დეტალური შესწავლა. გასათვალისწინებელია აგრეთვე უახლესი აღმოჩენები მეცნიერებაში გენერაციულ ლინგვისტიკასთან დაკავშირებით, მაგალითად, კოგნიტური ლინგვისტიკა, ფსიქოლინგვისტიკა და სხვ. გენერაციული ლინგვისტიკისა და სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის განვითარების პირველ ეტაპზე შეიქმნა ეგრეთწოდებული სტანდარტული თეორია. აქ გამოიყოფა ორი მოდელი: სინტაქსური სტრუქტურების მოდელი და

ასპექტების მოდელი. ორივე შექმნილი იყო ჩომსკის მიერ მის ნაშრომებში.

სინტაქსური სტრუქტურების მოდელში რეალიზებულია წარმოდგენა ენაზე, როგორც წარმოქმნის მექანიზმზე, რომელიც წარმოქმნის წინადადებათა უსასრულო რაოდენობას გრამატიკული საშუალებების საბოლოო კომპლექტაციის დახმარებით. სწორედ ამ დროს ჩომსკიმ პირველად გამოიყენა სიღრმისეული და ზედაპირული სტრუქტურების მცნება. ასპექტების მოდელი წარმოადგენს სემანტიკური კომპონენტის ფორმალურ მოდელში სემანტიკური ინტერპრეტაციის ჩანერგვის მცდელობას. ჩომსკის წიგნში „სინტაქსის თეორიის ასპექტები“ მიღებული იყო კატეგორიის პოსტალის ჰიპოთეზა აზრის შენახვის შესახებ ტრანსფორმაციის დროს, მაშინ, როდესაც ხდება გადასვლა სიღრმისეული სტრუქტურიდან ზედაპირულ სტრუქტურაზე. ამ დროს შემოდებული იყო ენობრივი კომპეტენციის (ანუ ენობრივი გამონათქვამების წარმოქმნის პროცესის სისტემის) შეპირისპირება ენის გამოყენებასთან.

სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის განვითარების მეორე ეტაპი გამოირჩევა გაფართოებული სტანდარტული თეორიის შექმნით. გაფართოებული სტანდარტული თეორია წარმოიქმნა კრიტიკის პასუხად. ეს კრიტიკა ბრალს სდებდა გენერაციულ ლინგვისტიკას ლექსიკისა და სემანტიკის ასპექტების იგნორირებაში. სტანდარტული თეორია არ იძლეოდა წარმოდგენას იმაზე, როგორ ურთიერთქმედებს სიღრმისეული სტრუქტურები მოცემულ ასპექტებთან. ძირითადი აქცენტი, რომელიც გაკეთებული იყო მხოლოდ სინტაქსურ სტრუქტურებზე, კრიტიკოსების მიერ გადაადგილებული იქნა სემანტიკის მხარეს.

ამრიგად, სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის განვითარების მეორე ეტაპზე დამატებულ იქნა ლექსიკური კომპონენტი და სემანტიკური ინტერპრეტაციის მრავალრიცხოვანი წესები. სემანტიკური ინტერპრეტაციის დაწვრილებითი წესები ჩომსკის მიერ ჩამოყალიბებულ იქნა სტატიაში *«Заметки о номинализации»*.

მეორე ეტაპის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტია მართვისა და კავშირის თეორიის შექმნა. ის იქმნებოდა 1970–1980 წლებში. მისი ძირითადი ელემენტია უარის თქმა იმ სპეციფიკურ წესებზე, რომლებიც აღწერენ კონკრეტული ენების სინტაქსურ სტრუქტურებს და ამ წესების შეცვლა ზოგიერთი უნივერსალური შეზღუდვებით. ყველა ტრანსფორმაცია სიღრმისეული სტრუქტურიდან ზედაპირულამდე, შემოთავაზებული სტანდარტული თეორიით, შეცვლილი იყო ერთით - გადაადგილებით. ასევე გამოყოფილი იყო კერძო მოდულები (*X-штрих-теория; ограничения; связывания; управления; надежда; тета-теория*). აქედან თითოეული პასუხს აგებს თავის წილ გრამატიკაზე, მოქმედებს თავისი პრინციპების შესაბამისად და აქვს თავისი პარამეტრები, რომლების განსაზღვრავს კონკრეტულ-ენობრივ სპეციფიკას. გენერაციული ლინგვისტიკის განვითარების კვლევის შედეგების საფუძველზე ჩომსკი აყალიბებს კვლევის სტრატეგიას წიგნში: „მინიმალისტური პროგრამა“ (Chomsky, 1995). მოცემული პროგრამა გვთავაზობს ორ მთავარ ქვესისტემას: ლექსიკონს და გამოთვლით სისტემას. ასევე ორ ინტერფეისს - ფონეტიკურს და ლოგიკურს. შემუშავებული სტრატეგიის ფარგლებში მოხდა გენერაციული გრამატიკის მრავალი თეორიული წარმოდგენის გადახედვა. ცვლილებები, რომლებიც შეიტანა ჩომსკიმ თავის წიგნში იყო იმდენად რადიკალური სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიისათვის, რომ შიძლება ვისაუბროთ მოცემული თეორიის განვითარების მესამე ეტაპზე. საჭიროა აღინიშნოს, რომ მრავალრიცხოვანი ცვლილებების მიუხედავად, რომლებიც შეტანილი იყო გენერაციული ლინგვისტიკის თეორიაში და სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიაში თვითონ ამ თეორიების ავტორის მიერვე, ანუ ნ. ჩომსკის მიერ, შენარჩუნებული იქნა ზოგიერთი ფუნდამენტური დებულება. მათ შორის, პირველ რიგში გამოიყოფა იმ ნიჭის თანდაყოლილი ხასიათი, რომლითაც შესაძლებელია მშობლიური ენის გრამატიკის გაგება და გამოხატვა. ანუ ეს ნიშნავს იმას, რომ ენობრივი ნიჭიერება წარმოადგენს ადამიანის გენეტიკური პროგრამის ნაწილს. მოცემული პოსტულატი პირველად წარმოდგენილი იყო ნაშრომში „ლინგვისტური თეორიის ლოგიკური სტრუქტურა“ და მას შემდეგ არ განუცდია ცვლილებები. ჩომსკი ამბობს, რომ გრამატიკული წესების საბოლოო კომპლექტისა და მცნებების დახმარებით ადამიანებს შეუძლიათ შექმნან წინადადებების განუსაზღვრელი რაოდენობა, და მათ შორის ისეთები, რომლებიც არასდროს არავის უთქვამს.

სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის კიდევ ერთი ურყევი ელემენტია ეგრეთწოდებული უნივერსალური გრამატიკა. პირი, რომელიც დაეუფლა ენას, ასევე ითვისებს ამ ენის წესებს და სისტემას. მეცნიერი იკვლევს ენის გამოყენებას

მეტყველებაში და ქმნის სპეციალურ გრამატიკას. ასეთი გრამატიკას ეწოდება უნივერსალური გრამატიკა, რომლებიც, თავის მხრივ, აღნიშნავს ადამიანის გონების საერთო თვისებებს (Bondarenko, 2011). როგორც კი გამოჩნდა ჩომსკის რევოლუციური გენერაციული ლინგვისტიკა, რომელმაც გადაატრიალა შეხედულება ენაზე, როგორც სისტემაზე, აზროვნებაზე და, საერთოდ, შეიტანა მრავალი ცვლილება ლინგვისტიკის გაგებაში, გამოჩნდა კრიტიკაც. რა თქმა უნდა, სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიაც არ იყო გამონაკლისი, რომ კრიტიკის გარეშე დარჩენილიყო. გასული საუკუნის 70-იან წლებში სიღრმისეული სტრუქტურების მცნება წარმოადგენდა დისკუსიის საგანს გენერაციულ ლინგვისტიკაში. ამან გამოიწვია განცალკევებული მიმდინარეობების ჩამოყალიბება, რომლებშიც ამ მცნებამ განიცადა მნიშვნელოვანი ცვლილებები. ასე მაგალითად, წარმოიქმნა გენერაციული სემანტიკა, სადაც სიღრმისეული სტრუქტურის მცნებამ ადგილი დაუთმო მცნებას „სემანტიკური სტრუქტურა“ (Testelec, 2001). გენერაციული სემანტიკის წარმოშობა დაკავშირებულია ამავე მიზეზებთან. მოცემულ დისციპლინაში აქცენტი გაკეთებული იყო სემანტიკა - ასპექტზე, რომელსაც იგნორირებას უკეთებდა ჩომსკი ადრეულ ნაშრომებში და ხმარობდა მცნებას „სიღრმისეული სტრუქტურა“, როგორც „სემანტიკური სტრუქტურა“.

მაგალითისთვის განვიხილოთ ორი ზედაპირული სტრუქტურა:

Mary ordered John to leave და *Mary promised John to leave* (*Мэри приказала Джону уйти, и Мэри пообещала Джону уйти*).

მოცემული სტრუქტურების სქემის შედგენის დროს ჩვენ მივიღებთ პრაქტიკულად ერთნაირ სიღრმისეულ სტრუქტურებს: NP (ქვემდებარე) შედგება არსებითი სახელისგან მერი, VP შედგება ზმნისგან, რომლის დახმარებითაც ყალიბდება დროის კატეგორია (*ordered u promised*), და პირდაპირი დამატების სახელობითი ჯგუფის კატეგორია: N – სახელი (*John*), *Prep – (to), V – (to leave)*.

ნათელია, რომ მოცემული ზედაპირული სტრუქტურები განსხვავდება მნიშვნელობით, ანუ სემანტიკური ელემენტის მიხედვით:

ა). სიღრმისეული სტრუქტურები გენერაციულ სემანტიკაში შევსებული იყო სემანტიკური სტრუქტურით, რომელიც ითვალისწინებდა წარმოდგენის ერთიანობას იმ წინადადებათა სერიისათვის, რომლებსაც ჰქონდათ ერთი და იგივე აზრი, მაგრამ გამოხატული სხვადასხვა ლექსიკით, ხოლო ტრანსფორმაციები უშუალოდ გარდაქმნიდნენ სემანტიკურ სტრუქტურას ზედაპირულ სტრუქტურად.

შემდგომმა აღმოჩენებმა სემანტიკის სფეროში მიგვიყვანეს აბსტრაქტული აღწერის გაძლიერებამდე, კერძოდ, სპეციალური აბსტრაქტული ელემენტების დახმარებით ისეთი სიღრმისეული სტრუქტურების ერთმანეთისგან გარჩევამდე, რომლებიც ადრე ერთ სტრუქტურაში ერთიანდებოდა. მაგალითად, ერთმანეთის შესაბამისი მტკიცებითი, უარყოფითი, ბრძანებითი და კითხვითი წინადადებების სიღრმისეული სტრუქტურები. აღმოჩენებმა ფსიქოლოგიაში და ფსიქოლინგვისტიკაში აჩვენა, რომ მექანიზმები, რომლებიც განაპირობებს კითხვითი ანდა ნებისმიერი სხვა გამონათქვამის წარმოქმნას, შეიძლება არ იყოს იმაზე რთული, ვიდრე ბირთვული წინადადების წარმოქმნის მექანიზმი, ანუ სიღრმისეული სტრუქტურის წარმოქმნის მექანიზმი. ამ დროს ჩომსკის სტანდარტული თეორია ამტკიცებდა, რომ კითხვითი წინადადებები (უარყოფითის მსგავსად) არის ტრანსფორმაციის შედეგი, და არსებობს მხოლოდ ზედაპირულ სტრუქტურებში. სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის კრიტიკის განხილვის შემდეგ, და სიღრმისეული და ზედაპირული სტრუქტურების ურთიერთქმედების პრობლემების

განხილვის შემდეგ, და ასევე სემანტიკაში მომხდარი აღმოჩენების შემდეგ ჩომსკიმ და მისმა მიმდევრებმა გადახედეს გენერაციული გრამატიკის სტანდარტულ თეორიას. ხანგრძლივი დროის მანძილზე გაფართოებული თეორია ბატონობდა მსოფლიო ლინგვისტიკაში, იმიტომ რომ მის მიმდევრებს შეეძლოთ პასუხი გაეცათ ბევრ საკამათო კითხვაზე.

ბ). თუმცა დადგა მომენტი (1970-ანი წწ), როდესაც ლინგვისტებმა აღმოაჩინეს მოვლენები, რომლებიც ეწინააღმდეგებოდა გაფართოებულ თეორიას. ასეთ მოვლენებს მიეკუთვნებოდა „კვანტორების“ ლოგიკური კატეგორია, რომელიც გამოიხატებოდა მეტყველებაში შემდეგი ლექსიკური ერთეულების დახმარებით: *Every, many, none, some* და ა.შ.

ლინგვისტებმა შენიშნეს, რომ ზედაპირული სტრუქტურები ზოგიერთი კვანტორებიდან არ შეესაბამება არც ერთ სიღრმისეულ სტრუქტურას. ასე რომ, აღმოჩნდა, რომ ენობრივ კომპეტენციაში, ანუ უნივერსალური გრამატიკის ჩარჩოებში არ არის მექანიზმი, რომელიც შექმნიდა წინადადებებს კვანტორებით. განვიხილოთ ზედაპირული სტრუქტურების ორი მაგალითი. ეს სტრუქტურები მიღებულია ტრანსფორმაციის დახმარებით. ტრანსფორმაცია მდგომარეობს ექვივალენტური სახელობითი ჯგუფის ჩამოცილებაში.

Michael wanted to eat. Everyone wanted to eat.

პირველ მაგალითში ქვემდებარის როლში გამოდის საკუთარი სახელი (*Michael*), ხოლო მეორე მაგალითში გამოყენებულია კვანტორი (*everyone*).

ახლა ვნახოთ მოცემული გამონათქვამების სიღრმისეული სტრუქტურები:

Michael wanted [Michael eat]. Everyone wanted [Everyone eat].

იმ წინადადების სიღრმისეული სტრუქტურა, რომელშიც არის საკუთარი სახელი სრულად ემთხვევა ზედაპირულ სტრუქტურას. მოცემულ შემთხვევაში ჩამოშორების ტრანსფორმაცია არ არღვევს წინადადების აზრსა და ლოგიკას. იქ სადაც კვანტორია ქვემდებარის როლში შეიძლება შევნიშნოთ, რომ სიღრმისეული სტრუქტურის ლოგიკა და მნიშვნელობა არ ემთხვევა ზედაპირულს. წინადადებები *Everyone wanted [Everyone eat]* და *Everyone wanted to eat*

შეესაბამება ერთმანეთს მხოლოდ ნაწილობრივ. მოცემული მაგალითის რუსული თარგმანი დაახლოებით ასე გამოიყურება: *Все хотели, чтобы все ели. и Все хотели есть.*

ცხადია, რომ მოცემულ მაგალითებს აქვთ სხვადასხვა მნიშვნელობა. ასე რომ გაფართოებულმა სტანდარტულმა თეორიამ დაამტკიცა, რომ სიღრმისეული სტრუქტურების თეორია მთლად სწორი არ არის, ანდა საჭიროებს უფრო დეტალურ გადამუშავებას, რადგან კარგად ჩანს, რომ სიღრმისეული სტრუქტურებიდან ზედაპირულ სტრუქტურებზე გადასვლის მექანიზმებში არის რაღაც გამოტოვებული, ანუ შესასწავლი.

გ). სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიას ასევე აკრიტიკებდნენ ყოფილ საბჭოთა კავშირში 1970 - იანი წლებიდან მოყოლებული. ზოგიერთი მეცნიერი, მაგალითად, ვ. მ. სოლნცევი, გამოხატავდა ეჭვს, რომ მცნებას „სიღრმისეული სტრუქტურა“ არ აქვს რაიმე მნიშვნელოვანი ფასი. ცალკეული მკვლევარები გვთავაზობდნენ გაგვეგო „სიღრმისეული სტრუქტურა“, არა როგორც აბსტრაქტული სინტაქსური წარმონაქმნი, არამედ როგორც რეალური უმარტივესი ბირთვული წინადადება. ზოგი საერთოდ შესაძლებლად თვლიდა ენის აღწერას ამ მცნების გარეშე (მაგ, დ. ნ. შმელევი). ა. ლეონტიევის კრიტიკიდან შიძლება დავასკვნათ, რომ სიღრმისეულ სტრუქტურებსა და ზედაპირულ სტრუქტურებს შორის ჩომსკის

თეორიის მიხედვით უნდა არსებობდეს პირდაპირი კავშირები. თუმცა სინამდვილეში ისეთ ფაქტორებს, როგორც არის რეალური დროის კომპონენტის, მოძრაობის, დინამიკის, ცვალებადობის არქონა სიღრმისეული სტრუქტურის შემადგენლობაში, მივყავართ არათანაბარი ურთიერთკავშირისკენ სიღრმისეულ სტრუქტურასა და რეალურ მეტყველებას შორის. მაგრამ აქვე უნდა ითქვას, რომ სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის გავლენა თანამედროვე რუსულ ლინგვისტიკაზე ძალიან დიდია და განსაკუთრებული პოპულარულობა ამ თეორიამ მოიპოვა 1990-იან წლებში.

დღეს გენერაციული ლინგვისტიკის ძირითადი ოპონენტები არიან კოგნიტური ლინგვისტიკის მიმდევრები.

სიღრმისეული სტრუქტურების და უნივერსალური გრამატიკის არსებობის პოსტულატი ვარაუდობს მშობლიური ენის გრამატიკის ფლობის და მეტყველებითი ჩვევების თანდაყოლილ ხასიათს. და სწორედ ეს მომენტი იწვევს კრიტიკას კოგნიტური ლინგვისტიკის მიმდევრების მხრიდან.

კოგნიტური ლინგვისტიკა იკვლევს ენისა და ცნობიერების თანაფარდობის პრობლემებს, ენის როლს სამყაროს კონცეპტუალიზაციაში, კატეგორიზაციაში, შემეცნებით პროცესებში და ადამიანური გამოცდილების განზოგადებაში, ასევე იკვლევს ადამიანის ცალკეული კოგნიტური შესაძლებლობების კავშირს ენასთან. კოგნიტური მიდგომიდან გამომდინარე, ენობრივი ჩვევები, მათ შორის მეტყველების წარმოქმნის უნარიც, არის კომუნიკაციური ფუნქციის შედეგი და ადამიანი მას ითვისებს გარე სამყაროსთან ურთიერთმოქმედების დროს. ამ თეორიის კრიტიკის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი არის ის, რომ მოცემული თეორია შეიძლება აღმოჩნდეს აბსოლუტურად გამოუსადეგარი ზოგიერთი რეალური ენის მიმართ. ამ თეორიის ირგვლივ კვლევებს ვაწარმოებდით ძირითადად რუსული ენის მაგალითზე, შემდეგ იტალიური და ინგლისური ენების მაგალითზე, ანუ ინდოევროპული ენების მაგალითზე. სხვა ენების ოჯახებს როგორ მოერგება სიღრმისეული სტრუქტურების თეორია, ეგ ჯერ კიდევ საკითხავია.

თანამედროვე მკვლევარები კითხვის ქვეშ სვამენ პოსტულატს თანდაყოლილი ენობრივი ნიჭიერების (კომპეტენციის) შესახებ. კვლევები გვიჩვენებს, რომ პატარა ბავშვები იყენებენ აზროვნების სხვადასხვა ტიპებს, რომლებიც შეიძლება საერთოდ არ იყოს დაკავშირებული ენასთან. ასეთია მაგალითად, გაყონ სამყარო ორ ნაწილად, ესმოდეთ კავშირი ადამიანებსა და საგნებს შორის, ან კიდევ, ესმოდეთ კავშირი საგნებს შორის. ეს უნარები და ასევე ადამიანის უნიკალური შესაძლებლობა - გაიგოს რის შეტყობინებას აპირებენ მისთვის, ერთობლიობაში განაპირობებენ ენის ფუნქციონირებას.

ასე რომ, ახალი აღმოჩენები მეტყველებენ იმაზე, რომ ჩომსკის თეორია სიღრმისეულ სტრუქტურებზე შესაძლებელია ვერ ახასიათებდეს სრულად ენობრივ მოვლენებს. თეორია, რომელმაც მრავალი ფორმა მოირგო, ვარაუდობს, რომ გრამატიკული სტრუქტურა არ არის ბუნებრივი. გრამატიკა იქმნება ისტორიის მსვლელობისას (ეს არის პროცესი, რომელიც აყალიბებს იმას, თუ როგორ გადაეცემა ენები თაობიდან თაობებს). გრამატიკა იქმნება, როგორც ადამიანის ფსიქოლოგიის შედეგი (ეს არის სოციალური და კოგნიტური ნიჭიერების, ანუ შესაძლებლობების, უნარების კომპლექტი, რომელიც საშუალებას აძლევს თაობებს აითვისოს ენა უპირველეს ყოვლისა). და რაც უფრო მთავარია, თეორია თვლის, რომ ენა შეხებაშია ტვინის იმ სისტემებთან, რომლებიც თავდაპირველად არ იყო ამ მიზნისთვის

განზრახული. ამგვარად, ის წინააღმდეგობაშია ჩომსკის შხედულებასთან გენეტიკურ მუტაციაზე, რომელიც დაკავშირებულია რეკურსიასთან.

დასკვნები:

1. გენერაციული ლინგვისტიკისა და სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის განვითარების პირველ ეტაპზე შეიქმნა ეგრეთწოდებული სტანდარტული თეორია. 2. სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის განვითარების მეორე ეტაპი გამოირჩევა გაფართოებული სტანდარტული თეორიის შექმნით. 3. სიღრმისეული სტრუქტურების თეორიის განვითარების მეორე ეტაპზე დამატებულ იქნა ლექსიკური კომპონენტი და სემანტიკური ინტერპრეტაციის მრავალრიცხოვანი წესები. 4. გამოიკვეთა, რომ შემდგომმა აღმოჩენებმა სემანტიკის სფეროში მიგვიყვანეს აბსტრაქტული აღწერის გაძლიერებამდე. 5. დადგინდა, რომ სიღრმისეული სტრუქტურების თეორია საჭიროებს უფრო დეტალურ გადამუშავებას, რადგან ჩანს, რომ სიღრმისეული სტრუქტურებიდან ზედაპირულზე გადასვლის მექანიზმებში არის რაღაც გამოტოვებული, ანუ შესასწავლი. 6. კვლევებმა გვიჩვენა (კვლევა განხორციელდა საკუთარ შვილიშვილებზე), რომ პატარა ბავშვები იყენებენ აზროვნების სხვადასხვა ტიპებს, რომლებიც შეიძლება საერთოდ არ იყოს დაკავშირებული ენასთან. ასეთია მაგალითად, გაყონ სამყარო ორ ნაწილად, ესმოდეტ კავშირი ადამიანებსა და საგნებს, ანდა საგნებს შორის. 7. უნივერსალური გრამატიკის არსებობის პოსტულატი ვარაუდობს მშობლიური ენის გრამატიკის ფლობის და მეტყველებითი ჩვევების თანდაყოლილ ხასიათს. 8. კოგნიტური თეორიის ირგვლივ კვლევები ჩავატარეთ ძირითადად რუსული ენის მაგალითზე. შემდეგ უკვე ევროპული ენების მაგალითზე (იტალიური და ინგლისური). სხვა ენების ოჯახებს როგორ მოერგება სიღრმისეული სტრუქტურების თეორია, ეგ ჯერ კიდევ საკითხავია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Bondarenko I. V. Vliyanie generativnoj lingvi-stiki N. Khomskogo na mirovoe yazykoznanie / I. V. Bon-darenko // Vestnik Balt. feder. un-ta im. I. Kanta. –2011. – Vyp. 2. – S. 141–149.
2. Chomsky N. New Horizons in the Study of Language and Mind / N. Chomsky. – Cambridge, 2001.
3. Chomsky N. The minimalist program / N. Chomsky. – Cambridge ; MA : MIT Press, 1995.
4. Paducheva E. V. O semantike sintaksisa / E. V. Paducheva. – M., 1974.
5. Serikov A. E. Problema porozhdeniya smysla i sovremennyj generativizm / A. E. Serikov // Vestnik Samar. gumanitarnoj akademii. Ser.: Filosofiya. Fi-lologiya. – 2007. – № 2. – S. 155–173.
6. Testelec YA. G. Glava XI. Porozhdayushchaya gramma-tika : ot pravil k ogranicheniyam / YA. Testelec // Vvede-nie v obshchij sintaksis. – M. : RGGU. – 2001. – 800 s.

Modern interpretations of in-depth structures

Metreveli Medea

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The paper discusses contemporary interpretations of in-depth structures and the author's own views on these issues.

Aim of the research: to be able to describe language as a defined type of formal model based on our own opinions and the results of our research.

Research objectives:

1. Identify the opinions that claim that linguistic competencies are innate, and reveal the author's reasoned opinion on this issue.

2. To show from our point of view the pros and cons of the existing theories about the two levels of generational grammar.

3. Determine the evolutionary path of in-depth structures.

4. Outline the latest discoveries in the science of generational linguistics so that we can provide a more in-depth analysis of the theory of in-depth structures and a more detailed study of some of the controversial moments.

Research methods: descriptive-analytical, comparative-contrast, transformative, psycholinguistic and others.

Research Results: Based on the results of this and other studies, we are working on a short course in psycholinguistics to introduce a short course in psycholinguistics at Telavi State University in the field of linguistics.

5. Conclusions: It has been found that the theory of deep structures needs more detailed elaboration, because it seems that there is something missing, that is, to be studied in the mechanisms of transition from deep structures to the surface. The postulate of the universal grammar is shown, that the ability to own native language is congenital.

Keywords: In-depth structures, Generative linguistics, Cognitive theory, Semantic interpretation.

კორონაპანდემია, როგორც ენის ლექსიკის გამდიდრების წყარო (გერმანული ენის მაგალითზე)

მოდებაძე ცისანა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.07>

აბსტრაქტი. კორონაპანდემიამ გავლენა იქონია არა მარტო ადამიანის ჯანმრთელობაზე, არამედ ეკონომიკაზე, პოლიტიკაზე, ყოველდღიურ ცხოვრებაზე და მათ შორის ენაზეც. ენა ცოცხალი ორგანიზმია, ის იზადება, იზრდება და ვითარდება განუწყვეტლივ, მათ შორის კრიზისის პერიოდშიც. ენაში აისახება ყველაფერი, რაც სამყაროში ხდება. კორონაპანდემიამ გავლენა მოახდინა ყველა ენაზე და მათ შორის გერმანულზეც. შეიქმნა ახალი სიტყვები, რომლებიც თავმოყრილია სპეციალურ ციფრულ ე.წ. კორონალექსიკონებში. ჩვენი კვლევის მიზანია დავადგინოთ რა გავლენა მოახდინა კორონაპანდემიამ გერმანულ ენის ლექსიკაზე. კვლევის ობიექტია: კორონაპანდემიის პერიოდში შექმნილი ციფრული კორონალექსიკონები.

სიტყვა „Coronavirus“- კორონავირუსი გერმანულ ენაში ჯერ კიდევ 1984 წელს შემოვიდა (AIDS-შიდსის კვლევის კონტექსტში) და არა 2020 წელს. კორონაპანდემიამ შეცვალა გერმანული ენის სიტყვათმარაგი. 2020 წელს გერმანული ენის ლექსიკაზე არცერთ მოვლენას ისეთი გავლენა არ მოუხდენია, როგორც კორონაკრიზისს. Corona და Covid გახდა სჯარო კომუნიკაციის წამყვანი სიტყვები. წლის სიტყვად იქცა Coronapandemie-კორონაპანდემია.

გერმანული ენა გამოირჩევა კომპოზიტების სიუხვით. კორონაპანდემიამ კიდევ უფრო გაზარდა კომპოზიტების რიცხვი. გამოიკვეთა რამდენიმე სტრუქტურა. განსაკუთრებით ხშირია ორკომპონენტიანი: (არსებითი სახელი+არსებითი სახელი) Coronageneration-კორონას თაობა და სამ კომპონენტიანი კომპოზიტები: (არსებითი სახელი+არსებითი სახელი+არსებითი სახელი) Coronaviruspandemie- კორონავირუსპანდემია. შეზღუდვების შემოღებამ წარმოშვა აგრეთვე ნეოლოგიზმები: Zoomschule-ზუმის სკოლა.

კორონაპანდემიამ დიდი გავლენა მოახდინა გერმანული ენის სიტყვათმარაგზე. მოკლე დროის მანძილზე გერმანული ენა გამდიდრდა პანდემიასთან დაკავშირებული ყოვლისმომცველი ლექსიკით. თუმცა აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ სიტყვებს ყველას არ უწერია ენაში დამკვიდრება. მაგალითად, Heimarbeit- სახლში მუშაობას აქვს მეტი შანსი ენაში დარჩენის, ვიდრე ვირტუალურ წვეულებას (Coronaparty), რადგან სახლში მუშაობა ზოგიერთი კომპანიისთვის უფრო მომგებიანი აღმოჩნდა, რადგან ნაკლებ დანახარჯებს მოითხოვს და შესაძლებელია პანდემიის შემდგომ პერიოდშიც გაგრძელდეს, ვირტუალური წვეულება კი როგორც კი კორონაპანდემია დამთავრდება, მაშინვე წარსულს ჩაბარდება.

საკვანძო სიტყვები: კორონაპანდემია, კომპოზიტები, ორკომპონენტიანი, სამკომპონენტიანი, ნეოლოგიზმები

კორონაპანდემიამ გავლენა იქონია არა მარტო ადამიანის ჯანმრთელობაზე, არამედ ეკონომიკაზე, პოლიტიკაზე, ყოველდღიურ ცხოვრებაზე და მათ შორის ენაზეც. ზოგადად ენა ცოცხალი ორგანიზმია. ის იზადება, იზრდება და ვითარდება განუწყვეტლივ, მათ შორის კრიზისის პერიოდშიც. ენაში აისახება ყველაფერი, რაც სამყაროში ხდება. ჩვენი სამყარო ცხოვრობს ენაში, ვინაიდან ჩვენ მთლიან სამყაროს

კი არ ვხედავთ, არამედ მას ენის საშუალებით აღვიქვამთ. კორონაპანდემიამ გავლენა მოახდინა ყველა ენაზე და მათ შორის გერმანულზეც. კორონაპანდემიის პირობებში ყოველ დღე გვესმის ახალი სიტყვები. ეს სიტყვები სწრაფად შეიქმნა და ცხოვრების ყველა სფერო მოიცვა. შეიქმნა სპეციალური ციფრული ე.წ. კორონალექსიკონები.

- **ჩვენი კვლევის მიზანია:**

გამოვიკვლიოთ, თუ რა გავლენა მოახდინა კორონაპანდემიამ გერმანულ ენის ლექსიკაზე.

- **კვლევის ობიექტია:**

კორონაპანდემიის პერიოდში შექმნილი ციფრული კორონალექსიკონები.

გერმანულ ენაში შეიქმნა ათასამდე ახალი სიტყვა. თითქოს ენაც დაინფიცირდა. სიტყვა „Coronavirus“- კორონავირუსი გერმანულ ენაში ჯერ კიდევ 1984 წელს შემოვიდა (AIDS-შიდსის კვლევის კონტექსტში) და არა 2020 წელს. კორონაპანდემიამ შეცვალა გერმანული ენის სიტყვათმარაგი.

2020 წელს გერმანული ენის ლექსიკაზე არცერთ მოვლენას ისეთი გავლენა არ მოუხდენია, როგორც კორონაკრიზისს. Corona და Covid ეს ორი სიტყვა გახდა სჯარო კომუნიკაციის წამყვანი სიტყვები. წლის სიტყვად იქცა Coronapandemie-კორონაპანდემია. კორონათი დაავადებულ ადამიანს ჰქვია Coronär-კორონიანი.

როგორც ცნობილია, გერმანული ენა გამოირჩევა კომპოზიტების სიუხვით. კორონაპანდემიამ კიდევ უფრო გაზარდა კომპოზიტების რიცხვი. გამოიკვეთა რამდენიმე სტრუქტურა. განსაკუთრებით ხშირია ორკომპონენტური და სამ კომპონენტური კომპოზიტები.

- **არსებითი სახელი+არსებითი სახელი:**

Coronavirus-კორონავირუსი, Coronapolitik-კორონას პოლიტიკა, Coronazeit-კორონას დრო, Coronageneration-კორონას თაობა, Coronadebate-კორონადებატები, Coronaangst-კორონას შიში, Coronahysterie-კორონაისტერია, Coronakrise-კორონაკრიზისი, Coronaprobleme-კორონას თანმხლები პრობლემები, Coronapanik-კორონაპანიკა, Coronaletalität-კორონალეტალურობა/კორონასიკვდილიანობა, Coronapatient-კორონაპაციენტი, Coronatest-კორონატესტი, Coronastress-კორონასტრესი, Fieberzentrum-ცხელების ცენტრი, Coronafall-კორონას შემთხვევა, Coronainfektion-კორონაინფექცია, Coronagipfel-კორონას მწვერვალი, Coronasperre-კორონას გამოჩაკეტვა, Coronablog-კორონაბლოგი, PCR-Test-პისიარტესტი, Zoomparty-ვირტუალური წვეულება ზუმის პლატფორმის საშუალებით, Geistermeisterschat-მოჩვენებების ჩემპიონატი (სპორტული შეჯიბრი, რომელიც კოვიდპანდემიის გამო მაყურებლის გარეშე იმართება).

- **სამკომპონენტური კომპოზიტები: არსებითი სახელი+არსებითი სახელი+არსებითი სახელი:**

Coronaviruspandemie-კორონავირუსპანდემია, Coronarisikogruppe-კორონას რისკჯგუფი, Coronatotenzahl-კორონათი დაღუპულთა რიცხვი, Coronaimpfstoff-კორონას ვაქცინა, Coronaschnelltest-კორონას სწრაფი ტესტი, Coronavirusfall-კორონავირუსის შემთხვევა, Coronaviruskrise-კორონავირუსის კრიზისი, Coronavirusinfektion-კორონა ვირუსის ინფექცია, Klopapierhysterie-ტუალეტის ქაღალდის ისტერია, Weltviruskrise-ვირუსით გამოწვეული მსოფლიო კრიზისი, PCR-Pflichttest-პისიარ სავალდებულო ტესტი

- **არსებითი სახელი+რიცხვითი სახელი+არსებითი სახელი:**

Covid-19-Erkrankung-კოვიდ 19-ით დაავადება, Covid-19-Patient-კოვიდ 19-ის პაციენტი, Covid-19-Toter-კოვიდ 19-ით გარდაცვლილი

შეზღუდვების შემოღებამ წარმოშვა **ნეოლოგიზმები**: AHA-Regeln-AHA-წესები (AHA=Abstand-მანძილი/დისტანცია+Hygiene-ჰიგიენა+Alltagsmaske-ყოველდღიური ნიღაბი), Anderthalbmetergesellschaft-მეტრანახევრიანი საზოგადოება, Kontaktverbot-კონტაქტის აკრძალვა, die Abstandsangebot-დისტანციის მოთხოვნა, Distanzbesuch-დისტანციური სტუმრობა, Distanzschlange-დისტანციური რიგი, Ellenbogengruß-იდაყვით მისალმება, Spuckwand-ინფექციისგან თავის დასაცავი გამყოფი კედელი, Anticoronaschutzwall- ანტიკორონული ბარიერი, die Abstandslinie-დისტანციის ხაზი, Abstandsmarkierung-დისტანციის მონიშვნა/მარკირება, რაც მიაწინებს დისტანციის დაცვაზე, Abstandssticker-დისტანციის სტიკერი, Abstandsmesser-დისტანციის საზომი, Heimquarantäne-სახლის კარანტინი, Selbstkarantäne-თვითკარანტინი, Selbstisolation/selbtsolierung - თვითიზოლაცია, Isolierstation-იზოლაციის სადგური, Maskenpflicht/Mundschutzpflicht/Schutzmaskenpflicht-ნიღბის ტარების ვალდებულება, Mundnasenmaske/Mundschutz /Mundschutzmaske /Schutzmaske /Mundmaske /Atemmaske-/Atemschutzmaske /Gesichtsmaske/ Nasemundschutz-ნიღაბი, Stoffmaske-ქსოვილის ნიღაბი (ხელით შეკერილ ნიღაბს ხუმრობით Gesichtskondom-ს უწოდებენ.), Quarantänehotel-საკარანტინო სასტუმრო, Todesküsschen-სიკვდილის კოცნა (პანდემიის დროს კოცნა, რაც ზრდის ინფიცირების რისკს), Todesküsschenfaktor-სასიკვდილო კოცნის ფაქტორი, soziale Distanzierung-/soziale Distanz-სოციალური დისტანცია, soziale Isolation/soziale Isolation-სოციალური იზოლაცია, Quarantänefestung-თვითიზოლაციისას სახლში გამოყოფილი სივრცე/ოთახი, Quarantänebrecher-კარანტინის წესის დამრღვევი, Abstandsgesellschaft-დისტანციური საზოგადოება, Abstandshochzeit-დისტანციური ქორწილი.

ადამიანს, რომელიც ჰიგიენის წესებს განსაკუთრებით ზედმიწევნით კეთილსინდისიერად იცავს, ეძახიან ჰიგიენის რაინდს (Hygienenritter).

Coronakilo-პანდემიის დროს იზოლაციაში უმოძრაოდ ყოფნის და სტრესის გამო მომატებული სხეულის წონა.

დისტანციის დაცვის შემოღების პარალელურად გაჩნდა მისალმების ორიგინალური ფორმები: Coronafußgruß /Fußgruß- მისლმებისას ხელის ჩამორთმევის ნაცვლად ფეხით ეხებიან. ასეთ მისალმებას ეძახიან ასევე: Coronagrüß და Wuhan-Shake.

Ellbogengruß-ხელის ნაცვლად იდაყვებით მისალმება, Vulkaniergruß-მოხრილი თითებით ანუ მუშტის გარეთა მხრიდან მისალმება, Faustgruß-მუშტით მისალმება, Beingruß-ფეხით მისალმება, Faust-Ellbogengruß- მუშტითა და იდაყვით მისალმება, Fußkontakt-ფეხით კონტაქტი.

კორონაპანდემიის დროს გაჩნდა ზმნები: füßeln-ფეხის ჩამორთმევა, coronifizieren-კორონათი ინფიცირება

ზედსართავი სახელები: coronalos/coronafrei-კორონათი დაუინფიცირებელი

შეზღუდვების პარალელურად გამოჩნდნენ კორონას მოწინააღმდეგენი, როგორცაა Coronaleugner-კორონას უარყოფელი ანუ ადამიანი, რომელსაც არ სჯერა კორონას არსებობა. Coronaskeptiker-კორონასკეპტიკოსი. ასეთი ადამიანების აღსანიშნავად შემოღებულ იქნა აგრეთვე სიტყვა- der Covidiot/die –in-კოვიდიოტი (პიროვნება, რომელიც ანტიკოვიდ შეზღუდვებს სერიოზულად არ აღიქვამს), Nacktnase-შიშველი ცხვირი (ადამიანი, რომელიც მხოლოდ პირზე ატარებს ნიღაბს და ცხვირი შიშველი აქვს).

კორონაპანდემია მოიცავს სხვადასხვა ეტაპს: Coronaausbruch-კორონას აფეთქება, der Coronapeak-კორონას პიკი (პანდემიის უმაღლესი წერტილი), der Lockdown/der

Shutdown-ლოქდაუნი (დროის მონაკვეთი, როცა ეკონომიური და საზოგადოებრივი აქტივობები გაჩერებულია.), Teillockdown-წერტილოვანი ლოქდაუნი, Coronazunami-კორონაცუნამი

კორონაკომპოზიტებში განსაკუთრებით ხშირად იხმარება სიტყვა Welle-ტალღა, Coronawelle-კორონას ტალღა, Pandemiewelle-პანდემიის ტალღა. Zweite Welle-მეორე ტალღა, dritte Welle-მესამე ტალღა და ა.შ. Corona-Hotspot/Ansteckungshotspot- ადგილი, სადაც განსაკუთრებით ბევრი ადამიანია ინფიცირებული/ინფიცირების ცხელი წერტილი

კორონაპანდემიის პირობებში პოპულარული გახდა სახლიდან მუშაობა (Homework/Heimarbeit). აქედან გამომდინარე, წარმოიშვა ახალი სიტყვები: Homeoffice-სახლიდან მუშაობა კომპიუტერით, Heimbüro- სახლის ბიურო, Homeworker, -in-სახლიდან მომუშავე; Home-Workout-სახლში ჩატარებული ფიტნესტრენინგი; Homeschooling /Heimschule/ Zuhouseschule - ბავშვების გაკვეთილი / მეცადინეობა, რომელიც სახლში ძირითადად მშობლების მიერ ხორციელდება.

საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დისტანციურმა სწავლებამ წარმოშვა ნეოლოგიზმები: Zoomschule-ზუმის სკოლა, Coronaabitur-კორონააბიტური, Distanzunterricht-დისტანციური მეცადინეობა/გაკვეთილი, Distanzprüfung-დისტანციური გამოცდა, Coronasemester-კორონას სემესტრი, Digitalsemester-ციფრული სემესტრი, Nichtsemester/ Nullsemester-ნულოვანი სემესტრი, Kannsemester-სემესტრი ემყარება მოხალისეობას. სტუდენტებმა ისე უნდა ისწავლონ, როგორც შეუძლიათ და მასწავლებლებმა უნდა შესთავაზონ იმდენი, რამდენიც შეუძლიათ. ბოლოს ჯამდება შედეგები და იმ შემთხვევაში, თუ სტუდენტი უკმაყოფილოა შედეგით, შეუძლია შემდეგ სემესტრში გაიმეოროს და ხელახლა ჩააბაროს გამოცდა. Digitaler Fernunterricht-ციფრული დისტანციური სწავლება, Digitallehre-ციფრული სწავლება

კორონაპანდემიისგან დაღლილი ადამიანების ლექსიკონში გაჩნდა სიტყვები: Pandemiemüde/ Pandemiemüdigkeit -პანდემიური დაღლილობა (პანდემიის წესებისა და შეზღუდვების გამო), Pandemiemüder-პანდემიისგან დაღლილი ადამიანი. აქედან გამომდინარე, ხშირად ადამიანები გამოხატავენ პროტესტს: Anticoronademo/ Anticoronademonstration-კორონის საწინააღმდეგო დემონსტრაცია, Anticoronademonstrant-კორონის მოწინააღმდეგე დემონსტრანტი, Anticoronaprotest-კორონას საწინააღმდეგო პროტესტი.

კორონაპანდემიისგან თავის დაღწევის ერთადერთი საშუალება არის ვაქცინაცია Coronaimpfung /Covid-19-Impfung. ამიტომ შეიქმნა Coronaimpfungszentrum - კორონას საწინააღმდეგო ვაქცინაციის ცენტრი. Coronaimpfungsstoff-კორონის ვაქცინა. მიუხედავად ვაქცინაციის აუცილებლობისა, გამოჩნდნენ ვაქცინაციის მოწინააღმდეგენი (Impfgegner-ანტივაქსერი).

კორონავირუსის გავრცელების პარალელურად მთელ მსოფლიოში ვრცელდება ცრუ ე. წ. ფეიკინფორმაციები, რასაც გერმანელებმა Infodemie-ინფოდემია უწოდეს.

ოცნებას კაცი არ მოუკლავს და უკვე გაჩნდა სიტყვები, რომლებიც პანდემიის შემდგომ პერიოდს ასახავს: Quarantäneblase-კარანტინის ბუშტი (კარანტინის ოცნება) მიუხედავად ეკონომიკური კრიზისისა, ადამიანი მაინც არ კარგავს იმედს და მტკიცე რწმენა აქვს, რომ ყველაფერი კარგად იქნება. Postcoronazeit/Postcovidzeit-პოსტკორონას დრო, Nachcoronazeit-კორონას შემდგომი პერიოდი, Postcovidsyndrom- პოსტკოვიდური სინდრომი, Nachcoronawelt-კორონას შემდგომი მსოფლიო.

ამრიგად, როგორც მოგახსენეთ, კორონაპანდემიამ დიდი გავლენა მოახდინა გერმანული ენის სიტყვათმარაგზე. მოკლე დროის მანძილზე გერმანული ენა

გამდიდრდა პანდემიასთან დაკავშირებული ყოვლისმომცველი ლექსიკით. თუმცა აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ სიტყვებს ყველას არ უწერია ენაში დამკვიდრება. მაგალითად, Heimarbeit- სახლში მუშაობას აქვს მეტი შანსი ენაში დარჩენის, ვიდრე ვირტუალურ წვეულებას (Coronaparty), რადგან სახლში მუშაობა ზოგიერთი კომპანიისთვის უფრო მომგებიანი აღმოჩნდა, რადგან ნაკლებ დანახარჯებს მოითხოვს და შესაძლებელია პანდემიის შემდგომ პერიოდშიც გაგრძელდეს, ვირტუალური წვეულება კი როგორც კი კორონაპანდემია დამთავრდება, მაშინვე წარსულს ჩაბარდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლეიბნიცის ინსტიტუტის ნეოლოგიზმების ლექსიკონი (www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#) 10.04.2021;
2. Corona leichte Sprache-Lexikon (www.corona-leichtesprache.de/Lexikon) 08.04.2021;
3. Erik Wals: Das Corona-Wörterbuch (www.wortqucker.de/worter-in-zeiten-von-corona) 10.04.2021;
4. Deutsche Welle <https://www.dw.com/de/themen/s-9077>

Coronapandemia as a source of language vocabulary enrichment (On the example of the German language)

Modebadze Tsisana

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

Coronapandemia has affected not only human health but also the economy, politics, daily life and even language. Language is a living organism, it is born, grows and develops continuously, including in times of crisis. Language reflects everything that happens in the world. Coronapandemia affected all languages, including German. New vocabulary have been created, which are gathered in a special digital dictionaries. The purpose of our study is to determine what impact Coronapandemia on German vocabulary. The object of research is: digital coronaplexes created during the coronapandemic period. The word "coronavirus" was introduced into the German language in 1984 (in the context of the AIDS study) and not in 2020. Coronapandemia has changed the vocabulary of the German language. None of the events had such an impact as the coronary crisis in 2020 on the German language vocabulary. Corona and Covid have become the main words in public communication. Coronapandemie became the word of the year. The German language is distinguished by the abundance of composites. Coronapandemia further increased the number of composites. Several structures were identified. Particularly common are two-component: (noun + noun) Coronageneration- Corona generation and three-component composites: (essential Name + Noun + Noun) Coronaviruspandemie- Coronavirus pandemic. The introduction of restrictions also gave rise to neologisms: Zoomschule- Zoom school. The coronapandemia had a profound effect on the vocabulary of the German language. In a short time the German language was enriched with a comprehensive pandemic-related vocabulary. For example, working at home, Heimarbeit has a better chance of staying in the language than a virtual party (Coronaparty), as working from home has been shown to be more profitable for some companies as it is less expensive and may continue in the aftermath of a pandemic.

Keywords: Coronapandemia, Composites, Two-component, Three-component, neologisms

ასიმილაცია შავშურ დიალექტში

ფალავა მამია

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ბარამიძე მათია

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.08>

აბსტრაქტი. შავშურს ვუწოდებთ ისტორიული შავშეთის მკვიდრთა მეტყველებას. აღვნიშნავთ, რომ ქართულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ხსენებული დიალექტის აღსანიშნავად გამოუყენებიათ ტერმინი იმერხეული კილო (ნ. მარი, ივ. გიგინეიშვილი, ვ. თოფურია, ივ. ქავთარაძე, შ. ფუტყარაძე, ტ. ფუტყარაძე...), რამდენადაც მიიჩნევდნენ, რომ ქართული მეტყველება გადარჩენილია მხოლოდ იმერხევის ხეობაში გაშენებულ ოცამდე სოფელში. ტერმინი პირველად ნ. მარმა იხმარა, სხვებმა გაიმეორეს მისი მოსაზრება. ჩვენ შემოგვაქვს ტერმინი შავშური კილო შემდეგი მოსაზრებით: ა. შავშეთი (დღევანდელი გაგებით) და იმერხევი ერთი ისტორიული ქართული ქვეყნის, შავშეთის ნაწილებია. ბ. ქართული მეტყველება ისმის არა მარტო იმერხევის ხეობაში გაშენებულ სოფლებში, არამედ მის გარეთაც: უსტამისში, ჩაქველთაში... გ. ქართული ლექსიკა დალექილია შავშთა თურქულ მეტყველებაში. დ. შავშეთის მთელს ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ ცოცხალია ქართული ტოპონიმია; ე. შავშურის ნაწილად, როგორც კილოკავს, განვიხილავთ მაჭახლურ მეტყველებასაც. ყველა დასახელებული მიზეზის გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, უმჯობესია გამოვიყენოთ ტერმინი შავშური კილო, რომელშიც არსებული მონაცემებით ორი კილოკავი შეიძლება გამოიყოს: იმერხეული და მაჭახლური.

შავშური ქართული ენის მკვეთრად გამოხატული დიალექტია. ავტორები შავშეთის სოფლებში მოწყობილი ექსპედიციების გზით მოპოვებულ მრავალფეროვან მასალაზე დაყრდნობით მსჯელობენ ერთ ფონეტიკურ მოვლენაზე, - ასიმილაციაზე შავშურში. განვიხილავთ როგორც ხმოვანთასიმილაციის, ისე თანხმოვანთასიმილაციის შემთხვევებს, იკვეთება საყურადღებო ლინგვისტური სურათი, კერძოდ: ხმოვანთა ასიმილაცია:

აე>ეე: დეეხვევა (<დაეხვევა), წეეედი (<წაეედი)...

აი>ეი (>ეე): დეეწავლა (<დაისწავლა), დიმიინახე (<დამინახე)...

დიმივიჩყდა (<დამავიჩყდა), გემიგონია (გამიგონია)...

ოი>ეი (>ეე): მეიკიდე (<მოიკიდე), მეიტანდა (<მოიტანდა), მემიტანა (<მომიტანა)...

ოი>ეი>იი: მიმიჩველია (<მემიჩველია<მომიჩველია)...

აუ>ოუ>უუ: უულებენ (<ოულებენ<აულებენ).

ეუ>უუ: შუუჩივლია (<შეუჩივლია)...

თანხმოვანთასიმილაცია:

სღ>ზღ: ამეზღამ (შდრ. ამას ღამ)...

სჭ>შჭ: შჭამდა (<სჭამდა)....

გყ>ქყ: ქვეყანა (<გვეყანა)...

გც>ქც: მოქცემ (<მოგცემ)...

ჩანს, შავშურში ჭარბობს რეგრესული ასიმილაციის შემთხვევები.

ასიმილაციაში ხელშესახებად იკვეთება შავშურის ფონეტიკური თავისებურებანი.

საკვანძო სიტყვები: შავშური კილო, სამხრული დიალექტები, ასიმილაცია, კილოკავი, ხმოვანთასიმილაცია, თანხმოვანთასიმილაცია, რეგრესული ასიმილაცია.

შავშურს ვუწოდებთ ისტორიული შავშეთის მკვიდრთა მეტყველებას. აღვნიშნავთ, რომ ქართულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ხსენებული დიალექტის აღსანიშნავად გამოუყენებიათ ტერმინი იმერხეული კილო (ნ. მარი, ივ. გიგინეიშვილი, ვ. თოფურია, ივ. ქავთარაძე, შ. ფუტყარაძე, ტ. ფუტყარაძე...), რამდენადაც მიიჩნევდნენ, რომ ქართული მეტყველება გადარჩენილია მხოლოდ იმერხევის ხეობაში გაშენებულ ოცამდე სოფელში. ტერმინი პირველად ნ. მარმა იხმარა, სხვებმა გაიმეორეს მისი მოსაზრება. ჩვენ შემოგვაქვს ტერმინი შავშური კილო შემდეგი მოსაზრებით: ა. შავშეთი (დღევანდელი გაგებით) და იმერხევი ერთი ისტორიული ქართული ქვეყნის, შავშეთის ნაწილებია. ბ. ქართული მეტყველება ისმის არა მარტო იმერხევის ხეობაში გაშენებულ სოფლებში, არამედ მის გარეთაც: უსტამისში, ჩაქველთაში... გ. ქართული ლექსიკა დალექილია შავშთა თურქულ მეტყველებაში. დ. შავშეთის მთელს ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ ცოცხალია ქართული ტოპონიმია; ე. შავშურის ნაწილად, როგორც კილოკავს, განვიხილავთ მაჭახლურ მეტყველებასაც. ყველა დასახელებული მიზეზის გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, უმჯობესია, გამოვიყენოთ ტერმინი შავშური კილო, რომელშიც არსებული მონაცემებით ორი კილოკავი შეიძლება გამოიყოს: იმერხეული და მაჭახლური.

შავშური კილო გამოირჩევა ფონეტიკური მრავალფეროვნებით. სტატიაში შევეხებით ოდენ ასიმილაციის შემთხვევებს შავშურში.

მრავალფეროვანი და ფართოდ გავრცელებულია ზმნისწინის, ზმნის ფუძისეული ხმოვნებისა და ხმოვანი პრეფიქსის შეხვედრის შედეგად მომხდარი ფონეტიკური პროცესები, – ხმოვანთკომპლექსების მონაცვლეობა.

აე>ეე სრული, რეგრესული ასიმილაციის საფუძველზე:

იმფრათ იგზე **დეხვევა** (ბაზგირეთი); საქ უწინ გოგოს ვერ **დეელაპარიკებოდი** (ჩაქველთა)...

ასიმილაცია ხდება მაშინაც, როცა აე კომპლექსი გათიშულია ზმნის ფუძისეული ვ თანხმოვნით და სუბიექტური პირველი, ობიექტური პირველი და მეორე პირების ნიშნებით: ვ-, მ-, გვ-. მაგალითები:

აე ხმოვანთკომპლექსი გათიშულია ზმნის ფუძისეული ვ თანხმოვნით:

იქ **წვეედი** (ნიოლეთი); მემრე **წვეელ** (უსტამისი)...

შეიძლება დაიკარგოს ფუძისეული თანხმოვანი:

მე ვერ **წვეეი** (შოლტისხევი). შდრ. ყურბეთში არ **წვეელით** (იფხრეული); შარშან თველზე ქი **ჩაველი**... (ხევწვრილი)...

ველ ზმნური ფუძის მესამე პირის მრავლობითის ფორმაში სუბიექტური პირის ნიშნის (-ენ) ხმოვნის გავლენით იკარგება ფუძისეული ე:

კაცები ჯამეზე **წველენ** (<წავლენ) (ზიოსი)...

აე ხმოვანთკომპლექსი გათიშულია სუბიექტური I პირის ნიშნით:

სხვისას არ **წვეეკარები** (ხევწვრილი); **დევეშვიდობეთ** (ზაქიეთი)...

აე კომპლექსი გათიშულია I და II ობიექტური პირების ნიშნებით:

გემეპარე უკანა კარიდან (უსტამისი); ქომოთ **ჩეგვესხა** (ჩაქველთა)...

შეიძლება შეიცვალოს რთული ზმნისწინის ორივე ხმოვანი:

იმდენი ჭკვაში მოსულიყო, საბანი **გედებურა** (ბაზგირეთი)...

ამ ცვლილების პირველი საფეხური – მეორე რიგის ფორმები (**გადებურა, გადემექნია**) შავშურში არ ჩანს.

აი>ეი (>ემ) ნაწილობრივი, რეგრესული ასიმილაციის საფუძველზე:

გეექეცი, ქი მოდიანო (ჩაქველთა); **გეყიდეზოდა** ადგილი (უსტამისი); ვერაფერი ვერ **დეაწავლა** (ბაზგირეთ)...

ეია (>ეა) კომპლექსში ზოგჯერ **ი (>ე)** იკარგება: **ეარებენ>ეარებენ**.

ასიმილაციის საფუძველზე რთული ზმნისწინის ორივე ხმოვანი შეიძლება შეიცვალოს:

გედეიწმინდაო, ვიტყვით (მაჩხატეთი); ასე **გედეიფშნება** (ჩაქველთა)...

აღნიშნული ცვლილების პირველი საფეხური – **გადეაწმინდა, გადეაფშნება** არ დასტურდება.

დამოწმებული ტიპის ფორმებში ზოგჯერ ისმის **ე**:

გინდა, ეაღებ, წეაღებ (ბაზგირეთი); იმგვარად გათოვლდება, ქი **ეაღება** თოვლი (ჩაქველთა); ვიყავით ჰამა **გეაკრიფენ** (მანატბა)...

აი კომპლექსში ასიმილაციის პროცესს არ აბრკოლებს მასში ჩართული ზმნის ფუძისეული **ვ**, სუბიექტური I და ობიექტური I და მეორე პირის პრეფიქსები: **ვ-, მ-, გვ-, გ-** მაგალითები:

აი კომპლექსში ჩართულია ფუძისეული **ვ**:

მე ახლა ჯამეში'ნა **ჩევიდე** (ჩაქველთა); **ევიდეთ** სათავეში (უსტამისი)...

აი კომპლექსში ჩართულია I სუბიექტური პირის ნიშანი:

მე **გევიპარე** (ჩაქველთა); ხელები **დევიბანოთ** (შავშათი)...

აი>ეი პროცესს ზოგჯერ ერთვის ზმნის ფუძისეული **ვ** ბერისა და პირველი სუბიექტური პირის ნიშნის მომდევნო მასიმილირებული **ი** ხმოვნის დაკარგვა:

მალლა **ეგდა** (ბაზგირეთი); ყაზა ქნა და მალევე **წეგდა** (მაჩხატეთი)...

შავშურისათვის უფრო დამახასიათებელი ჩანს **წევიდა, დევიჭირე...** ფორმები, ხმოვნის დაკარგვა აჭარულისთვის არის ნორმა.

აი კომპლექსში ჩართულია პირველი და მეორე ობიექტური პირის ნიშნები:

ამედაჲ კად (=კარგად) არ იყო, **გემისკდა** გული (ზიოსი)...

გული არ **გეგისკდეს** გზაზე (ხევწვრილი)...

ხაზგასმული ფორმებით შავშური კილო განსხვავდება ქართული ენის სხვა დიალექტებისაგან, მათ შორის აჭარულისაგან, რომელშიც ასიმილაცია ერთსაფეხურიანია და სრული: **დამინახე> დიმინახე, გამიხდა>გიმიხდა...** წინა საფეხურის, ნაწილობრივი ასიმილაციის ფორმები აჭარულში არ ჩანს. მართალია, შავშურშიც არის სრული ასიმილაციის ფორმები, მაგრამ, როგორც ნაწილობრივი ასიმილაციის მომდევნო საფეხური.

პატრობის დროს ბევრი **დიმივიწყდა** (სვირევანი). შდრ. ... თელი **დამავიწყდა** ისტამბულ (სვირევანი)...

ერთი და იმავე ფუძის ზმნა გვხვდება ორივე სახით – ნაწილობრივი და სრული ასიმილაციით:

არ **გემიგონია** მაგვარი (უსტამისი). შდრ. შატბერდი არ **გიმიგონია** (უუსტამისი)...

ეგეფხანება, **გეგიარს** (უსტამისი). შდრ. გულში არ **გიმიარდა** (მაჩხატეთი)...

ზოგჯერ ერთსა და იმავე წინადადებაში არის ორივენაირი ფორმა:

სამოც დღე ვიხმარეთ წყალი, **დეგვიშრეს** სოფელმა, იმათი სიმიინდი კად მოდის და ჩვენი არ მოდისო, **დიგვიშრეს** წყალი (მანატბა)...

აი კომპლექსის ნაწილობრივი ასიმილაციის ერთი ფორმა იმერხევის მეტყველებიდან დასტურდება „ქართულ დიალექტოლოგიაში“ გამოქვეყნებულ ტექსტში:

ამ ყონახზე მობძანებულ ეფენდიმა არ **დემივიწყოს** (ქდ 388).

ანალოგიური შემთხვევები გვხვდება „ჩვენებურების ქართულში“ (ფუტკარაძე 1993):

გემიყუანეს (199); **დეგინახონ** (202); **მეგიტანა** (203); **დეგვიცადე** (205), **გეგვიშვა** (211); **გეგიშავდება** (211)...

დიმინახა (196); **დიგინახავს** (220); **გიმიხარდა** (204)...

ოე>ეე სრული რეგრესული ასიმილაციის საფუძველზე:

დათვმა და გელებმა **მეერივნენ** (ჩაქველთა); საქმემ **მემერიაო**, ჩემი ბაბო იტყოდა (მაჩხატეთი); არაბანი **მეგეშალნენ** (უსტამისი)...

ზოგიერთი ფორმის ამოსავლად შეიძლება მი- ზმნისწინიანი ფორმაც ვიგულისხმოთ: **მიერივნენ**, **მიეტანა**.

რთული ზმნისწინის პირველი ხმოვანი არ იცვლება:

არ **გამემიშვეს** (შავშათი). შდრ. **გამომიშვეს** (მაჩხატეთი)...

ოი>ეი (>ე) ნაწილობრივი რეგრესული ასიმილაციის შედეგად:

მეიკიდე აკვანი ზრუგში (უსტამისი); ახლა **გამეიცვალოს** (ბაზგირეთი)...

ზოგჯერ კომპლექსის ი ხმოვანი უმარცვლო ხდება:

მაშინ რაცხას **მეიტანდა**, **მეიტანდა** (ჩაქველთა)...

არ ფუძის ზმნაში მასიმილირებელი ი იკარგვის:

ამეარეთ იქ (უსტამისი); სარფიდან **გადმეარეთ** (უსტამისი)...

ამოიარეთ>ამეიარეთ>ამეარეთ>ამეარეთ.

ასიმილაცია მაშინაც ხდება, როცა კომპლექსში ჩართულია ზმნის ფუძისეული ვ, პირველი სუბიექტური, პირველი და მეორე ობიექტური პირების ნიშნები: ვ-, მ-, გვ-, გ-

ჩართულია ფუძისეული ვ:

ერთი ალმანი **მევიდა**, იურისტი (ბაზგირეთი); ახლა მარტო ბალი **მევიდა** (ზიოსი)...

კომპლექსში ჩართულია I სუბიექტური პირის პრეფიქსი:

მევიღალე, ქორში ვიყავ (ხევწვრილი); იქიდან **წამეველე** (დიობანი)...

შეიძლება ბგერათკომპლექსში ვ'ს მომდევნო ი დაიკარგოს.

ოვი>ევი>ევ:

ახლა **გამევედა**, უწინ არ იყო (ბაზგირეთი); ბზე **ამევედაო**, ვიტყვით (აგარა)...

გამოვყოფთ **მო-** ზმნისწინიან ფორმებს, რომლებშიც **ოი** კომპლექსი გათიშულია I და II ობიექტური პირების ნიშნებით (მ-, გვ-, გ-). ნაწილობრივი, რეგრესული ასიმილაციით მიღებულია ზმნის ასეთი ფორმები:

ჩვენ (=ჩვენმა) მეზობელმა ძე **მემიტანა** (დიობანი); იმან **მემიპარა** ცხენზე (დიობანი); მე არ **მემიკითხეს** (მაჩხატეთი); საჭმელს **მეგვიტანდენო** საქმის ადგილზეო (ზაქიეთი)...

ძილი **მეგივიდა** (უსტამისი); თორმეტ ალთუნ **მეგიტანო** (ბრილი)...

რამდენიმე ფორმა ამ წარმოებისა გვხვდება „ჩვენებურების ქართულში“ (ფუტკარაძე, 1993):

რამდენჯელ **მეგიკითხე** (246); **მეგითხუთ** და წამოიო (259); ნენეი ფაფას **მეგიდულღებსო** (270).

ნაწილობრივ ასიმილაციას შეიძლება მოჰყვეს სრული რეგრესული ასიმილაცია. ამდენად, პროცესი ორსაფეხურიანია: **ოი>ეი>იი**. სრული ასიმილაციის შედეგად **მო-** ზმნისწინი ემსგავსება **მი-** ზმნისწინს. ჩვენი დაკვირვებით (და სამეცნიერო ლიტერატურის მიხედვითაც) ეს მოვლენა არ გვხვდება ქართული ენის სხვა დიალექტებში, არც აჭარულში, რომელთანაც ბევრი საერთო აქვს შავშურ კილოს: ვერ **მიმიწველია** (<მემიწველია<მომიწველია) ძროხა (უსტამისი); ბაბოძ მეფეყანეს, იმან **მიმარა** (ბაზგირეთი); დედამთილ-მამამთილი არ მყავს, მალე **მიმიკდენ** (უსტამისი)...

ახლა წყლები **მიგვიყვანეს**, ა, იქიდან **მიგვიყვანეს** (<მეგვიყვანეს <მოგვიყვანეს) კარჩხლიდან (უსტამისი)...

ერთსა და იმავე წინადადებაში გვხვდება ორი სხვადასხვა ფორმა - შეუცვლელი, ამოსავალი და ასიმილირებული (სრული ასიმილაციით):

წყალი, ორი წელიწადია, **მოგვიყვანა** ბაშქანმა, ჩვენ წყალი არ გვქონდა, ფერდიდან **მიგვიყვანა** (ნიოლეთი).

ზოგიერთ ფორმაში **მი-** ელემენტს გადაჭრით ვერ მივიჩნევთ **მო-** ზმნისწინისაგან მომდინარედ:

გურჯიჯა ვერ **მიგვიფერებია** (უსტამისი); ვერ **მიმიცლია**, ყანას ვთიბ (სვირევანი)...

ხაზგასმულ ზმნებში **მო-** ზმნისწინიც შეიძლება გვქონდეს: **მოგვიფერებია**, **მომიცლია**.

აუ>ოუ ნაწილობრივი, რეგრესული ასიმილაციით:

ამათ ვიზე **გოუკეთა** (<გაუკეთა) (ზაქიეთი); **გოუგზავნიან** ისენი (დავლათი); ამრეველი თუ არი, **ოურიეთ** (ზაქიეთი)...

ნაწილობრივი ასიმილაციის გაგრძელებაა სრული ასიმილაცია: **აუ>ოუ>უუ**:

ურბას **უულებენ** (უსტამისი); ჭვირთი **უუმბიმდაო** ცხენს (მანატბა); ორი წელიწადი არ **უუთავებია** (ბაზგირეთი)...

ჭარბობს სრული ასიმილაციის ფორმები. **უუ** ენაცვლება არა მარტო **აუ** კომპლექსისაგან მიღებულ, არამედ პირველად **ოუ** საც:

დოდოფალ ოდას **მუუწყობენ** (<მოუწყობენ) (უსტამისი); გურჯიჯა ვერ **მუუფერებია** (<მოუ-ფერებიათ) (ხევწვრილი)...

ზოგიერთი, **უუ** კომპლექსიანი ზმნის ამოსავლად შეიძლება ვივარაუდოთ, როგორც **მო-**, ისე **მი-** ზმნისწინიანი ფორმა:

ნიშან **მუუტანებენ** (უსტამისი). მოუტანებენ, მიუტანებენ (>მუუტანებენ);

იმას ჭიპ **მუუბრუნებდენ** (წეთილეთი)...

სხვადასხვა ფორმა გვხვდება ერთსა და იმავე წინადადებაში:

ხახვ **ჩუურევთ**, სარჩას **ჩუურევთ**, ლამაზათ **მოურევთ**, მოვხრაკავთ (უსტამისი).

ეუ>უუ სრული, რეგრესული ასიმილაციით:

იმისთინ **შუუჩივლია**, არ დამანახვესო (შავშათი); ლამაზათ **შუურევთ** (უსტამისი)...

დასტურდება ხმოვანთა ასიმილაციის სხვა შემთხვევებიც, რომლებიც არ არის დაკავშირებული ზმნისწინებთან:

ზომოთ (<ზემოთ) ზაქიეთური დაილაა (ჩაქველთა).

კითხვითი ნაცვალსახელი **რა** და ზმნა **იქნა** აღიქმება ერთ სიტყვად (ენკლიტიკის შემთხვევა), რომელშიც ხდება ნაწილობრივი რეგრესული ასიმილაცია:

რე იქნა მანქანა? (ხევწვრილი); **რე იქნა** არ ვიცი (შავშათი).

ასიმილაციაა მომხდარი **ცა**, **ლა** ნაწილაკდართული **რა** ნაცვალსახელის მოქმედებითი ბრუნვის ფორმაში:

რაცხეით (<რაცხაით) გინდა (ჩაქველთა).

ასევეა ამ ნაცვალსახელის უნაწილაკო და ნაწილაკიან **ებ**’იან მრავლობითში: **რეები** იცით თქვენ? (დიობანი); **რაცხეები** (<რაცხაები) აქვან-მეთქი (ზაქიეთი); შდრ. **რაცხებს** აჩუქებენ (შავშათი); ჩვენთან უფრო ბევრი **რაცხაები** იციან (ზაქიეთი). ასიმილაციაა უარყოფით ნაცვალსახელში (ვინ ნაცვალსახელის ი ხმოვნის გავლენით): აქ **არეინ** არ წავა (ჩაქველთა); იქვე გვხვდება: **არავის** არ მიხტომია, **არავისთვის** არ უკბენია (ჩაქველთა). ნაწილობრივი პროგრესული ასიმილაციის მაგალითია ნაწილაკიანი ზმნიზედა იქვე:

იქეც (<იქაც) არაფერი არაა (ნიოლეთი); **იქეც** ასკერი არი (ნიოლეთი).

ასევეა: **შეკიკი<შაკიკი**: თავი ტკივილი გექნება, **შეკიკი**, დედკიდო’ნა (ზაქიეთი).

სრული ასიმილაციის სხვა მაგალითებია:

დოდოფლობა ახლა ისე აღარ არი (ჩაქველთა); შდრ. ჩემი ბაჭალა იმისი **დედოფალია** (ჩაქველთა); **ხომკოკოლამ** (ხომკაკალამ) ჩაწყვიტა (ხობლევნი).

გეოგრაფიული სახელი **მაჭახელი** გვხვდება სხვადასხვა ფორმით: **მაჭახელი**, **მაჭიხელი**, **მაჭეხელი**, **მეჭეხელი**. ვფიქრობთ, სამი უკანასკნელი ფორმა ასიმილაციით უნდა იყოს მიღებული: რეგრესული, ნაწილობრივი ასიმილაციით: **მაჭახელი** > **მაჭიხელი**; სრული, რეგრესული ასიმილაციით: **მაჭეხელი** (<**მაჭახელი**), **მეჭეხელი** (<**მაჭეხელი**):

მაჭახელი: მაწყინარი თაფლი **მაჭახელშია** (ჩიხვთა)...

მაჭიხელი: ხალაჲ იქ, **მაჭიხელ** გათხოვილი ყავდა (ბაზგირეთი)...

მაჭეხელი: **მაჭეხელში** რომ გადახვალ, გვარ მედკითხვენ (ბაზგირეთი)...

მეჭეხელი: დედედ იქედან გადმოსულა, **მეჭეხელ** ეტყვიან (ბაზგირეთი).

მეჭეხელი ინდივიდუალური ფორმა ჩანს.

ინდივიდუალური უნდა იყოს **ცაკვა** (ცეკვა). საინტერესოა მოუბრის განმარტება: „ცქვიტათ (სწრაფად) სამას „ცაკვა” უთხრეს. „ცეკვიდან” „ცაკვა” გახდა (აგარა). თურქული „სამას” ანალოგიით სწრაფი ტემპის ცეკვას დაარქვეს „ცაკვა” (პროგრესული ასიმილაციით).

შავშურში ფართოდაა გავრცელებული თანხმოვანთა ასიმილაცია.

რეგრესული ნაწილობრივი ასიმილაციის საფუძველზე მომხდარა თანხმოვანთა შემდეგი ცვლილებები:

სღ>ზღ: **ამეზღამ** (=ამაღამ) აქ ხართ? **ამეზღამდელი** დუგუნი აგზეა (უსტამისი).

ამეზღამ მიღებულია ჩვენებითი ნაცვალსახელის (ეს’) მიცემითი ბრუნვის ფორმის (ამას’) და არსებითი სახელის **ღამე** (>**ღამ**) შეერთებით.

ამასღამ>ამაზღამ ასიმილაციას ერთვის ხმოვანთა რეგრესული დისიმილაცია: **ამაზღამ>ამეზღამ**. გვხვდება ამღამე ფორმაც: **ამღამე** ბაზგირეთ დუგუნი (დიობანი).

შევნიშნავთ, რომ გვიანი პერიოდის ორიგინალურსა და ნათარგმნ ქართული ლიტერატურის ძეგლებში დასტურდება სწორედ ეს ამოსავალი ფორმა - **ამას ღამე** (ცალ-ცალკე სიტყვებად):

მე ვარ **ამას ღამე** ტალაო (ამირანდარეჯანიანი, 148); **ამას ღამე** შენ მიმასპინძლე (რუსუდანიანი, 39, 32); ბედნიერობა იყო ჩემი **ამას ღამე** შენი ჩემთვის ესეთი სიქუშე (ვისრამიანი, 330); **ამას ღამე** შენთანა ვიქნები (ყარამანიანი 176)...

სამწერლობო ენაში გვხვდება **ამაზღამ** ფორმაც. „რუსუდანიანში” იგი ვარიანტებშია გატანილი (624, B), „როსტომიანიდან” და „შაჰ-ნამედან” „**ამეზღამ**” დამოწმებული აქვთ ივ. ქავთარაძეს (ქავთარაძე, 1964: 271), ა. მარტიროსოვს (მარტიროსოვი, 1954: 57) და მ. ძიძიშვილს (ძიძიშვილი, 1960: 78).

ამეზღამ გავრცელებულია აჭარულში (ქობულეთური კილოკავის გამოკლებით), იშვიათია **ამაზღამ** (ცინცაძე, ფალავა, 1998: 25-26). **ამეზღამ** და **ამაზღამ** ფორმებს იმოწმებს შ. ფუტკარაძე (ფუტკარაძე, 1995: 7,16). ქართული ენის სხვა დიალექტებში ეს ფორმები არ გვხვდება.

ვფიქრობთ, **ამეზღამ** კარგი მაგალითია სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნული იმ მოვლენისა, როცა სახელთა ფორმები „ბრუნვათა პარადიგმიდან გამოსვლის შემდეგ იქცევიან ზმნიზედებად, ანუ გარემოებებად“. ამ მოვლენის ერთ-ერთ ნიმუშად თ. უთურგაძე იმოწმებს სწორედ არსებით სახელს „ღამე“: „ღამე, როგორც სახელი, კვეცადია, მაგრამ სახელობითში არასოდეს კარგავს ბოლო ხმოვანს... როგორც ზმნიზედა კი იცვლება და ბოლო ხმოვანს კარგავს გარკვეულ შემთხვევებში: „დღე და ღამ შრომობს...“ (უთურგაძე, 1986: 96). ჩვენი მხრით დავუმატებთ, რომ შავშურ კილოში ანალოგიურ კონტექსტში ბოლო ხმოვნის გარეშეა „საღამო“: ხვალ არი დუგუნი, ხვალ **საღამ** არი (ივეთი).

ბოლო ხმოვანი ეკვეცება თურქულიდან შესულ სიტყვას „სირა“ (sira) „რიგი“, „მწკრივი“, როცა იგი „წინა“ ზმნიზედასთან ერთად აღნიშნავს დროს:

წინა სირ ორი თეშტი მოვადუღე (ხევწვრილი).

აჭარულში ფართოდაა გავრცელებული „ხვალსაღამ“, „ამსაღამ“, „გუშინ საღამ“.

სჭ>შჭ: ნიორი ილაჯია, ბაბოჲ **შჭამდა** (წეთილეთი)...

გყ>ქყ: ვირები **ქყყავდა** (უსტამისი); ოთხი თანე ბიჭი **ქყყავს** (ჩაქველთა).

გყ>კყ: **წამოკყვეს** და პასუხი მოგე (ჩაქველთა); შდრ. არ **წამოკყვათ?** (ჩაქველთა).

გქ>ქქ: საქონელი **ქქქონდა** (ჩაქველთა).

გჭ>ქჭ: წისქვილი აღარ **ქჭჭირია** (ჩაქველთა).

გხ>ქხ: მოკდე, არ **შექხედავენ** (ჩაქველთა).

გც>ქც: **მოქცემ** სამას დოლარს (ბაზგირეთი); შდრ. **მოგცემდა** ბეგი (ზაქიეთი).

გკ>ქკ: **დაქკრავ** ამ გარგან (ხევწვრილი).

ბშ>ფშ: ქვიან **ალაგეფში** არის (ჩაქველთა).

სხვადასხვა ფორმაა ერთსა და იმავე წინადადებაში: „ჩადებ **გობში**, დახრეტილ **გოფში**, გედწურვის (ბაზგირეთი).

დყ>ტყ: იქ, ისტამბოლ, არის, **ავატყოფია** (ბაზგირეთი)...

თანხმოვანთა პროგრესული ასიმილაციის შემთხვევები შედარებით ნაკლებია:

ცღ>ცხ: კითხვით ნაცვალსახელებს და ზმნიზედებს დაერთვის **ცა**, **ღა** ნაწილაკები, შედეგად **ცა** ნაწილაკისეული **ა** იკარგვის, სპირანტი **ღ’ ც’** თანხმოვნის მეზობლად ყრუვდება: **ცღ>ცხ**: **რადაცა>რაცღა>რაცხა**:

რაცხა შეგივარდება თვალში ... (ჩაქველთა).

ვინცაღა>ვინცღა>ვინცხა: **ვინცხას** რომ მათყველიეფ (ჩაქველთა).

ანალოგიური მაგალითებია:

„**რომელცხამ** ქი გაამჟღავნა, იმან ითხვა (სვირევანი); **რავარცხა** ქი დოდოფლობაში შეკაზმული იყო (სვირევანი).

ასეთი შემთხვევები ქართული ენის სხვა დიალექტებიდანაც არის ცნობილი.

ცღ>ზღ: ახლოა, **ოზღაათ** დეყეზე ახვალ (ხევწვრილი).

რჩ ფუძის ზმნებში **რ** სონორი იცვლება **ს** სპირანტით: **სჩება**. რეგრესული ასიმილაციით **სჩ>შჩ**: დიდი თუთა **დამშჩა** (ხევწვრილი)...

კღ>კტ: კაცი **მოკტა** ოთხმოცდაჩვიდმეტი წლისა (ბაზგ.)...

ჭარბობს უასიმილაციო ფორმები:

რამდენი ხანია **მოკდნენ** (ბაზგირეთი); **მოკდები**, აგზე ჩაგდებენ (უსტამისი)...

ამ მხრივ ერთგვაროვნება არ არის აჭარულშიც: ქობულეთურისათვის

ჩვეულებრივია ასიმილირებული ფორმები: მოკტა, სიკტილი... სხვაგან - მოკდა, სიკდილი... არის გავრცელებული.

ხდახტ: ვერ მივმხტარვარ, თქვენ მიხტებით (ბაზგირეთი)...

ხდახთ: ემჯამი ერთ დოხტურმა მიხთა (სვირევანი)...

ქდაქთ: პურს მოვზელავთ, გასუქდება (ჩაქველთა.)...

ერთი ფონეტიკური მოვლენის ანალიზითაც ნათელია, რომ შავშური კილო მკვეთრად გამოკვეთილი ქვესისტემაა ქართული ენისა, რომელიც აჭარულთან, კლარჯულთან და ტაოურთან ერთად ქმნის ქართული ენის სამხრული კილოების ჯგუფს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ვისრამიანი. (1964). ალ. გვახარიასა და მაგალი თოდუას რედაქციით. თბილისი.

მარტიროსოვი, ა. (1953). ზმნისწინის შედგენილობა და ფუნქციები ძველ ქართულში. იკე, V: 73-94.

რუსუდანიანი. (1957). ილ. აბულაძისა და ივ. გიგინეიშვილის რედაქციით. თბილისი.

უთურგაიძე, თ. (1986). ქართული ენის სახელის მორფოლოგიური ანალიზი, თბილისი.

ფუტკარაძე, შ. (1993). ჩვენებურების ქართული, მონოგრაფია. ბათუმი.

ფუტკარაძე, შ. (1995). ქართული ენის სამხრულ-დასავლური დიალექტების თავისებურებანი ისტორიული ტაო-კლარჯეთისა და მუჰაჯირი ქართველების მეტყველების მიხედვით. სადისერტაციო მაცნე. თბილისი.

ქავთარაძე, ი. (1964). ქართული ენის ისტორიისათვის (XII-XVIII სს). I. თბილისი:

ყარამანიანი (1985). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაურთეს ა. გვახარიამ და ს. ცაიშვილმა. თბილისი.

ცინცაძე, მ., ფალავა, მ. (1998). სამხრული დიალექტები და ქართული სამწერლობო ენა, (V-XVIII სს). ბათუმი: ბსუ გამომცემლობა.

ძიძიშვილი, მ. (1960). ფონეტიკური პროცესები ძველ ქართულში. თბილისი.

ხონელი მ. (1969). ამირანდარეჯანიანი. გამოსაცემად მოამზადა ლ. ათანელაშვილმა, თბილისი.

Assimilation in the Shavshian dialect

**Paghava Mamia
Batumi SHota Rustaveli State University
Baramidze Maia
Batumi SHota Rustaveli State University**

Abstract

We call Shavshian the speech of the inhabitants of historical Shavsheti. We note that the term Imerkhevi dialect was used to denote the dialect mentioned in the Georgian linguistic literature (N. Marri, Iv. Gigineishvili, V. Topuria, Iv. Kavtaradze, Sh. Putkaradze, T. Putkaradze ...), As much as it was believed that the Georgian language survived in only twenty villages in the Imerkhevi gorge. The term was first used by Niko Mari, others echoed his opinion. We introduce the term Shavshian dialect with the following consideration: A. Shavsheti (in today's sense) and Imerkhevi are parts of one historical Georgian country, Shavsheti. B. Georgian language is heard not only in the villages cultivated in Imerkhevi gorge, but also outside it: In Ustamisi, Chakvelta... C. Georgian vocabulary is embedded in the Turkish speech of the Shavshians. D. Georgian toponymy is still alive in the whole territory of Shavsheti; E. As part of Shavshian, as

dialects, we also consider Machakhelian speech. For all the named reasons, we think it is better to use the term Shavshian dialect, in which, according to the available data, two dialects can be distinguished: Imerkhevian and Machakhelian.

Shavshian is a pronounced dialect of the Georgian language. The authors discuss a single phonetic phenomenon based on the various materials obtained through expeditions arranged in the villages of Shavsheti - assimilation in Shavshian dialect. Cases of both vowel assimilation and consonant assimilation are discussed. There is a remarkable linguistic picture, namely: assimilation of vowel:

აე>ეე: დეეხვევა (<დაეხვევა), წეევედი (<წავედი)...

აი>ეი (>ემ): დეეწავლა (<დაისწავლა), დიეინახე (<დამინახე)...

დიეივიწყდა (<დამავიწყდა), გეეიგონია (გამიგონია)...

ოი>ეი (>ემ): მეიკიდე (<მოიკიდე), მეიტანდა (<მოიტანდა), მეეიტანა (<მომეიტანა)...

ოი>ეი>იი: მიეეწველია (<მეეეწველია<მომეეწველია)...

აუ>ოუ>უუ: უუღებენ (<ოუღებენ<აუღებენ).

ეუ>უუ: შუუჩივლია (<შეუჩივლია)...

Assimilation of consonants:

სღ>ზღ: ამეზღამ (შდრ. ამას ღამ)...

სჭ>შჭ: შჭამდა (<სჭამდა)....

გყ>ქყ: ქყყავდა (<გყყავდა)....

გც>ქც: მოქცემ (<მოგცემ)...

Cases of regressive assimilation seem to predominate in Shavshian dialect. The phonetic features of Shavshian dialect are evident in the assimilation.

Keywords: Shavshian dialect, Southern dialects, assimilation, vowel assimilation, consonant assimilation, regressive assimilation.

შემასმენელი გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში
(„სამოსელი პირველის“ მიხედვით)

ფილაშვილი ელენე

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.09>

აბსტრაქტი. სტატიაში განხილულია შემასმენელი გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში („სამოსელი პირველის“ მიხედვით). ნაჩვენებია, რომ მწერლის ენაში ცალკე სამყაროს ქმნის იგი, მისი საშუალებით კარგადაა გამოხატული პერსონაჟის სახე-ხასიათი, განწყობა, შინაგანი სამყარო. შემოქმედის თხზულებათა ენაში შემასმენელი აქტიურია, დინამიკურია. დინამიკური ზმნის გვერდით დადასტურებულია სტატიკური ზმნა-შემასმენელიც.

მწერლისეული შემასმენელი ძალზედ ემოციურია, ემოცია ზოგჯერ დადებითია, ზოგჯერ - უარყოფითი. ემოციას ძლიერი ექსპრესიაც ახლავს, რაც მეტად გამომსახველობითს ხდის ტექსტს. დადებითი ემოციის გამოსახატავად გამოყენებულია შემდეგი შემასმენლები: **კისკისებდა, ხითხითებდა, ილიმებოდა** და სხვა, ხოლო უარყოფითი ემოციის გამოსახატავად გამოყენებულია: **მოკვდა, დახოცა, იტირა, მოკლა...**

გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში შემასმენლით გამოხატული მოქმედება ძირითადად თანამიმდევრულია, სწორედ შემასმენელთა თანამიმდევრული, ერთმანეთის მიყოლებით გამოყენება საშუალებას აძლევს მწერალს მოქმედება დაგვანახოს დინამიკაში, მოძრაობა ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური წარმოგვიდგინოს ეტაპობრივად. შემასმენელთა თავმოყრითა და მათი დინამიკაში წარმოდგენით მწერალი ქმნის მეტად საინტერესო მხატვრულ სახეს, მას შემასმენლები ძირითადად გამოყენებია წარსულდროიანი ფორმებით: **მოგლიჯა, დაიყარა, შეხედა, გაიარ-გამოიარა, ეფარებოდა, ჩაილიმა, აადგაფუნა, იცინოდა...** მათ გვერდით, ძირითადად პერსონაჟთა მეტყველების დროს, მცირე რაოდენობით დადასტურდა ახლანდელი (ვიცი, იცით, ხედავ, შემიკარი, გრცხვენია) და მომავალდროიანი (**მრცხვენოდეს, გამოიყენებოდეს, ჰკითხეთ, უკბენს**) შემასმენლები.

თვალში საცემია პირნაკლ შემასმენელთა თავისებური გამოყენება: „წვიმს“; „გაწვიმდა“, „თოვდა“. დებულება, რომ „ცალკე აღებული შემასმენელი წინადადებაა ქართულში“ ნათლად იგრძნობა გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში: „**მოგიტანე!**“, „**დალიე**“, „**ჭამე**“, „**შენია**“, „**მშია**“, „**ძინავს**“ „**დაიცა**“ და სხვა. აღნიშნული ფორმები, რომელიც ძირითადად დიალოგებში დასტურდება, დამოუკიდებელ სტრუქტურულ ერთეულს ქმნის მწერალთან.

გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში ლექსიკურ ნიუანსებსა თუ ადამიანთა, ფრინველთა და ცხოველთა ქცევის დამახასიათებელ ლექსებებს არაჩვეულებრივად აქვს შეხამებული შესაბამისი შემასმენლები: „**ბავშვი ძიგძიგებდა**“;

„ცხენები აჭიხვინდნენ“; „ძაღლები ყეფდნენ“; „ძაღლი წკავწკავებდა“; „ბლაოდა საქონელი“; „ლომი გრგვინავს“.

ზოგჯერ მწერლისეული სიტყვათხელოვნება სტილიზებულია, შემასმენელი მეტაფორამდეა აყვანილი: „გამოგაზაფხულდა“; „გუბეები ახამხამდებოდნენ შარავზაზე“.

გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენისათვის დამახასიათებელი შემასმენელთა სიუხვე ძირითადად მწერლის ენის ექსპრესიისა და გამომსახველობითი ძალის გამოვლინებაა. შემასმენელთა თავისებური გამოყენება მწერლის სტილის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანია. სწორეს ეს ყოველივე ქმნის შემოქმედის სიტყვას უაღრესად საინტერესოსა და მრავალფეროვანს.

საკვანძო სიტყვები: შემასმენელი, გურამ დოჩანაშვილი, სტილი, ემოცია, ექსპრესია.

ქართული მწერლობის მდიდარ საგანძურს ამშვენებს გურამ დოჩანაშვილის მხატვრული მემკვიდრეობა. ქართული ენის დიდმა ქომაგა სიტყვასთან ჭიდილში არაერთი რომანი თუ მოთხრობა შექმნა, რომელიც მომხიბლავი და განუზომელია თავისი ინდივიდუალობით, მასშტაბურობითა და მსოფლხედვით. სიტყვის დიდოსტატმა განსხვავებული წერის სტილით სიცოცხლეშივე ჰპოვა საზოგადოების აღიარება.

მრავალფეროვანია მწერლის თვალსაწიერი, მკვეთრად გამორჩეული, სტილური საშუალებებით დატვირთული. დაკვირვების შედეგად გამოვლინდა არაერთი საინტერესო ნიშანდობლიობა. ამჯერად, ჩვენი ყურადღება მიიქცია შემასმენლის თავისებურმა გამოყენებამ, რომელიც დიდი ესთეტიურობით, აზრის ხაზგასმითა და ექსპრესია-ემოციით ხასიათდება.

ჩვენი მიზანია გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში მხატვრული ენის ზმნური სამყაროს შესწავლა. ქართულში შემასმენელს წინადადების გაფორმებისათვის ყველაზე დიდი მნიშვნელობა აქვს. „ზმნა-შემასმენელი წინადადების დედამარღვია“ (კვაჭაძე, 1999, 69).

გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში ცალკე სამყაროს ქმნის ზმნა-შემასმენელი, მისი საშუალებით კარგადაა გამოხატული პერსონაჟის სახე-ხასიათი, განწყობა, შინაგანი სამყარო.

დაკვირვება ცხადყოფს, რომ მწერლის ენას ახასიათებს შემასმენელთა განსაკუთრებული სიჭარბით გამოყენება. იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს მწერლის მიერ შემასმენელთა ჭარბად გამოყენება, მიზანმიმართულია და ემსახურება ტექსტის მხატვრულობას.

გურამ დოჩანაშვილი საგნის აღწერა-დახასიათებისათვის მიმართავს შემასმენელს, აღწერს გარემოს:

„ჯერ კიდევ ძალიან **ბნელოდა**, მხოლოდ ერთგან, დასალიერზე, თითქოს ოღბავ **გაბაცდა** ცა“;

„ცხელოდა და სუნთქვა ჭირდა, ნიავის ჭაჭანებაცას არ იყო, სიო რომ სიოა, ისიც არ ქროდა“;

„ძაღლი კარდაკარ **დამრწოდა** და ყმები ჰურს **აჭმევდნენ**, სასაცილო ძაღლი იყო, უკანა ფეხებზე **დგებოდა** და ასე **იხვეწებოდა** საჭმელს“;

„შემოხვეწილს მარღვებში სიხარულმა **დაუარა**, **გააბრუა**, მხაეზე **დაუვარდა** თავი“.

გურამ დოჩანაშვილი საგნებისა და პერსონაჟის სახე-ხასიათის შესაქმნელად, მათი აღწერა დახასიათებისათვის მხატვრული საშუალებების (ეპითეტი, შედარება) ნაცვლად მიმართავს შემასმენელს:

„ველარ გაჩერდა ადგილზე, ხიდან ჩამოხტა და მახლობელი სახლისაკენ გაემართა“;

„ჭიშკართან შეჩერდა... ეჭვით ყნოსავდა ჰაერს“; „შიშმა ერთიანად აიტანა, თვალები მოიფშვინტა და იყვირა“.

შემასმენელის საშუალებით მწერალი საუკეთესოდ წარმოაჩენს გმირის შინაგან სამყაროს, განწყობას, ხასიათს:

„და უცებ ლტოლვილი პირქვე დაემხო და თითებით იატაკი მოხოჭნა, ხელები აუმაგმაგდა, მხრებიც, ზურგიც უცახცახებდა. ცრემლებს ყლაპავდა, სახეს უსვამდა იატაკს, ლოყას ადებდა, ყოველ კუნთს ჭიმავდა, სლუკუნებდა“;

„მამამ კი წამოაყენა, შემოატრილალა და მაგრად გააწნა სილა“

„კაცი მოთმინებით იცდიდა, როდის დაწყნარდებოდა ლტოლვილი“.

შემოქმედის თხზულებათა ენაში შემასმენელი აქტიურია, დინამიკურია:

„შავოსანი ქალები თმას იგლეჯდნენ, ლოყას იხოკავდნენ, კიოდნენ“;

„თითქოს რაღაც წაართველს, ალმური მოედო... მაგრამ უცებ ჩაიბერფლა“;

„წამოდგა და ფეხშიშველმა გაიარა ბალახზე, ჯერ თითქოს წვერებს დგამდა, წამით ყოვნიდებოდა და მერე მთელი ფეხის გულით გრძნობდა მიწის სიგრილეს, ასე გაიარ-გამოიარა და გული რომ იჯერა, ისევ შეეშინდა“;

„ბავშვი ერთიანად მაგმაგებდა და მამამ წამოაყენა, თავი გადაუწია, თვალებში ჩახედა“.

დინამიკური ზმნის გვერდით დასტურდება სტატიკური ზმნა-შემასმენელი. სტატიკური, დროში გაყინული ზმნა-შემასმენლები „მოქმედებას ერთ ვითარებაში წარმოადგენს“ (შანიძე, 1980, 313). მწერალი არ არღვევს ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებს და სტატიკური ზმნა-შემასმენელი ნამყოს გამოსახატავად იყენებს ნამყო წყვეტილის ფორმას, რომელსაც შინაარსი ნამყო უწყვეტლისა აქვს. გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში წყვეტილის მწკრივის სტატიკურ ზმნას ბუნებრივად მოსდევს ნამყო უწყვეტლის მწკრივის ჩვეულებრივი შემასმენელი, ისინი ერთმანეთს უკავშირდებიან ძირითადად „და“ მაჯგუფებელი კავშირის საშუალებით.

„ერთი ბეწო პური იყო და ჩქარა შემოეჭამა“;

„გვეგვე აკვანში იწვა და ხშირ-ხშირად და ღრმად სუნთქავდა“;

„მამა მრგვალ ბუხართან იჯდა და, თვალებდახუჭული, დიდხანს ფიქრობდა“;

[ლტოლვილი] იჯდა მაინც - იმოდენა აღმართის შემდეგ დაღლილ, გადატყავებულ ფეხებს ასვენებდა“.

მწერლისეული შემასმენელი ძალზედ ემოციურია, ემოცია ზოგჯერ დადებითია, ზოგჯერ - უარყოფითი. ემოციას ძლიერი ექსპრესიაც ახლავს, რაც მეტად გამომსახველობითს ხდის ტექსტს.

დადებითია ემოცია: „ჭორფლიანმა ტუჩები წაიწვრილა და სალამური პირზე მიიღო. თითები კოხტად აათამაშა, თვალები მილულა, თამამად, ხალისით უკრავდა, მერე ხელები ჩამოუშვა და დაამღერა, თან სალამურს თემოზე მსუბუქად ირტყამდა“;

„მეგობრებო ერთად შევსვით სიამის თასი, მოდით, ვიცინოთ...ერთი და... აჰა, იცინოდნენ... კისკისებდა კონჩეტინა, მართლაც ბედნიერი, ხითხითებდა ცილიო, ფანჯარასთან მდგარი, თავშეკავებული ილიმებოდა დარბაისელი სენიორ ჯულიო და ედმონდომაც დააშორიშორა მიწებებული ტუჩები“.

ემოცია უარყოფითია: „გვეგვემ ძაღლი მოკლა. - რომელი ძაღლი. აი ის,

ყავისფერი, უპატრონო... - რატომ. - რა ვიცი, მოკლა... მამა, მითხარი, მითხარი რაა, რატომ მოკლა“.

გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში შემასმენლით გამოხატული მოქმედება ძირითადად თანამიმდევრულია, სწორედ შემასმენელთა თანამიმდევრული, ერთმანეთის მიყოლებით გამოყენება საშუალებას აძლევს მწერალს მოქმედება დაგვანახოს დინამიკაში, მოძრაობა ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური წარმოგვიდგინოს ეტაპობრივად:

„ლტოლვილი მიწაზე დაჯდა, ბალახი მოგლიჯა და გადაყვლეფილ მუხლზე დაიყარა“;

„ზღვა ხშირად იცვლიდა ფერს, ხან მწვანე იყო, ხან მუქი ლურჯი, ხანდახან კი, როცა ძალიან ღელავდა, ყვითლად იმღვრებოდა და ელვა იგრიხებოდა ცაში, უზარმაზიარი ტალღები მუქარით მოგორავდნენ, ხმელეთზე კი, გრიგალის ატეხისთანავე, მრისხანედ წამოიმართებოდა სამუმი და ეს უშველებელი საზარელი სვეტი მწივანა სიმღერით დაალაჯებდა ნაპირზე“;

„წავალ, წამოვალ, დავიძინებ, გავიღვიძებ“.

შემასმენელთა თავმოყრითა და მათი დინამიკაში წარმოდგენით მწერალი ქმნის მეტად საინტერესო მხატვრულ სახეს, მას შემასმენლები ძირითადად გამოუყენებია წარსულდროიანი ფორმებით: მოგლიჯა, დაიყარა, შეხედა, გაიარ-გამოიარა, ეფარებოდა, ჩაიღიმა, აადგაფუნა, იცინოდა... მათ გვერდით, ძირითადად პერსონაჟთა მეტყველების დროს, მცირე რაოდენობით დასტურდება ახლანდელი (ვიცი, იცით, ხედავ, შემიკარი, გრცხვენია) და მომავალდროიანი (მრცხვენოდეს, გამოიყენებოდეს, ჰკითხეთ, უკბენს, გახედე) შემასმენლები.

თვალში საცემია პირნაკლ (თავისებური) ზმნა-შემასმენელთა თავისებური გამოყენება: „მგინი კიდეც წვიმს, ჰოო, წვიმს, წვიმს“; „გაწვიმდა“, „გვეგვე რომ დაიბადა, თოვდა“; „უცნობმა დაასწრო, დაიქუხა“, „გათენებისას მაინც ციოდა“. დებულება, რომ ცალკე აღებული შემასმენელი წინადადებაა ქართულში ნათლად იგრძნობა გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენაში: აჰა, მოგიტანე!“, „დალიე“, „ჭამე, შენია“, „მშია“, „ძინავს“ „დაიცა“ და სხვა. აღნიშნული ფორმები, რომელიც ძირითადად დიალოგებში დასტურდება, დამოუკიდებელ სტრუქტურულ ერთეულს ქმნის მწერალთან.

გურამ დოჩანაშვილი შესანიშნავად ფლობს ლექსიკურ ნიუანსებს, ადამიანთა, ფრინველთა და ცხოველთა ქცევის დამახასიათებელ ლექსემებს, რომელსაც არაჩვეულებრივად უხამებს შესაბამის შემასმენელს: „ბავშვი ერთნაირად მიგმიგებდა“; „ცხენები აჭიხვინდნენ“; „ურემს გამობმული ძაღლები ყეფდნენ“; „ძაღლი წკავწკავებდა“; „ბლაოდა საქონელი“; „ლომი გრგვინავს“, „ჩიტები ხმოიანობდნენ“, „ჩიტები სტვენდნენ“, „მამლები ყიოდნენ“.

მწერალი მიმართავს სახელის (მეტად ზედსართავი სახელის) ზმნის თანრიგში გადაყვანას, რაც ასე მომხიბვლელსა და გამომსახველს ქმნის გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენას: „მიწაზე ჩამოცვენილი ფოთლები სწრაფად ჭკნებოდა, მაგრამ ისე კი არ ყვითლდებოდა, როგორც სხვაგან - ბაცი, ძალიან ბაცი ყვითელი დაჰკრავდა“; „თეთრი ღრუბლები ალაგ-ალაგ ქათქათებდნენ ცაზე“; „თავი ჩაღუნა, გაწითლდა, შერცხვა“; „გაწითლდა დომენიკო“; „ბოლოს ნიღაბიც რომ მოიცილა, შიშით გამწვანდა დემეტრიო“.

ზოგჯერ მწერლისეული სიტყვათხელოვნება სტილიზებულია, შემასმენელი მეტაფორამდეა აყვანილი: „გამოგაზაფხულდა“; „მსუბუქი, სველი თითები აკაკუნდებოდნენ სახურავზე“; „გუბები ახამხამდებოდნენ შარავზაზე“; „ნაზამთრალ

მიწას სახნისით გადაუსერეს მკერდი“; „აჟივჟივებული ჩიტების ხმა სიჩუმეს კენკავდა“, „და ჩრდილებს ხეთა აცახცახებდა გაბმული ქარი“, „წვიმაში მიწას აჩურჩულებდა“.

ნათელია, რომ გურამ დოჩანაშვილის თხზულებათა ენისათვის დამახასიათებელი შემასმენელთა სიუხვე ძირითადად მწერლის ენის ექსპრესიისა და გამომსახველობის გამოვლინებაა. შემასმენელთა თავისებური გამოყენება მწერლის სტილის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანია. სწორეს ეს ყოველივე ქმნის შემოქმედის სიტყვას უაღრესად საინტერესოსა და მრავალფეროვანს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გოგოლაშვილი გ. (2011). თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია I. სალიტერატურო ენა, არნოდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი, თბილისი.
2. კვაჭაძე ლ. (1996). თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, გამომცემლობა „რუბიკონი“, თბილისი.
3. სანიკიძე თ. (1999). ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი.
4. სანიკიძე თ, სანიკიძე ი. (2009). ქართული ენის სტილისტიკა, გამომცემლობა „ინტელექტი“ თბილისი.
5. ფეიქრიშვილი ჟ. (1996). ქართული ენის სინტაქსი, სააქციო საზოგადოება „სტამბის,, საგამომცემლო ცენტრი, ქუთაისი.
6. ფეიქრიშვილი ჟ. (2010). ქართული ენის მორფოლოგია, ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ქუთაისი.
7. შანიძე აკ. (1980). ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი.

საანალიზო წყარო:

1. გურამ დოჩანაშვილი - „სამოსელი პირველი“ გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ, 2011 წ.

The Role of Predicate in Guram Dochanashvili's Fiction (based on „The Best Robe“)

Philashvili Elene

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The article discusses the predicate in the language of Guram Dochanashvili's works (according to "Samoseli Pirveli"). The article shows that he creates a separate world in the language of the writer and through it is well expressed the character, mood, and inner world of the character. The predicate is active and dynamic in the language of the Creator. The static verb-predicate is also confirmed next to the verb. The predicate is very emotional in the writer's work, the emotion is sometimes positive, sometimes - negative. Emotion is accompanied by a strong expression, which makes the text more expressive. The following predicate is used to express positive emotions: they whispered, giggled, smiled, etc., and as for negative emotions, they are used: died, killed, cried, killed ... The action expressed by the predicate is mainly consistent in the language of Guram Dochanashvili's works. It is the way that the writer tries to show us action in dynamics. The movement is presented physically or psychologically in stages. He used the

predicate just mainly in the past tense forms: looked, passed, hid, smiled, laughed ... The present tense is confirmed next to them mostly during the speeches of the characters (I know, you know, you see) and the future tense (will shy, use, ask, bite) The use of the predicate of the writer's style has its own peculiarity: "it is raining"; "It was raining", "it was snowing". The statement that "the separate predicate is a sentence in Georgian" is clearly shown in the language of Guram Dochanashvili's works: "Bring me!", "Drink", "Eat", "Hungry", "Sleep", "and others. These forms, which are mainly evidenced in dialogues, make an independent structural unit with the writer. In the language of Guram Dochanashvili's works, lexical items or characteristics of poems of human, bird, and animal behavior are unusually combined with the appropriate predicates: "The horses roared"; "Dogs were barking"; "The dog was barking"; "The lion is roaring." The writer uses the name (a very adjective) to change the verb to the rank of the verb, which makes the language of Guram Dochanashvili's works so fascinating and expressive: "The leaves that fell to the ground withered quickly, but they did not turn yellow as elsewhere - pale, very pale yellow." Sometimes the literary idiom is stylized, the listener is taken to the metaphor: "Spring". The abundance of predicate characteristic of the language of Guram Dochanashvili's works is mainly a manifestation of the expression of the writer's language. The peculiarity of the predicate is one of the hallmarks of the writer's style. It is all this that makes the word of the creator extremely interesting and varied.

Key words: Listener, Guram Dochanashvili, Style, Emotion, Expression.

О типологических своеобразиях композитов в русских и грузинских паремиях

ღამბაშიძე მანანა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.10>

Абстракт. Общеизвестно – в целях получения нового слова, под композитами (компози́та, компози́тум – Немченко В.Н., 1984:193) подразумевается соединение двух или более лексем. Этот морфологический способ является очень распространённым и продуктивным в любом языке. Вместе с тем, взаимодействие грамматических категорий и лексического состава языка указывают на разнообразность словообразовательных путей. В статье рассматриваются некоторые случаи основосложения и словосложения на примере русских и грузинских паремий. Анализируемый материал содержит также таблицу, где подсчитаны семантические группы композитов в пословицах обоих языков. Большое количество слов-композитов встречается в устно-поэтическом творчестве, в художественной литературе, в прессе, в науке, спорте. Среди прочих, в язык закрепляются, заимствованные слова-компози́ты. Наш интерес касается активности некоторых видов композитов, их семантической, коннотативной продуктивности в русских и грузинских пословицах. Предметом нашего обсуждения является один из активных словообразовательных способов как в русском, также и в грузинском языках. Наиболее продуктивным в обогащении лексики в обоих языках, всегда было и есть, рядом с другими способами, способы морфологического словообразования – **сложение** и **сращение**, при которых образуется новая лексема. В статье рассмотрены и приведены примеры так называемых **однозначных** и **многозначных** композитов. Путём сопоставления сделаны соответствующие заключения. Выделены композиты, составленные при помощи **субстантивных** компонентов (т.е. **сложение** имени с именем). Выявлены случаи употребления наиболее распространённых видов композитов как в русском, так и в грузинском языках. Особое внимание в статье уделено композитам образованным удвоением числительных, а также, синонимным и антонимным сложным словам, композитам образованным сединанием разных основ и разных форм. В работе использованы количественный **метод** и метод контрастивного анализа, выделены универсалии. В качестве **материала** для исследования были выбраны сборники грузинских пословиц и «Пословицы русского народа». В. Даль (1984) в двух томах.

Ключевые слова: композиты, паремии, семантика, словообразование, сопоставление

Известно, что путём основосложения образуются сложные и сложносокращенные слова. Композит, состоящий из нескольких слов и основ, синтаксически выполняет функцию одного члена предложения как в русском, так и в грузинском языках. А предикат согласуется с ним только в единственном числе. К примеру приведём пословицы: ამოღებული ხმალი **პურ-მარილმა ჩააგოღო** (1991:6); კაი გუნებით **ცოლ-ქმარი** თობის ტარზე **დაეციაო** (1959:39); или **Хлеб-соль** со стола **не сходит** (Д.2:233); От искры **сыр-бор** **загорается** (Д.2:143). Как отмечает Зарецкая С.А.: «несмотря на пристальное внимание филологов к подобным образованиям можно констатировать, что

многие аспекты в теории словосложения до сегодняшнего дня остаются нерешенными и спорными. Так, одни исследователи относят их к словосочетаниям, другие – к сложным словам, третьи – к промежуточным категориям, четвертые выделяют их в отдельную группу, называя составными словами» (С. А. Зарецкая:2015: 83). Бегликова И.В. полагает, что «традиционно слово в устно-поэтическом контексте не только называет определенный денотат, но и дает ему оценку, при этом оценочная характеристика, содержащаяся в семантике фольклорного слова, может быть более существенна, нежели номинативное значение лексемы» (Багликова И.В.,2006) Как известно, в русском языке, компоненты, входящие в **сложение**, могут объединяться с соединительной гласной – «нулевым интерфлексом» или без неё, в основном, только существительные.

Приводим примеры композитов, образованных путём **сложения**, с «нулевым интерфлексом» т.е. полученных семантически между собой связанных основами. В русских примерах обе части склоняются: Масляна головка – **отцу-матери** не кормилец (Д.2:80). Говорю людскую честить, **отца-мать** забыть (Д.2:161); Молода: **хлебом-солью отца-мать** не объела (Д.2:217); **Отцу-матери** бесчестье – **роду - племени** покор (Д.1:300); Попу куницу, дьяку лисицу, **пономарю-горюну** серого зайку, а **просвирне-хлопуше** – заячьи ушки (Д.1:149); Масляна головка – **отцу-матери** не кормилец (Д.2:80); У богатого богатыни **пива-мёду** много, да с камнем бы его в воду (Д.2:148) и т.д. В грузинских пословицах не обнаружены подобные примеры. В композитах грузинского языка, чаще склоняется вторая часть: ისევ წახვალ გუდამაყარს, **მამა-პაპის** (груз.р.п.ед.ч.[gen.s.]) ალაგასა (1959:38); ავი შვილი **დედ-მამის** (р.п.ед.ч. [gen.s.]) მაგინებელიაო (1953:34); სიღარიბე წელში გაგტეხს, თუგინდ იყო ტარიელი, **ცოლ-შვილსაც** (груз.дат.п.[dat.s.]) კი მოიძულეხ, თუ ჯიბე გაქვს ცარიელი (1959:68); **ცოლ-ქმრის** (р.п.ед.ч.[gen.s.]) ლაპარაკი რეგვენს მართალი ეგონაო (1959:85); წუწვი **ცოლ-შვილის** (რ.п.ед.ч.[gen.s.]) პატრონი უნდა იჯდეს და ოხრავდესო (1991:83) ყველა ფრინველი ფრთით ფრინავს, ქალი კი ქმარ-**შვილითაო** (груз. действительный падеж, [ins.s.] მოქმ.ბრ.) (1959:80) и т.д. Надо отметить, что в обоих языках «последний компонент – основной в сложении, так как именно он является носителем морфологических показателей» (Земская Е.А.,2011:187). Найдены единичные примеры композитов, образованных путём сложения двух лексем, в обоих языках, где склоняется только первая часть: **Голым-голо**, хоть шаром покати (Д.2:49); (**Голым-тв.пад.ед.ч.**). **მეტისმეტი**, **რეტის-რეტიო** (1991:46); (**რეტის** - в груз.яз. родит.пад.ед.ч.). Данные композиты образованы путём «редубликации» (Б.ჭუმბურიძე,2011:247) т.е. удвоением основ, где первый компонент представлен склоняемой формой. В первом случае (**მეტისმეტი**) основоудвоенный композит, значение которого понятно, а лексема получает совершенно новое значение. В таком случае, правилами грузинской академической грамматики, требуется бездефисное написание.

В грузинской культуре, в композитах, женщина всегда стоит в препозиции. К примеру, если в русском языке принято выражение **отец-мать**, **отца-мать**, то в грузинском – **დედ-მამა**, (досл. мать-отец); **ცოლ-ქმარი** (жена-муж); **ცოლ-შვილი** (**жена** - (здесь - **чадо**) ინდივილი, მიხდიშვილი, რაც **დედ-მამა**, იგი შვილი (1953:51); სამოსელს ნაწიბური გაუსინჯე და შვილს **დედ-მამაო** (1959:65) и т.д. Данный случай можно считать одной их исключительной чертой композитов грузинского языка.

Семантическая категория композитов, касающиеся еды (к нашему удивлению), в русских пословицах является более активным, чем в грузинском. Композиты «**Хлеб-соль**» чаще встречаются в русских пословицах. К примеру: **Хлеб-соль** берём, а за порученье на суд добрым людям отдаём (Д.2:217); **Хлеб-соль** кушай, а хозяйна слушай! (Д.2:87); У богатого богатыни **пива-мёду** много, да с камнем бы его в воду (Д.2:148); **Хлеб-соль** и во сне хорошо. **Хлеб-соль** со стола не сходит (Д.2:233); Сколько не думай, а лучше **хлеба-соли** не придумаешь (Д.2:233); **Хлеб-соль** – оплатное дело (Д.2:233); Просим не погневаться на нашем **хлеба-соле** (Д.2:234); Хороша **хлеб-соль**, да всё корочки (Д.2:239); От **хлеба-солью** не отказываются (Д.2:245); Забыл ты мою **хлеб-соль** (Д.1:102); С кем

хлеб-соль водишь, на того и находишь (Д.1:137). В грузинских пословицах, найдены лишь единичные примеры: ამოდებული ხმალი **პურ-მარილმა** ჩააგო (1991:6).

Известно, что универсалия в лингвистике, считаются одним из важнейших характеристик типологии. Следует отметить, что в обоих языках, с точки зрения содержания, значение некоторых композитов равняется сумме составных компонентов и охватывает двух или нескольких понятий. Их называют **многозначными** композитами. Между ними можно поставить союз «И» в русском языке напр.: **хлеб-соль (хлеб и соль), отец-мать (отец и мать)**; «და» - в грузинском напр.: **ცოლ-შვილი (ცოლი და შვილი), პურ-მარილი (პური და მარილი)** и т.д. კაი გუნებით **ცოლ-ქმარი** თოხის ტარზე დაეტიანო (1959:39); გამქცევ-მიმწევი ორივე ღმერთს ეხვეწებოდაო (1959:15). В данных примерах компоненты субстантивные и адъективные. В нашем эмпирическом материале грузинских пословиц, был обнаружен пример, так называемого деривационного композита, или словообразования созданного соединением четырёх основ: **მხარ-ზარკალ-კურტუმ-ვისერი**, ცოტა რამ საწიწკარაო, თუ საბძელას დაუმატებთ, ჩემთვის ესეცა კმარაო (1953:77). Подобного примера найти не удалось в русских пословицах.

Как известно, составными частями композитов могут быть разные части речи. Среди композитов выделяется категория, где разные основы соединены в виде определения и определительного слова. Между ними союз «да» не подразумевается. Это – тип **однозначных** композитов. В данных пословицах обоих языков выделяются следующие виды: Не в пору купить – хоть **втридорога** (PART+NOM+ADJ +a), да и кус не мил (Д.2:36); **Благословленный** (N+V+SUFF) баран лучше **неблагословленного** (PART+N+V+SUFF) быка (Д.2:45); Парень – **сладкоежка**, (PERS+o+V+SUFF) что ни день, то сыроежка (ядовитый гриб, вызывающий пищевые отравления) (Д.2:259); От мужа поволька – жена **самоволька** (PERS+o+N+SUFF) (Д.1:291); Мужик кочадычком, а **чистоплюйка** (ADJ+o+V+ SUFF) язычком (Д.1:323).

Приведём примеры грузинских пословиц, содержащих **однозначных** композитов, образованных путём соединения субстантива и причастия: **ყბადაღებული წყალწალღებული** (N+PART+ი) (1953:41); **დოჭამიას** (N+PART+ს) დო აგონდებოდა, **ყველიჭამიას** (N+PART+ს) ყველიო (1953:67); გემინოდეს **თავაწეული** (N+PART) ქალისაო და **თავმსხვილი** (N+ADJ) კაცისო (1991:16); **თავწყალდასხმულსა** (N+N+PART+სა) თავს ლაფი დაესხაო (1959:33). В данных примерах первая часть композита представлена в именительном падеже единственного числа, кроме композита „წყალწალღებული“, который составлен соединением основы субстантива + причастие, გვირგვინი არ გამიგონია **მუცელმტკივანი** (N+PART+ი) **პატარძლისაო** (1991:16); კაცი არ ვარგა უმტეროდ, არც ისე **მტერმორეული** (N+PART+ი) (1991:40); В композите **პატარძლისაო** (ADJ+ N) (პატარა რძალი), первая часть – основа определения, вторая часть – определительное слово + окончание грузинского родительного падежа (gen.s.), **პატარძლისაო**. „- ო“ характерная гласная грузинского языка, обозначающая чужую речь, которая соотносится русскому «мол».

Надо отметить, также, композиты, составленные при помощи субстантивных компонентов т.е. **сложение** имени с именем: თუ კაცი თვითონ არ ვარგა, ცუდია **გვარიშვილობა** (N+N+ობ +ა) (1953:53); ოქროს ყადრი **ოქრომჭედელმა** (N+N+მა) იცისო (1991:52). Обнаружены пословицы, с субстантивно - адъективными композитами: **ენაგრძელი** (N+ADJ), **სულმოკლე** (N+ADJ), **თავმსხვილი** (N+ADJ), где на первом месте – субстантив, на втором месте – определительное слово.

Как отмечает *Фёдорова Л.Л* «соположение, спаривание лексем – элементарный, дограмматический способ образования целого. Простейшее соположение — **чистый повтор** — встречается не только в номинациях, но и в словах других морфологических

классов с усилительным и/или экспрессивным значением» (Фёдорова Л.Л.2015:282). Подобных примеров в грузинских пословицах было больше. В данном случае, композиты составлены путём редупликации/повторением, простым соединением существительных. Композиты, полученные путём редупликации т.е. удвоением основ, где **первая часть** не имеет падежного окончания — напр: **კუმ ფეხი გამოყო**, მეც **ნახირ-ნახირო** (1953:93); **საუბარ-საუბარო**, ეს დღე კი არ მოიპარო (1959:66); **ნალარი და ნალარ-ღარი**, მოხანი და აღარ არი (1991:50); **პწკენა-პწკენაში** პატარძალი დაორსულდაო (1991:54). დედაბერს ტახტზე აჯენდნენ, ის კი **ნაცარ-ნაცარ** იძახოდაო (1959:70); ჩვენი ქვაბი და მეზობელი ბატი **სწორ-სწორ** მოვიდნენო (1959:83) — в данных примерах обе части композита составлены путём соединения основ без добавления окончаний падежа (**ნაცარ-ნაცარ**, **სწორ-სწორ**). Повторение немного изменённых основ показано в примере: **ფია-ფუა** (в детской речи – еда) ყმაწვილსაო, დიდი ლუკმა შვილსაო (1959:75); **სხვისი ჭამა ჭამა - ჭუბიო, ჩემი ჭამა ჩამი - ჩუმიო** (1967: 180). В примерах представлен повтор субстантивов в именительном падеже: **Горе-горе**, что муж Григорий: хоть бы болван, да Иван (Д.1:293); ყვავმა თავის შვილს უთხრა: შენი **ქულა-ქულა** შვილების ჭირიმეო (1991:73). Композиты, составленные повторением наречий: **მამლარი მშიერს წვრილ-წვრილად** უფხვნიდაო (1991:14); სიცოცხლეს დაცვა უნდა და **მალ-მალე** გაახლება (1959:69).

Обнаружен единичный пример редупликации грузинского определительного местоимения, не имеющего множественного числа: ეკალს **თითო-თითოდ** ამოიღებენო (1959:22). Не найдены примеры данных категорий композитов в русских пословицах. Приведём примеры повторения основ имён прилагательных и числительных путём редупликации в грузинских пословицах, где второй компонент представлен какой-либо формой склонения: ასწიე **მძიმე-მძიმესა**, მსუბუქი გადამეტია: თუ კაცი კაცსა ვერ იტანს, სიკვდილზე გადამეტია (1959:8); ბებია მ ოსტატაო, **თხელ-თხელს** დაუწყეო ცხოზაო, ბაბუამ ოსტატაო, **ორ-ორს** დაუწყეო ჭამაო (1959:11); „**ორ-ორს**“ – повторение числительных. В ниже указанном примере, слог, не имеющий независимого значения, путём удвоения получает лексическую значимость (**Тара-бара** пустые разговоры, болтавня): **Тара-бара** – и вышло ни два, ни полтора (Д.1:318); **სხვისი ჭამა ჭამა - ჭუბიო, ჩემი ჭამა ჩამი - ჩუმიო** (1967: 180).

Композиты, образованные повторами наречий в застывших косвенных формах с включением префиксов, характеризующих количество: **Мало- помалу** птичка гнездо свивает (Д.2:63). Грузинских примеров не обнаружено. Что касается композитов, имеющих одну и ту же основу, но превращённых префиксами в композиты-глаголы с разными значениями, в пословицах обоих языков встретились единичные экземпляры: Как бы **жить-пожить**, мужа сжить: кожу снега снять, да под себя подостлать (Д.1:293); Глагольный префикс «по-» используется в значении однократности, ограниченности действия по времени. В примере грузинского композита префиксы „ა-“ и „დ-“, указывают на направление снизу вверх: ჭინჭრაქას **ახედ-დახედე** და ბარკალი ისე აართვიო (1959:90); В следующем примере вместо префикса, «-მო», указывает направление изнутри. Композит, составленный разными основами превербов противоположного значения: **გადი-გამოდო**, თაფლაო, მზე ამოვიდა, დათბაო (1991:14).

Зарецкая С.А. полагает, что «синонимические конструкции в фольклоре представляют собой сближения двух слов одного лексикограмматического класса, семантика которых **полностью или частично** совпадает» (Зарецкая С. А., 2015:89): Девка на ногу ступает, **ума-разума** пытается (Д.2:143); **Катя-Катерина** – ножка голубина (Д.2:174); **Петька-петух** на яйцах потух (Д.2:174); **Марья-Марина** – очи голубины

(*Д.2:174*); Костлявая девка – **тарань-рыба** (*Д.2:205*); Чтоб тебя **баба-яга** в ступе прокатала (*Д.2:208*); Всё ли **подобру-поздорову?** (*Д.2:209*); За дело побить – **уму-разуму** учить (*Д.1:164*); Это на **вей-ветер** сказано (*Д.1:318*); Либо **трынка –волынка**, либо **прялка-моталка** (*Д.2:18*); От искры **сыр-бор** загорается (*Д.2:143*); **Кума-тарара**, не съезжай со двора: а съедешь –потужишь (*Д.2:143*); **Бушка-баран**, не ходи по горам: убьют тебя, не пеняй на меня (*Д.2:143*); Из милости следком до **травки-муравки** дотрагивается (*Д.2:205*); Пустой голове всё **трын-трава** (*Д.2:143*); Мне всё это **трын-трава** (*Д.1:115*); Тут же отметим, что в «Толковом словаре живого великорусского языка» В. Даля, определение данного композита (**трын-трава**) даётся как лексема – **трынтрава** (<https://books.google.ge/books?id>). Примеры композитов из грузинских паремий: **ჭრელა-ჭრულა** გიჟის ლხინიაო (*1991:85*); ადამიანი სიცოცხლეს იწყებს წვილ-კვილით და ამთავრებს კვნესით (*1959:3*); სიზმარში ნაცად-ნახული ცხადად რა მოსახმარია (*1959:67*); **უგზო-უკვლოდ** მოარული, ორივ თვალთ ბრმა რისო (*1967: 184*); **ქრისტე-ღმერთი** თუ გუთნისდედად მეყოლება, გუთანი არ მომემლებაო (*1967:200*); Как подчёркивает Бегликова И.В. «в основе каждого из этих типов лежат определенные модели образования, большинство из которых имеет общежанровый характер» (Бегликова И.В. <https://www.dissercat.com/content/kompozity-v-folklornom-tekste-na-materiale-bylin-pechory>).

Полагаем, что в некоторых примерах русских пословиц, первые компоненты выступают в роли определительного слова: Попу куницу, дьяку лисицу, **пономарю-горюну** серого зайку, а **просвиrne-хлопуше** – заячьи ушки (*Д.1:149*); Мы проследили наличие композитов, образованных разнокорневыми лексемами, не являющимися синонимами. Богу молись, а **добра-ума** держись (*Д.1:26*); Плачь не плачь, а **есть-пить** надо (*Д.2:251*); Душа не сосед: **пить-есть** просит (*Д.2:233*); არ გამიგონია ბერი ცხენის ჭრელი **ლაგამ-უნაგირი** (*1959:3*); **სანთელ-საკმელი** გზას არ დაკარგავსო (*1991:60*); ჭკუამ მოჭამა სოფელი, **ფარ-ხმაღმა** ამოღებულმა (*1991:85*); შემოდგომის სარჩო **თაგვ - ბუზებსაც** კი აქვთო (*1991:75*); ზარმაც კაცს თავისი **ხელ-ფეხი** ნათხოვარი ეგონაო (*1959:32*); კაცი ცხენს ვერ მოერია და **ლაგამ-უნაგირი** დაამტვრიაო (*1959:43*);

Выделили двузначные композиты, в грузинских пословицах, образованные разнокорневыми лексемами, являющимися **антонимами**: მიშველე შავბალახაო, **ციებ-ცხელების** წამალო (*1991:4*). В примере – კაბდომ იცის სამართალი: **მაღალ-დაბალს** გაასწორებს (*1959:39*); первая часть – основа адъектива+лексема в дательном падеже: а в русской пословице, обе части – наречия: **Туда-сюда** рубль, **так-сяк** два, за корову полтора (*Д.2:85*). В пословице – **სიტკბო - სიმწარიტ** ნაგები საიქიომდე გაგყვება (*1959:68*), первая часть в форме именительного падежа, а вторая –действит. пад груз.языка (მოქმედ. ბრ). Следует отметить композиты, обозначающие местоположение. Примеров в русских пословицах не обнаружено: არ უწერია ტურასა **ერწო-თიანეთს** ღმუილი (*1959:7*); ბების გამომცხვარი კვერ **თბილის-ქალაქს** შემხვდაო (*1959:11*). Слова-композиты, характеризующие человека по внешним признакам, роду деятельности, или характеру найдены только в грузинских пословицах: მოცდა ჭკუაა კაცისა, **სირეგვნე-მოუცლელობა** (*1953:34*); ცოტას **მხვნელ-მთესველი** ბედს ემდუროდაო (*1953:40*).

Выводы: Несмотря на то, что композиты широко используются в фольклорных текстах, наши изыскания показали малопродуктивность некоторых видов композитов в русских и грузинских паремиях. Путём сопоставления, как уже отмечалось выше, выявлены следующие семантические разнообразия в пословицах обеих культур. В данных примерах выделены безимперфексные композиты, образованные путём сложения.

Процентное соотношение семантических групп композитов русских и грузинских пословиц нагляднее можно представить в данной таблице:

Семантические категории	Композиты в русских пословицах	Композиты в грузинских пословицах
Родители (отец-мать) (отец-дед)	14% 0%	3% 1%
Еда (хлеб-соль) (пива-мёду)	10% 1%	3% 0%
Семья (муж-жена) (тёща-сват);	4% 1%	6% 0%
Наименования живых существ	0%	1%
Местоположение	0%	2%
Слова-компози́ты, характеризующие человека по внешним признакам, роду деятельности, социальному статусу или характеру	0%	5%

Количественный анализ отдельно взятой группы паремий, также свидетельствует о том, что разные виды композитов в одном из языков встречаются в большом или меньшем количестве, что свидетельствует о типологическом своеобразии и индивидуальности каждого языка.

Использованная литература:

1. **Багликова И.В.** (2006). Композиты в фольклорном тексте (на материале былин Печоры). Канд. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук. Курск, <https://www.dissercat.com/content/kompozity-v-folklornom-tekste-na-materiale-bylin-pechory> 28.09.2021
2. Немченко В. Н. (1984) Современный русский язык. Словообразование: Учеб. пособие для филол. спец. ун-тов.— М.: Высш. шк.,
3. **Зарецкая С. А.** (2015) (Тамканский университет, Тайвань) Лексико-семантические группы слов-компози́тов в русском языке новейшего периода. ЛИНГВИСТИКА И МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ. Периодический сборник научных статей Электронное научное издани. Выпуск 7, Москва. (дата посещения 26.08.21).
4. **Земская Е.А.** (2011), Современный русский язык. Словообразование: учеб. пособие / Е.А. Земская. - 3 -е изд., испр. и доп. - М.: Флинта :Наука
5. **Теркулов В.И.** Композиты сложносокращённые слова: о смежности явлений. Статья. Донецкий национальный университет (Донецк) <http://uapryal.com.ua> > 2017/08 > *Terkulov_yalta* (дата посещения 26.08.21).
6. **Федорова Л. Л.** Институт лингвистики РГГУ (Россия, Москва) lfvoux@yandex.ru РУССКОЕ СЛОВОСЛОЖЕНИЕ: МЕЖДУ ЛЕКСИКОЙ И ГРАММАТИКОЙ статья <http://ruslang.ru> > doc > *trudy* > vol20 > *Fedorova* (дата посещения 26.08.21).
7. ჭუმბურიძე ბ. (2011) : კომპოზიტი //თავი VII. თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია. სალიტერატურო ენა. გიორგი გოგოლაშვილის საერთო რედაქციით. თბილისი (ინტერნეტვერსია)

Анализируемые источники:

1. კანდელაკი ა.(1959); „ქართული ანდაზები“, გამომც. „საბჭოთა მწერალი“
2. ნაკაშიძე ნ. (1953); ქართული ანდაზების კრებული „რუსულ – ქართული ანდაზები და თქმები“, გამომც. თბილისი.
3. სახოკია თ.(1967) , ქართული ანდაზები, გამომც. ”განათლება”, თბილისი
4. სონღულაშვილი ჯ, (1949); ანდაზების კრებული, „ქართული ანდაზები და გამოცანები“, გამომც. „არმაზი“
5. Даль В. (1984); «Пословицы русского народа» (в двух томах) изд. «Художественная литература» Москва

For Typological Features of Composites in Russian and Georgian Paremies

Gambashidze Manana

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The vocabulary of the language changes almost non-stop, in which many ways of word production play a decisive role, including composites. This article discusses the different types of composites based on the example of Russian and Georgian proverbs. The aim of the research was to describe the activity and productivity indicators of composites and their grammatical or lexical-semantic role in presenting the psycho-emotional connotation of paremies. We have identified universals. The article discusses composites obtained by doubling the base, composites obtained by combining two or more different bases (or words). In terms of content, the meaning of some composites is equal to the sum of its constituent components and includes two or more concepts; We have considered composites that have become one-dimensional, Composites that have become semantic whole, the meaning of which is not equal to the sum of the meanings of the constituent words; We have also contrasted two conceptual composites, which are one member of the sentence, so the verb-predicate can only be combined in singular. We have marked out complex nouns with spelling of numerical names, synonymous and antonymous meanings, composites obtained by combining different stems or forms. We have reflected their quantified indicator in the table. The study found that despite the diversity of composites and the active role of language in the word production process, their productivity is significantly lower in the paremies of both languages compared to composites used in other fields. The study found composites that could not be found in Russian proverbs. For example, grouping lexemes by elementary means, during which one, whole word is formed, that is obtaining composites by reduplication of nouns, proverbs, numerical names, and participles. The study of Georgian paremies has shown the cases of composites of interesting two-digit, antonymous as well as semantic meaning, which are combined with different stems, which could not be found in Russian paremies.

Keywords: Onomatopoeia, Composites, Paremies, Semantics, Word Formation.

Verbal and Nonverbal Discourse of Male Characters in Animated Movies

Garibashvili Manana

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Lazviashvili Shorena

Iakob Gogebashvili Telavi State University

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.11>

***ABSTRACT.** An observation on gender discourse (verbal and nonverbal communication) is the main concern of various scientific studies. Verbal communication serves to express one's own views, information and ideas in the form of sound and words. The spoken language involves face-to-face communication, while nonverbal communication (also known as silent language) is the transmission of messages through eye contact, facial expressions, gestures and spatial relationship between the sender and the receiver to convey a message. Researchers have substantiated in earlier studies that verbal and nonverbal communication patterns of men and women are quite different (Eagly & Johnson, 1990; Kring & Gordon, 1998).*

*The goal of the manuscript is to observe and analyse discourse (verbal and nonverbal) of male mice characters in two animated movies (American – “**The Great Mouse Detective**” and Georgian – “**Tsuna and Tsrutsuna**”). Observation and qualitative research methods, as well as typological analysis are used during the study.*

*Consequently, two animated movies (“**The Great Mouse Detective**” (American) and “**Tsuna and Tsrutsuna**” (Georgian) have been selected for farther analysis where the main heroes represent mice and rats.*

The study based on the observational research has revealed the fact that animated movie characters act in similar way male and female gender perform in various situations. Observation on movie characters implies the deep social and linguistic analysis of verbal and non-verbal discourse which is expressed in their actions and interrelations towards each other.

***Key words:** animated movie, verbal discourse, nonverbal discourse, Tsuna and Tsrutsuna, The Great Mouse Detective*

INTRODUCTION

'Gender analysis' offered tools for investigating the material bases of difference between women and men. Yet, gender analysis tells us very little about how gender identities and roles are experienced by individual women and men within communities. Rather, it is used to delineate distinctions between what women-in-general and men-in-general do, in order to guide planners (Sweetman, 1997:15).

Research on gender and sex in sociolinguistics and discourse analysis started systematically in the early 1970s, probably as a result of women's liberation movements. Investigators examined two domains of language behavior in particular: speech behavior of

men and women on the phonological level, and interactions (conversational styles) between women and men in discourse (Wodak, 2015:698).

The terms “gender” and “sex” are often used in similar contexts however the definition of terms is not same. The word sex means biological difference between male and female, and gender means the socio- political constructed roles of males and females given by any society (Lippa, 2005).

Therefore, an observation on gender discourse (verbal and nonverbal communication) is the main concern of various scientific studies. Verbal communication serves to express one’s own views, information and ideas in the form of sound and words. The spoken language involves face-to-face communication, while nonverbal communication (also known as silent language) is the transmission of messages through eye contact, facial expressions, gestures and spatial relationship between the sender and the receiver to convey a message. Perry (1992) explains communication as the way to express opinions, emotions and feelings.

Researchers have substantiated in earlier studies that verbal and nonverbal communication patterns of men and women are quite different (Eagly & Johnson, 1990; Kring & Gordon, 1998).

MATERIALS AND METHODOLOGY

The goal of the manuscript is to observe and analyse discourse (verbal and nonverbal) of male mice characters in two animated movies (American – “*The Great Mouse Detective*” and Georgian – “*Tsuna and Tsrutsuna*”). Observation and qualitative research methods, as well as typological analysis are used during the study.

Two animated movies (“The Great Mouse Detective” (American) and “Tsuna and Trutsuna” (Georgian) have been selected for farther analysis where mice and rats are represented as main characters.

Since prehistoric times, “rats” and “mice” (in the broad sense) have always accompanied man. As a result, they are animals which occupy a very strong symbolism and which are strongly presented in the folkloric and artistic fields. Throughout history, these rodents are frequently confused and very often share the same cultural aspect (Garibashvili et al., 2021: 179)

SYNOPSIS

“*The Great Mouse Detective*” belongs to 1986 American animated mystery adventure film. It was produced by Walt Disney Feature Animation and released by Walt Disney Pictures.

The renowned mouse detective Basil of Baker Street is helping a small mouse child named Olivia Flaversham find her father, a toymaker, who has been kidnapped by the nefarious Prof. Ratigan and his cronies. Basil knows that whatever Ratigan is planning, it will endanger England and, indeed, all of mousedom. So Basil, his friend Dr. Dawson, and Olivia must thwart Ratigan and his minions, including Fidget, a peg-legged bat with a broken wing; and Felicia, Ratigan's cat (<http://allreaders.com/movie-review-summary/the-great-mouse-detective-10258>).

“*Tsuna and Tsrutsuna*” is directed by Akaki Khintibidze in 1961. Tsuna and Tsrutsuna are two country mice in love. An old local baron kidnaps Tsuna and puts an end to their happiness. Tsrutsuna is desperate and thinks about giving up on life, but help comes from allies who will challenge the kidnapper. Thus, Tsrutsuna is a famous cartoon character, a brave mouse that shows that nothing can stop a person when he is in love. The moral of the

story is to fight for love because, when something is worth having, it's worth fighting for (Garibashvili et al., 2021: 179).

RESULTS

Nonverbal expression of masculinity in animated movies is extremely interesting and varied. The study material was based on two full length animated movies (American – “*The Great Mouse Detective*” and Georgian – “*Tsuna and Tsrutsuna*”). These movies were produced in two separate countries having totally different culture and language system. The only concept they share is mice characters which represent an interesting gender-related phenomena from verbal and nonverbal discourse view point.

Both movies are assorted to “good” and “bad” characters. The stereotype of malicious image of rats is vivid in both cases i.e. mice represent “good characters”, while rats are regarded to be villains.

Basil of Baker Street (or Basil for Short) is the main mouse character in “The Great Mouse Detective”. Basil is a tall, slender, anthropomorphic mouse with a thin rectangular frame and contrasting soft facial features. He has light brown fur, a sand-like color on the muzzle, and obviously his underbelly, mauve inner ears, a maroon nose, and black eyes. Unlike real-life mice, he has no whiskers, fur-covered hands, fur-covered hands, and feet, but retains the buck teeth (https://disney.fandom.com/wiki/Basil_of_Baker_Street)

Basil is a bold private consulting detective and is occupied with catching criminals, solving crimes and supporting others. He is not only physically capable but also very skillful in science, history and disguise. Masculine traits are vividly shown in his strong character. He is characterized as a brilliant, plucky mouse refusing to back down or end his pursuit against Prof. Ratigan, who makes him tenacious.

At the same time Basil expresses gentility especially with female characters. His politeness is vivid while talking with Olivia who asks him for assistance: “*Young lady, this is a most inopportune time*”. Though in certain situations he might be quite brusque in speech with femininity (E.g. *Young lady, you are most definitely not accompanying us. And that is final!.... Not a word out of you. Is that clear?*), especially when he feels serious danger ahead. In most situations Basil is very firm and harsh keeping the colloquial style in speech: “*Stop, you friend!....Ah, ya! Look out!*”. Basil resembles to a male person who never suffers disappointment and tries to encourage close people around: “*There's always a chance, Doctor!....as long as one can think!*”

Beside positive traits, Basil is high-tempered and emotional who can also be prickly and self-centered. His emotional character is often vivid in the verbal discourse when it regards to Prof. Ratigan. In such cases he is totally brutal not hesitating to expose his furious anger towards his enemy. E.g. “*Nooooooooooooo! Drat!.....Another dead end!....he was within my grasp.*” Basil dislikes Ratigan so much that he calls him “*the horror of his every waking moment*” and a “*sewer rat*”. Though Basil is often rude, he has acknowledged that Ratigan is smart enough in his actions and he calls the enemy “*a genius*” who is “*twisted for*

evil'. Basil becomes very moody if things do not go his way or if the situation looks dire, though on the other hand he is quite affectionate and empathetic in certain situations.

The other main character of the movie is Dr. David Q. Dawson – a surgeon who returns home to London, England after military service in Afghanistan. One can find an interesting description of Dawson's look by Basil: "***You've sewn your torn cuff together with the Lembert stitch, which of course, only a surgeon uses. And the thread is a unique form of catgut distinguished by its... ..peculiar pungency...***"

Besides his noble profession (surgery), Dawson is a very kind mouse and is ready to become Basil's partner on his hunt to find Mr. Flaversham from the diabolical Professor Ratigan.

From his personal traits one can easily find that Dr. Dawson is fond of safety and being polite and he is against rudeness. He resembles to a generous person who is ready to give a hand to any person he meets in distress. In this case he takes decision to assist little Olivia in finding detective Basil though he doesn't know Basil himself: "***There, there, there. Now, now, now. Well, I don't know any Basil.... But I do remember where Baer Street is. Now, come with me. We'll find this Basil chap together.***" At the same time he is an extremely polite person using expressive language especially with female characters: "***Good evening, Madam. Is this the residence of Basil of Baker Street?***"

The main antagonist in the movie is professor Ratigan who is also named after Sewer rat though he terribly dislikes it. He is the archenemy of Basil of Baker Street.

Ratigan's ferocious nature camouflaged in noblemanly look is easily observable in the movie. He is a towering rat with grey fur dressed in a black tuxedo suit complete with a long black cape with a red underside. His face is shaven and has yellow eyes with lavender circles around them, above them are thick eyebrows. Although Ratigan lavishes himself as a mouse, he has rat-like characteristics, such as sharp fangs and fingers, a large nose, a long, pink tail. On his head, he wears a black top hat with grey band, which covers his black combed hair. His suit includes a high white collar and a dark grey vest with buttons on it with a pink-an-purple striped cravat. On his hands are white gloves and cuffs with golden cufflinks. He is always seen carrying a gold cane (<https://disney.fandom.com/wiki/Ratigan>).

Ratigan's character can be compared with a self-centered man, who detests being called a rat, preferring to be called a "big mouse" and a "supreme ruler of all mousedom".

His desire is to earn himself riches and to rule over his fellow men in the place of Queen Mousetoria. Unlike most evildoers, he acknowledges his crimes as being immoral and takes pride in his wicked acts, which he acknowledges as being evil, making him a truly sadistic and heartless being. A number of epithets and metaphors such as “*twisted for evil.... The Napoleon of Crime*” are used in the text for describing his foul deeds. He even says that he loves being nasty and that he is about to pull off a crime that will leave an infamous legacy (<https://disney.fandom.com/wiki/Ratigan>). Thus, he doesn’t hide his vile mood announcing that “he loves it when he is nasty”. While Basil declares Ratigan to be a “*genius*” despite his malicious deeds, Ratigan doesn’t avoid humiliation calling Basil “*miserable second-rate detective*”. His antipathy towards Basil is shown on every step. His speech is full of devices (epithets, hyperbole) with negative expressions. E.g. “*For years, that insufferable pipsqueak has interfered with my plans. I haven’t had a moment’s peace of mind.*”

Ratigan’s verbal discourse is rich with interesting stylistic devices (epithets, hyperbole, parallel constructions, repetition...) describing abominable behavior towards the others. E.g. “*My friends, we are about to embark on the most odious, the most evil, the most diabolical scheme of my illustrious career. A crime to top all crimes.... A crime that will live in infamy!*” He resembles to an egoist man who is admired to be worshiped by others: “*All will bow before me!*”

As we have already mentioned above, all the movie characters in “Tsunu and Tsrutsuna” (Georgian animated movie) are mice. Though the plot is different from the American movie, the similarity between them is based on the polarity of main mice characters (good and evil) and a bitter struggle among them. The most interesting coincidence between these movies is the phenomena of rats representing evil characters. The fact can be explained with the only argument that rats are one of the most disgusting creatures and no wonder why they are associated with evil characters in movies.

The movie starts with a popular Georgian traditional sport game “Lelo” (similar to rugby) played among Georgian men which is a clear representation of physical strength, courage and trickery at the same time. In this game the winner is one of the main characters Trutsuna who is a courageous mouse who successfully achieves triumph. From the scene the movie director tries to outline the main features of Tsrutuna who is bold, courageous and crafty. This is a visual narration of events for expressing nonverbal discourse of the character.

Tsrutsuna is a young character which is in love with Tsuna (mouse female character) and acts like an infatuatedly amorous man. A love song performed by amorous twosomes is worth mentioning because the song text describes Georgian traditions of marriage proposal according to which a young girl cannot get married until a bridegroom visits a girl’s family and ask her father for her hand. In this movie Tsuna (bride) orders her sweetheart Tsrutsuna to take a wedding permission from her grandfather (because she is orphan).

„გოგო ჩემი უნდა გახდე
შეგიკერავ ფაცაცებსა“
„ბიჭო მე რას მეკითხები
წადი ჰკითხე პაპაჩემსა“

[“*gogo chemi unda gakhde
shegikerav pachachebsa*”
“*bitcho me ras mekitkhebi
tsadi hkitkhe papachemsa*”]

“Lady you must be mine
I’ll make shoes for you, fine”
“Hey, Chap! Why to beg me?
Go to grandpa and ask my hand to him”

Trutsuna's life dramatically changes when the master of the village (male rat character) kidnaps his fiancée and he feels disappointed himself. Another male character who symbolizes a real friendship is Pitskhela (Tsrutsuna's friend) who is ready to help him in returning the fiancée by encouraging him with the following words: “წრუწუნ, ხვალ თუ შენი პატარძალი არ ჩაგაბარო, ეს ბიჭი მოკვდეს!” [tsrutsun, khval tu sheni patardzali ar chagabaro, es bitchi mokvdes!] (I promise I will liberate your fiancée).

While being in distress, Tsrutsuna subconsciously whispers „*ყოფნა-არყოფნა საკითავი აი ეს არის!*” [kopna-ar kopna sakitkhavi ai e saris!] – (To be or not to be that is the question - a famous soliloquy from the “Hamlet” by Shakespeare) and the image of his friend Pitskhela responds from the mirror: *-ყოფნა წრუწუნ ჯან! ყოფნა!* [kopna trsutsun jan! kopna] – (To be Tsrutsun jan). It's worth accenting the word “*Jan*” which is an Armenian word expressing kind attitude to the interlocutor. The word is practically not translated in English but theoretically it means “dear” or “sweetheart”. But at the same time, he is very strict in order to protect his friend from self-destruction: *ეჰ, ტუტუც, რას შვრები, რას, ნიახური ხომ არა ხარ, ამ ქვეყანაზე მეორედ მოხვიდე?* (eh, tututs, ras shvrebi, ras, niakhuri khom ara khar, am qvekanaze meored mokhvide? – (Hey, You, an Idiot! What are you doing? Are you celery to come to the world for the second time?)

Pitskhela symbolizes the image of a combative, hardworking, brave urban craftsman. He has a riotous soul and is ready to assist Trutsuna in despair with the help of his friends – urban craftsmen. The toasts uttered by Pitskhela and his city friends (urban craftsmen) draw our attention. They try to support and encourage Tsrutsuna. In the toasts one can easily recognize that the friends take compassion upon the desperate man:

- - *ეს იმ კაცს გაუმარჯოს, რომელიც წყალში დგას და ცეცხლი უკიდია.* [es im kats gaumarjos, romelits tskalshi dgas da tsetskhli ukidia] - Here is to a young man standing in the water but still on fire.
- - *ეს იმ მთვარეს გაუმარჯოს, ძმის საშველად წასულ ძმას რომ გზას გაუნათებს.* [es im mtvares gaumarjos, dzmis sashvelad tsasul dzmas rom gzas gaunatebs] - Here is to the moon that will light the way to the friend searching for his companion.
- - *ეს იმ მტრედს გაუმარჯოს, რომელიც რომა გალიაში ზის, იტანჯება და თავის გულის ტოლს ელოდება.* [es im mtreds gaumarjos, romelic roma galiashi zis, itanjeba da tavis gulis tols elodeba] – (Here's to the dove sitting in the a cage, suffering and waiting for his sweet heart)

As we have mentioned above among the mice characters we meet villain rats – local baron with gray mustache and his two younger insincere and cunning servants. Like Ratigan from “The Great Mouse Detective” the cruel baron wishes to be a supreme ruler. While seeing Tsrutsuna's fiancée, he tries to abduct her with the help of his servants. E.g. “*ე გოგო ჩემთვის მინდა!*” [*e gogo tchemtvis minda*] (I want this lady to be mine!); “*ახლავე აქ მომგვარეთ, თორემ მე ვიცი, თქვენ!*” [*akhlave ak momgvaret, torema me vitsi, tkveni*] (Bring her immediately to me, otherwise I will punish you!)

One can have similar emotional reaction while seeing two cunning servants whose speech and actions cause immediate negative impression. They often address their baron with the following phrase *შენი ჭირიმე!* [*sheni tchirime*] which literally means “Your grief to me” and idiomatically corresponds “my dear”.

CONCLUSION

The study based on the observational research has revealed the fact that animated movie characters act in similar way male and female gender perform in various situations. Observation on movie characters implies the deep social and linguistic analysis of verbal and non-verbal discourse which is expressed in their actions and interrelations towards each other.

REFERENCES:

- Eagly, A. H. & Johnson, B. T. (1990). Gender and Leadership Style: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, vol.108, pp.233-256. Retrieved from: http://digitalcommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=chip_docs
- Kring, A. M. & Gordon, A. H. (1998). Sex Differences in Emotion: Expression, Experience and Physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol.74, pp.686-703.
- Lippa, R. A. (2005). *Gender, nature, and nurture*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc
- Perry, L. A. M., Turner, L. H., & Sterk, H. M. (1992). *Constructing and Reconstructing Gender: The Links among Communication, Language and Gender*. Albany: State Univ. of New York Press.
- Sweetman.C., (Ed.), (1997), *Men and Masculinity*, Oxfam Focus on gender
- Wodak, R., 2015. Gender and Language: Cultural Concerns. In: James D. Wright (editor-in-chief), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd edition, Vol 9. Oxford: Elsevier. pp. 698–703. ISBN: 9780080970868
- https://disney.fandom.com/wiki/Basil_of_Baker_Street

მამრობითი სქესის ვერბალური და არავერბალური დისკურსი ანიმაციურ ფილმებში

ლარიბაშვილი მანანა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ლაზვიაშვილი შორენა
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

გენდერულ დისკურსზე (ვერბალური და არავერბალური კომუნიკაცია) დაკვირვება სხვადასხვა სამეცნიერო კვლევის მთავარი საზრუნავია. ვერბალური კომუნიკაცია ემსახურება საკუთარი შეხედულებების, ინფორმაციისა და იდეების გამოხატვას ბგერისა და სიტყვების სახით. სალაპარაკო ენა მოიცავს პირისპირ კომუნიკაციას, ხოლო არავერბალური კომუნიკაცია (ასევე ცნობილია, როგორც ჩუმი ენა) არის შეტყობინებების გადაცემა თვალის კონტაქტის, სახის გამონათქვამების, ჟესტებისა და სივრცითი ურთიერთობის გამომგზავნისა და მიმღებს შორის შეტყობინების გადასაცემად. ბოლოდროინდელი კვლევების საფუძველზე დასტურდება, რომ ქალისა და მამაკაცის ვერბალური და არავერბალური კომუნიკაციის ნიმუშები საკმაოდ განსხვავებულია (Eagly & Johnson, 1990; Kring & Gordon, 1998).

ნაშრომის მიზანია დადგინდეს მამრობითი სქესის ანიმაციური გმირების მეტყველება (ვერბალური და არავერბალური) ორი ანიმაციური ფილმის საფუძველზე (ამერიკული ანიმაციური ფილმი – “დიდი დეტექტივი თავგი” და ქართული

ანიმაციური ფილმი – “*წუნა და წრუწუნა*”). კვლევის დროს გამოყენებულია დაკვირვებისა და თვისებრივი კვლევის მეთოდები, ასევე ტიპოლოგიური ანალიზი.

შესაბამისად, კვლევისთვის შერჩეულია ორი ანიმაციური ფილმი (ამერიკული ანიმაციური ფილმი – “*დიდი დეტექტივი თაგვი*” და ქართული ანიმაციური ფილმი – “*წუნა და წრუწუნა*”), სადაც მთავარ მოქმედ გმირებად გვევლინებიან თაგვები და ვირთხები.

დაკვირვებაზე დაფუძნებულმა კვლევამ გამოავლინა ის ფაქტი, რომ ანიმაციური ფილმების გმირები მოქმედებენ ისევე, როგორც მამრობითი და მდედრობითი სქესის წარმომადგენლები სხვადასხვა სიტუაციებში. ფილმის გმირებზე დაკვირვება გულისხმობს ვერბალური და არავერბალური დისკურსის ღრმა სოციალურ და ენობრივ ანალიზს, რაც გამოიხატება მათ ქმედებებში და ურთიერთდამოკიდებულებაში.

საკვანძო სიტყვები: ანიმაციური ფილმი, ვერბალური დისკურსი, არავერბალური დისკურსი, წუნა და წრუწუნა, დიდი დეტექტივი თაგვი

კონცეპტი ქალი ქართულ და ინგლისურ ფრაზეოლოგიურ
ერთეულებში

ციხისტავი ანა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.12>

აბსტრაქტი. თანამედროვე კულტუროლოგიური და ლინგვოკულტუროლოგიური მიდგომა კონცეპტისადმი, უწინარეს ყოვლისა, სულიერი ღირებულების ცნებად მიიჩნევს მას. „კონცეპტები, როგორც მენტალური ერთეულები, არამარტო გაიაზრებიან, არამედ განიცდებიან კიდეც, უფრო ზუსტად, მათ მიმართ ვლინდება სიმპათიისა და ანტიპათიის ემოციური მიმართება,“ - აღნიშნავს სტეპანოვი. კონცეპტი წარმოდგენილია მთელი რიგი ენობრივი სინონიმებით, თემატური ველებით, ანდაზებით, ფოლკლორული და ლიტერატურული სიუჟეტებით, ქცევის სტერეოტიპებით, მატერიალური კულტურის საგნებითა და სხვ., რაც მიუთითებს შესაბამისი კონცეპტების მნიშვნელოვნებაზე ადამიანის ცხოვრებაში.

ამგვარ კონცეპტთა ერთობლიობა ქმნის ენის კონცეპტურ სფეროს, სადაც ინტეგრირებულია ერის კულტურა, ანუ იგი წარმოადგენს ენობრივ-კულტურულ ცოდნათა ერთობლიობას. კონცეპტოსფეროდან კი იგება ენის მფლობელის მსოფლხედვა.

მოცემული ანალიზის ფარგლებში განვიხილავთ კონცეპტს - ქალი.

მოგეხსენებათ, ვცხოვრობთ ფემინიზმის ხანაში. რაც არ უნდა მოულოდნელი იყოს, ბუნებრივი ტემპით სამყარო თითქოს მატრიარქატისკენ მიილტვის, თუმცა არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ეს პროცესი ამდენად აქტიური როდი იყო ყოველთვის. ამ მხრივ საინტერესოა, რას ფიქრობდნენ წინათ მოცემული საკითხის ირგვლივ. ქალის როლსა და ფუნქცია-მოვალეობებზე წარმოდგენას ისტორიულ ჭრილში ჩვენამდე მოღწეული ფრაზეოლოგიზმები გვიქმნის.

საკვლევი მასალა მოიცავს ანდაზების ნიმუშებს, როგორც ქართული, ისე ინგლისური ენიდან. ფრაზეოლოგიური ერთეულების შედარება-შეპირისპირების შედეგად საშუალება გვაქვს, შევაფასოთ ორი კულტურის განვითარება ეპოქალურ დონეზე და გამოვკვეთოთ მათ შორის არსებული მსგავსება-განსხვავებები, რაც მეტწილად ქალის მიმართ დამოკიდებულების სახითაა გამოხატული; ცალკეულ შემთხვევაში კი მინიშნებასაც იძლევა დისკრიმინაციული მიდგომის შეცვლისკენ.

გარდა ამისა, გავიაზრებთ ქალის რომელ თვისებებზე ამახვილებს ყურადღებას სხვადასხვა ავტორი. კვლევის მიზანია, გავიაზროთ, თუ რა როლს ასრულებდა ქალი ქართულ და დასავლურ კულტურაში წარსულში და დღეს ამ მხრივ რა ვითარებაა. პასუხი გაეცემა ასევე კითხვას, თუ რა შედეგი გამოიღო ორი კულტურის არაერთგვაროვანმა დამოკიდებულებამ ქალის მიმართ.

წარმოდგენილი ნიმუშები ინტერესს იწვევს არა მხოლოდ თემატიკით, არამედ სემანტიკურადაც, ვინაიდან მათში ამ მხრივ მრავალფეროვნება იკვეთება.

საკვანძო სიტყვები: კონცეპტი, ანდაზა, ქალი, კულტურა, მიდგომა.

შესავალი.

დღევანდელ რეალობაში აქტიურად ჟღერს სიტყვა „გენდერი“. ტერმინი ფართოდ აიტაცა მასმედიაში და მეტნაკლებად მის ირგვლივ ტრიალებს თანამედროვე ჟურნალისტიკა. ტელევიზიები განსაკუთრებულ აქცენტს აკეთებენ გენდერულ თანასწორობასა თუ უთანასწორობაზე. იმისათვის, რომ ცალკეული მაუწყებლობები გაემიჯნონ ე.წ. სტერეოტიპებს და მეტად წარმოაჩინონ ქალის როლი თანამედროვე სამყაროში, ფორმატიდან გამომდინარე სულ უფრო ხშირად ვუყურებთ ისეთ გადაცემებს, სადაც მთავარ როლში ქალი იმყოფება.

გენდერულ როლებს საზოგადოების სოციო-კულტურული თავისებურებები განაპირობებს. ზოგიერთ კულტურაში გენდერს ბიოლოგიურ სქესთან მჭიდრო კავშირი აქვს, მათ შორისაა საქართველოც. ასეთ კულტურებში მიჩნეულია, რომ სტერეოტიპულად მასკულიზური ქცევები მხოლოდ მამაკაცებისთვისაა დამახასიათებელი და მისასაღმებელი, ხოლო სტერეოტიპულად ფემინური ქცევები - მხოლოდ ქალებისათვის. მიაჩნიათ, რომ გენდერული როლები ქალისა და მამაკაცის ისეთ ბიოლოგიურ თავისებურებებს ემყარება, როგორებიცაა ფიზიკური მონაცემები ან რეპროდუქციული უნარები. შესაბამისად, მიიჩნევენ, რომ ქალებისთვის ბიოლოგიურადაა დამახასიათებელი მზრუნველობით-აღმზრდელობითი უნარები, მამაკაცებისათვის კი - აგრესიული, ლიდერული ქცევა. პატრიარქალურ საზოგადოებებში ოჯახში ფუნქციების გადანაწილება ეფუძნება სწორედ ასეთ წინასწარ ჩამოყალიბებულ გენდერულ როლებს.

გენდერული როლებისათვის დამახასიათებელია არა თანასწორობა, არამედ იერარქიულობა. ის როლები, რომლებიც სტერეოტიპულად ქალის მახასიათებლად აღიქმება, გაუფასურებულია, ხოლო მამაკაცისა - დაფასებული. მაგალითად, გენდერული როლების დაყოფის ნაყოფია რომ ქალის მიერ გაწეული საშინაო შრომა გაუფასურებულია, ხოლო კაცის მიერ სახლის გარეთ გაწეული შრომა დაფასებული და ანაზღაურებადი. ასევე, ხშირად მიაჩნიათ, რომ მამაკაცები ჭკვიანები არიან, ქალებს კი ნაკლები ინტელექტუალური შესაძლებლობები აქვთ და სხვა.

მსჯელობა.

ჩვენი საამაყო საუნჯე ჩვენი ტრადიციებია, რომელზეც მყარად დგას ქვეყანა. აქედან გამომდინარე, რთულია თანამედროვე სამყაროს სპეციფიკასთან სინთეზი და მშვიდობიანი თანაარსებობა. სირთულე მდგომარეობს იმაში, რომ უნდა შევინარჩუნოთ ჩვენამდე მოღწეული ფასეულობანი და ახალსაც გავუღოთ კარი, ოღონდ ისე, რომ ამ ქმედებით ჩვენი ორგანული გარდაქმნა არ მოხდეს. საზოგადოების აზრის ორპოლუსიანობას ახლისა და ძველის ჭიდილი განაპირობებს. მიუხედავად იმისა, რომ ქალის საზოგადოებაში ინტეგრაცია გასულ საუკუნეებთან შედარებით ბევრად წარმატებულად ხდება, ჯერ კიდევ გადაულახავია ოჯახის ინსტიტუტი ტრადიციული გაგებით საქართველოსა და მსგავს სახელმწიფოებში. ცხადია, მისასაღმებელია, რომ ვახერხებთ შევინარჩუნოთ წინაპართაგან ჩვენამდე მოღწეული ღირებულებები, თუმცა, ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ მენტალიტეტი და ნორმები, რაც საზოგადოებაში არსებობს, დოგმაა და მისი კორექტირება აუცილებლად ერის დეგრადაციას მოასწავებს. ამოსავალი ამ ვითარებაში არის ის, რომ არ უნდა დაგვავიწყდეს საიდან მოვდივართ, თუმცა, არც ის უნდა უგულებელვყოთ, რომ ეპოქალურ ცვლილებას განვითარებაც ახლავს თან და უნდა

მოვახერხოთ გონივრულად (და არა ზღვარგადასულად) მხარი ავუბათ ამ პროცესს.

ახლა კი, რაც შეეხება მოცემული თემის ირგვლივ თავმოყრილ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს, მაგალითად:

1. ზოგსა კაცსა კაცი ჰქვია ზოგსა კიდე კაცუნაო, ზოგ დედაკაცს დედაკაცი ზოგსაც დედაკაცუნაო.
2. ოჯახის ძლიერება ქალის ჰკუაზე და კაცის ჯიბეზე ჰკიდია.
3. ქალი მორცხვი, ვაჟი ხასი, ორივე კი - ქვეყნის ფასი.
4. ქალს ამშვენებს სიღარბაისლე და სიტყვაძვირობაო.
5. ძალი ბოლომდე ერთგულია, ქალი - შემთხვევამდეო.
6. არ ვარგა ქალი მეჭორე, სოფლად - ვაჟკაცი მკვებარა.
7. არა მწამს რა დიაცისა, არცა მოწმენდილი ცისა.
8. ბიჭი ის არის, ვინც ორი შაურით აჭმევს ცოლს პურსაო.
9. გოგოს ნაკეთი სამხარი, ბიჭის მომკილი ყანაო.
10. კარგი ქალის ქმარს საგზალი არ უნდა...

თუ კარგად დავაკვირდებით მოცემულ გამონათქვამებს, შევნიშნავთ, რომ ქალის მახასიათებლები და როლი ტრადიციული გაგებით შემდეგნაირად შეიძლება გავიგოთ: ქალი ოჯახის ბურჯია, ოჯახის სიძლიერეს უზრუნველყოფს საკუთარი მოხერხებულობით, გონებამახვილობით და გამჭირაობით. მისი უმთავრესი ფუნქცია არის კარგი დიასახლისობა - მეუღლის დაპურება, მისთვის საგზლის მომზადება, ხოლო ოჯახის მარჩენალი აუცილებლად მამაკაცია, რომლის სიძლიერეც იმაში მდგომარეობს, რომ ახერხებს ოჯახის ყოფითი მოთხოვნილებანი საკუთარი გარჯით დააკმაყოფილოს, მას აგრეთვე აგრარული საქმიანობის გაძღოლის უნარიც უნდა გააჩნდეს, მაშინ როდესაც ქალი, ასე ვთქვათ, კერაზეა მიმაგრებული და საშინაო საქმეებს ადევენებს თვალყურს.

იმისათვის, რომ ბუნების ბალანსი არ დაირღვეს, მკვეთრად განსაზღვრული მხარეები იკვეთება ფრაზეოლოგიზმებში, ანუ მოთხოვნები წარმოჩინდება ორივე სქესთან მიმართებით. კერძოდ, ის, რომ ქალისთვის აუცილებელ მახასიათებლად **ცნობისმოყვარეობა** მიიჩნევა, თუმცა ამის მიუხედავად, მას **სიღარბაისლე, თავმდაბლობა, კდემა, მოკრძალება და სიტყვაძვირობა** მოეთხოვება, ანუ უხეშად რომ ვთქვათ, საკუთარი გონიერება უნდა კარნახობდეს ოქროს სადარი დუმილი ამჯობინოს თუ ქებული ვერცხლის ტოლფასი ბრძნად მეტყველება. კიდევ ერთ უარყოფით მომენტს უნდა გაესვას ხაზი - „**ძალი ბოლომდე ერთგულია, ქალი - შემთხვევამდეო.**“ ამ გამონათქვამის ავტორი, თითქოს, მიგვანიშნებს, რომ ერთგულების დამრღვევი მხოლოდ ქალი თუ შეიძლება იყოს და ამ გაგებით იგი ცხოველზე უარესიც კია. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ უნდობლობა ჩანს ქალის, როგორც ცოცხალი არსების მიმართ. ეს არცაა გასაკვირი, ვინაიდან ამ ყველაფრის დასაბამი ქრისტიანული თქმულებაა ადამისა და ევას შესახებ, რომელიც გვაწვდის ინფორმაციას, რომ სწორედ მიმნდობმა ბუნებამ დალუპა ადამი და მისი მოდგმა, მან ქალს დაუჯერა და ეჭვი არ შეიტანა მის მაცდუნებელ ბუნებაში, რამაც მათთვის სამოთხის კარი დახურა.

მოცემული ანდაზები საინტერესოა აგრეთვე შედგენილობის თვალსაზრისით. ქალის სინონიმებად შემოთავაზებულია ისეთი ლექსიკური ერთეულები, როგორცაა: **დედაკაცი, დიაცი, ცოლი, გოგო**. შედგენილობის მიხედვით ვხვდებით, როგორც მარტივ (დიაცი, ცოლი, გოგო), ასევე რთულ ფუძესაც - დედაკაცი - იგი თხზვის შედეგად მიღებული კომპოზიტია, რომელიც, თავის მხრივ, ორ მარტივ ფუძეს დედას და კაცს აერთიანებს. შინაარსობრივად ეს კომპოზიტი არანაკლებ საინტერესოა. იგი

კვლავ ისტორიული წილისკენ მიგვაბრუნებს. მომხვედური მტრის მუდმივი თარეშის გამო მამაკაცები იძულებულნი იყვნენ, ქვეყნის და ოჯახის დასაცავად ბრძოლის ველზე წასულიყვნენ, ამიტომ ქალი მარტო რჩებოდა სახლში შვილების და ოჯახის საპატრონოდ, იგი თანადროულად მამაკაცის ფუნქციასაც ითავსებდა, უძღვებოდა სამეურნეო საქმიანობას და ასევე ასრულებდა უმთავრეს მოვალეობას შვილების წინაშე - მათ ჩამოყალიბებას ისეთ ადამიანებად, რომელნიც პატრიოტიზმით არიან გამსჭვალულნი. ქალის დასახასიათებლად ანდაზის ავტორი იყენებს ისეთი ტროპის სახეს, როგორცაა ეპითეტი: **მორცხვი, დარბაისელი, სიტყვაძვირი, მეჭორე, კარგი.** ქალის ერთგულებას ძალის ერთგულებას უპირისპირებს, აქცენტი კეთდება ისეთ თვისებებზე, ურომლისოდაც სამაგალითო ქალი წარმოუდგენელია. კერძოდ: **ჭკუა, ძლიერება, სიმორცხვე, სიდინჯე, კარგი დიასახლისობა.** ერთ-ერთი ფრაზეოლოგიური ერთეული, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ირიბად ქალის მიმართ უნდობლობაზეც ამახვილებს ყურადღებას. თუ შევაჯამებთ, კონტექსტუალურად ქალის მიმართ მეტწილად პოზიტიური დამოკიდებულება ჩანს მათში.

შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ბუნებისგან ქალსაც და კაცსაც მინიჭებული აქვს უპირველესი მოვალეობანი, თუმცა ეს არ გამორიცხავს, რომ მათ ეს როლები ერთმანეთს შეუთავსონ, დღევანდელი რეალობა ამის შესანიშნავი დასტურია. ქალი სოციო-კულტურული ყოფის სხვადასხვა სფეროში გაჩნდა. წარმოუდგენელია, მხოლოდ საგანმანათლებლო ან კულტურული სფერო იყოს მისი მოღვაწეობის ასპარეზი. ქალმა მოახერხა და გაძლიერდა, თამამად იცავს საკუთარ უფლებებს, ხმა აიმაღლა უთანასწორობის წინაშე და, აგერ უკვე რა ხანია, ცდილობს დაამტკიცოს - უპირატესობას მხოლოდ ფიზიკური მონაცემები როდი განაპირობებს, გონებრივად შეუძლია მას კონკურენცია გაუწიოს მამრობით სქესს, მონაწილეობა მიიღოს პოლიტიკურ აქტივობებში, მოსინჯოს ძალები მძლეოსნობაში, სპორტში, ან ნებისმიერ სხვა სფეროში, რომელიც ტრადიციული გაგებით მამრობითი სქესის ინტერესის საგნადაა მიჩნეული. მთავარ შეცდომას ადამიანები კი მაშინ ვუშვებთ, როდესაც საკუთარი ინტერესების და დამოკიდებულების განზოგადებას ვახდენთ, ქვეცნობიერად გვიყალიბდება აზრი, რომ ის, რაც წარმოუდგენელი და უინტერესოა ჩვენთვის, როგორც კონკრეტული სქესის წარმომადგენლისთვის, ანალოგიურად უნდა მეორედებოდეს იდენტური სქესის მქონე პიროვნებისთვისაც. სწორედ აქედან იწყება პრობლემა, ამ მომენტში გვავიწყდება, რომ ადგილი აქვს განსხვავებულობას და ყველა ადამიანი ერთ ყალიბს ნამდვილად არ ერგება.

მნიშვნელოვანია თანასწორობის გააზრება იდეური და არა ფიზიკური გაგებით.

მოცემული თემის ირგვლივ საინტერესო ცნობებს ინგლისურ ენაში გაბნეული ფრაზეოლოგიური ერთეულებიც იძლევა.

პატრილინარული საზოგადოების არსებობის პირობებში, კაცები საზოგადოების ცენტრად იქცნენ. დასავლეთ და აღმოსავლეთ ქვეყნების ისტორიაში ქალი პოზიციურად მეტად დაბალ საფეხურზე იდგა, ამასთანავე საზოგადოების მხრიდან დისკრიმინირებული. ბიბლიის თანახმად ღმერთმა შექმნა ჯერ მამაკაცი და მიანიჭა მას დომინაცია მსოფლიოში. ქალი კი მხოლოდ მამაკაცის ნეკნი აღმოჩნდა. ინგლისურ ანდაზებში იკვეთება გენდერული ნიშნით მასკულინური დომინაციის საკითხი.

1. "A man of straw is worth of a woman of gold."

ჩალის კაცი ოქროს ქალზე ღირებულია.

წარმოდგენილი ანდაზა ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ ქალი დაჩაგრული და შეურაცხყოფილია. იმ საზოგადოებაში, სადაც საფუძველი დაედო ამ ფრაზეოლოგიურ ერთეულს კაცი თუნდაც ჩალისა, ბევრად მეტად ფასობს, ვიდრე ოქროს ქალი. კვლავ

და კვლავ, საზოგადოებისთვის ამოსავალი მასკულიზური შოვინიზმია, მიუხედავად ნებისმიერი მანკიერებისა, რაც შეიძლება მამრობით სქესს გააჩნდეს.

2. “If the husband be not at home, there is nobody.”

თუ ქმარი არაა სახლში, მაშინ შინ არავინაა.

ყურადღება გავამახვილოთ მოცემულ ანდაზაზე, ქალი ამ შემთხვევაში იგნორირებულია, იგი არც კი მოიხსენიება გამონათქვამში, თუმცა ავტორი ირიბად მიგვანიშნებს საუბრის საგანზე. მამაკაცი (მეუღლე) ოჯახის და, ამასთანავე, საზოგადოების ბურჯია, მაშინ, როდესაც ქალი დაკავებულია ყველაზე უფრო დამღლეი და შრომატევადი საოჯახო საქმეებით, თუმცა კვლავ ვერ დაიმსახურა სათანადო პატივისცემა. თუ მამაკაცი, ქმარი არაა სახლში, მაშინ არავინ ყოფილა შინ. გამოდის, რომ ქალი გასათვალისწინებელი და საყურადღებო სუბიექტი არც ყოფილა მთქმელისთვის. აქვე ჩანს აღმატებულობის განცდა, ავტორის სქესის გამოცნობა თავსატეხი ნამდვილად ვერ იქნება ანდაზაში გაჟღერებულ ტონზე თუ გავამახვილებთ ყურადღებას.

3. “Man, woman, and devil, are the three degrees of comparison.”

კაცი, ქალი და ეშმაკი შედარების სამი ხარისხია.

წარმოდგენილ ანდაზაში კვლავ კლასობრივ სტრუქტურაზეა აქცენტი გაკეთებული, ეს გამონათქვამი ადასტურებს, რომ მამაკაცი ყველა კლასიფიკაციის სათავეში ექცევა. უმაღლეს სოციალურ სტატუსს ავტორი მამაკაცს აკუთვნებს, შემდეგ მოდის მდედრობითი სქესი და ბოლოს ეშმაკი, ანუ ქალი მხოლოდ ეშმაკზე უკეთესია საზოგადოების სტრუქტურაში.

4. “Women are wavering as the wind.”

ქალი ქარივით მერყევი და არამდგრადია.

ამ გამონათქვამში ყურადღებას ვამახვილებთ ქალის ხასიათის არაერთგვაროვნებაზე. ქალის ხასიათი, რომ ქარივით არაპროგნოზირებადი და ცვალებადია დასავლური კულტურაც აღიარებს.

5. “Hell has no fury like a woman scorned.”

ჯოჯოხეთს არა ქვს იმდენი მრისხანება, რამდენიც დამცირებულ ქალს.

გამოთქმათა ავტორებს არც ქალის ხასიათის ის თვისება გამორჩენიათ თვალთახედვიდან, რომელიც ამბობს, რომ ქალთან სიფრთხილვა საჭირო, განსაკუთრებით კი დამცირებულ და დაჩაგრულ ქალთან, ვინაიდან მის მრისხანებას საზღვარი არა აქვს. თვით ჯოჯოხეთიც კი ვერ გაეჯობრება მის გაშმაგებას, როდესაც იგი ყველაზე ძვირფასი ადამიანისგანაა უარყოფილი და უკუგდებული.

6. “A silent woman is a gift from God”

მდუმარე ქალი ღვთის საჩუქარია

ქალის ხასიათის ამ თვისებას მის სიტყვამუნწობას უპირისპირებენ. არაერთი ანდაზა ამბობს, რომ ქალს სიღარბისლე, თავმდაბლობა, კდემა, მოკრძალება და სიტყვამუნწობა მოეთხოვება.

7. “Men make houses, women make homes.”

მამაკაცები აგებენ სახლებს, ქალები კი ქმნიან კერას.

კაცის ვალდებულებად მიიჩნევა სახლის აგება და ოჯახის უზრუნველყოფა, თუმცა მხოლოდ ქალს შეუძლია აქციოს ეს საცხოვრისი ოჯახურ კერად საკუთარი მზრუნველობით, სითბოთი, მუდმივი კონტრიბუციით გაალამაზოს ეს სივრცე, შესძინოს მას კომფორტი და სიმყუდროვით აავსოს იგი.

8. "A worthy wife is the crown of her husband."

ღირსეული ცოლი ქმრის გვირგვინია.

რაც შეეხება ღირსეულ ცოლად ყოფნას, მას სათნოება მართებს, ასევე პატივისცემა საკუთარი ოჯახის წინაშე, სიბრძნე და სულიერი სიძლიერე, რათა ქმარს შეეხილოს, ზურგი გაუმაგროს, მოკრძალებულობით და გრაციოზულობით ხიბლი შესძინოს ოჯახურ ერთობას. ასე იქნება იგი ქმრისთვის სიამაყის, პატივისცემის, სიძლიერის, აღმატებულობის შთამაგონებელი. როგორც გვირგვინი ამშვენებს მეფეს და იგი მანიშნებელია მეფისადმი პატივისცემის, ასევეა ღირსეული ცოლიც, იგი ქმარს ამშვენებს, საკუთარი დამოკიდებულებით შვილებსაც მაგალითს აძლევს, რომ მას პატივი სცენ და დააფასონ.

9. Like mother, like daughter.

როგორც დედა ისე ქალიშვილი.

როგორცაა დედა, ისეთივეა შვილი, ასე სჯეროდათ და სწამდათ დასავლურ კულტურაში. მიაჩნდათ, რომ როგორი გარეგნობით, ინტერესებით, ქცევით, უნარებით და პიროვნული თვისებებითაც იქნებოდა დედა შემკული, ანალოგიურად იქნებოდა მისი ქალიშვილიც.

10. "You educate a man; you educate a man. You educate a woman; you educate a generation."

ასწავლით მამაკაცს - ასწავლით მამაკაცს; ასწავლით ქალს - განათლებას აძლევთ თაობას;

ეს ანდაზა კი ყურადღებას ამახვილებს ქალის ძლიერებასა და მის როლზე თანამედროვე საზოგადოებაში. მას მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვს მინიჭებული, იგი მაგალითი უნდა იყოს მომავალი თაობის ქალებისთვის, მან უნდა აღზარდოს შვილები. ამასთან თუ გავითვალისწინებთ ისტორიულ სიტუაციას, ფრაზეოლოგიური ერთეულის საფუძველი ნათელი გახდება. მამაკაცები მეტწილად გასული იყვნენ სახლიდან საომრად, ქვეყნის და ოჯახის დასაცავად, ამიტომ ქალი იყო ის, ვინც ამგვარ ვითარებაში უძღვებოდა ოჯახს, ასრულებდა უმთავრეს როლს - შვილების აღზრდას, ამიტომ თუ დედას ექნებოდა შესაბამისი განათლება და ცოდნა, იგი ამ ყველაფერს გადასცემდა საკუთარ შვილებს, ისინი კი თავის მხრივ მომავალ თაობებს და ასე დაუსრულებლად.

ფრაზეოლოგიური ერთეულები საინტერესოა არა მხოლოდ კონტექსტუალურად, არამედ შედგენილობითაც, ვინაიდან ისინი ამა თუ იმ ენის მემკვიდრეობას წარმოგვიჩენს, წარმოდგენას გვიქმნის ენის განვითარების და აზროვნების დონეზე, მნიშვნელოვანი საკითხების მიმართ მათ მიდგომაზე. ერთიანობაში, ვეცნობით საზოგადოების ყველა მხარეს. ამ მიმართულებით ინგლისური ენა ძლიერ კონკურენციას ვერ გაუწევს ქართულს. როგორც შევნიშნეთ, ლექსიკური მარაგი მეტად შეკვეცილია, ქალის სინონიმურ ერთეულებად ვხვდებით ისეთ ლექსიკურ ერთეულებს, როგორცაა: **woman, wife, daughter, mother** მაშინ, როდესაც ქართული ენა მრავალმხრივობას ავლენს. ეს ფაქტი ალბათ ინგლისური ენის პოლისემანტიკური ბუნებით აიხსნება, ლექსიკურმა სიმწირემ განაპირობა ობიექტური აუცილებლობა, რომ ცალკეულ სიტყვას მრავალი ცნება შეეფარებინა მის საფარველქვეშ. შედგენილობის მიხედვით ფუძე ყველა შემთხვევაში მარტივია. ქალის დახასიათებისას გამოყენებული ეპითეტები ასე გამოიყურება: **silent, scorned, gold, wavering, worthy**, უფრო მეტად უარყოფითი შინაარსის მქონე, ასევე ქალი შედარებულია **ემშაკთან და ქართან**, არასტაბილურობის და ცბიერების ნიშნად. სქესთა შორის მიმართებას თუ დავუკვირდებით, სასწორის პინა მამრობითი სქესის

სასარგებლოდ იხრება. ანდაზები ქალისგან უფრო მეტად მორჩილებას, გონიერებას, სტაბილურობას და სიტყვაძუნწობას მოითხოვს.

ენა საზოგადოების სარკეა, რაც გულისხმობს, რომ იგი ასახავს ერის ღირებულებებსა და რწმენის საგანს. მოცემული ანდაზები, როგორც ანარეკლი ინგლისური კულტურისა, გამოკვეთს დამოკიდებულებას ქალის მიმართ დროის მოცემულ მონაკვეთში, ცალკეულ შემთხვევაში მინიშნებასაც იძლევა დისკრიმინაციული მიდგომის შეცვლისკენ.

დასკვნა.

ამრიგად, თუ დავუკვირდებით, გამოთქმათა უმრავლესობა უარყოფით ჭრილში ასახავს ქალის, როგორც კონცეპტის საკითხს, მის სისუსტესა და უნდობლობაზე უფრო ამახვილებს ყურადღებას, ვიდრე შრომისმოყვარეობასა თუ სიბრძნეზე. ისტორიულ წიაღს თუ მივუბრუნდებით, ქალის უმთავრესი და ერთადერთი როლი ყოფილი ცხოვრებით შემოიფარგლებოდა, ამიტომ არ უნდა გაგვიკვირდეს, რომ შინაგანი პროტესტი, რაც მას დროის სვლასთან ერთად ემატებოდა, მით უფრო ამწიფებდა გამობატვის სურვილს. ეპოქალურ ჭრილში დანახულმა უსამართლობის და ჩაგვრის გრძნობამ განაპირობა დისკრიმინაციული ფონის შექმნა. აქედან გამომდინარე, სავარაუდოა, რომ დასავლეთში ფემინისტური ტალღა ამ მოვლენათა პარალელურად მომწიფდა და იფეთქა კიდევ დღესდღეობით. არცაა გასაკვირი, რომ ფემინიზმმა ასე ფართოდ მოიკიდა ფეხი თანამედროვე სამყაროში, საუკუნეების განმავლობაში მოთმენილი უთანასწორობა თუ გენდერული ნიშნით ჩაგვრა დასავლეთის კულტურისთვის დღეს უკვე მიუღებელია.

ფემინისტური მოძრაობის იდეოლოგია აქტიურად იჭრება ქართულ რეალობაშიც. პასუხი იმისა, თუ რატომ არ გაჩნდა ეს წინააღმდეგობრივი მოძრაობა საქართველოში თვით ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში იმალება, რომელიც გვიჩვენებს, რომ ქალი საქართველოში სხვა სიმაღლეზეა აყვანილი, დაფასებული; მას სხვადასხვა როლი აკისრია საზოგადოებაში დედის, მეუღლის, შვილის სახით და მოწიწება, კდემა მართებს ერს მის წინაშე, ვინაიდან მისი უზადო ღვაწლი შეუფასებელია. აქ მთავარი მომენტია საყურადღებო, რომ ქალია ოჯახის შემოქმედი, ქვეყნის ძლიერება კი სწორედ ოჯახის სიწმინდეზე დგას. ამ ვითარების ფონზე, ქალი საკუთარ რთულ ხვედრს ეგუებოდა, ვინაიდან იცოდა, რომ მისი შრომა ნაყოფს აუცილებლად გამოიღებდა. მისი მდუმარება განპირობებული იყო დაფასებულობის განცდით, ის გრძნობდა პატივისცემას და მაღლიერებას ერის მხრიდან, ამიტომ პროტესტის გასაღვივებლად არ ჰქონდა ისეთივე მოტივი, რაც ქალს დასავლეთში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) ომიაძე, ს. (2006). ქართული დისკურსის ლინგვოკულტურულ შემადგენელთა სტრუქტურა, სემანტიკა და ფუნქციონირება. სადისერტაციო ნაშრომი. თბილისი: არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი.
- 2) Speake, J. (2007). The Oxford Dictionary of Proverbs, 5th edition. Oxford: Oxford University Press.
- 3) [გენდერული როლები და ადგილი ოჯახში | სამოქალაქო განათლება ყველასთვის \(civiceducation.ge\)](http://civiceducation.ge)
- 4) <https://www.dictionary.com/browse/hell-hath-no-fury-like-a-woman-scorned>
- 5) <https://www.geneva.edu/blog/biblical-wisdom/proverbs-12-4>
- 6) <https://www.goodreads.com/quotes/37892-you-educate-a-man-you-educate-a-man-you-educate/>

- 7) <https://www.idlehearts.com/292824/man-straw-worth-woman-gold>
- 8) <https://www.idlehearts.com/310946/man-woman-devil-three-degrees-comparison>
- 9) <https://kids.ge/saying?id=148>
- 10) <https://kids.ge/saying?id=173>
- 11) <https://kids.ge/saying?id=683>
- 12) <https://kids.ge/saying?id=1408>
- 13) <https://kids.ge/saying?id=1843>
- 14) <https://kids.ge/saying?id=2900>
- 15) <https://kids.ge/saying?id=3887>
- 16) <https://kids.ge/saying?id=3910>
- 17) <https://kids.ge/saying?id=4549>

Concept of Woman in Georgian and English Phraseological Units

Tsikhistavi Ana

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The modern culturological and linguocultural approach to the concept considers it, first of all, as a concept of spiritual value. "Concepts, as mental units, are not only understood, but also incurred, more precisely, there is an emotional attitude of sympathy and antipathy towards them," Stepanov said. The concept is represented by a number of linguistic synonyms, thematic fields, proverbs, folklore and literary stories, behavioral stereotypes, material culture objects, etc., which indicate the importance of relevant concepts in human life.

The combination of such concepts creates a conceptual field of language, where the culture of the nation is integrated, I.e. it is a combination of linguistic and cultural knowledge. From the conceptual sphere one learns the worldview of the language owner.

Given paper discusses the concept of woman.

We live in an age of feminism. Unexpectedly, the world seems to be moving towards matriarchy at a natural pace, but we must not forget that this process has not always been so active. In this regard, it is interesting what they thought about the previous issue. The representation of women's role and function-duties in the historical context is formed by the expressions that have come down to us.

The study material includes samples of ten proverbs from both Georgian and English. By comparing and contrasting phraseological units, we have the opportunity to evaluate the development of two cultures at the epoch-making level and to identify the similarities and differences between them, which are mostly manifested in the form of attitudes towards women. In some cases, it even hints at a change in the discriminatory approach.

Moreover, we will understand which qualities of a woman are emphasized by different authors. The aim of the research is to understand the role of women in Georgian and Western culture in the past and the current situation in this regard. The answer will also be given to the question of what was the result of the nonhomogenous attitudes of the two cultures towards women.

The presented samples are of interest not only thematically, but also semantically, as they show diversity in this regard.

Key Words: Concept, Proverb, Woman, Culture, Attitude.

აკა მორჩილადის „ობოლეს“ ზოგიერთი ენობრივ-სტილისტიკური ასპექტი

წიგნაძე შორენა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.13>

აბსტრაქტი. აკა მორჩილაძე ნაწარმოებში აღწერს ბევრისათვის კარგად ნაცნობ ისტორიულ ამბავს და მას თავისი შემოქმედებითი ხიბლით გადმოგვცემს. ვკითხულობთ „ობოლეს“ და ჩვენ თვალწინ ცოცხლდება წარსული, წარსული სადაც დროსა და სივრცეში მოგ ზაურობის არნახულ შესაძლებლობასთან ერთად, გვიჩვენებს შეგრძნებების არნახულ ხიბლს, რომელიც წარმოსახვაში გაჩენილ სახეებს დაუვიწყრად აქცევს. ავტორს აქვს საოცარი გადმოცემის სტილი, რომლის საშუალებითაც ახერხებს მივიდეს მკითხველის გულამდე და მასში გადმოცემული მოვლენისადმი ინტერესი აღძრას.

აკა მორჩილაძე თავის ნაწარმოებებში ხშირად იყენებს დიალექტურ ლექსიკას. დიალექტურ ლექსიკასთან მიმართებით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მწერალი ერთ ნაწარმოებში ერთ კონკრეტულ დიალექტს კი არ იყენებს, არამედ იგი გვთავაზობს სხვადასხვა დიალექტს შერეულად. რასაც ვერ ვიტყვით „ობოლეს“ შემთხვევაში, აქ ავტორი უპირატესობას ანიჭებს ლეჩხუმურ დიალექტს, ნაწარმოებში გამოყენებული დიალექტური ფორმების უმეტესობა წარმოდგენილია სწორედ ლეჩხუმური დიალექტისათვის დამახასიათებელი ფორმით.

ნაწარმოებში ვხვდებით დიალექტებისათვის დამახასიათებელ ისეთ ფონეტიკურ პროცესებს, როგორცაა ასიმილაცია. ასიმილაციურ ცვლილებას განიცდიან აი, ოი→ეი, აუ→ოუ, ეუ→ოუ ხმოვნები: გეიხარა, შოუშვა, ჩოურბინე, ჩოუჯეი და ა შ.

ნაწარმოებში დადასტურდა:

ბგერის გადასმია: **ნაზე;** ბგერის განვითარება/გაჩენა: ჩნდება ვ ბგერა ო-ს წინ“: ვორი, ვორვე, ვორსართულიანი. სახლები. ოთხი ტრუბა, ორი გაჭრა.... ვორ-ვორი ხვოსტიკი ხომ უნდა.

ვხვდებით ბოლოკიდური თანხმოვნის ჩამოცილებას/დაკარგვას. ხშირად გვხვდება ქვეწყობილი წინადადება, სადაც **რომ** კავშირის ნაცვლად გვხვდება **რო**.

ხშირად და ზმნისწინის მაგივრად მწერალი იყენებს **ჩა**, **მი** ზმნისწინებს.

აკა მორჩილაძესთან ხშირად სახელი ნაწარმოებია კნინობითი ფორმის მაწარმოებლების დართვით, რაც ერთგვარად დამახასიათებელია დასავლეთ საქართველოს გარკვეული დიალექტებისათვის. კონკრეტულად ა-ს მაგივრად გვხვდება -ე, რომელიც რთულდება და წინ უჩნდება -ი, -იკ, -იკ-ი, -იკ-ელ, -იკ-ო სუფიქსები:

აკა მორჩილაძის ნაწარმოებში „ობოლე“ ხშირად ვხვდებით ცოცხალი სასაუბრო მეტყველებიდან აღებულ ისეთ ლექსიკურ ერთეულებს, როგორებიცაა ჟარგონები და ბარბარიზმები. მათი განმოყენებით მწერალი ტექსტს სძენს დამატებით სემანტიკურ

თუ სტილისტურ იერს, აძლიერებს ექსპრესიას. ამგვარი საშუალებების გამოყენებით სათქმელი იძენს ირონიის, ხუმრობის ელფერს.

საკვანძო სიტყვები: „ობოლე“, დიალექტი, ფონეტიკა, ბარბარიზმები, ექსპრესია.

აკა მორჩილაძე „ობოლეში“ აღწერს ლექსში არსებულ ციხე-სიმაგრე მურს, მასთან დაკავშირებულ ისტორიას, ბავშვობის მოგონებებს. ერთ-ერთი მოგონება უკავშირდება საბრძოლო იარაღს, თოფს, რომელსაც ავტორმა „ობოლე“ დაარქვა. როდესაც აკა მორჩილაძის სხვა ნაწარმოებებს ვკითხულობთ, დიალექტურ ლექსიკასთან მიმართებით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მწერალი ერთ ნაწარმოებში ერთ კონკრეტულ დიალექტს კი არ იყენებს, არამედ იგი გვთავაზობს სხვადასხვა დიალექტს შერეულად. რასაც ვერ ვიტყვით „ობოლეს“ შემთხვევაში, აქ ავტორი უპირატესობას ანიჭებს ლექსმურ დიალექტს, ნაწარმოებში გამოყენებული დიალექტური ფორმების უმეტესობა წარმოდგენილია სწორედ ლექსმური დიალექტისათვის დამახასიათებელი ფორმით.

ყველა დიალექტს ახასიათებს თავისებური ენობრივი იმუნიტეტი, რაც განაპირობებს სამეტყველო თავისებურების შენარჩუნებას (ჯორბენაძე, 1989, 40). დიალექტების ენობრივი მახასიათებლები ნაწარმოებში წარმოჩინდება მწერლის მიერ პერსონაჟთან საუბრის მომენტში. ამ მხრივ საკმაოდ მრავალფეროვანია აკა მორჩილაძეს „ობოლე“. მის ნაწარმოებში ვხვდებით დიალექტებისათვის დამახასიათებელ ისეთ ფონეტიკურ პროცესებს, როგორცაა ასიმილაცია. იგი არის ნაწილობრივი ან სრული, როგორც კონტაქტური, ასევე დისტანციური. ასიმილაციურ ცვლილებას განიცდიან აი, ოი→ეი, აუ→ოუ, ეუ→ოუ ხმოვნები: დამბლა ქონდა ბოვშობიდან და ვერ იარა და ვერ გეიხარა, მოკვტა ადრე. ხშირია მაგალითები სადაც ზმნისწინისეული ხმოვნები განიცდიან ასიმილაციას: შენ სახლში არ შოუშვა შენ. თუ დარბიხარ, ვერ ჩოურბინე ჭიშკარს? ქუთეისიდან დოუძახებენ ხალხს. მიიბან-მეიბანე ეხლა და გადევიდეთ ჩვენთან. მიდი ჩოუჯექი შუაში. შენ ადგილზე, ბიჭო, კი არ ჩოუჯდებოდი, ჩოუწვებოდი შუაში. მშიერი, ჩოუცმელი, ტურტლიანი ბოვშვები. ბოშო, უყურე პარსვა დოუწყია-თქო. თოვლს მაგი ველარ გოუძლებს.: რო ამევივლიდი სკოლიდან. მამაჩემი ჩამევიდა გადასახლებიდან. ვიფიქრე, არ ჩამევიდეს მადონიე საგასვენებო-თქო. ხმოვნების გარდა ასიმილაციას განიცდის თანხმოვნებიც და გვაქვს ნაწილობრივი ასიმილაციის მაგალითები: არ იფიქრებს ჭირისუფალი, შე კვტარძლო, რაღა სვარკა აგიტყდა ამ ჩვენს კუთხეშიო? მე მელაპარკა ერთხელ ბაბუაშენის წამლების ამბავზე. ყაზარმულზე ვართ სამშაფათიდანო.

ნაწარმოებში დადასტურდა:

ბგერის გადასმა/მეტათეზისი: საცხა იყო, მე მაინც ვერ ნავხე, მეძინება.

ბგერის ჩართვა: ჩნდება ვ ბგერა ო-ს წინ“: ვორი სასროლი ასე ქონდა ჩალაგებული. ვორვე ამგენისიყო მაგენი. მაშინ სა იყო ვორსართულიანი სახლები. ოთხი ტრუბა, ორი გაჭრა.... ვორ-ვორი ხვოსტიკი ხომ უნდა.

ვხვდებით ბოლოკიდური თანხმოვნის ჩამოცილებას/დაკარგვას. ხშირად გვხვდება ქვეწყობილი წინადადება, სადაც რომ კავშირის ნაცვლად გვხვდება რო. არის მაგალითები, როდესაც ბოლოკიდურ თანხმოვანთან ერთად დაკარგულია თავკიდურა თანხმოვანიც: რო თლა გალავნის ამბები აინტერესებთ. რო ამევიდოდი სკოლიდან და დევინახავდი ტალავერს ქვეით, ასე რო გახედავდი, ფოთლებს შუა რო იჯდა ბალკონში... რო დაედება თოვლი, არ ვიცი... ეხლა მაგი ყველე რო გამოცვალო, კაი ის იქნება. რო წამეიგანაძება და აბა მე ნამუშევარი ვარ აბა წნევა გამიზომეო.

უჩაიესათვის თლა სულერთი არ არის, სა წევს ბაბუაშენი? სა მიპოვა ამ შობელძაღლმა? სა დადიხარ, იკაია სა მიდიხარ, ბოვშო? თანხმოვანი იკარგება სიტყვის შუადან ხმოვნებს შორის: შეილება წავიდე? დასპირტულია, ბიჯო, კაი სადა არი ჩვენში. როის მიხვალ უკან? - კაათ ხარ, - შემანჯღრია კოწომ, - კაათ, კაათ. წამოი, უნდა გაგაცნო გოგოებიო.

მწერლისეული სტილის შექმნას ემსახურება ზმნისწინთა თავისებური გამოყენება. ხშირად და ზმნისწინის მაგივრად მწერალი იყენებს ჩა, მი ზმნისწინებს, მაგალითად: ჩათრობა ვერც მოვასწარი... ჰოდა, ჩემი ცოლი სამსახურში მიდიოდა და ტელეფონს ჩახედა. იქანე ვეხმარეთ გუშინ მთელი დღე, ისედაც მუშების ჩამოყვანა უნდა, რალაცეებია მისამთავრებელი...

რიცხვით სახელებთან რიგობითი რიცხვითი სახელის მაწარმოებელი პრეფიქსი მე-ს ნაცვლად ავტორი იყენებს მი- პრეფიქსს: მიორე კიდო, რა მეხათრება რო, მე რო ჩავრთავ ამას, ამან იცის დენის თამაში...

ხშირია შემთხვევა, როდესაც ობ თემის ნიშნის მაგივრად ავტორი პერსონაჟის მეტყველების დროს იყენებს ოფ/ეფ-ს. სიტყვის ბოლოკიდურ პოზიციაში მჟღერი ბ ყრუვდება და გვადლევს ფ-ს, რაც ასევე დამახასიათებელია დიალექტისათვის:

- მეუბნება, რავა არ წამომყვება, ირაკლიე ბიძიე, სახელს რო უხსენეფო.

- ე, ქალო, ნუ მაზიდიეფ ეხლა შტოფებს და ხო იცნოფ? - არ ვიცნობ, ისე მახსოვს.

-ეგი არი, რავარც მე შენ გიყურეფდა...

გვხდება მაგალითები, სადაც ვითარებითი ბრუნვის ნიშნისეული დ-ს ნაცვლად მწერალი იყენებს თ-ს: არ მობრუნდა და დარჩა გრიგოლი მის შვილათ და ასე ვიცოდით მარტო სახლში ჩვენ მარა კაცის რალაცნაირათ მიღება იცოდა. მაგრამ ეგრე იოლათ შეუხედათ იმათ პოლკოვნიკ გარდაფხადისათვის. ჩემი სწავლება რათ გინდა, მარა ბაბუციეს უნახავათ არ წახვიდე. კარქათ ხარ, თვალი არ გეცეს.

აღსანიშნავია მრავლობითი რიცხვის მაწარმოებელი -ებ სუფიქსის გამოყენება იქ, სადაც გრამატიკულად ამის საჭიროება არ არის: ნიკა წავიდა თავის კალიფორნიებში. - არ მახსოვს ასეთ რამეებზე მგზნებარებები გამოეჩინოს. ჩვენს სამშობლოში ცხელი ზაფხულები და თოვლში ჩაფლული ზამთრები იცის.

აკა მორჩილადესთან ხშირად სახელი ნაწარმოებია კნინობითი ფორმის მაწარმოებლების დართვით, რაც ერთგვარად დამახასიათებელია დასავლეთ საქართველოს გარკვეული დიალექტებისათვის. კონკრეტულად ა-ს მაგივრად გვხვდება -ე, რომელიც რთულდება და წინ უჩნდება -ი, -იკ, -ულ-ი, -იკ-ო სუფიქსები: ეგ იყო მამაჩემის ომისდრინდელი ამხანაგი და გჯუფელი, მუთუე. შენ გენაცვალე, შენ, - თქვა ვარლამიემ. ნეთელიკეს ქე ვუთხარი და ამეიმასქმნიდა რაცხას. მე მიყვარს ვარლამიე და ნეთელიკე. ჯეკაიემ ეიწყვიტა და რეზოეის ველოდებით. ეს იყო ჩემი ბავშვობის მეგობარი დათულიე. მადონე იყო ომდარიეს შვილი. ამ წუთებში გადმევედი, - გაიცინა ნათელიკემ.

აკა მორჩილადის ნაწარმოებში „ობოლე“ ხშირად ვხვდებით ცოცხალი სასაუბრო მეტყველებიდან აღებულ ისეთ ლექსიკურ ერთეულებს, როგორებიცაა ჟარგონები და ბარბარიზმები. მათი განმოყენებით მწერალი ტექსტს სძენს დამატებით სემანტიკურ თუ სტილისტურ იერს, აძლიერებს ექსპრესიას. ამგვარი საშუალებების გამოყენებით სათქმელი იძენს ირონიის, ხუმრობის ელფერს. ჟარგონებსა და ბარბარიზმებს მწერალი ქართული ენის ყალიბში აქცევს. მათ ვხვდებით მრავლობითი რიცხვის ფორმით, ზმნისწინ დართულს, უფროობითი ხარისხის მაწარმოებლით, სხვადასხვა ბრუნვის ნიშნით გაფორმებულს და ა.შ. მაგალითად: რო წარმოვიდგინე იმ ბულსა და

უბედურებაში მაგის ნანგრევები და მერე კიდევ როგორ ეზიდებინა **გრუზავიკებით**. მე და ჩემი ძმა კი მიგვასიკვდილა, რო დავხვდით **ნაკოლკებით...** აი, ასეთი **სუპერმარიაჟული** საჩუქარი იქნებოდა ეს თოფი გოტისთვის. და ეგ არის ხოლმე სახიფათო და დაჟე **უაპასნესი**. სიმართლე ითქვას და სხვის ამბავში **ჟელეზნი** ვარ, სამარე. მე კი ხელკავი გამოვდე უჩაუს და დარდიმანდული **პახოდკით** გამოვწიე განზე.

ნაწარმოებში ირონიისა და ექსპრესიულობის გასაძლიერებლად ავტორი ხშირად მიმართავს შედარებას. შედარების დროს გამოყენებულია როგორც ვით თანდებული, ასევე **ფერი, როგორც, ჰგავხარ, რაღა, ისე-თითქოს** ერთეულები: გრძელი, თხელი და სადაფებით გაწყობილი კაჟიანი თოფი, ასეთი იყო, **პრინცესა დიანასავით**. იმის ხევახუვში კიდევ ძველი **ბარაკით** სახლებია კლდეებზე მიყრილი. რო ვიფიქრე, ავაშენე ოჯახი, დავჯდები ახლა, გედევიდებ ფეხს ფეხზე, ვიცხოვრებ სიამტკბილობაში-თქო, ე მაშინ მევიდნენ ეგინი და დამტოვეს **გალოკილი ამ თითვით**. ამეირჩიე კაი დედალი და წავაგდებინებ თავს **სადამ ხუსეინივით**. ქმარი გყავდა და მიდევდი უკან **ხბორივით**. **მკვდრისფერი** თალები და მოხანზარე სააღლუმო მოედანი თავს ზემოთ რჩება. ნარდი ღია **შემოდგომისფერია**. ჰოდა, იმ მიდასმოჩი ჩადიოდა ერთი დაკლაკნილი მოსახვევი და **ფორთოხლისფერი** ლამპიონნი მეტად მოგუდულად ანათებდნენ იმ მისახვევს. ვარლამიე კი მიყვარს, **როგორც** კეთილ კნიაზს გლეხი ძველ დროში, მარა, ვარლამიეს ჩემდამი ნდობა არა აქვს, **როგორც** გლეხს კნიაზისადმი ძველ დროში. ასე ვიჯექი და ვუყურებდი გამოშტერტებული და ალბათ **მკვდრისფერი**. **რაღა** ჟორჟი ამაღუ და **რაღა** ის ჩვენი ბაზრობა. მოკლედ, დაიბან - ნუ დაიბან, მაინც ქლიავს **ჰგავხარ**. მეტრო და რაღაც სიგიჟეები **ისე** მიჭირს, **თითქოს** კუჭი მქონდეს შეკრული.

მწერლისათვის დამახასიათებელ ერთგვარ სტილურ თავისებურებას წარმოადგენს დაუსრულებელი წინადადებები. ამ ხერხით მწერალი ქმნის ერთგვარ ექსპრესიას, რითაც მკითხველს აძლევს საშუალებას შეიგრძნოს ნაწარმოების არნახული ხიბლი, უფრო მკვეთრად განიცადოს ნაწარმოებში დასმული საკითხის სიმძაფრე. აძლევს მკითხველს საშუალებას იფიქროს, რისი თქმა სურს მწერალს:

იმ დღეს სახლში ვიყავი და...

ოღონდ ჩუმი და...

თუ მოსწონთ, ისეთი რამეები მოსწონთ, რომ...

ნიცაში ვიტყოდი: „ოტელ „რიც!“ მერე ერთდოლარიან სიგარას ... და ა.შ.

ლაპარაკსაც არ დაგაცდიან... მე ასეთ ბიჭებთან ერთად...

ჩვენთან ხო მასთეა და...

ამდენად, აკა მორჩილადე სხვადასხვა ენობრივ-სტილისტიკური საშუალებების გამოყენებით ქმნის იმ განსხვავებულ სტილს, რომელიც ასე გამოარჩევს მის ნაწარმოებებს. მწერლისათვის დამახასიათებელ ერთგვარ სტილურ თავისებურებას წარმოადგენს დაუსრულებელი წინადადებები. დიალექტების, ჟარგონებისა თუ ბარბარიზმების გამოყენება. სწორედ მათი საშუალებით ქმნის მწერალი ერთგვარ ექსპრესიას, რაც ასე განსხვავებულ ხიბლს სძენს მის ნაწარმოებებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვაჭაძე. ლ. (1981). ქართული ენა, ნაწილი I, გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი.
2. მორჩილადე, აკ. „ობოლე“, PDF, <https://www.scribd.com>document>
3. ჯორბენაძე ბ. (1989). ქართული დიალექტოლოგია, გამომცემლობა „მეცნიერება, თბილისი.

For Some Linguistic-Stylistic Aspects of *Obole* by Aka Morchiladze

Tsignadze Shorena

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

In his book, *Obole*, Aka Morchiladze retells a well-known historical event with a charm of a story-teller characteristic of him. While reading *Obole*, the past events come to life and we have wonderful opportunities to travel in time and space. Furthermore, we are endowed with a certain sensibility to meet and keep fictional characters forever in our memory. The author possesses a unique style of telling any story so that it reaches the deepest bottom of readers' hearts and makes them totally engaged with the subject matter.

Aka Morchiladze often employs dialectal lexis in his fiction. In this relation, we should mention that in most cases, the writer does not use one specific dialect in one work but he uses a blend of various dialect patterns. This is not true for *Obole* for here the author favors the Lechkhumian dialect. Thus, the vast majority of dialect forms are those of the Lechkhumian.

There are instances of phonetical processes such as assimilation in the book. The diphthongs [ai, oi] are transformed as [ei]; respectively: [au] → [eu], [au] → [ou]. For instance, there is [geikhara] (გეიხარა), instead of [gaikhara], [shoushva] (შოუშვა) instead of [sheushva], [chourbine] (ჩოურბინე) instead of [chaurbine], [choujeqi] (ჩოუჯეკი) instead of [chaujeqi].

We also have an example of sound metathesis in the following: [navkhe] (ნავხე) instead of [vnakhe]; an example of extra sound formation: sound [v] is formed in front of [o] in the following words [vori] [vorve] [vorsartuliani] instead of [ori] [orive] [orsartuliani].

There are cases of the final sound omissions, especially in complex sentences with the conjunction; we have [ro] instead of [rom] (so that). Also, the writer often uses [cha] and [mi] verbal prefixes instead of the prefix [da].

In Aka Morchiladze's fiction proper names are often made diminutive by suffixes which is characteristic of certain dialects of western Georgia. Here too, we have some diversions from the norm. Namely, we have [e] instead of [a] which becomes even more complex and has the suffixes [-ik] [-uk-el] [-ik-un] [-ik-o] preceding it.

In *Obole* by Aka Morchiladze there are also such lexical units of colloquial spoken speech such as slangs and barbarisms. By using them, the writer gives additional semantic and stylistic air to the text and makes its expressiveness more marked. Consequently, the language of the book acquires ironical, playful manner.

Keywords: "Obole", dialect, phonetics, barbarisms, expression.

მიხეილ-გობრონ საბინინი

გიორგაძე ნინო

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.14>

აბსტრაქტი. გობრონ საბინინის სახელი მნიშვნელოვანი ნაღვაწით ჩაიწერა ქართული კულტურისა და რელიგიის ისტორიაში- დამაშვრალი ბერი, ხატმწერი, ქართული ეკლესიის ისტორიკოსი, მისი ერთგული დამცველი და თანამდგომი, ქართულ სიძველეთა შემკრები და მკვლევარი, ღრმა თეოლოგიური ცოდნით აღჭურვილი მოაზროვნე.

მიხეილ საბინინის (1845-1900) სიცოცხლის წლები ბევრს არ ითვლის. სამწუხაროდ, ის მცირეც, რაც არგუნა არსთა განმრიგემ, ჭმუნვასა და გაჭირვებაში განვლო. ყოველივეს მიუხედავად მაინც შეძლო, ეღვაწა ისე რომ დავიწყებას არ მისცემოდა მისი სახელი.

დიდია მიხეილ საბინინის დამსახურება ქართველი ერის წინაშე, მაგრამ მისი ღვაწლი უპირველესად სასულიერო მწერლობისადმი დამოკიდებულებით განისაზღვრება. ივერიელი კანდიდატის, გობრონ (მიხაილ) საბინინის „საქართველოს სამოთხე“ გახლავთ პირველი ვრცელი ჰაგიოგრაფიული კრებულის ბეჭდური გამოცემა. როგორც წინასიტყვაობიდან ვგებულობთ, ღვაწლმოსილ ბერს მასალების შეგროვების და წიგნად გამოცემის სურვილი ჭაბუკობიდან, ჯერ კიდევ თბილისის გიმნაზიაში სწავლის პერიოდში გასჩენია.

მიხეილ საბინინს თითქმის შვიდი წელი უგროვებია ეს ფასდაუდებელი მასალა. უგროვებია სოფელ-სოფელ, მონასტრებში, კერძო პირთაგან, ძირითადი ნაწილი რუსეთში გადასახლებულ ბატონიშვილთა კოლექციებიდან აუღია. ბევრი ხელნაწერი სწორედ „საქართველოს სამოთხემ“ დაიცვა და შემოგვინახა.

ცალკე მსჯელობის საგანია მიხეილ საბინინის დამსახურება ქართველ წმინდანთა სახე-ხატების დამკვიდრებაში. იგი დაულალავად მოგზაურობდა საქართველოს კუთხეებში. ეკლესია მონასტრებში გულისყურით აკვირდებოდა ფრესკებს და საკუთარ დღიურებში გადაჰქონდა.

მიხეილ საბინინის, როგორც ხატმწერის სახელს, უკვდავებას უპირველესად „საქართველოს ეკლესიის დიდების“ ხატი ანიჭებს. ამ უნიკალური ხატის ლითოგრაფიები 1889-1895 წლებში ლაიფციგსა და ბერლინში დაიბეჭდა. აღნიშნული ხატის მნიშვნელობასა და პოპულარობაზე მეტყველებს ისიც, რომ პატრიარქის ლოცვა-კურთხევით, მისივე რჩევა-მითითებებით დაიწერა „საქართველოს იმედის ხატი“.

საბინინის დამსახურება, ბუნებრივია, ამით არ ამოიწურება. იგი რუსულად თარგმნიდა ქართველ წმინდანთა ცხოვრებას და ამით წარმოაჩენდა კიდევ ქართული მართმადიდებლური ეკლესიის სიმაღლეს. ასე იქცეოდნენ ათონელი ბერები, ასე იქცეოდა ეფრემ მცირე, არსენ იყალთოელი, როცა ცდილობდნენ ბერძენთა თვალში ქართულ-ბერძნული კულტურის შეთანატოლებას.

საკვანძო სიტყვები: ხატმწერი, „საქართველოს სამოთხე“, მიხეილ საბინინი, მართმადიდებლური ეკლესია, ლითოგრაფიები.

გობრონ საბინინის სახელი მნიშვნელოვანი ნაღვაწით ასე ჩაიწერა ქართული კულტურისა და რელიგიის ისტორიაში- დამამშვრალი ბერი, ხატმწერი, ქართული ეკლესიის ისტორიკოსი, მისი ერთგული დამცველი და თანამდგომი, ქართულ სიძველეთა შემკრები და მკვლევარი, ღრმა თეოლოგიური ცოდნით აღჭურვილი მოაზროვნე.

მამის მხრიდან არაქართული წარმოშობის მიუხედავად, საბინინს განსაკუთრებული სიყვარული ჰქონდა ქართული კულტურის, ქართული ეკლესიის სიწმინდეებისა და მწერლობისადმი. როგორც ჩანს, დიდი იყო დედის გავლენა შვილზე, მან აღზარდა საბინინი ჭეშმარიტ ქართველ მამულიშვილად. დედისადმი განსაკუთრებული სიყვარული ხშირად ვლინდება მიხეილის წერილებში. დედა მუდამ ახსოვს, ცოცხალიც და გარდაცვლილიც. „...მე დედისაგან საშინელი გოდების წიგნი მივიღე. ფრიად გაჭირვებული არის. მეც ეხლა მეჭირება. არ ვიცი რა ვქნა. ერთი-ორი წიგნი გაუყიდე, თუ ღმერთი გწამს და ფული ჩააბარე.“-ევედრება ზაქარია ჭიჭინაძეს. ხოლო 1898 წლის 12 სექტემბერს თხოვნით მიმართავს მწყემსმთავარ კირიონს: „დამლოცეთ და მოიხსენიეთ გარდაცვლილი დედაჩემი-ეკატერინე, დიდად დამავალბთ.“

მიხეილ საბინინის(1845-1900) სიცოცხლის წლები ბევრს არ ითვლის. სამწუხაროდ, ის მცირეც, რაც არგუნა არსთა განმრიგემ, ჭმუნვასა და გაჭირვებაში განვლო. ყოველივეს მიუხედავად მაინც შეძლო, ეღვაწა ისე რომ დავიწყებას არ მისცემოდა მისი სახელი.

როგორც შევნიშნეთ, დიდია მიხეილ საბინინის დამსახურება ქართველი ერის წინაშე, მაგრამ მისი ღვაწლი უპირველესად სასულიერო მწერლობისადმი დამოკიდებულებით განისაზღვრება. ივერიელი კანდიდატის, გობრონ (მიხაილ) საბინინის „საქართველოს სამოთხე“ გახლავთ პირველი ვრცელი ჰაგიოგრაფიული კრებულის ბეჭდური გამოცემა. როგორც წინასიტყვაობიდან ვგებულობთ, ღვაწლმოსილ ბერს მასალების შეგროვებისა და წიგნად გამოცემის სურვილი ჭაბუკობიდან, ჯერ კიდევ თბილისის გიმნაზიაში სწავლის პერიოდში გასჩენია. შემდგომში ამის რეალურ მიზეზებსა და საჭიროებაზეც მიგვანიშნებს: „საქართველოს ეკლესიის დავრდომილებამ და სრულიად დამხობილებამ მისმან, მაიძულა დიდის გულმოდგინებით დაბეჭვდა- ამ წიგნისა, რომელსაც უწოდე სახელად <<საქართველოს სამოთხე>>. წიგნისა ამის მეორე, არცა დაბეჭდილი, არცა ხელნაწერი არა სადა იპოების, ესრე ვრცელი და სრული, ვითარ ეს წიგნი“(საბინინი, 1882:ა).

მიხეილ საბინინს თითქმის შვიდი წელი უგროვებია ეს ფასდაუდებელი მასალა. უგროვებია სოფელ-სოფელ, მონასტრებში, კერძო პირთაგან, ძირითადი ნაწილი რუსეთში გადასახლებულ ბატონიშვილთა კოლექციებიდან აუღია. ბევრი ხელნაწერი სწორედ „საქართველოს სამოთხემ“ დაიცვა და შემოგვინახა. მაგალითად, ილარიონ ქართველის მეტაფრასული რედაქცია, რომელიც ეკუთვნის თეოფილე ხუცესმონაზონს, სწორედ ამ კრებულშია შეტანილი. კიმენური კი, ექვთიმეს ხელიდან გამოსული, ათონის კრებულშია დაცული; ჩვენამდე მოღწეულია იოანე ზედაზნელის, შიო მღვიმელის, დავით გარეჯელისა და აბიბოს ნეკრესელის სრული და ვრცელი ცხოვრება, ასევე იოსებ ალავერდელის, ისე წილკლნელის და ანტონ მარტყოფელის სვინაქსარული, შემოკლებული რედაქცია. დასახელებული „ცხოვრებანი და

სვინაქსარული საკითხავები გამოცემულია მ. საბინინის „საქართველოს სამოთხეში“, ისინი წარმოადგენენ ეგრეთ წოდებულ მეტაფრაზებს“(ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1960:158); საბინინმა დაბეჭდა ჩვენამდე მოღწეული უპირველესი მარტიროლოგიური თხზულება „წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისაჲ“; აბო თბილელის წამების ისტორიაც პირველად „საქართველოს სამოთხეში“ იხილა მკითხველმა. ორმოცდაათი ტექსტი გახლავთ წიგნში და თითოეულს თავისი ისტორია და ღირებულება აქვს.

დღეს ქართველი ერი მაღლიერია მიხეილ საბინინის, მის დამსახურებასაც მეტ-ნაკლებად იცნობს და აფასებს, მაგრამ სიცოცხლეში ბევრი ტკივილი იგემა, ბევრი დამცირება და გაჭირვება გადაიტანა. ამას არც მაღავდა სიმართლისათვის მებრძოლი, უკეთურთა რისხვად მოვლენილი სასულიერო პირი: „მრავალი სიწმიდე მოვილოცე, მრავალი პატიოსანი ქართუჭლი პირი ვნახე, ვისწავე და ვირგე მათგან და რომელთა კეთილად მოვიხსენიებ მარად და აგრეთვე მრავალ უკეთურს და მეძავი და გარყვნილ გონებით კაცს შევხვდი-მგელნი ტყავთა შინა ცხუართასა,-რომელთა ვერიდები მარად და რომელნი მამულთ მოყუარეობით, მოღვაწეობით ჩუწნის საცოდავი ეკკლესიისათვის და ყოვლის ფრივ მსახურებით იქებენ თავთა თვისთა-სიტყვთ ძლიერნი, მოქმედებით მცირენი“ (საბინინი, 1882:ა)

სწორედ „სიტყვით ძლიერნი, მოქმედებით მცირენი“ ებრძოდნენ სიმართლისათვის დამაშვრალს. ებრძოდნენ ერისკაცნი, სამღვდელონი, რუსნი თუ ქართველნი. „...დიდი ჭირი და იწროება ვნახე მე ამ წიგნის შედგენასა შინა და უმეტეს დაბეჭდვასა შინაო“-წერდა გულისტკივილით.

წიგნის გამოსვლისთანავე უამრავი რეცენზია დაიბეჭდა, რომელთაგან მცირე იყო ობიექტური, მეცნიერულად ღირებული. რიგი სასულიერო პირისგან წიგნის დამცრობის სურვილს დიშ. ჯანაშვილი მეტად სავალალო მიზეზებით ხსნის: „ახლანდელ სამღვდელოებას, დაუდევრობის გამო, აღარა აქვს ისეთი სასოება, ღვთისმოყვარეობა და გულითადი სურვილი გაავრცელოს ხალხში წმიდათა მამათა ცხოვრებიდან მაგალითები სათნო ცხოვრებისა...ის იქამდე გულგრილია თავის მოვალეობაზე, რომ იშვიათად იპოვით მღვდელს, რომელმაც იცოდეს ზედმიწევნით წმ. ნინოს ცოვრება მაინც“(მეტრეველი, 1985:119).

ეს სამწუხარო ინფორმაცია ეჭვს არ იწვევს. აშკარად ჩანს, რომ „საქართველოს სამოთხე“ სასულიერო პირთათვის უინტერესო, მიუღებელი აღმოჩნდა. როგორც ძველი ჩანაწერებიდან იკვეთება, ეს უნიკალური წიგნი „არც ერთ მღვდელს იმდროისათვის არ გამოუწერია.“

ძნელი წარმოსადენი არ უნდა იყოს, თუ რა დიდი ძალისხმევა იყო იმ დროს ისეთი წიგნის გამოცემა, როგორც „საქართველოს სამოთხეა“. ტიტანურ შრომასთან ერთად დიდ ფინანსურ ხარჯებსაც ითხოვდა. შეჭირვებული ბერისთვის ეს ადვილი არ იყო. ამას ისიც დაემატა რომ გაძნელდა წიგნის რეალიზაცია, აგორებულმა ჭორებმა და უმეცრების ზეიმმა შეაფერხა ესეც. როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთგზის შეუნიშნავთ, საბინინისადმი მტრობა უფრო სამღვდელოების უკეთური ნაწილიდან მოდიოდა. საქართველოს ეკლესიის ისტორიის უმეცარნი საბინინის ღვაწლის მნიშვნელობას ვერ აღიქვამდნენ, მის მიერ შედგენილ წიგნსაც გვერდს უვლიდნენ და არც იქ შეტანილ წმინდანთა ცხოვრების გაცნობით იწუხებდნენ თავს. როგორც ჩანს, მიხეილი სიცოცხლის მიმწუხრს განიცდიდა კიდეც უმაღური და დაუფასებელი საქმისთვის თავგანწირვას. ამასაც, სულის მეგობარს, ზაქარას უმხელდა, „...სრულიად არ მეგონა, რომ მე ამ უბედურებას შევემთხვეოდი, თორემ სამსახურში შევიდოდი და გარდა ჩემი თავისა არა მეცოდინებოდა რა. ქუა-ქუაზედაც

ნუ იქნებოდა. განა ჩემზედ მეტი ქართველები არავინ არიან-რატომ ისინი არა ფიქრობენ თავიანთი სამშობლოსათვის“(მეტრეველი, 1985:120).

„ჩემზედ მეტი ქართველები“-რამდენ სათქმელს იტყვს ეს ერთი ფრაზა, კომენტარს და აზრის გავრცობასაც რომ არ ითხოვს. გაბრაზებულს დასცდა, იქნებ ეს საყვედურიც მეგობართან, თორემ ფაქტია, სხვაგვარად ვერც მოიქცეოდა, ვერ იტყოდა უარს სულის საზრდოზე, ვერც ივერიელ საბინინობაზე იტყოდა უარს. ამის დასტურია წიგნის წინასიტყვაობაში ანდერძად დანატოვარიც: „რამცა ძალმედვა სასულიერო სასარგებლოდ, სულ ყოველი აქ მოვიხსენე. და შენცა გევედრები პატიოსანო მკითხველო და მსმენელო თუ გონებით, თუ წერილით რამცე იცოდე მეტი ამისა, ღონის ძიებით და გულს მოდგინებით შეასრულე და მიუმატე, რათა არა წაირყუნას წმ. ენა ჩუწნი და წმ მამათა მოხსენებელი და აღჭურვლი სულიერიტა გონებითა და ტრფიალებითა, რათა არა დაგვკარგოდა საქართუწლოთა წმიდათა ცხოვრება.“(საბინინი, 1882:დ).

ამ ყველაფერს დიდი სიყვარულით აკეთებდა იმის მიუხედავად, რომ ქართველთაგან შემწედ და გულშემატკივრად თითქმის არავინ ჰყავდა. რუსეთში ქართველების სიყვარულისთვის მოიძულეს, ვერც ქართველებმა დაუფასეს ქართველობა. ისევ ზაქარიას შესჩიოდა: „რუსები მქეჯნიან, რომ მათი-ქართველების მხარე გიჭირავსო და ქართველები, ვითა რუსეთის აგენტი არისო. არ ვიცი ვის რა ვუყავი...ორივე პირთა ფრიად შემაწუხეს“(მეტრეველი,1985:117). ზაქარიასადმი მიწერილმა წერილმა შემოგვინახა ეს საინტერესო ფაქტიც: „ეგზარქოსმა პირი მომჭამა, რომაო, შენ ქართველების მხარე გიჭირავსო და იმათი პატიოსნება გინდაო. ქართველები სულ უნდა გავასახლოთო, რომ იქ ხსენებაც არ იყოს იმათიო და იქ რუსები და მალაკნები გადავასახლოთო. მე გავიდილინე. გამიჯავრდა კიდეც ამაზე!“

ამგვარი საყვედურები და „გალიღენებები“ იშვიათობას არ წარმოადგენდა მიხეილისთვის. ის ვერ ჰგუობდა ეგზარქოსთა ანტიქართულ პოლიტიკას. ვერც რუსეთის საერო და საეკლესიო ხელისუფლება ეგუებოდა ბერის თავნებობას. თეოლოგიური ცოდნით აღჭურვილ, ნიჭიერებით გამორჩეულ სასულიერო პირს სინოდმა უარი უთხრა ეპისკოპოსის ხარისხზე. ერთ-ერთი მიზეზი ქართული ეკლესიის და ქართველი ერის ღირსებისა დაცვის სადარაჯოზე დგომაც უნდა ყოფილიყო. საბინინს რამდენჯერმე მოუწია საქართველოდან გასახლება. სიცოცხლე არასასურველ ქვეყანასა და გარემოში დაასრულა. ვერავინ აუსრულა ანდერძადქცეული ნატვრა: „დამმარხეთ საქართველოში!“ მისთვის სანუკვარი ადგილი, ძვალთშესალაგად მოაზრებული დავით გარეჯა შორეული, მიუწვდომელი აღმოჩნდა. მწყემსთავარ კირიონისადმი (შემდგომში კირიონ II) გაგზავნილი წერილით დასტურდება საბინინის სურვილი დავით გარეჯასა და ნათლისმცემლის სავანეების წინამძღოლობის შესახებ. მზად იყო საეკლესიო წესზე გაემართა ღვთისმსახურება და გაეზარდა ბერთა კრებული. აღნიშნული წერილი პირველად, 2010 წელს ჟურნ. „მაცვლოვანში“ გამოაქვეყნა ვ. კიკნაძემ.

1900 წელს უთვისტომოდ გარდაცვლილ მიხეილს განსასვენებლად მოსკოვის წმიდა დანიელის მონასტერი ერგო. სამწუხაროდ, ამ წმინდა ადგილმა ვერ შემოინახა მიხეილის ნეშტი, წაიშალა სამარხის კვალი, გაქრა ივერიელი საბინინის საგოდებელი ადგილი.

მშობლიური ქვეყნისადმი თავგანწირვის სურვილი გამოვლინდა საბინინის ბერად აღკვეცის მომენტშიც. ბერობის სახელად გობრონი აირჩია, X საუკუნის ქრისტიანობისათვის წამებული წმინდანის მიქელ-გობრონის საპატივსაცემოდ, და ამით თითქმის სიმბოლურად გადაეჯაჭვა კიდეც ამ ორი წმინდანის ხვედრი

ერთმანეთს. საქართველოს, ქართული ეკლესიის უსაზომო სიყვარულს შეეწირა საბინინიც. მას არაერთხელ მიუმართავს საქართველოში მოღვაწე ეგზარქოსებისთვის, მიუმართავს თვით იმპერატორისთვისაც. ალექსანდრე III -ს სთხოვდა დაეცვა ქართველი ერი და ქართული ეკლესია შევიწროებისგან, უკანონობისგან. როგორც შევნიშნეთ, იგი მუდმივად ეწინააღმდეგებოდა ეგზარქოსთა უსულგულო, მანვებლურ ქმედებებს. მათგან ითხოვდა პატივის მიგებას ქართული მართმადიდებლური ეკლესიის მიერ წმინდანად შერაცხულთადმი. ჯერ კიდევ გიმნაზიის მოსწავლემ, 22 წლის მიხეილმა, ეგზარქოსს წერილობით მოახსენა მტკვრის ნაპირას მდებარე აბო თბილელის ნიშის კეთილმოწყობის შესახებ. რის გამოც „არამკითხეს“ პოზიციაში აღმოჩნდა და ცინიკურმა დამოკიდებულებამ კიდევ ერთხელ ატკინა გული. ყოველივეს მიუხედავად, საბინინი შემთხვევას არ უშვებდა, წამითაც არ ღალატობდა ერთხელ არჩეულ გზას.

1882 წელს, საქართველოში ათონის მონასტრის რწმუნებულად დანიშნისთანავე თხოვნით მიმართა იმპერატორს, ათონზე ქართველი ბერების უფლებების დაცვის შესახებ.

მიხეილ საბინინი რომ უდიდეს მზრუნველობას იჩენდა საქართველოს ეკლესია-მონასტრებისადმი, ბევრი ფაქტით დასტურდება. ცნობილია, რომ წმიდა იოანე კრომდანტელი სწორედ მან დააინტერესა იოანე ზედაზნელის ცხოვრებით. წმიდა იოანემ ზედაზნის მონასტერს ზარიც კი გამოუგზავნა. თვითონ საბინინი უშურველად ზრუნავდა ბოდბეზე, შიომღვიმეზე, ზედაზენზე, განსაკუთრებით კი დავით გარეჯზე. დავითგარეჯას შესწირა ამერიკული კაკლისაგან დამზადებული მოოქროვილი კანკელები, ხატები, ბერების სამოსი, საეკლესიო ნივთები, დავით გარეჯელის საფლავს უძღვნა უძვირფასესი ლუსკუმა. დიდი ამაგი დასდო წმ. დოდოს ნეშტისთვის პატივის მიგებას.

ცალკე მსჯელობის საგანია მიხეილ საბინინის დამსახურება ქართველ წმინდანთა სახე-ხატების დამკვიდრებაში. იგი დაუღალავად მოგზაურობდა საქართველოს კუთხეებში. ეკლესია მონასტრებში გულისყურით აკვირდებოდა ფრესკებს და საკუთარ დღიურებში გადაჰქონდა.

„მხატრობები ზოგი ერთი გადმოვიღე წმ. სუჭტის ცხოველის კედლიდგან, ზოგნი მრავალმთის დანგრეულის მონასტრების კედლებიდგან, ზოგი მიბოძა კნიაზმან გრიგორი გრიგორის ძემ გაგარინმან-და ზოგი ერთი დავით ბატონის შკლის ხელნაწერთაგან და სხ.-მრავალი მათგანი არ იყვნენ ისრედ აღსრულებულნი, ვითარ მოითხოვდა კლასიკური მხატვრობა, არამედ შემწეობითა სხუ-ა და სხუ-ა მხატვართა სამხ.აკადემიისათა, სრულ ვჰყავ მხატვრობანი, რომელნიცა აქა არიან“ (საბინინი, 1882:გ).

მიხეილ საბინინის პროფესიულ პატიოსნებას, აკადემიურობას სრულად ავლენს „საქართველოს სამოთხე“ თავისი არქიტექტონიკით, წინასიტყვაობით. მეცნიერს არავინ ავიწყდება, არავის უკარგავს ღვაწლსა და გარჯას. ამგვარი დამოკიდებულებით მან მკვლევრებს საქმე გაუადვილა, ძირითად საკითხებზე მინიშნებებით თვითონვე ახსნა ბევრი საინტერესო ფაქტი, ბევრ სავარაუდო კითხვასაც გასცა პასუხი. ასეა მხატვრობასთან დაკავშირებითაც. ორმოცდაათ ჰაგიოგრაფიულ თხზულებას თან ახლავს ოცდახუთი ხატწერის შესანიშნავი ნიმუში. აქ ვხვდებით სახე-ხატებს აბო თბილელის, აბიბოს ნეკრესელის, დავით გარეჯელის, დავით აღმაშენებლის, ევსტათი მცხეთელის, იოსებ ალავერდელის, წმინდა ნინოსი და სხვათა მრავალთა. რა თქმა უნდა წიგნს მიქელ-გობრონის ხატებაც ამკობს. წმინდანის სლავურმა იერსახემ მეცნიერთა შორის დაბადა თვალსაზრისი, რომ „მიხეილმა

თავისი პორტრეტული მსგავსება ჩააქსოვა წმიდა მიქელ-გობრონის ლითოგრაფიაში“ (კიკნაძე, 2010: 19). სრულიად შესაძლებელია ეს ასეც იყოს, წმინდანის ხატი იქნებ ინახავს კიდევ მიხეილ-საბინინის პორტრეტულ იერ-სახეს.

მიხეილ საბინინის ხელწერას, როგორც სპეციალისტები თვლიან, აშკარად ეტყობა გაგარინის მხატვრობის გავლენა. მარიამ გაჩეჩილაძე საბინინის მხატვრობის სტილს აკადემიურ მხატვრობას მიაკუთვნებს. იგი თვლის, რომ საბინინიც და ის გრავიორებიც, რომლებიც მისი ჩანახატების მიხედვით ქმნიდნენ ლითოგრაფიებს, კარგად იცნობდნენ ევროპული წიგნის გრაფიკის ხელოვნებას. როგორც ჩანს, საბინინი კარგად ფლობდა ფრესკული მხატვრობის ტრადიციებს და არც სიახლისგან იყო შორს.

მიხეილ საბინინის, როგორც ხატმწერის სახელს, უკვდავებას უპირველესად „საქართველოს ეკლესიის დიდების“ ხატი ანიჭებს. ამ უნიკალური ხატის ლითოგრაფიები 1889-1895 წლებში ლაიფციგსა და ბერლინში დაიბეჭდა. აღნიშნული ხატის მნიშვნელობასა და პოპულარობაზე მეტყველებს ისიც, რომ პატრიარქის ლოცვა-კურთხევით, მისივე რჩევა-მითითებებით დაიწერა „საქართველოს იმედის ხატი“. ახლადმექმნილი ხატი, მიუხედავად მონუმენტურობისა, ცენტრალურ კომპოზიციაში საბინინის ხატის ხელწერას ინარჩუნებს.

საბინინის დამსახურება, ბუნებრივია, ამით არ ამოიწურება. იგი რუსულად თარგმნიდა ქართველ წმინდანთა ცხოვრებას და ამით წარმოაჩენდა კიდევ ქართული მართმადიდებლური ეკლესიის სიმაღლეს. ასე იქცეოდნენ ათონელი ბერები, ასე იქცეოდა ეფრემ მცირე, არსენ იყალთოელი, როცა ცდილობდნენ ბერძენთა თვალში ქართულ-ბერძნული კულტურის შეთანატოლებას.

1874 წელს, მიხეილ საბინინს პეტერბურგის სასულიერო აკადემიის დასრულების შემდეგ, ღმრთისმეტყველების ხარისხი მიენიჭა ნაშრომისთვის „საქართველოს ეკლესიის ისტორია უძველესი დროიდან VI საუკუნემდე. შემდეგში, 1877 წელს, რუსულად გამოიცა-„ქართული ეკლესიის ისტორია“. უფრო ადრე კი-„ქართული ეკლესიის წმინდანების სრული აღწერილობა.“

დაუსრულებლად შეიძლება საუბარი საბინინზე, ძნელია მისი ნაღვანის

წარმოჩენა ამ მცირე მოცულობის სტატიაში. ჩვენი მიზანი ეს არც ყოფილა. სიცოცხლეში კუთვნილი პატივი ვერ მიაგო ქართველმა ერმა საბინინ ივერიელს. მისი სახელის დავიწყება არ ეგების...

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კიკნაძე ვ. (2010), საქართველოს ეკლესიის თავდადებული მოღვაწე მიხეილ (გობრონ) საბინინი, ჟურნ. „მაცვლოვანი“, # 3, თბილისი.
2. მეტრეველი რ. (1985), „დამმარხეთ საქართველოში“, ჟურნ. „მნათობი“ #9, თბილისი.
3. საბინინი მ. (1882), საქართველოს სამოთხე, პეტერბურგი.
4. ქართული ლიტერატურის ისტორია (1960) ექვს ტომად, ტ. I. გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი.

Mikheil- Gobron Sabinin

Giorgadze Nino

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

Gobron Sabinin's name was significantly written in the history of Georgian culture and religion. He was an icon painter, a monk, a historian of the Georgian Church, his faithful defender and supporter, a collector and researcher of Georgian antiquities, a thinker endowed with deep theological knowledge.

The years of life of Mikhail Sabinin (1845-1900) do not count much. Unfortunately, even those years were spent in distress. In spite of everything, he still managed to work so that his name would not be forgotten.

Mikheil Sabinin's merit is a greater before the Georgian nation, but his merit is primarily determined by his attitude towards theological writing. Iberian candidate Gobron (Mikhail) Sabinin's "Paradise of Georgia" is the first printed edition of an extensive hagiographic collection. As we learn from the preface, the monk's desire to collect materials and publish them as a book arose from his youth, while still studying at the Tbilisi Gymnasium.

Mikheil Sabinin has been collecting this priceless material for almost seven years. Accumulated in villages, monasteries, the main part of the collections of nobles exiled to Russia. Many manuscripts were protected and preserved by "Georgian Paradise".

The merits of Mikheil Sabinin in establishing the icons of Georgian saints are the subject of a separate discussion. He traveled to different parts of Georgia. He viewed frescoes in church monasteries and kept them in his diaries.

The icon of Mikheil Sabinin as an icon painter is the first of all given by the icon of the "Glory of the Georgian Church". Lithographs of this unique icon were printed in Leipzig and Berlin between 1889-1895. With the blessing of the Patriarch, the "Icon of the Hope of Georgia" was written with his advice and instructions.

Sabinin's merit, of course, does not end there. He translated the lives of Georgian saints into Russian and thus showed the height of the Georgian Orthodox Church. This is how the Athenian monks behaved, this is how Ephrem the Small, Arsen Ikaltoeli behaved when they tried to reconcile Georgian-Greek culture in the eyes of the Greeks.

Keywords: Icon painter, Georgian Paradise, Mikheil Sabinin, Orthodox Church, Lithographs.

ზურაბ რთველიაშვილი და ქართული პოეტური პერფორმანსი

გოგიაშვილი ნინო

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.15>

აბსტრაქტი. როდესაც ქართულ პოეტურ პერფორმანსს ვახსენებთ, მაშინვე ზურაბ რთველიაშვილის სახელი ტივტივდება მეხსიერებაში; ის იყო პოეტი-პერფორმერი, რომელიც სულ ახლახანს გარდაიცვალა, ადრეულ ასაკში, თუმცა, თავისივე პოეზიის მსგავსი მგზნებარე და აფეთქებული სიცოცხლის განმავლობაში, ბევრი შესანიშნავი ლექსი, პერფორმანსი და მოგონება დატოვა.

პერფორმანსი ხელოვნების სინკრეტული ფორმაა, სადაც მონაცვლეობს სიტყვა, ბგერა, რიტმი, მუსიკა, ქესტი და ა.შ. პოსტმოდერნული, დროის რელევანტური პოეზია - პერფორმანსში გაცილებით უფრო მისაღებია (მსმენელისა და მაყურებლისათვის), ვიდრე - პოეზია - წიგნში (მკითხველისათვის), გამომდინარე დროის დეფიციტის, კონცენტრაციის დეფიციტის და პოსტმოდერნული ზედაპირულობის გამო.

ზურაბ რთველიაშვილის „საუნდ-პოეზია“ უშრეტო ენერგიით გაჯერებული უახლესი არტ-ფორმაა, სადაც პოეტი პოლიტიკური და სოციალური თემებით ვარირებს; მისი პოეტური ხმა ხშირად აგრესიული და პრეტენზიულია, და გამოირჩევა მოქალაქეობრივი და პიროვნული უკომპრომისობით. მიუხედავად ამგვარი პოეტურად „მძიმე“ თემატიკისა, ის ენობრივ პოეტად რჩება - სწვდება მის სიღრმეებს, იყენებს მის შესაძლებლობებს და საკუთარ, უჩვეულო ენად გარდაქმნის; მის პოეზიაში აქტუალურია ზაუმი, რომელიც დადასტებისა და ფუტურისტების ენობრივი მასალაა. თუმცა, ზაუმი აზრისგან დაცლილს არ ნიშნავს, და ზურაბ რთველიაშვილის ზაუმური ენაც მდიდარია სათქმელითა და შინაარსობრივი პასაჟებით.

ახალი ცნობიერების ნაკადი მეინსტრიმული კულტურის გადალახვის ან, სულაც, გვერდის აქცევის შედეგად იბადება, ან - პირიქით. კულტურის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწილი ენაა და ახალი ცნობიერება არსებული ენების „გადალახვის“ გზითაც ცხადდება, რომლის ნათელი მაგალითიც ზურაბ რთველიაშვილის პოეზიაა.

ნაშრომში ასევე განხილულია თანამედროვე ქართული პერფორმანსი, მისი წარმომადგენლები და ზურაბ რთველიაშვილის განსაკუთრებული ადგილი ამ სივრცეში. უპრიანია ვთქვათ, რომ ქართული პოეტური პერფორმანსი ცალსახად ზურაბ რთველიაშვილის სახელთან ასოცირდება.

საკვანძო სიტყვები: პერფორმანსი, ქართული, პოეზია, რთველიაშვილი, ზაუმი

როდესაც ქართულ პოეტურ პერფორმანსს ვახსენებთ, მაშინვე ზურაბ რთველიაშვილის სახელი ტივტივდება მეხსიერებაში; ის იყო პოეტი-პერფორმერი,

რომელიც სულ ახლახანს გარდაიცვალა, ადრეულ ასაკში, თუმცა, თავისივე პოეზიის მსგავსი მგზნებარე და აფეთქებული სიცოცხლის განმავლობაში, ბევრი შესანიშნავი ლექსი, პერფორმანსი და მოგონება დატოვა.

პერფორმანსი ხელოვნების სინკრეტული ფორმაა, სადაც მონაცვლეობს სიტყვა, ბგერა, რიტმი, მუსიკა, ჟესტი და ა.შ. პოსტმოდერნული, დროის რელევანტური პოეზია - პერფორმანსში გაცილებით უფრო მისაღებია (მსმენელისა და მაყურებლისათვის), ვიდრე - პოეზია - წიგნში (მკითხველისათვის), გამომდინარე დროის დეფიციტის, კონცენტრაციის დეფიციტის და პოსტმოდერნული ზედაპირულობის გამო.

„მიმდინარე ლიტერატურულ პროცესებს თუ მივადევნებთ თვალს, თვალშისაცემია პოეტური სადამოს ხშირი ჩანაცვლება პოეტური პერფორმანსით. მაგალითად: „ვზივარ და გიქსოვ“, „ფერადი ქოლგების პოეტური პერფორმანსი“, „სარკე“, პოეტური პერფორმანსები „ვარდების რევოლუციის“ დროს და ა.შ. ამის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ისიცაა, რომ პერფორმერი და პუბლიკა გაცილებით მჭიდროდ უკავშირდებიან ერთმანეთს; იმლება ზღვარი პოეტის გამონაგონ სამყაროსა და მსმენელის რეალურ მყოფობას შორის და აბსოლუტურად ასახავს პოსტმოდერნულ ორმაგი კოდირების ტენდენციას. „პირველად იყო სიტყვა“ ანუ ლოგოსის პირველქმნილობა, მთელი თავისი ძალმოსილებით, შეუცვლელ ეფექტს ახდენს მსმენელზე“ (გოგიაშვილი, 2017;136).

ჩვენი დროის რელევანტური თვითწარდგინებისა და მსოფლმედველობის გამოხატვის ფორმა პერფორმანსულია; ადამიანი „ყველა ღონეს ხმარობს“, რათა გააგებინოს მეორე ადამიანს, დააღაგოს გაუგებრობის „ბაბილონის გოდოლი“, მიაწვდინოს ხმა გარემოს. მიუხედავად ციფრული ერისა და მულტიმედიური საუკუნის, ადამიანები ერთმანეთის მიმართ უცხოვდებიან. რაც უფრო მეტია კონტაქტის საშუალება, ნაკლებია ურთიერთობის ხარისხი. პერფორმერი, გამომსახველობის ყველა საშუალებით ხმას აწვდენს ათასებს და მილიონებს. ზურაბ რთველიაშვილის პერფორმანსები სწორედ ამგვარი საყოველთაოობით გამოირჩევა: “Borsh for Europe”, Uppsala 2011, Dirk Huelstrunk - Soundpoetry impro, Ar Daidardo და სხვ.

ზურაბ რთველიაშვილის „საუნდ-პოეზია“ უმრეტი ენერგიით გაჯერებული უახლესი არტ-ფორმაა, სადაც პოეტი პოლიტიკური და სოციალური თემებით ვარირებს: ის ანტიასპეკტოთა, დისიდენტურ მოძრაობაში იყო ჩართული; მონაწილეობას იღებდა „ვარდების რევოლუციაში“, შემდეგ კი, არსებული მთავრობის მიმართ კრიტიკულად განეწყო; ზურაბ რთველიაშვილი გახლდათ თანასწორობის ინსტიტუტის ერთ-ერთი ლიდერიც. მისი პოეტური ხმა ხშირად აგრესიული და პრეტენზიულია, და გამოირჩევა მოქალაქეობრივი და პიროვნული უკომპრომისობით. მიუხედავად ამგვარი პოეტურად „მძიმე“ თემატიკისა, ის ენობრივ პოეტად რჩება - სწვდება მის სიღრმეებს, იყენებს მის შესაძლებლობებს და საკუთარ, უჩვეულო ენად გარდაქმნის; მის პოეზიაში აქტუალურია ზაუმი, რომელიც დადაისტებისა და ფუტურისტების ენობრივი მასალაა. თუმცა, ზაუმი აზრისგან დაცლილს არ ნიშნავს, და ზურაბ რთველიაშვილის ზაუმური ენაც მდიდარია სათქმელითა და შინაარსობრივი პასაჟებით.

როგორც მწერალი, ლინგვისტი და საერთაშორისო ინტერნეტ-ჟურნალის LEVURE LITTERAIRE-ს დირექტორი როდიკა დრაგინჩესკუ მასთან ვრცელ და ღირებულ ინტერვიუში აღნიშნავს, რთველიაშვილი არის „პოეტი - პერფორმერი - მტურმი - ტაიფუნი - ტორნადო, როგორსაც დღეს იშვიათად თუ შეხვდებით“. ეს

ინტერვიუ, შესაძლებელია, ზურაბ რთველიაშვილის პოეზიის გზამკვლევადაც დავისახოთ, რადგან მასში ავტორი ახდენს თვითრეფლექსიას. „ცნობიერებასთან მიდგომა შეიძლება, როგორც გაუცნობიერებლად, ისე გაცნობიერებულად“ (მამარდაშვილი, პიატიგორსკი, 2020:13). ზურაბ რთველიაშვილი საუბრობს ახალი ცნობიერების ნაკადზე, რომელიც უნდა განაპირობოს და ასახოს თანამედროვე პოეზიამ. უფრო ზუსტად კი, პოეზია უნდა გამოვიდეს მხოლოდ ვერბალური გამოხატვის ფორმიდან, აღემატოს მხოლოდ ენობრივ და ეროვნულ ჩარჩოს და „საუნდის“, ზაუმის, შეგრძნების დონეზე ესაუბროს სრულიად სამყაროს, რომელიც უკვე კვანტური რხევების სიხშირეებზე ვიბრირებს. მე ვიტყვოდი, რომ ზურაბ რთველიაშვილი კოსმოპოლიტი პოეტი-პერფორმერია, რომელიც აღარ სცნობს საზღვრებს და მიჯნებს. მან პერფორმანსის ძველისძველი არტ-ფორმა შეარჩია გარემოსთან საკონტაქტოდ. ზურაბ რთველიაშვილი განმარტავს, რომ თანამედროვე პოეტისთვის მხოლოდ თვითგამოხატვა აღარ არის საკმარისი, რადგან დრო სხვა გამოწვევების წინაშე აყენებს მას. თანამედროვე არტისტი უნდა ესაუბროს და შეერწყას მთელ სამყაროს, და ამით დაადასტუროს ერთიანობის ის არსებული მოდელი, რომელიც რეალურია.

ზურაბ რთველიაშვილის პოეტურის კრებულის - „პოეზიის დიქტატურა“ წინასიტყვაობაში - „ზურა რთველიაშვილის პოეტურ ბწყარზე გია ეძვერაძის მიკრო/ტელესკოპიური კირკიტი“ მხატვარი გია ეძვერაძე წერს: „შეიძლება ითქვას - ენა დღეს, ფორსირებულ რეჟიმში, ინფორმაციული წყლის სიმშრალიდან ყმაწვილი ღვინის დუღილის არალოკალიზებულ ექსტატურობად გარდაქმნას ცდილობს. სწორედ ასეთ მეტამორფოზაზე მიგვანიშნებდა და გვიბიძგებდა მაცხოვრის სასწაულიც! ენის ამ ფუნდამენტური ტრანსფორმაციის განხორციელების ყველაზე ერთგული თანამდგომი პოეტები სიტყვებს და მათ კონტექსტუალურ კავშირებს ისე სპეციფიკურად გრეხენ, რომ სიტყვათა უკან, მანამდე სწორედ სიტყვათა მიერვე ჩახშული და გადაფარული ჰაერი და სივრცე იჩენს თავს“ (ეძვერაძე, 2017:4). სწორედ ასეთ პოეტად მოიაზრებს გია ეძვერაძე ზურაბ რთველიაშვილს და დასძენს, რომ ჰაიდეგერისეული „პოეზიის“ ანუ ადამიანის სრულყოფილი მეტამორფოზის სულისჩამდგმელები შემოქმედები არიან. პოეზიის შესახებ თავად ავტორი წერს, რომ „პირველ ყოვლისა, ეს არის: ლინგვისტური ძალადობისგან, დრამატურგიული ჩარჩოებისგან, შემთხვევითი ხმაურისგან გამოთავისუფლებული ხმა, ენერგია, იდეა, რომელსაც არასოდეს ჰქონია და არა აქვს პირდაპირი კავშირი ვერბალურ ნიშნებთან და ამ ნიშნებისგან ხელოვნურად შეკოწიწებულ კულტურებთან“ (რთველიაშვილი, 2017:8).

„პოეზიას რადიკალურად განსხვავებული ბუნება აქვს, ის მუდამ გახსნილია სამყაროს მარადცვალებად ვერსიებზე სასაუბროდ. თქვენს მიერ ზევით ნახსენებ ერთ-ერთ თავის დიალოგში „კრატილოსი“, პლატონი ხაზგასმით საუბრობს ვერბალური ცნობიერების შეზღუდულ ბუნებასა და გამომხატველობით შესაძლებლობებზე, მას ფაქტიურად აბსურდულ თამაშამდე დაჰყავს ეს საკომუკაციო ფენომენი“, (რთველიაშვილი, დრაგინჩესკუს ინტერვიუ) - ამბობს ზურაბ რთველიაშვილი. იგი პლატონის ლიტერატურული ესთეტიკის საფუძველზე მოიაზრებს თავის არტისტულ ხედვას. ვერბალური შესაძლებლობის ლიმიტირებულობა ყველაზე ცხადი ხდება მეოცე საუკუნის მიწურულს, მიუხედავად იმისა, რომ ენაა მწერლის სამუშაო მასალა, ისევე, როგორც, ფერი - მხატვრისთვის, ბგერა - კომპოზიტორისთვის, ბრინჯაო - მოქანდაკისთვის. ის პოეტური მატრიცა, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში

განსაზღვრავდა პოეზიას, დაირღვა, გარდაიქმნა ან, სულაც, გაქრა. „მამა მოკვდა! მამა მოკვდა! მამა მოკვდა! კვლავ დაჟინებით ვიმეორებ ამ უკვდავ ფრაზას და მახსენდება ჩემი ერთ-ერთი პერფორმანსი ამ თემაზე, სახელწოდებით „Papa was a Trolling Stone“, (რთველიაშვილი, დრაგინჩესკუს ინტერვიუ) - წერს ზურაბ რთველიაშვილი. მარტივი ამოსაცნობია 60-იანი წლების საოცრად პოპულარული ინგლისური როკ-ჯგუფის, მამების თაობის სათაყვანებელი Rolling Stones-ის ირონიული რემინისცენცია და მაშინდელი ცნობიერების მოძველებულად ცნობის დეკლარირება. დიახ, ზურაბ რთველიაშვილის შემთხვევაში, სრულიად ექსკლუზიურ არტისტულ მოვლენასთან გვაქვს საქმე ქართულ ხელოვნებაში! 90-იან წლებში, როდესაც საქართველო დიდი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური-ეროვნული ფორმაციის სტადიაში იმყოფებოდა, ზურაბ რთველიაშვილი, თავის მეგობრებთან - დავით ჩიხლაძესთან, მამუკა ცეცხლაძესთან, შოთა იათაშვილთან და სხვებთან ერთად, პერფორმანსების პრეცედენტს სთავაზობდა ქართულ კულტურას. ერთ-ერთ სატელევიზიო გადაცემაში ის ამბობს, რომ როგორც თავდაპირველი სახით არსებობდა პოეზია, როგორც მელოდიისა და ჟესტის განუყოფელი ნაწილი, და გულისხმობს სინკრეტიზმს (ავტორის შენიშვნა), ამგვარ ფორმატში აღიქვამს ისიც. ის ამბობს, რომ პოეზიას ათავისუფლებს ზედმეტი ტექსტისაგან, რადგან პოეზია პოეზისია, და მთელი არსებით ერთვება ახალი ცნობიერების ნაკადის გამოხატვის მცდელობაში. მეცნიერი კონსტანტინე ბრეგაძე თავის სტატიაში ზურაბ რთველიაშვილს „ქართული პოეზიის მნათე ოქროპირს“ უწოდებს და აღნიშნავს, რომ მისი შემოქმედება მეოცე საუკუნის დასაწყისში ჩასახული ქართული ექსპრესიონიზმის გაგრძელება და დამასრულებელი რკალია: „საქართველოში ავანგარდიც და ექსპრესიონიზმიც თავისი გასრულებისა და განვრცობის მოლოდინში იყო და გასრულდა კიდევ დაგვიანებით - ავანგარდი „რეაქტიული კლუბით“, ექსპრესიონისტული მხატვრობა კარლო კაჭარავათი, ხოლო ლიტერატურული ექსპრესიონიზმი განივრცო და განესრულება ზურაბ რთველიაშვილის ექსპრესიონისტული ლირიკით“ (ბრეგაძე, 2014). თუმცა, რთველიაშვილს არ ჰყოფნის ექსპრესიონიზმის გამოვლენის მხოლოდ ტექსტური ქსოვილი და პერფორმანსით (წარმოდგენით) გთავაზობს მას; მისი სხეულის ენა, მიმიკა, ტონალობა და ინტონაცია, საოცარი, დიონისური გახელებით აღმოცენებული რიტმულობა მის პოეზიას მასთანვე აიგივებს. მისთვის პერფორმანსი პოეტური გამომსახველობა კი არა, მისივე არსებაა. სწორედ ამიტომ, რთველიაშვილის შემოქმედებაში არ არის ლირიკული გმირი, რომელიც მხოლოდ ტექსტების ტყვე და ავტორის მისტიფიკაციაა; ზურაბ რთველიაშვილის ხელოვნება ზურაბ რთველიაშვილია. არტისტული გარდასახვებიც კი მხოლოდ თვითრეფლექსია და დაუჯერებლობამდე მისული გულწრფელობაა. ეპატაჟიც სიმართლის ტირაჟირებას ემსახურება და ის არ ეძიებს პოსტმოდერნულ სიმულაკრუმებსა და ორმაგ კოდირებას. სერბი კონცეპტუალისტი და პერფორმანს არტისტი - მარია აბრამოვიჩი თავის მანიფესტში - „ხელოვანის ქმედება“ წერს: „An artist should not lie to himself or others“ (ხელოვანმა არ უნდა მოიტყუოს თავი ან სხვები); (აბრამოვიჩი, 2010) გულწრფელობის ამგვარი ესთეტიზირება მეტამოდერნიზმის ძირითადი მახასიათებელია. სწორედ ასეთი სიმართლითა და თავისი თავის ყველაზე ორგანული ნიღბით ცხადდება ზურაბ რთველიაშვილი მსმენელის წინაშე. მიუხედავად მისი დიდებული იმპროვიზაციისა, ზურაბ რთველიაშვილის ტექსტი მისეული შესრულების გარეშეც ღირებულია. თუმცა, არ ვიცი, როგორ უნდა წაგვეკითხა ის, თავად ავტორს რომ არ ესწავლებინა?

„ყური დამიგდე, შენ კი არა
მე ვარ ვენახი!
ფოლადის მტევნებს ვაჩხრიალებ
მჩატე სხეულზე
ენისელი ვარ, რქაწითელი და კარდენახი,
ყურძნის ტევრი ვარ,
საწნახელში გამომწყვდეული“.

შუა საუკუნეების დემეტრე პირველისეული იამბიკოს „შენ ხარ ვენახის“ ინტერტექსტი მისი ახლებურად გადააზრებაა; „ღვთისმშობელისადმი“ აღვლენილი მეტაფორა - საგალობელი, სხვა კონტექსტითა და სიმბოლიკით, მთლიანად ავტორისაკენ ბრუნდება და გვიცხადებს, რომ სხეულის საწნახელში გამომწყვდეული ღვთაებრივი სულია - „ყურძნის ღმერთი“, „გვირგვინოსანი“, „ცეცხლოვანი სიტყვებით“ - გარკვეულწილად, ზეკაცია.

მისივე სიტყვებიდან გამომდინარე, ახალი შემოქმედი ფუტურისტია; ფუტურისტი ძველის განადგურებით ასუფთავებს გონებასა და სულს, და ახალ ცნობიერებას ამკვიდრებს. დასაწყისში ვახსენე, რომ ზურაბ რთველიაშვილი ენობრივი პოეტია, მიუხედავად იმისა, რომ იგი იზღუდება ვერბალური გამოხატვის საშუალების სიმწირით. მისი ენობრივი შესაძლებლობები კონკრეტულ ენას სცილდება და სპეციფიკურსა და უნივერსალურ ზაუმს მოიცავს; ქართულ, რუსულ, ინგლისურ ენებზე წარმოდგენილ პერფორმანსებში ზაუმი ამავე ენების ფონეტიკურ სპეციფიკაზეა აგებული. ერთ-ერთ გადაცემაში ამბობს, რომ მისი შემოქმედება ყოველთვის დიალოგია, დიალოგია გარემოსთან; დიალოგი კი არის მცდელობა, გვერდით მყოფს გააგებინო, აუხსნა; ამიტომ ზურაბ რთველიაშვილის ზაუმიც კი განსაკუთრებულად გასაგები და მარტივად დაშიფრულია; ის არის პოეტი, რომელიც არ ქმნის ხელოვნურ ბუნდოვანებას, არამედ ბუნდოვან საკითხებს ასეთივე ფორმით წარმოადგენს. „ახალ ღვინოს“ (ახალ ცნობიერებას) „ახალ ტიკებში“ (ახალ ენასა და ფორმაში) ასხამს და დადა-მეფე პოეტი თეატრალიზებულ ავტომატის ხმას დადაისტური ალუზიით - „და და და და“-თი ანაცვლებს.

ახალი ცნობიერების ნაკადი მეინსტრიმული კულტურის გადალახვის ან, სულაც, გვერდის აქცევის შედეგად იბადება, ან - პირიქით. კულტურის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწილი ენაა და ახალი ცნობიერება არსებული ენების „გადალახვის“ გზითაც ცხადდება, რომლის ნათელი მაგალითიც ზურაბ რთველიაშვილის პოეზიაა. „ჩვენ ვერ შევძლებთ ენის, როგორც ხელუხლებელი ფაქტის აღდგენას, რომლამდეც არ არსებობდა ენა, შემდეგ კი წარმოიშვა, როგორც რაღაც პირველადი“ (მამარდაშვილი, პიატიგორსკი, 2020:19).

„ეგო არ წარმოადგენს ცნობიერების რეფლექსირებული აქტების უშუალო ერთობას. არსებობს ასეთი აქტების იმანენტური ერთობა - ესაა ცნობიერების ნაკადი, რომელიც თვით ახდენს საკუთარი თავის კონსტიტუირებას საკუთარი ერთობის სახით - და ტრანსცენდენტული ერთობა: მდგომარეობები და ქმედებები. ეგო - ესაა მდგომარეობებისა და ქმედებების ერთობა, და ასევე - ფაკულტატურად - თვისებების“. (სარტრი, 2021:96) მიუხედავად იმისა, რომ პერფორმანსული აქტი, თავისი ხასიათით, უფრო ავანგარდულ-ანარქისტული ხასიათის მატარებელია, ზურაბ რთველიაშვილის პერფორმანსს ეგოს გამორკვევისა და გაცხადების არტიკულ ფორმად მოვიაზრებ, სადაც სამყაროსმიღმიერი ტრანსცენდენტურობით საკუთარი თავისა და კოსმოსის ერთობასა და ერთარსობას გვიმტკიცებს. ლექსში „პარაზიტი“ ვკითხულობთ:

„ვარ კრემატორი, ავსებული ხალხთა ცოდვებით,
ვარ საროსკიპო, უდღეურად ამბიციური,
თქვენნაირი ვარ, პარაზიტი, მხდალი, ხორცმეტი,
სხვების დარდი ვარ, ძვირფასი და ყოველდღიური“.
(რთველიაშვილი, 2017:42)

მისი ბევრი ლექსი იწყება საკუთარი ეგოს - საკუთარი თავის წარდგენით.
ლექსში - „წმინდა მგლების ლოცვა“ - წერს:

„წმინდა მგელი ვარ,
ვერცხლისფერი დავფარე ველი -
ულუფას ველი შენი ხელით,
უფალო წმინდა!
მე ვარ მძევალი საკუთარი ნიჭის
და
მცველი

(ა) უუუუუუუუუუუუუუუუუუუუუ
შენდამი ჩემი ლოცვა
მიიღე წმინდად!“ (რთველიაშვილი, 2017:43)

ალიტერაციული ბადე, მკვეთრი ექსპრესია და ლექსის კიბისებური გრაფიკული ჩანაწერი დიდ შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველსა და მსმენელზე. აღსანიშნავია, რომ პოეტები, რომლებიც საუკეთესო დეკლამატორებიც არიან, აქცენტურ მახვილებზე გრაფიკული ჩანაწერებითაც პედალირებენ ; საკმარისია, გავიხსენოთ ვლადიმერ მაიაკოვსი და მუხრან მაჭავარიანი. მის ლექსებში ვხვდებით როგორც იდიომების რეკონსტრუქციას, ასევე ალუზიასა და ინტერტექსტებს: „ჩემს ერთგულ ფეხებს,/ამ/ჩემ/ფეხებს“, ლექსში - „აპოკრიფი (II); (რთველიაშვილი, 2017:53) „მე ლექსებს არ ვწერ,/უსასრულოდ სტრიქონებს/ვკარგავ“, ლექსში - „ვარჯიში ღმერთისთვის“ (რთველიაშვილი, 2017:51).

ზურაბ რთველიაშვილი, მართლაც, ქართული პოეზიის ყველა იმ რეგალიის მატარებელია, რომელიც მან, თავის მეგობრებთან ერთად, თვითირონიულად მოირგო. მისი პოეზია და პოეტური პერფორმანსი პროვოკაციულია, ამ სიტყვის საუკეთესო გაგებით. მგზნებარე, ძალიან ნიჭიერი და დიონისური ცეცხლით აღსავსე პოეტი აპროვოცირებს ახალი ადამიანის ახალ ცნობიერებას, რომელსაც მთელი ძალით, ღონით და უნარებით გამოხატავს.

2021 წელს საქართველოს კულტურის, სპორტისა და ახალგაზრდობის სამინისტროს მიერ დაფუძნდა ზურაბ რთველიაშვილის სახელობის პრიზი, რომელიც მხატვარ მამუკა ცეცხლაძეს გადაეცა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბრეგაძე, კ. (2014). ზურაბ რთველიაშვილი - ქართული პოეზიის მნათე ოქროპირ! სამეცნიერო ჟურნალი „სემიოტიკა“.
<https://semioticsjournal.wordpress.com/2014/10/11/%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%94-%E1%83%91%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94-%E1%83%96%E1%83%A3%E1%83%A0/>
2. გოგიაშვილი ნ. (2017). პერფორმანსის მნიშვნელობა თანამედროვე ქართულ პოეზიაში, „ინტერკულტურული დიალოგები“, შრომები IV. თელავი. გვ.134-138
დრაგინჩესკუ, რ. ინტერვიუ ზურაბ რთველიაშვილთან. საერთაშორისო ინტერნეტ-ჟურნალი

LEVURE LITTERAIRE. <http://levurelitteraire.com>

[/%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%A3-%E1%83%96%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%91-%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95/](http://levurelitteraire.com/%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%A3-%E1%83%96%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%91-%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95/)

3. მამარდაშვილი, მ. პიატიგორსკი, ა. (2020). სიმბოლო და ცნობიერება. თბილისი: გამომცემლობა „კალმოსანი“.

4. რთველიაშვილი, ზ. (2017). პოეზიის დიქტატურა. თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“.

5. სარტრი ჟ.პ. (2021). ეგზისტენციალიზმი ჰუმანიზმია, ემოციათა თეორიის მონახაზი, ეგოს ტრანსცენდენტია. თბილისი: გამომცემლობა „აქტი“.

Abramovic Marina, An artist's life Manifesto, Davide W. Pairone, 25/10/2010

https://www.lobodilattice.com/marina_abramovic_artist%e2%80%99s_life_manifesto

Zurab Rtveliashvili and Georgian Poetic Performance

Gogiashvili Nino

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The moment we mention Georgian poetic performance, we immediately think about Zurab Rtveliashvili; he was a poet-performer, who passed away at a young age recently, although during his passionate and explosive life, just like his poetry, left us many wonderful verses, performances and memories.

Performance is a syncretic form of art, where alternates word, sound, rhythm, music, gesture and etc. Postmodern, time-relevant poetry in a performance is far more acceptable (for listeners and spectators) than poetry in a book (for readers), due to lack of time, deficit of concentration and postmodern superficiality.

Zurab Rtveliashvili's "sound poetry" is the latest art-form saturated with inexhaustible energy, in which the poet varies with political and social topics; his poetic vice is often aggressive and pretentious and is distinguished by civil and personal uncompromisingness. Despite such poetically "heavy" thematic, he still remains as lingual poet – he explores its depths, uses its potential and transforms it into his own, unusual language; in his poetry topical is Zaum, the linguistic material of Dadaists and Futurists. However, Zaum does not mean absence of thoughts and Zurab Rtveliashvili's language is also rich with utterances and content passages.

A stream of new consciousness is born by overcoming or even avoiding the mainstream culture; or vise-versa. One of the essential parts of culture is language and a new consciousness also appears through "overcoming" existing languages, a clear example of which is Zurab Rtveliashvili's poetry.

The paper also discusses contemporary Georgian performance, its representatives and Zurab Rtveliashvili's special position in this space. It would be right to say that Georgian poetic performance is uniquely associated with Zurab Rtveliashvili's name.

Keyword: Performance, Georgian, Poetry, Rtveliashvili, Zaum.

რეზო ინანიშვილის ერთი მინიატურის გამო

კოჭლოშვილი ნინო

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.16>

აბსტრაქტი. „ლიტერატურა ახალ რეალობას უნდა ქმნიდეს, თანაც ისეთს, რაც ადამიანებს ცოტაოდენ შვებას მოუტანს“ – რეზო ინანიშვილის ეს სიტყვები თავად მწერლის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას ახასიათებს.

ამა სოფლის მკვიდრთა შორის სიყვარულის სიცოტავე აიძულებდა რეზო ინანიშვილს ეწერა სულიერებაზე, სიყვარულზე, სათნოებაზე, თანადგომაზე, ურთიერთგატანაზე, მარტოობით გამოწვეულ სევდასა თუ უიმედო იმედზე, შეექმნა თვითმყოფადი, თავისთავადი ნაწარმოებები, როგორც აკაკი ბაქრაძე იტყოდა „სულის პური“, ადამიანთათვის შვების მომგვრელი.

რეზო ინანიშვილის მინიატურებში, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო, ჩვეულებრივ ამბები, სხვადასხვა ზოგადსაკაცობრიო პრობლემის ამსახველი, გადმოცემულია მაღალმხატვრული ოსტატობით, მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი მკაცრი არქიტექტონიკით, თხრობის ლაკონურობითა და ნიშანდობლივი მოულოდნელი დასასრულით, რაც კიდევ უფრო განსაკუთრებულ შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველზე და უამრავ საფიქრალს აღძრავს.

რეზო ინანიშვილმა მინიატურაში „დედები“ უდიდესი ადამიანური თანაგრძნობით დაგვიხატა სვეგამწარებული, მარტოდდარჩენილი დედის ტრაგიკულ სახე, უიმედო იმედით რომ ცდილობს წუთისოფლის სიმუხთლეს გაუმკლავდეს, გამონაგონით, ილუზიებით დაარწმუნოს საკუთარი თავიც და სოფლის წყაროსთან შეკრებილი ხელკოკიანი ქალებიც თავის ბედნიერ ყოფაში.

შემთხვევითი არ არის, რომ ანანო მაინცდამიანც წყაროსთან ყვება თავის უიმედო იმედზე. ის ამ გზით ცდილობს არა მარტო თავდავიწყებაში შვების პოვნას, არამედ შვილის უკვდავყოფას. წყარო ხომ ქრისტიანულ სამყაროში სიცოცხლესთან ასოცირდება, როგორც კათარზისის, წმინდა გზის გააზრებასთან და, ამასთანავე, გადარჩენის იმედთან.

რეზო ინანიშვილის მთელი ლიტერატურული მემკვიდრეობა, სევდითა და სიხარულით გაჯერებული, გვაფიქრებს რა ადამიანად ყოფნის არსსა და რაობაზე, ადამთა მოდგმის უმთავრეს დანიშნულებაზე, სიყვარულით არსებობაზე მოგვიწოდებს.

ქართული მწერლობა რომ ჰუმანიზმის ქადაგებაა ამაში გასაკვირი არც არაფერია, თუმცა რეზო ინანიშვილის მწერლური თავისთავადობისა და თვითმყოფადობის ერთ-ერთი უმთავრესი განმსაზღვრელი სულის ნაქურზე ხარბად დაწაფებაა, რაც არც თუ მარტივად მიღწევადია მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი მკაცრი კანონიკით.

საკვანძო სიტყვები: რევაზ ინანიშვილი, მცირე პროზა, მინიატურა „დედები“

„ლიტერატურა ახალ რეალობას უნდა ქმნიდეს, თანაც ისეთს, რაც ადამიანებს ცოტაოდენ შვებას მოუტანს“, – რეზო ინანიშვილის ეს სიტყვები თავად მწერლის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას ახასიათებს.

ამა სოფლის მკვიდრთა შორის სიყვარულის სიცოტავე აიძულებდა რეზო ინანიშვილს ეწერა სულიერებაზე, სიყვარულზე, სათნოებაზე, თანადგომაზე, ურთიერთგატანაზე, მარტოობით გამოწვეულ სევდასა თუ უიმედო იმედზე, შეექმნა თვითმყოფადი, თავისთავადი ნაწარმოებები, როგორც აკაკი ბაქრაძე იტყოდა „სულის პური“, ადამიანთათვის შვების მომგვრელი, თამამად დასდგომოდა ქომაგად ქვეყნიდან ქვეყნად მოხეტიალე ზამთრისპირის ულამაზეს სევდას, ძველებური ჭიშკრის წინ გადმომდგარ, ჯოხზე დაყრდნობილ, ქუდმოხდილ, დალეულ, დამუმიავებულ ბერიკაცს, შემადრწუნებელი ხმით რომ დასტირის ტრაგიკულად დალუპულ ორმოცი წლის ლამაზ, ფერმკრთალ ქალს „ეგ როგორ მიდიხარ, გოგო?!“, მომიჯნავეებისგან ყველა მხრიდან უმოწყალოდ ტოტებაჭრილ ზაქარაანთ კაკალს, ქარის ხმაზე ერთ დროს რომ ზღვასავით ღელავდა და მიმოიქცეოდა, მუხის ქვეშ გაშხლართულ ვეებერთელ ხევსურს, გუნდადშეკრული ქინქლები რომ შესევიან, თუთანაზე შეყვარებულ „ტყვიას“, შვილებსა და შვილიშვილებს დამალულ სალამურზე დაკვრით რომ გააოცებს, სევდით სავსე ტომრით მუხლებამდე ცხვირმიტანილ შავ დედაბერს, დედას რომ აგონებს...

რეზო ინანიშვილის მინიატურებში, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო, ჩვეულებრივ ამბები, სხვადასხვა ზოგადსაკაცობრიო პრობლემის ამსახველი, გადმოცემულია მაღალმხატვრული ოსტატობით, მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი მკაცრი არქიტექტონიკით, თხრობის ლაკონურობითა და ნიშანდობლივი მოულოდნელი დასასრულით, რაც კიდევ უფრო განსაკუთრებულ შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველზე და უამრავ საფიქრალს აღუძრავს.

რეზო ინანიშვილის მინიატურა „დედები“ სათაურიდანვე განაწყობს მკითხველს, ერთი შეხედვით, ჩვეულებრივი, ყოფითი ამბის გასაცნობად. ნაწარმოები იწყება სოფლად ზაფხულის დილის, მინიატურისთვის დამახასიათებელი მეტად ლაკონური აღწერით:

„ზაფხულის დილაა. მზე ჯერ არ ამოსულა. სოფლის წყაროსთან ხელკოკიანი ქალები და ნახირში გასარევი ძროხები დგანან. ძროხები გულგრილად იცოხნებიან, ქალები მილიდან ნეკის სიმსხოდ ჩამომავალ წყალს მისჩერებიან“ (1.255). თუმცა მინიატურის მთავარი პერონაჟის გარეგნობა „შუახნის ქალი – გამხდარი, გასწეულებული, შავყვითელა“, მისი და დანარჩენ პერსონაჟთა უცნაური ქმედება მკითხველს რაღაც მოულოდნელისთვის ამზადებს:

„დილა მშვიდობის, ქალებო-ო!_ იტყვის გაგრძელებით, ლოდზე დაჯდება და მოსახვევის ბოლოებს ჩამოიშლის, თითქოს დასცხომოდეს...“

„ქალები ბედავენ და ბოლომდე ვერ გაუბედავთ მისკენ გახედვა. მილთან რომ ჩაცუცქულა და წყალს სურას უმარჯვებს, ის ჩაჭბუტბუტებს შემღვრეულ გუბებს.

_ვაი, შე საცოდავო, შენა.

აავსებ სურას, ტილოს საცობს გაუკეთებს, დაიწვენს მხარზე და მიდის ჩუმი დუდუნით:

_ შენ საცოდავო, შე გამწარებულო...“

„ქალი მოსახვევს უკან გადაიწვეს და შექალარავებულ თმას დამჭკნარი ხელისგულებით ისწორებს საფერთქლებთან...“

„ _ავსეთ, გენაცვალეთ, თქვენ აავსეთ. მე ჯერ არ მეჩქარება. ვიჯდები აქ, დავიწვი სიციხით შინა. _ ყველას უთმობს ანანო და თან ისწორებს და ისწორებს თმას შუბლთან, საფერთქლებთან, ხან საკინძესთანაც დაინიავებს ხელს...

ქალები კი მოდიან და მიდიან. ყველა ანანოზე მოლაპარაკობს (1.255-257)“.

მინიატურაში „დედები“ მწერალმა უდიდესი ადამიანური თანაგრძნობით დაგვიხატა სვეგამწარებული, მარტოდდარჩენილი დედის ტრაგიკულ სახე, უიმედო იმედით რომ ცდილობს წუთისოფლის სიმუხთლეს გაუმკლავდეს, გამონაგონით, ილუზიებით დაარწმუნოს საკუთარი თავიც და სოფლის წყაროსთან შეკრებილი ხელკოკიანი ქალებიც თავის ბედნიერ ყოფაში.

შემთხვევითი არ არის, რომ ანანო მაინცდამაინც წყაროსთან, ერთნი რომ მიდიან და მეორენი მოდიან, ყველა თავის უიმედო იმედზე. ის ამ გზით ცდილობს არა მარტო თავდავიწყებაში შვების პოვნას, არამედ შვილის უკვდავყოფას. წყარო ხომ ქრისტიანულ სამყაროში სიცოცხლესთან ასოცირდება, როგორც კათარზისის, წმინდა გზის გააზრებასთან და, ამასთანავე, გადარჩენის იმედთან.

და რადგან წყარო, ეს „ვერცხლისფერი ძაფი“ ვიზუალურად განასახიერებს სულიერ კავშირს, რომელიც ადამიანსა და უხილავ უნივერსუმს შორის არსებობს და ამ რწმენის გამოძახილად აღიქმება ნიკოლოზ ბარათაშვილს პოეტური ვდრებაც:

ცხოვრების წყაროვ,

მასვ წმინდათა წყალთაგან შენთა,

დამინთქმე მათში სალმობანი გულისა სენთა!

არა დაჰქროლონ ნავსა

ჩემსა ქართა ვნებისა,

არამედ მოეც მას სადგური მყუდროებისა!..“(2.147-148).

უიმედო იმედის ექოდ გააზრებას გვაფიქრებინებს გამხდარი, გასწელებული, შავყვითელა ანანოს გამონაგონი, წყროზე მყოფს არსად რომ არ ეჩქარება, ყველაზე ბოლო რომ ავსებს წყლის ჭურჭელს და გარშემომყოფებს დაბეჯიდებით არწმუნებს:

„მე სად მეჩქარება, შინ ვინა მყავს, ბიჭი იყო და გათენებისთანავე წავიდა...

დედა ენაცვალოს. გასუქებულია, დავაჟვაცებული, ყელგავსებული. აი, ბეჭები! ხალათში არ ეტევა. ცოტა ხანიც, დედი, ცოტა ხანიც და მერე სულ შენთან ვიქნებიო. სახლს დავადგათ, წითელი ჟეშტით გადავხუროთ, ეზოც კარგად შემოვღობოთო. მხრებამდე ვერცა ვწვდები, დედა ენაცვალოს იმასა. დავსვი ფეხები დავაბანინე. ბროლი, ქალო, ბროლი! მამაჩემსა ჰქონდა სწორედ ეგეთი ფეხები. ჩავუხალე კვერცხები, ერბოში, იმისთვისა მაქვს შენახული საკუთრად. შენაო, დედიო, შენ უნდა სჭამოო, მე დამიდგა. თვითონ მომიტეხა პური, მე არა მშიაო. მე შენ შიმშილის ქვეყნიდან ხომ არა გგონივარ მოსულიო. ეცინებოდა, სულ თეთრი სიკეთის ვარდები გადასდიოდა სახეზე. დადის, დადის, მალმალე გადაისვამს ხელს ქოჩორზე. დარჩი მეთქი, დედა გენაცვალოს, შვილო, ჩავჭიდე ხელი. აი, მაჯები, ორ ხელს ძლივს შემოუწვდენ, ქალო! არაო, დედიო, რომ არ წავიდე, არ შეიძლებაო. ეგრე კი არ არის, იქ დიდი საქმე მაბარიაო. ძალით გამაშვებინა ხელი იმ ჯიუტმა. გამაშვებინა ხელი და წავიდა სიცილ-სიცილით. ნეტავ შენს დედასო, იეტოდით...“(1.256).

პირწამტვრეული სურით ხელში, წყაროსთან შეკრებილი ქალებისთვის მუდამ მშვიდობისმოსურნე ანანო გარშემომყოფთ ჭკუაზე გადასული ჰგონიათ.

მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი მოულოდნელი დასასრული ცხადყოფს რეალობას... „ამასწინათ ექიმთან ვნახე, ქალო. ჩვენ ჭკუაზე გადამდგარი გვგონია და იცი რას ეუბნებოდა ექიმს? ძალის წამალი მომეცი, თორემ აღარ მეძინება, ბიჭს ვეღარ ვხედავ და ვიღუპებიო. ტიროდა, ტიროდა, სულ თხილის სიმსხო ცრემლები

ჩამოსდიოდა“ (1.257),_ ამის გამგონეთ მძიმე, უჩვეულო დუმილი ეუფლებათ, თანაღმობითა და უდიდესი თანაგრძნობით რომ განაწყობთ მძიმე სულიერ მდგომარეობაში მყოფი ანანოსადმი.

ანანოსადმი გამოვლენილი საოცარი სიბრალულითა და შემწეობის უსაზღვრო სურვილით რეზო ინანიშვილი თავად გვაგონებს იმ მწერალს მწირს რომ წააგავს, ბრძოლის ველზე რომ დადის და წყლულებს უხვევს დაჭრილებს, თავისი სიმშვიდით ნუგეშს რომ უნერგავს სულატკივებულებს და ათბობთ შეციებულებთ.

რეზო ინანიშვილის მთელი ლიტერატურული მემკვიდრეობა, სევდითა და სიხარულით გაჯერებული, არა თუ გვაფიქრებს ადამიანად ყოფნის არსსა და რაობაზე, არამედ ადამთა მოდგმის უმთავრეს დანიშნულებაზე, სიყვარულით არსებობაზე მოგვიწოდებს.

ქართული მწერლობა რომ ჰუმანიზმის ქადაგებაა ამაში გასაკვირი არც არაფერია, თუმცა რეზო ინანიშვილის მწერლური თავისთავადობისა და თვითმყოფადობის ერთ-ერთ უმთავრესი განმსაზღვრელი სულის ნაჟურზე ხარბად დაწაფებაა, რაც არც თუ მარტივად მიღწევადია მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი მკაცრი კანონიკით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სიმბოლოთა ილუსტრირებული ენციკლოპედია, (2007). თბილისი: ბაკამი გამომცემლობა.
2. ქართული მინიატურული პროზა, (1992). თბილისი: ლომისი გამომცემლობა;

Because of one miniature of Revaz Inanishvili

Kochloshvili Nino

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

"Literature must create a new reality, at the same time something that will bring people a little relief," - Rezo Inanishvili's words characterize the writer's literary heritage.

The lack of love among the inhabitants of this village forced Rezo Inanishvili to write about spirituality, love, virtue, support, reciprocity, sadness caused by loneliness or hopelessness, to create original, original works, as Akaki Bakradze would say.

In Rezo Inanishvili's miniatures, seemingly insignificant, usually ordinary stories, depicting various universal problems, are conveyed with high artistic mastery, strict architecture characteristic of small prose, laconicism of narration, and a remarkable unexpected ending, which makes even more ambiguous.

Rezo Inanishvili portrayed the tragic face of a grieving, lonely mother in the miniature "Mothers" with the greatest human compassion, desperately trying to cope with the darkness of the world, to convince herself with inventions and illusions, and to be happy with the source of the village.

It is no coincidence that Anano still tells the source about his hopeless hopes. In this way he tries not only to find relief in self-forgetfulness, but also to immortalize his child. After all, the source is associated with life in Christendom as the realization of catharsis, the

sacred path, and, at the same time, the hope of salvation.

Rezo Inanishvili's entire literary heritage, saturated with sadness and joy, makes us think about the essence and essence of being a human being, the main purpose of human beings, the existence of love.

It is not surprising that Georgian literature is a sermon on humanism, but Rezo Inanishvili's literary originality and originality is greedily poured on the soul, which is not easily achieved by the strict canon characteristic of small prose.

Keywords: Rezo Inanishvili, short prose, miniature "Mothers

მეტაფიქცია, როგორც კომუნისტური იდეოლოგიის კრიტიკის
ინსტრუმენტი გივი მარგველაშვილის რომანში
„კოლხი მედეა კოლხოზში“

მოსემვილი თინათინ

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.17>

აბსტრაქტი. წინამდებარე სტატიის განხილვის საგანია გერმანულენოვანი ქართველი მიგრანტი ავტორის გივი მარგველაშვილის (1927-2020) რომანი „კოლხი მედეა კოლხოზში“ („Die Medea von Kolchis in Kolchos“, 2017). ნაშრომში გაანალიზდება რომანის მეტაფიქციური, ინტერტექსტობრივი, ინტერმედიალური, ავტორეფლექსიური და ავტოფიქციური მონაკვეთები. მეტაფიქციური ჩანართები რომანის თითქმის ყველა სტრიქონში ახსენებს მკითხველს ნაწარმოების ფიქციურ ხასიათს. თუმცა მარგველაშვილის შემოქმედებაში მეტაფიქციის დანიშნულება მხოლოდ ლიტერატურული ტექსტების ფიქციური ხასიათის გაშიშვლება არ არის. მისი ძირითადი ფუნქცია იდეოლოგიის კრიტიკაა. მარქსისტულ-ლენინისტური იდეოლოგია რომანში შედარებულია მტვერთან, რომლისგანაც უნდა გაიწმინდოს საბჭოთა კავშირის მოსახლეობის გონება. ჰორიზონტისა და გონების გაწმენდა კომუნისტური იდეოლოგიისგან, რომანის პროტაგონისტ ვაკუუმის აზრით, უკეთესად სუნთქვის შესაძლებლობას მისცემს ხალხს, წიგნის მთავარ პერსონაჟებს სიტყვის თავისუფლება მიეცემათ, მათ შეეძლებათ თავისუფლად გამოთქვან აზრი ამა თუ იმ საკითხის შესახებ. სტატიაში ასევე განვიხილავთ კოლხი მედეას მსგავსების საკითხს საბჭოთა კავშირის მთავარ იდეოლოგებთან, ლენინთან და სტალინთან და ამასთან იმას, თუ რატომ უნდა წაიკითხოს მერაბ ბერძენიშვილის მიერ შექმნილმა, ბიჭვინთის სანაპიროზე აღმართულმა მედეას ქანდაკებამ აღმოსავლეთ გერმანელი მწერლის კრისტა ვოლფის რომანი „მედეა. ხმები“ („Medea. Stimmen“, 1996), ლენინისა და სტალინის ძეგლებმა კი სოციოლოგ კარლ მარქსის მთავარი ნაწარმოები „კაპიტალი“ („Das Kapital“, 1867/1883/1894). გარდა ამისა, ყურადღებას გავამახვილებთ „ვაკუუმის ამბებზე“, რომლებიც ნაწარმოების მრავალ ადგილას გვხვდება და რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება გივი მარგველაშვილის ადრეულ შემოქმედებას, სახელდობრ, მისი ავტობიოგრაფიული რომანების ციკლს „კაპიტანი ვაკუმი“. დასკვნაში შევეცდებით გადმოვცეთ გივი მარგველაშვილის მეტაფიქციური ნაწარმოების „კოლხი მედეა კოლხოზში“ მთავარი შეტყობინება.

საკვანძო სიტყვები: გივი მარგველაშვილი, კოლხი მედეა კოლხოზში, ვაკუმი, საბჭოთა კავშირი, იდეოლოგია, კრიტიკა, მეტაფიქცია.

საქართველოში გერმანულენოვანი ქართველი მიგრანტი ავტორის გივი მარგველაშვილის შემოქმედების რეცეფციასა და გავრცელებას იწყებს გერმანისტი,

მწერალი და მთარგმნელი ნაირა გელაშვილი. ნაირა გელაშვილის გარდა, მარგველაშვილის შემოქმედების ქართველი მკვლევრები არიან ალექსანდრე კარტოზია, ნანა გაფრინდაშვილი, ლევან ცაგარელი, ნუგეშა გაგნიძე, ზაალ ანდრონიკაშვილი და სხვ. ნაირა გელაშვილი რომანს *კოლხი მედეა კოლხოზში* იუმორისტულ ექსპერიმენტად, მხატვრული თამაშის, სიურრეალიზმისა და მეტარეალიზმის ნიმუშად მიიჩნევს. „ეს არის წიგნი წიგნზე, ან: წიგნებზე. კერძოდ, ეს არის წიგნი მავანი ავტორის – ვაკუუმის წიგნების ბედზე, უფრო სწორად, უბედობაზე. მთელი მოქმედება ფაქტობრივად ავტორის წარმოსახვაში და მის მიერ მანამდე დაწერილი ავტობიოგრაფიული ტექსტის შიდა სივრცეში ხდება“ (გელაშვილი, 2021). მარგველაშვილის შემოქმედების გერმანულენოვან მკვლევრებს შორის ერთ-ერთი ლიტერატურის კრიტიკოსი ზიგლინდე გაიზელია. თავის „ონტოტექსტუალურ“ რომანებში მარგველაშვილი ქმნის მეტაფიქციური წიგნის სამყაროს, რომელიც შეიძლება გაგებულ იქნას, როგორც ნებისმიერი ფორმის დიქტატურის მეტაფორა (Geisel, 2017). გაიზელის აზრით, გივი მარგველაშვილის მთლიანი შემოქმედება თვითგათავისუფლებას ემსახურება. რომანში *კოლხი მედეა კოლხოზში* კი ეს აქტი ხორციელდება „მეტაფიქციური წიგნის სამყაროს“, „ნამდვილი“ და „საკითხავი“ ავტორისა და „ხელოვნური მკითხველის“ მეშვეობით (იქვე). ამდენად, მეტაფიქციური წერა გივი მარგველაშვილის შემოქმედებაში არ არის მხოლოდ მკითხველების მისაზიდი, გასართობი, ტრივიალური ლიტერატურული ხერხი. იგი გაცილებით უფრო სერიოზულ, მნიშვნელოვან და მასშტაბურ მიზანს ემსახურება. მეტაფიქცია მიგრანტი ავტორის ტექსტებში იდეოლოგიის კრიტიკის ინსტრუმენტად გვევლინება.

მეტაფიქცია, როგორც ფიქცია ფიქციის შესახებ (Hutcheon, 2013) შეიცავს კომენტარებს თავისივე ნარატიულსა და ენობრივ რაობაზე და აშიშვლებს ნაწარმოების ხელოვნურობას. მეტაფიქციამ როგორც ფიქციურობის კრიტიკამ შეიძლება წინ წამოწიოს სტრუქტურული, ფორმალური ან ფილოსოფიური ასპექტები; ავტორთა უმრავლესობას გაცნობიერებული აქვს მეტაფიქციის აღნიშნული შესაძლებლობები და სავარაუდოდ, ისინი ამ ყველაფრით ექსპერიმენტობენ კიდევ, წერს ამერიკელი მკვლევარი რობერტ შოულსი (შდრ. Scholes, 1979).

იდეოლოგია, ლიტერატურის მარქსისტ თეორეტიკოს ტერი იგლტონის აზრით, ბრძოლის ფარული საშუალებაა ჰეგემონიის შენარჩუნების, ლეგიტიმაციისა და მისი დამატებითი განმტკიცებისთვის (შდრ. Eaglton, 1991). იდეოლოგიით ხდება იდეების პროპაგანდა, მათი წარმოჩენა უნივერსალურ მოცემულობებად და სხვათა უგულვებელყოფა. ასეთი მისტიფიკაციით ხდება საზოგადოებრივი კონფლიქტების, დაპირისპიებების შენიღბვა ან დამალვა, მიიჩნევს იგლტონი (შდრ. Eaglton, 1993). სოციოლოგ მაიკლ შმიდის აზრით, იდეოლოგიები გამორიცხავენ გაბატონებული სტრუქტურის ძალაუფლების კრიტიკასა და დისკუსიას ამის შესახებ. ისინი საფრთხეს უქმნიან განსხვავებული მოსაზრებების არსებობას, მათ დისკრიმინაციას ახდენენ და უფრო მეტიც, ალტერნატიული სიმართლისა თუ საპირისპირო მოსაზრების არსებობას გამორიცხავენ (შდრ. Schmid, 1974). გივი მარგველაშვილი თავის შემოქმედებაში სწორედ ალტერნატიული სიმართლის არსებობის დამტკიცებას ცდილობს, რისთვისაც იგი მეტაფიქციურ ექსპერიმენტებს მიმართავს.

რომანის *კოლხი მედეა კოლხოზში* მოქმედება ვითარდება საბჭოთა კავშირის პერიოდში, ბიჭვინთის სანაპიროზე, სადაც მერაბ ბერძენიშვილის მიერ შექმნილი მითოლოგიური მედეას ქანდაკებაა აღმართული. როგორც ნაირა გელაშვილი აღნიშნავს, „გივი მარგველაშვილი წლების მანძილზე, ღრმა საბჭოთა უძრავობის პერიოდში, რამდენიმე მეგობართან ერთად ისვენებდა ხოლმე ბიჭვინთაში მდებარე

ე.წ. „ციტრუსოვი სოვხოზში“, იქვე იყო მედეას ქანდაკებაც“ (გელაშვილი, 2021), ალბათ სწორედ აქედან უნდა წამოსულიყო აღნიშნული ნაწარმოების შექმნის ინსპირაცია. პირველი პირის მთხრობლისგან, ასეთად რომანში „ხელოვნური მკითხველი“ გვევლინება, შევიტყობთ, რომ წიგნის ამ სამყაროში პერსონაჟების ცხოვრება მკითხველის წარმოსახვაზე დამოკიდებული. როცა ნაწარმოებს მკითხველი არ ჰყავს, პერსონაჟები „წაუკითხველობის სენით“ (გერმ. Leserschwindsucht)⁵ ავადდებიან, სასიცოცხლო ენერჯია ეცლება და ტექსტობრივ არსებობას წყვეტენ. „მოთხრობებსა და ლექსებში პერსონაჟები მხოლოდ მაშინ ცოცხლობენ, როცა მათ კითხულობენ“ (Margwelaschwili, 2017: 6), - ვკითხულობთ რომანში. სწორედ მკითხველის არყოლის გამოა დასუსტებული ნაწარმოების მთავარი მოქმედი პირი ვაკუში, რომელიც საბჭოთა კავშირის გენერალთან შეხვედრის ნაცვლად, თავბრუსხვევის გამო, ძირითადად სასტუმროს ნომერში ან ზღვის სანაპიროზე წევს.

რომანში *კოლხი მედეა კოლხოზში* მეტაფიქციური თხრობა პირველივე გვერდიდან იწყება, რაზეც იმთავითვე მიგვანიშნებს სიუჟეტში პერსონაჟად შემოყვანილი „ხელოვნური მკითხველი“, რომელმაც იცის, რომ იგი ავტორმა ვაკუშმა სპეციალურად შექმნა „ვაკუშის ამბების“ წასაკითხად - „ჩვენმა ნამდვილმა ავტორმა ვაკუშმა [...] მე, მისი ხელოვნური მკითხველი, წერისას შემქმნა“ (Margwelaschwili, 2017: 8). ნაწარმოების პროტაგონისტის - ახალგაზრდა ვაკუშისთვისაც ცნობილია, რომ იგი ავტორის ფანტაზიის ნაყოფია: „მე შევიტყვე სიმართლე ჩემი არსის და ზოგადად, „ვაკუშის მოთხრობებში“ ყოველივეს არსის შესახებ. სახელდობრ, ეს არის ტექსტის სამყაროსეული და ტექსტის ან უფრო ზუსტად, წიგნის პერსონაჟული არსი, აქ ჩვენ ყველა წიგნის პერსონაჟები ვართ, ე.ი. არსებები, რომლებიც მხოლოდ მკითხველის წარმოსახვაში ცხოვრობენ“ (Margwelaschwili, 2017: 94). „ეს გივი მარგველაშვილის მეტარეალისტური აღმოჩენაა: წიგნის გმირები ცოცხალ არსებებს წარმოადგენენ, რომლებმაც იციან რომ წიგნის გმირები არიან; [...] ამ უხილავ არსებებს შესწავლილი აქვთ თავიანთი განზომილების კანონები და შესაძლებლობები, თუ როგორ და როდის შეიძლება ეს კანონები დაარღვიონ; მათ განსაკუთრებული მიმართება აქვთ როგორც თავიანთ ავტორ-შემოქმედთან, ისე მკითხველებთან. თვითონაც აკვირდებიან მათ თავიანთი წიგნიდან (გელაშვილი, 2021). პერსონაჟ ვაკუშს გაცნობიერებული აქვს, რომ ყოველივე ავტორის ნებასა და წარმოსახვაზე დამოკიდებული: „გეცოდინებათ, რომ ყოველი ლიტერატურული ტექსტის სამყარო მისი შემქმნელის ნებისა და წარმოდგენის სამყაროა, და რომ ეს შოპენჰაუერიზმი არსად არ არის ისეთი მოქმედი, როგორც ბელეტრისტიკული წიგნის სამყაროში“ (Margwelaschwili, 2017: 107). „გივი მარგველაშვილის (აქ: ვაკუშის) პერსონაჟებმა იციან, რომ მათი ბედისწერა მთლიანად დეტერმინირებულია, ის მათმა ავტორმა განსაზღვრა: მან მიუსაჯა ყველას ერთ გარკვეულ სიუჟეტში ცხოვრება, მან დაადგინა ვინ მთავარი გმირია, ვინ მეორეხარისხოვანი თუ წამიერად გაელვებული; ასევე დაადგინეს მილიონობით სხვა ავტორებმა, რომელმა პერსონაჟმა რომელი უნდა მოკლას, ვინ ვის უნდა უღალატოს, ვინ ვის უნდა შეუყვარდეს, ვინ ვის უნდა დაშორდეს თუ უღალატოს ამ სიუჟეტში. და ეს ყველაფერი იმდენჯერ მეორდება, რამდენჯერაც წიგნს წაიკითხავს ადამიანი. უსაზღვროდ განმეორებადი ერთი და იგივე ისტორია, მით უფრო თუ ეს ტრაგიკული ისტორიაა, პროტესტის გრძნობას იწვევს წიგნის გმირებში. ეს იგივეა, რაც დიქტატურაში ცხოვრება, თანაც

⁵ აქ და შემდგომ თარგმანი ჩვენია. (თ. მ.)

უსასრულოდ განმეორებად იგივეობაში. მაგრამ თუ არავინ კითხულობს ამა თუ იმ წიგნს, მაშინ მეორე უბედურება იწყება: დახურულ ყდებს შორის მოქცეული ჰერმეტიული ცხოვრება, პერსონაჟების თანდათანობითი დაავადება უმკითხველობის შედეგად, რასთანაც გვაქვს საქმე „კოლხ მედეაში“ (გელაშვილი, 2021). რომანის მეტაფიქციურობაზე მიუთითებს ფიქტიური, ტექსტის მიხედვით, ე.წ. „ნამდვილი“ ავტორი ვაკუუმის პერსონაჟიც, რომელიც დიალოგს მართავს თავის პერსონაჟებთან, ეკამათება და მითითებებს აძლევს მათ. ნაირა გელაშვილი სწორედ ავტორ ვაკუუმს მიიჩნევს წიგნის მთავარ გმირად და ღმერთთანაც კი ადარებს მას. ის ქმნის და ამოქმედებს აქ ყველას და ყველაფერს, მაგრამ ღმერთისა არ იყოს, – უხილავია, შენიშნავს იგი (შდრ. გელაშვილი, 2021). გარდა ზემოაღნიშნულისა, სიუჟეტში მყოფი ფიქტიური ავტორი ხაზს უსვამს თავის საქმიანობას - წერას და მასთან დაკავშირებულ უპირატესობასაც: „მე ვარ ავტორი და ყველაფერი რაც აქ ხდება, ჩემს განკარგულებაშია“ (Margwelaschwili, 2017: 24). პერსონაჟების და ფიქტიური ავტორის მიერ გაკეთებული მსგავსი მეტანარატიული კომენტარებითა და შენიშვნებით მკითხველი წაკითხულისგან უცხოვდება, მისი ესთეტიკური ილუზია ირღვევა, რაკი იგი კითხვის პროცესში აცნობიერებს, რომ მხატვრულ ნაწარმოებთან აქვს საქმე. იგი ამის გამო ვეღარ ახერხებს ნაწარმოების პროტაგონისტთან თავის გაიგივებას, როგორც ეს ჩვეულებრივ ტრადიციული ლიტერატურის კითხვის შემთხვევაში ხდება ხოლმე. რომანის მეტაფიქციურობაზე მიაჩნებინებს ისიც, რომ პერსონაჟებმა იციან რომელ ტექსტში იმყოფებიან, ისინი უმაღლეს სახელებზე რომანის სათაურს - *კოლხი მედეა კოლხოზში* (Margwelaschwili, 2017: 17).

რომანის პირველივე გვერდებზე გვხვდება მფრინავი აპარატი, ე.წ. „პოლიპენ პოლიმატი“, რომელსაც აწერია რუსული სიტყვა „Pilesoss“, მის ცხვირზე კი წითელი ალმის ნაცვლად, ევროკავშირის ოქროსფერვარსკვლავებიანი მუქი ლურჯი დროშა ფრიალებს. მტვერსასრუტის ფუნქციაა საბჭოთა კავშირის ჰორიზონტისა და საბჭოთა კავშირის მოსახლეობის გონების გაწმენდა მტვრისგან - მარქსიზმ-ლენინიზმის იდეოლოგიისგან. გარდა ამისა, იგი ასევე წმენდს და ათავისუფლებს გონებას მეოცე საუკუნის „გოგლიმოგლისგან“, რომელშიც, ტექსტში არსებული განმარტების მიხედვით, სიმბოლურად იგულისხმება ის საშინელი პოლიტიკური არეულობები, რომლებიც ევროპის აღმოსავლეთით 1917 წლიდან დაიწყო⁶. „პოლიპენ პოლიმატის“ მიერ ჰორიზონტისა და გონების გაწმენდა საბჭოთა კავშირის იდეოლოგიისგან, რომანის პროტაგონისტის აზრით, უკეთესად სუნთქვის შესაძლებლობას მისცემს ხალხს, წიგნის მთავარ პერსონაჟებს სიტყვის თავისუფლება მიეცემათ, მათ შეეძლებათ თავისუფლად გამოთქვან აზრი ამა თუ იმ საკითხის შესახებ. თუმცა, როგორც ნაირა გელაშვილი შენიშნავს, საბჭოთა ადამიანების თავებიდან იქ ჩაწნეილი ძალადობრივი იდეოლოგიის ამოშლა არ იქნება ადვილი (შდრ. გელაშვილი, 2021). მტვერსასრუტის დასავლური წარმოშობა იმაზე უნდა მიგვანიშნებდეს, რომ ევროკავშირი, საბჭოთა კავშირისგან განსხვავებით, იდეოლოგიებს არ ახვევს თავს თავის მოქალაქეებს და არც სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას უზღუდავს მათ.

„ხელოვნურ მკითხველს“ არ მოსწონს სიუჟეტში ფანტასტიკური ელემენტის - მფრინავი მტვერსასრუტის შემოყვანა, რის გამოც ავტორს საყვედურს ეუბნება. მისი აზრით, ნამდვილმა მკითხველებმა დაკარგეს ინტერესი სიმბოლური და

⁶ ვლადიმერ ლენინის მიერ 1922 წელს საბჭოთა კავშირის შექმნის საწინდრად სწორედ 1917 წელს რუსეთში მომხდარი თებერვლისა და ოქტომბრის რევოლუციები და მასთან დაკავშირებული მოვლენები მიიჩნევა.

ფანტასტიკური საკითხავი მასალის მიმართ და სწორედ ეს არის ერთი-ერთი მიზეზი „ვაკუმის ამბებში“ მკითხველების დაბრკოლებისა. იგი ავტორს აკრიტიკებს მის მიერ გატარებული პოეტოლოგიური პრინციპებისთვის და ისეთი ამბების შეთხზვისთვის, რომელსაც მკითხველის გონება რთულად წვდება, რის გამოც იგი მალევე ანებებს თავს „ვაკუმის ამბების“ კითხვას. ნაწარმოების ფიქტიური ავტორი „ხელოვნური მკითხველის“ შიშებს უსაფუძვლოდ მიიჩნევს და მაგალითისთვის მოჰყავს *ჰარი პოტერი*, რომელიც მიუხედავად მისი ზღაპრული ხასიათისა, ძალიან წარმატებულია მკითხველებში. მას სწამს, რომ „პოლიპენ პოლიმატი“ მის ნაწარმოებში ყველაზე საინტერესო ხერხია, რაშიც მისი მკითხველები მალე დარწმუნდებიან; ეს კი მაშინ მოხდება, როცა მათთვის გასაგები გახდება მფრინავი მტვერსასრუტის დანიშნულება - ჰაერის გაწმენდა საბჭოთა კავშირის იდეოლოგიისგან. ავტორიც საყვედურობს თავის „ხელოვნურ მკითხველს“, რაკი იგი მის ტექსტებზე უფრო მეტს ლაპარაკობს, ვიდრე კითხულობს. რომანში საკმაოდ დიდი მონაკვეთი ეთმობა ავტორისა და „ხელოვნური მკითხველის“ დიალოგსა და კამათს, რომელსაც ავტორი წყვეტს იმ მიზეზით, რომ მას ბევრი აქვს საწერი და აღარ სცალია. მოცემული მონაკვეთი დამატებით აშიშვლებს ნაწარმოების მეტაფიქციურ ხასიათს. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ამით არ მთავრდება რომანში არსებული მეტაფიქციური ელემენტები, მეტაფიქციური ჩანართები ტექსტის თითქმის ყველა სტრიქონში ახსენებს მკითხველს ნაწარმოების ფიქციურ ხასიათს. თუმცა აქ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ მეტაფიქციის დანიშნულება მხოლოდ ლიტერატურული ტექსტების ფიქციური ხასიათის გაშიშვლება არ არის. გივი მარგველაშვილის შემოქმედებაში მეტაფიქციის ძირითადი ფუნქცია იდეოლოგიის კრიტიკაა, იდეოლოგიის, რომელიც ადამიანს საღად აზროვნების უნარს ართმევს და კონკრეტული ჯგუფების ინტერესებს ახვევს თავს. მეტაფიქცია ფიქციის გაშიშვლებასთან ერთად იდეოლოგიების ილოზურულ ხასიათსაც ააშკარავებს. მკვლევარი პატრიცია ვო მეტაფიქციური რომანის კრიტიკულ პოტენციალზე მსჯელობს და მიიჩნევს, რომ ლიტერატურული კონვენციების გამოაშკარავებით საზოგადოებრივ კონვენციებსაც ეხდება ფარდა. მეტაფიქციური რომანები თავისუფლებისა და იდენტობის ირგვლივ ტრიალებენ და მათში ხშირად ისეთი ლიტერატურული, ფილოსოფიური და პოლიტიკური დისკურსები განიხილება, რომლებიც პირდაპირ შეესატყვისება ჩვენს სამყაროს (შდრ. Waugh, 2003).

„ხელოვნური მკითხველი“ ასრულებს ავტორის მიერ მიცემულ დავალებას, იგი სასიცოცხლო ენერგიას სძენს (თუმცა არა სრულყოფილს, რადგან იგი მხოლოდ „ხელოვნური მკითხველია“) რომანის მთავარ პერსონაჟს ვაკუმს, რომელსაც ნამდვილი მკითხველების არ ყოლის გამო უამრავი თავისუფალი დრო აქვს. (რომანში მოქმედება ავტორის მიერ შეთხზული სიუჟეტისამებრ მხოლოდ ნამდვილი მკითხველის ყოფნისას ვითარდება). „ხელოვნური მკითხველი“ გამოცოცხლებულ ვაკუმს მედეას ქანდაკებასთან შეამჩნევს. ვაკუმს ხელში კრისტა ვოლფის წიგნი *მედეა. ხმები*⁷ უჭირავს და ქანდაკებას რაღაცას კარნახობს. იგი ასევე ხედავს, როგორ უახლოვდება მფრინავი მტვერსასრუტი მედეას ფიგურას. აპარატი მედეას ქანდაკების ირგვლივ ტრიალებს, ეხვევა და ყურში რაღაცას ჩასჩურჩულებს. „ხელოვნურ მკითხველს“ ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ თითქოს მედეასა და მფრინავ აპარატს შორის დიალოგი იმართება. „ხელოვნური მკითხველი“ ცდილობს, ჩაწვდეს

⁷ აღმოსავლეთ გერმანელი მწერლის კრისტა ვოლფის რომანში *მედეა. ხმები* (*Medea. Stimmen*, 1996) ამბავი მოთხრობილია ექვსი პერსონაჟის მონოლოგით/ ხმით. რომანის მიხედვით მედეა კი არ არის თავისი შვილების მკვლელი, არამედ კორინთელები არიან. კრისტა ვოლფი მედეას, ევრიპიდესგან განსხვავებით, არც ძმის მკვლელობას მიაწერს (იხ. Wolf 1996).

პერსონაჟის ჩანაფიქრს: რისთვის მოიყვანა ვაკუშმა „პოლიპენი“ მედეას ქანდაკებასთან? მედეას ქანდაკება ხომ უსულოა, მტვერსასრუტი კი, როგორც წესი, საბჭოთა კავშირის მოქალაქეების „სააზროვნო- და სალაპარაკო ოთახებს“ - გონებას წმენდს იდეოლოგიისგან; რა კავშირი უნდა ჰქონდეს მითოლოგიურ მედეას საბჭოურ კოსმოლოგიასთან? „ხელოვნური მკითხველი“ ვაკუშისგან შეიტყობს, რომ მას თავისი ანტითემატური ქმედებით - ე.წ. „ბიბლიობიოლოგიურ-თერაპიული“ ექსპერიმენტით მედეას გათავისუფლება სურს იმ მცდარი გადმოცემებისაგან, რომელიც მას ევრიპიდე მიაწერა. სწორედ ამის გამო აძლევს გივი მარგველაშვილის რომანის პროტაგონისტი მერაბ ბერძენიშვილის მიერ გამოქანდაკებულ მედეას კრისტა ვოლფის წიგნს, რათა მან წაიკითხოს და შეიტყოს სიმართლე თავის შესახებ:

სასიხარულო ცნობა, რომელიც მას მივაწოდე, ამ წიგნშია. თქვა „საკითხავმა“ ვაკუშმა და მიმითითა კრისტა ვოლფის წიგნზე მედეა. რაც აქ მასზე წერია, ორიოდე წინადადებით გავაგებინე პოლიპის მეშვეობით, რომელის გამოყენებაც „ტელეპათოფონის“ მსგავსად შეიძლება. - შენი ორი ვაჟი, მეილოსი და პერესი, შენ არ მოგიკლავს, - მოვამახე მას. (Margwelaschwili, 2017: 105)

საცნაურია „ხელოვნური მკითხველის“ მიერ მეფე აიეტისა და არგონავტ იასონის აღქმა, - იგი მათ თავისი დროის „მამასახლისებად“ მიიჩნევს. გივი მარგველაშვილის რომანების ციკლში *კაპიტანი ვაკუში* კი „მამასახლისში“ დიქტატორი (სტალინი) იგულისხმება. „ხელოვნური მკითხველი“, რომელიც ზრუნავს იმაზე, რომ პერსონაჟები თემატურად მოიქცნენ და არ გადაუხვიონ ავტორის ჩანაფიქრს, მთავარ პერსონაჟს მისი არათემატური საქციელის გამო ავტორთან ჩივილით ემუქრება. თუმცა ვაკუშს ამის არ ეშინია, რაკი, მისი თქმით, ავტორმა - ნამდვილმა ვაკუშმა მისი საქმიანობის შესახებ ყველაფერი იცის და უფრო მეტიც, ეს ყოველივე მისი სურვილია. საბოლოოდ, ვაკუში თავის მიზანს აღწევს, მედეა კითხულობს კრისტა ვოლფის წიგნს და აცნობიერებს, რომ იგი არც ისეთი საშინელია, როგორაც მას ევრიპიდე თავის ტრაგედიაში აღწერს. მედეას ქანდაკებას თანდათან სახეცვლილება ემჩნევა: ტრაგიკულად დაექვებულსა და ჩაფიქრებულს ნაოჭები ეშლება, თვალები უბრწყინდება, იღიმის და გახარებული ლეკურს ცეკვავს კვარცხლბეკზე. ვაკუშს მედეას ქანდაკება ისევ საწყის მდგომარეობაში მოჰყავს, ბიჭუნებიც, რომლებიც აქამდე ზღვაში ბანაობდნენ, უბრუნდებიან დედას. ვაკუში მედეას უტოვებს კრისტა ვოლფის წიგნს, რათა მან მჭვუნვარებისას წაიკითხოს ის წითლად მონიშნული მონაკვეთები, სადაც მის უდანაშაულობაზე წერია.

ვაკუშის განმარტებით, სიტყვა *კოლხოზი* აღნიშნავს საბჭოთა კავშირის მცდარ ეკონომიკას, მედეასთან კომბინაციაში კი იგი სიმბოლურად განასახიერებს მთელ საბჭოთა კავშირს. მისი თქმით, მან იმის გამო უწოდა მედეას ქანდაკებას *კოლხი მედეა კოლხოზში*, რომ მიეთითებინა მის სემანტიკურ კავშირზე საბჭოთა კავშირის პოლიტიკასთან. ამასთანავე იგი მეტანარატიული კომენტარით შენიშნავს, რომ სიტყვათა ამ კავშირის შექმნისას ისარგებლა ალიტერაციით, რომელიც არსებობს სიტყვებს შორის *კოლხეთი* და *კოლხოზი* (Margwelaschwili, 2017: 98). აღნიშნულ ეპიზოდში თემატიზებულია სიტყვების თამაში, რომელსაც გივი მარგველაშვილი თავის შემოქმედებაში ხშირად მიმართავს. ალექსანდრე კარტოზია გივი მარგველაშვილის როგორც პოსტმოდერნისტი ავტორის შემოქმედების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებლად მიიჩნევს ენობრივ თამაშებს. მას მაგალითისთვის მოჰყავს მარგველაშვილის რომანი *მუცალი* და მასში მოცემული ენობრივი თამაშებით შექმნილი ისეთი სიტყვები, როგორებიცაა „თომინო („Thomino“) და „შიში“ („Schisch“) (Kartozia, 1997).

გარდა მედეას ქანდაკებისა, სიუჟეტში ასევე გვხვდება ლენინისა და სტალინის ძეგლები როგორც საბჭოთა კავშირის სიმბოლოები („ვაკუშის ტექსტებში“), როგორც კოლექტიური „მეხსიერების ადგილები“ (Nora, 1989). განსაკუთრებით საყურადღებოა ქვემოთ მოცემული მონაკვეთი, რომელშიც განმარტებულია მედეას კავშირი საბჭოთა კავშირის მთავარ იდეოლოგიებთან - ლენინთან და სტალინთან. გარდა ამისა, მასში ერთმნიშვნელოვნად წარმოჩნდება საბჭოთა კავშირის დანაშაულებრივი სახე:

რაც ამ ორ მთავარ იდეოლოგს მედეასთან აქვს საერთო, ესაა დანაშაული მილიონობით ადამიანის სიკვდილში, რომელსაც ისინი საჭიროდ მიიჩნევდნენ იმ შემთხვევაში, თუ ეგონათ, რომ ვინმემ მათ იდეას უღალატა, ან თუ ვინმე მათ წინააღმდეგ მოქმედებდა ნებისმიერი ფორმით; ისინი მათ ანგარიშგაუწევლად უსპობდნენ სიცოცხლეს -ხვრეტდნენ; იდეოლოგიურ მოწინააღმდეგეებს ან მათ, ვისაც ისინი ასეთად მიიჩნევდნენ მასობრივად აგზავნიდნენ ბანაკებში, რაც, რაკი იქიდან იშვიათად თუ ბრუნდებოდა ვინმე, უმრავლესობისთვის სიკვდილის ტოლფასი იყო. (Margwelaschwili, 2017: 101)

„თუ მედეა შვილების მკვლელია, მაშინ იგი, მიუხედავად პირადი ტრაგედიისა, სისასტიკის არქეტიპულ მოდელად გვევლინება და შინაგან ნათესაობაში მოდის ლენინთან და სტალინთან, რომელთა იდეოლოგიამ და პრაქტიკამ მილიონობით უდანაშაულო ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა“ (გელაშვილი, 2021). ვაკუშის აზრით, მედეას სინდისზეც არის ადამიანთა სიკვდილი, თუმცა არა იმდენის, როგორც ლენინისა და სტალინის შემთხვევაში, „მაგრამ ჩვენ ვაკეთებთ არა რაოდენობრივ, არამედ ხარისხობრივ შედარებას“ (Margwelaschwili, 2017: 101), - ამბობს ვაკუში. მისი თქმით, მედეა უპირველესად თავისი შვილების მკვლელის სახელით გახდა ცნობილი, მიუხედავად იმისა, რომ გადმოცემის მიხედვით, კიდევ სხვა რამდენიმე ადამიანი იმსხვერპლა. საკუთარი ხელით ჩადენილი მკვლელობა იგივეა, რაც ბრძანების გაცემის საფუძველზე, სხვის მიერ ჩადენილი მასობრივი მკვლელობები. გივი მარგველაშვილის რომანის მთავარ პერსონაჟ ვაკუშს მედეას გამართლება და მისი სახელის რეაბილიტაცია სურს. მისი აზრით, ის, რომ მედეა თავის შვილებს ხოცავს, მხოლოდ ევრიპიდეს პოეტური ფიქციაა და სინამდვილეში, თავისი შვილები თავად კი არა, კორინთელებმა გამოასალმეს სიცოცხლეს. მედეასგან განსხვავებით კი, სხვას ვერავის ვერ მიეწერება ის მასობრივი პოლიტიკური მკვლელობები, რომლებიც ლენინმა და სტალინმა ჩაიდინეს. მასობრივი პოლიტიკური მკვლელობები კი, თუ ისინი გენოციდად არ შეფასდა, იშვიათად განიხილება სასამართლოზე (Margwelaschwili, 2017: 125). ვაკუში შენიშნავს, რომ საბჭოთა კავშირი უკვე აღარ არსებობს და დღეს აღარავის აინტერესებს ერთ დროს იქ მცხოვრები საწყალი ადამიანების ეგზისტენციალური პრობლემები (Margwelaschwili, 2017: 87).

მარგველაშვილის პერსონაჟები „მხატვრულ-მისტიკური განმანათლებლობის წამოწყებას აპირებენ: უკვე მიღმეთის მკვიდრი ბელადების ცნობიერების ქიმწმენდას“ (გელაშვილი, 2021). ვაკუშის ანტითემატური მიზანი სწორედ ესაა, მას სურს, რომ მედეას ქანდაკების მსგავსად, „მფრინავი მტვერსასრუტის“ მეშვეობით, ლენინისა და სტალინის ძეგლებსაც შთაბეროს სული, დროებით გამოაცოცხლოს ისინი და სიმართლე დაანახოს მათ. სიმართლე კი, ვაკუშის აზრით, ისაა, რომ ლენინი და სტალინი თავიანთ თეორიასთან ერთად დამარცხდნენ. მათ ეგონათ, რომ პროლეტარიზმი ყველგან წარმატებული აღმოჩნდებოდა. მათ ეს ბოდვა საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში სრული სისასტიკით მოიყვანეს აღსრულებაში. ვაკუში მიიჩნევს, რომ ის, რაც მათ აღმოსავლეთ ევროპაში განახორციელეს, ისტორიაში ცნობილი ერთ-ერთი ყველაზე დამლუპველი პოლიტიკური შეცდომაა. ვაკუში აპირებს, რომ

ლენინისა სტალინის ძეგლებსაც წასაკითხად მისცეს 21-ე საუკუნის ქართული- და რუსულენოვანი გაზეთები, თუმცა მისივე აზრით, გაზეთები არ არის საკმარისი იმ ფიასკოს მასშტაბების სრულად გასაცნობიერებლად, რომელიც მათ განიცადეს. სრული თვითშემეცნებისთვის, ვაკუუმის აზრით, მათ სჭირდებათ ის, რაც მათი ისტორიული დაცემის მიზეზად იქცა, სახელდობრ, კარლ მარქსის *კაპიტალი*, რომელიც მათ სინამდვილეში არასწორად გაიგეს და თავიანთი აბსურდული ნააზრევი დაამატეს. „მარქსთან არაფერია ნათქვამი დიქტატურაზე და სოციალიზმისა და კომუნიზმის ერთ ქვეყანაში აღსრულების შესაძლებლობაზე“ (Margwelaschwili, 2017: 127). ამის გამო, *კაპიტალს* მივცემ მათ წასაკითხად, რათა ხელახლა წაიკითხონ გაიაზრონ და აღიარონ ის მცდარი ინტერპრეტაციები, რომლებიც მათ გააკეთეს. ლენინმა და სტალინმა, კომუნიზმის მცდარმა მოციქულებმა, ხელახლა უნდა წაიკითხონ სოციოლოგიის კლასიკური სახელმძღვანელო და სწორი დასკვნები გამოიტანონ; რის შემდეგაც ისინი ოგიუსტ როდენის ქანდაკების - „მოაზროვნის“ მსგავს პოზას მიიღებენ, თუმცა მათ უფრო მეტად მჭმუნვარე და სრულიად უკმაყოფილო სახე ექნებათ, - ამბობს მარგველაშვილის რომანის პროტაგონისტი. „ხელოვნური მკითხველი“ შიშობს, რომ ლენინისა და სტალინის ძეგლების გაცოცხლების შემთხვევაში, ისინი კვლავ შეეცდებიან ისტორიის თავიდან დატრიალებას, საბჭოთა კავშირის დაბრუნებასა და თავიანთი აბსურდული იდეის განხორციელებას. თუმცა ვაკუუმის აზრით, ასეთი რამ შეუძლებელია, რაკი ისინი, მიუხედავად მცირეხნიანი გაცოცხლებისა, მაინც ძეგლებად რჩებიან (Margwelaschwili, 2017: 128-129). გივი მარგველაშვილის რომანში აშკარავდება ლენინის, სტალინისა და საბჭოთა კავშირის მცდარი პოლიტიკის კრიტიკა. გაკრიტიკებულია საბჭოთა კავშირის ძალადობრივი სისტემა, რეპრესიები, გადასახლებები და დახვრეტები. ეს ყოველივე კი ხორციელდება მეტაფიქციური ტექნიკებით.

კოლხი მედეა კოლხოზში როგორც მეტაფიქციურ რომანში ვხვდებით ინტერტექსტობრივ და ინტერმედიალურ ჩანართებს, კომენტარებს და მითითებებს სხვა ნაწარმოებებზე. ინტერტექსტუალობა, ტექსტთაშორისი მიმართებები, რომანში ექსპლიციტურადაა გამოხატული. პირდაპირ არის დასახელებული იმ ნაწარმოებების სათაურები და ავტორები, რომელებსაც რომანი ეხმიანება, ასეთებია: კრისტა ვოლფი და მისი *მედეა. ხმები*, კარლ მარქსი და მისი *კაპიტალი*, ევრიპიდე და მისი ტრაგედია *მედეა*, თემატიზებულია ასევე არგონავტების მითი და მისი მითოლოგიური პერსონაჟები: მედეა, იასონი, აიეტი და სხვ. ამასთან, ნაწარმოებში განსჯის საგნადაა ქცეული *ჰარი პოტერი*, ნახსენებია ჟურნალ-გაზეთებიც. რომანის ინტერტექსტუალობაზე მიგვანიშნებს ასევე მასში თემატიზებული „შოპენჰაუერიზმი“, რომელიც დაკავშირებულია არტურ შოპენჰაურის ფილოსოფიასა და მის ნაშრომთან: *სამყარო, როგორც ნება და წარმოდგენა*. ჰეტერო-ინტერტექსტუალობასთან ერთად რომანში ავტო-ინტერტექსტუალობაც იჩენს თავს. ტექსტში მრავალ ადგილას გვხვდება „ვაკუუმის ამბები“, რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება გივი მარგველაშვილის ადრეულ შემოქმედებას, სახელდობრ კი მისი ავტობიოგრაფიული რომანების ციკლს *კაპიტანი ვაკუში*, რომლის მთავარი პერსონაჟიც ასევე ვაკუშია. აღნიშნული მეტაფიქციური ფენომენი შეიძლება განვიხილოთ როგორც მთავარი პერსონაჟის გადმოყვანა ავტორის სხვა ტექსტში. *კოლხი მედეა კოლხოზში* ასევე მრავლადაა ავტო-ინტერტექსტობრივი ცნებები რომანიდან *კაპიტანი ვაკუში*, ასეთებია, მაგალითად, „გოგლიმოგლი“, „მამასახლისი“, „სააზროვნო- და სალაპარაკო ოთახები“ და სხვ. რაც შეეხება ინტერმედიალურ, ხელოვნების სხვადასხვა დარგის, სხვადასხვა მედიათა ურთიერთკავშირს, ამ მხრივ

გვხვდება მიმართება ლიტერატურულ ტექსტსა და ქანდაკებას შორის. რომანში აღწერილია მერაბ ბერძენიშვილის მიერ შექმნილი მითოლოგიური მედეას ქანდაკება და ლენინისა და სტალინის ძეგლები, რომლებიც ცოცხლდებიან, წიგნს კითხულობენ, მოძრაობენ და ა.შ. რომანში *კოლხი მედეა კოლხოზში* თემატიზებულია ასევე ოგიუსტ როდენის ცნობილი ქანდაკება - „მოაზროვნე“, გამოყენებული შედარებისთვის. აღსანიშნავია, რომ თვით რომანშივეა თემატიზებული განსხვავება „წიგნის სამყაროს მატერიალსა“ და „ქანდაკების სამყაროს მატერიალს“ შორის. ტექსტში მოცემული რეალისტური და ფანტასტიკური მოვლენების თანაარსებობის საფუძველზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ რომანში მაგიური რეალიზმის ლიტერატურული მიმდინარეობის ნიშნებიც იკვეთება.

რომანში ავტოფიქციურობის, ფიქციურ სიუჟეტში ავტობიოგრაფიული ელემენტების ჩართვის, ნიშნებიც იჩენს თავს. მიუხედავად იმისა, რომ რომანში გივი მარგველაშვილის *სახელი პირდაპირ არ არის დასახელებული, ნაწარმოების არაერთ მონაკვეთზე აშკარავდება „ნამდვილი“, როგორც გელაშვილი უწოდებს, „შემოქმედი“ ავტორისა და პერსონაჟი ვაკუუმის იგივეობა გივი მარგველაშვილთან*. პროტაგონისტი ვაკუმი ნაწარმოებში წარმოდგენილია როგორც ხანდაზმული ავტორის ახალგაზრდა ალტერ ეგო, მისი „წიგნისეული ორეული“. მაგალითისთვის მოვიყვანთ მთავარი მოქმედი პირის რეპლიკებს: „მე როგორც წიგნის პერსონაჟი პრინციპში ნამდვილი ვაკუუმის იდენტური ვარ“ (Margwelaschwili, 2017: 95), „მე სხვა არავინ ვარ, თუ არა მისი ნამდვილი პიროვნების წიგნის პერსონაჟი“ (Margwelaschwili, 2017: 117). „ნამდვილ ვაკუუმში“ იგულისხმება ნაწარმოების „ნამდვილი“ ავტორი, ამის საწინააღმდეგოდ, პერსონაჟი ვაკუმი წარმოჩენილია როგორც „საკითხავი“ ვაკუმი. რომანში ხაზი ესმევა პერსონაჟ ვაკუუმის (რომელიც *კოლხი მედეა კოლხოზის* სიუჟეტისამებრ პერიოდულად განმარტოებით ჩამომჯდარი თავის ბიოგრაფიას წერს) და ავტორ ვაკუუმის ავტობიოგრაფიული ხელნაწერის იდენტურ ჩარჩოსაც:

მაგალითად, ორივე ვაკუუმის შემთხვევაში ამბავი გერმანიაში იწყება და მოგვიანებით, მეორე მსოფლიო ომის შედეგების გამო, ევროპის შორეულ სამხრეთ-აღმოსავლეთში გრძელდება. ორივე შემთხვევაში ხელნაწერები ასახავენ ვაკუუმის ხანგრძლივ, თითქმის მთელი არსებობის მანძილზე გაგრძელებულ ტყვეობას საბჭოთა კავშირში. (Margwelaschwili, 2017: 51)

„ხელოვნური მკითხველის“ *შენიშვნა* - „ნამდვილმა ვაკუუმმა გერმანიაში ორი წიგნი გამოაქვეყნა თავის ცხოვრებაზე“ (Margwelaschwili, 2017: 40) ავტორეფლექსიურად უკავშირდება გივი მარგველაშვილსა და გერმანიაში გამოქვეყნებულ მის ავტობიოგრაფიულ რომანების ციკლს *კაპიტანი ვაკუმი*. რომანში „ვაკუუმის ამბების“ მკითხველის გარეშე დარჩენა, „წაუკითხველობის სენის“ თემატიზება და „ხელოვნური მკითხველის“ პერსონაჟის შექმნა შემთხვევითი არ უნდა იყოს. ეს ყოველივე იმის გამოძახილად მიგვაჩნია, რომ გივი მარგველაშვილის შემოქმედებას არც საქართველოში და არც გერმანიაში არ ჰყავს ბევრი მკითხველი. „დიდი მარტოობისა და გარიყულობის განცდას მწერალში თავის მძიმე ბედისწერაზე უფრო თავისი წიგნების ბედისწერა იწვევდა. ის ძალიან განიცდიდა, რომ მისი ტექსტების დიდი ნაწილი ესოდენი დაგვიანებით დაბრუნდა ენობრივ სამშობლოში; რომ ამის გამო მას ცოტა მკითხველი ჰყავდა (გელაშვილი, 2021). ავტორეფლექსიურია მომდევნო მონაკვეთი, სადაც მკითხველის არყოლაა თემატიზებული:

მას („ნამდვილ“ ავტორ ვაკუუმს, - თ.მ.) ისღა დარჩენოდა ეცქირა, გამოქვეყნების შემდეგ მკითხველის გარეშე დარჩენილი მისი საკითხავი მასალა როგორ დნება კარაქით წიგნის სამყაროს მზის ქვეშ, როგორ ტანჯავს მას ქრონიკული წაუკითხველობა, როგორ შთანთქავს ნაწილ-ნაწილ, სანამ მისგან აღარაფერი დარჩება,

გარდა ვაკუმის რამდენიმე ტომისა გერმანული წიგნის მაღაზიის უსარგებლო თაროებზე და ორიგინალი ხელნაწერებისა მასთან სახლში. (Margwelaschwili, 2017: 97)

ფიქტიური ავტორი ვაკუმისა და ნამდვილი ავტორის - გივი მარგველაშვილის ერთმანეთისგან გარჩევა რომანში საკმაოდ რთულია. ამით ირღვევა ლიტერატურული ფიქციის საზღვრები, ავტორი ნაწარმოების შემოქმედიცაა და შიგა ტექსტობრივ დონეზე „ცხოვრები“ პერსონაჟიც. რაკი რთულია მოხუცი ავტორის პერსონაჟისა და ნამდვილი ავტორის - გივი მარგველაშვილის ერთმანეთისგან გამიჯვნა, ახალგაზრდა პროტაგონისტ ვაკუმს კი გივი მარგველაშვილის ახალგაზრდობასთან ბევრი საერთო აქვს, შესაძლებლობა გვაქვს ვივარაუდოთ, რომ მარგველაშვილმა რომანში კოლხი მედეა კოლხოზში თავისი ცხოვრება მეტაფიქციური წერის ტექნიკების გამოყენებით გარდაქმნა წიგნისეულ ცხოვრებად. საცნაურია ისიც, რომ პერსონაჟი ვაკუმში, ფიქტიური ავტორი და „ხელოვნური მკითხველი“ რომანში ასევე მოხსენიებულნი არიან როგორც ვაკუმში №1, ვაკუმში №2 და ვაკუმში №3. პერსონაჟი ვაკუმში, „ხელოვნურ მკითხველს“ ეუბნება შემდეგს:

ჩვენი ავტორი შედგება არა მხოლოდ თავისი თავისგან და ჩემგან - რაკი პრაქტიკულად ჩვენ ერთი და იგივე რეალური ადამიანი და პერსონაჟი ვართ, არამედ მესამე პირიც ეკუთვნის ამ ძირითად სტრუქტურას. [...] თქვენ, ჩემო ბატონო, აქ ხართ ვაკუმში № 3. ამაში ეჭვიც არ მეპარება. მერწმუნეთ: ჩვენი რეალური ავტორი, სხვათა შორის, ორივე ჩვენგანშია განაწილებული [...]. ჩვენ ვართ [...] მისი პერსონაჟის ორი განსხვავებული სახე, რითაც იგი ვაკუმის ამ ამბავში ანტითემატურად გამოჩნდა, და ისე გვაფიქრებს, გვალაპარაკებს და გვამოქმედებს, როგორც ვფიქრობთ, ვლაპარაკობთ და ვმოქმედებთ. [...] პრაქტიკულად, რომ შევაჯამოთ, ჩვენ აქ ვმოქმედებთ ვაკუმის იმ ამბავში, სადაც სამი ვაკუმია წარმოდგენილი. (Margwelaschwili, 2017: 149-150)

რომანის მოცემული მონაკვეთები იმაზე მიანიშნებს, რომ ვაკუმში №1, ვაკუმში №2 და ვაკუმში №3 წიგნში გადმოცემული ამბის ავტორის - ანუ იგივე ნამდვილი ვაკუმის სამი წახნაგია, რითაც საქმე გვაქვს ავტორის პიროვნების ეგოლოგიურ ანუ სუბიექტის ყოფიერების გახლეჩასთან (ჰუსერლის მიხედვით).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ გივი მარგველაშვილი მეტაფიქციური რომანით *კოლხი მედეა კოლხოზში* აკრიტიკებს საბჭოთა კავშირის კომუნისტურ იდეოლოგიასა და ამ დანაშაულებრივ, ძალადობრივ იდეოლოგიაზე დამყარებულ რეჟიმს. რომანში მეტაფიქცია გვევლინდება იდეოლოგიის კრიტიკის მთავარ ინსტრუმენტად. იდეოლოგიის კრიტიკას ემსახურება სიუჟეტში მოცემული ე.წ. „მფრინავი მტვერსასრუტი“, რომლის ფუნქცია საბჭოთა კავშირის ჰორიზონტისა და ჰაერის, ისევე, როგორც საბჭოთა კავშირის მოსახლეობის გონების მარქსიზმ-ლენინიზმის იდეოლოგიისგან გაწმენდა, გათავისუფლებაა. საბჭოური სისტემის გაკრიტიკებისთვისაა შემოყვანილი სიუჟეტში ლენინისა და სტალინის ძეგლებიც. ლენინისა და სტალინის მიერ შექმნილი კომუნისტური წყობილება რომანში გააზრებულია როგორც კარლ მარქსის *კაპიტალის* მცდარი ინტერპრეტაციის შედეგი, როგორც ისტორიაში არსებული ერთ-ერთი ტრაგიკული და საბედისწერო შეცდომა და სრული მარცხი; თვით ლენინი და სტალინი კი მოხსენიებულნი არიან კომუნისმის მცდარ მოციქულებად, რომელთა კისერზეც მილიონობით უდანაშაულო ადამიანის სიცოცხლეა. რომანის ავტორეფლექსიური, ავტოფიქციური და ავტო-ინტერტექსტობრივი მონაკვეთებით გივი მარგველაშვილი მიგვითითებს თავის თავზე, როგორც საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთ მსხვერპლზე. ავტორი იმის გამო ეხმიანება ამ ნაწარმოებში თავისი რომანების ციკლს *კაპიტანი ვაკუმში*, რომ მასში აღწერილია მისი ცხოვრება ფაშისტურ გერმანიაში მეორე მსოფლიო ომის დროს, მისი დაპატიმრება მამასთან ერთად საბჭოთა კავშირის წარმომადგენლების მიერ, მისი

ტყვეობა საბჭოთა საკონცენტრაციო ბანაკში და ა.შ. ეს ყოველივე ხორციელდება მეტაფიქციურობის ფარგლებში, მეტაფიქციური ლიტერატურისთვის დამახასიათებელი თხრობის სტილით.

დამოწმებული ლიტერატურა:

1. გელაშვილი, ნ. 2021. ნაირა გელაშვილის წინასიტყვაობა გივი მარგველაშვილის რომანისთვის „კოლხი მედეა კოლხოზში“. <https://bit.ly/3teQxKm>
2. Eagleton, T. : Ideologie. 1993. *Eine Einführung*. J.B. Metzler Sturgart. Weimar.
3. Eagleton, T. 1991. Ideology: An introduction. London: Verso.
4. Geisel, S. 2017. Rezensionenotiz zu Neue Zürcher Zeitung, 14.12.2017. <https://bit.ly/3r3SIxT>
5. Hutcheon, L. 2013. *Narcissistic Narrative: The Metafictional Paradox*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.
6. Kartoziya, A. 1997. *Zwischensprachspiel. Eine Betrachtung an einem Beispiel aus dem Muzal-Roman von Givi Margvelashvili*. In: *Konflikt - Grenze - Dialog: Kulturkontrastive und interdisziplinäre Textzugänge*-Festschrift für Horst Turk zum 60. Geburtstag. Von J. Lehmann (Band-Herausgeber:in), T. Lang (Band-Herausgeber:in), F. Lönker (Band-Herausgeber:in), Th. Unger (Band-Herausgeber:in). Frankfurt/M., Berlin, Bern, New York, Paris, Wien.
7. Margvelashvili, G. 2017. *Die Medea von Kolchis in Kolchos*. Berlin: Verbrecher Verlag.
8. Nora, P. 1989. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. University of California Press.
9. Scholes, R.E. 1979. *Fabulation and Metafiction*. University of Illinois Press.
10. Schmid, M. 1974. *Ideologie und Ideologiekritik: Bemerkungen zu einem Aufsatz von Claus Mühlfeld*. Franz Steiner Verlag.
11. Waugh, P. 2003. *Metafiction: The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction*. Routledge.
12. Wolf, Ch. 1996. *Medea: Stimmen*. Luchterhand.

Metafiction as an Instrument of Critique of the Communist Ideology in Givi Margvelashvili's Novel “Colchis Medea in Kolchos”

Moseshvili Tinatini

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Abstract

The main subject of this article is the novel “Colchis Medea in Kolchos” (“Die Medea von Kolchis in Kolchos”, 2017) by the German-speaking Georgian migrant writer Givi Margvelashvili (1927-2020). The paper analyzes the metafictional, intertextual, intermediate, self-reflexive and auto-fictional sections of the novel. Metafictional insertions in almost every line of the novel remind the reader of the fictional nature of the work. However, the purpose of metafiction in Margvelashvili's work is not only to expose the fictional nature of literary texts. Its main function is to critique ideology. Marxist-Leninist ideology in the novel is compared to the dust from which the minds of the people of the Soviet Union must be cleansed. Clearing the horizon and the mind from the communist ideology, according to the novel's protagonist Vakushi, will allow people to breathe better, the main characters of the book will be given the freedom of speech, they will be able to express their opinions freely on various issues. The article also discusses the similarities between Colchis Medea and the main creators of the Soviet Union ideology, Lenin and Stalin. Moreover, the article also touches upon why the statue of Medea on the shores of Bichvinta created by Merab Berdzenishvili should read “Medea. Voices” (“Medea.

Stimmen”, 1996) by the East German writer Christa Wolf, and why the monuments of Lenin and Stalin should read the main work of the sociologist Karl Marx’s “Capital” (“Das Kapital”, 1867/1883/1894). In addition, we will focus on the “Vakushi’s Stories”, which can be found in many places in the work and which are directly related to Givi Margvelashvili's early work, namely, his cycle of autobiographical novels “Captain Vakushi”. In the conclusion we try to convey the main message of Givi Margvelashvili's metafictional work “Colchis Medea in Kolchos”.

Key words: Givi Margvelashvili, “Colchis Medea in Kolkhos”, Vakushi, Soviet Union, Ideology, Criticism, Metafictional

„კაცი ტანჯვისათვის არის გაჩენილი“ - ლიტერატურულ-
ფილოსოფიური ასპექტები

შიომვილი ირმა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

კახაშვილი ნინო

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.18>

აბსტრაქტი. წინანდებარე სტატიაში განხილულია „ტანჯვის იდეა“ როგორც შემოქმედისა და ლიტერატურული პერსონაჟების ცხოვრების აუცილებელი ნაწილი. შემოქმედის სულიერი სამყაროს შესწავლა ერთ-ერთი გამორჩეული საკითხია. ყოველთვის ხდებოდა მწერლების, მხატვრებისა თუ მუსიკოსების ბიოგრაფიის სიღრმისეული შესწავლა და დასტურდება, რომ მათ ნაწარმოებებში ავტორის ცხოვრებისეული მოვლენები და პირადი ტკივილები სერიოზულ გავლენას ახდენენ. ნაშრომში გამოკვეთილია მეოცე საუკუნის დასაწყისის ქართველი ფილოსოფოსისა და ლიტერატორის, კონსტანტინე კაპანელის ნააზრევი, რომელმაც სერიოზული შრომები მიუძღვნა „ტანჯვის იდეას“ და თვლის, რომ შემოქმედების მთავარი განმსაზღვრელი მხოლოდ პირადი შეხედულებებია. სტატიაში გაცხადებულია, რომ ყველა შემოქმედი თავისებურ, საკუთარ ტანჯვის გზას გადის. არ არსებობს დალხენილი, უდარდელი შემოქმედი. თუნდაც მე-19 საუკუნის ქართლ ლიტერატურაში, სადაც ყველა შემოქმედმა თავისი „წყევლა-კრულვიანი“ გზა გაიარა; ხალხის სიყვარულთან ერთად საშინელი დარტყმებიც გადაატანინა ცხოვრებამ ან სულაც ვეღარ გაუძლეს ამ წუთისოფლის უკუღმართობას.

სტატიაში განხილულია, ასევე, საკითხი ლიტერატურული პერსონაჟის შესახებ. კერძოდ, შეიძლება გახდეს თუ არა ის გმირი, მკითხველის საყვარელი და მისაბამი, თუ ტანჯვას არ გაივლის? თითქმის შეუძლებელია აღმოაჩინოთ ლიტერატურული პერსონაჟი, რომელსაც ტანჯვის გარეშე შეიყვარებს მკითხველი. ილია ჭავჭავაძის არჩილიც კი („ოთარაანთ ქვრივი“), რომელიც „კეთილი“ თავადი იყო, მხოლოდ მას შემდეგ ხდება საყვარელი პერსონაჟი, რაც გიორგიზე დარდს იწყებს და იტანჯება მისი ხვედრით თუ არსებული უთანასწორობით. სტატიაში იკვეთება, რომ თითქმის შეუძლებელია აღმოაჩინოთ ლიტერატურული პერსონაჟი, რომელსაც ტანჯვის გარეშე შეიყვარებს მკითხველი. მათი სულიერი სამყარო უფრო ლამაზი ხდება, რაც უფრო იტანჯებიან ისინი.

თითქმის არ მოიძებნებიან პერსონაჟები, რომლებიც მოსვენებული ცხოვრებით ცხოვრობენ, დროს უდარდელობაში ატარებენ და ისინი მკითხველის საყვარელი გმირები იყვნენ. სტატიაში მოხმობილი ლიტერატურული პერსონაჟები იტანჯებიან თავს დატეხილი უბედურებებით, თუმცა ყველა მათგანი ზე-კრიტიკული მდგომარეობის დროს ავლენს მაღალ მორალურ ღირსებებს და რჩება ადამიანად.

სტატიაში გაცხადებულია, რომ შემოქმედი, როგორც თავად, ასევე თავისი პერსონაჟები, ტანჯვის გრძელ გზას გადიან, და ეს ხელს უწყობს გამოიწროოს მათი სული. სარწმუნო გახდა, რომ ტანჯვა ჭეშმარიტი ხელოვანის აუცილებელი თანმდევაა, თუმცა გამოიკვეთა, რომ მხოლოდ ის პერსონაჟები რჩებიან ჩვენს ცნობიერებაში, ცხოვრების მასწავლებლებად, რომლებსაც უდიდესი ტანჯვის გადატანა უწევთ.

საკვანძო სიტყვები: „ტანჯვის იდეა“, კონსტანტინე კაპანელი, შემოქმედის ტანჯვის გზა, მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურა; პერსონაჟის ტანჯვის აუცილებლობა.

შემოქმედი და მისი მხატვრული ნააზრევი ყოველთვის განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს მკითხველთა და მკვლევართა ფართო მასებში. მრავალმხრივ ხდება მათი კვლევა და სხვადასხვა კუთხით წარმოჩენა, თუმცა, დავის გარეშეა ის ფაქტი, რომ შემოქმედის სულიერი სამყაროს შესწავლა ერთ-ერთი გამორჩეული საკითხია. ყოველთვის ხდებოდა მწერლების, მხატვრებისა თუ მუსიკოსების ბიოგრაფიის სიღრმისეული შესწავლა და დასტურდება, რომ მათ ნაწარმოებებში ავტორის ცხოვრებისეული მოვლენები სერიოზულ გავლენას ახდენენ.

უმეტეს შემთხვევაში, ძნელია იპოვო შემოქმედი, რომელიც თავისი ნაწარმოებებით და პიროვნული ღირსებებით გამოირჩევა და სერიოზული შინაგანი ტკივილები არ განუცდია ცხოვრების გზაზე. მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურაც ხომ ასე იწყება_დიდი სულიერი ტანჯვის გამოძახილია რომანტიკოსთა მთელი შემოქმედება. ისინი ღელავენ, ფიქრობენ, ებრძვიან თავიანთ არსებაში შეჩენილ ბოროტს და ასე წარმოგვიდგებიან ღირსეულს პიროვნებებად.

საკითხს მუდმივად ეხებოდნენ სხვადასხვა მიმართულების მკვლევარები, თუმცა, საინტერესოა მეოცე საუკუნის დასაწყისის ერთ-ერთი ქართველი ფილოსოფოსისა და ლიტერატორის, კონსტანტინე კაპანელის ნააზრევი, რომელმაც სერიოზული შრომები მიუძღვნა „ტანჯვის იდეას“ და საინტერესო შეხედულებას დაუდო საფუძველი.

კონსტანტინე კაპანელი წერს: „ადამიანი მოწაფეა და ტანჯვა მისი მასწავლებელი; სისხლით იწერება ისტორია და ცრემლებით ირეცხება საუკუნეები; რაც არის, ყველაფერი ტანჯვამ შექმნა ან ვინც იტანჯება, ის მარადიულს ხედავს წარმავალში.“

ტანჯვაში სულს ნათელი ეფინება; ქარიშხალი და ვნება სულს ღვთაებისკენ ეძახის; ძველი ღმერთები და გამირები, ტაძრები და კერპები ტანჯვის შემოქმედებაა“ (კაპანელი, 189).

1912 წელს კონსტანტინე კაპანელი აქვეყნებს მოსაზრებებს, რომელშიც ავტორი ნიცშეს იდეებზე დაყრდნობით ცდილობს ქართულ ლიტერატურაში მოძებნოს ზეკაცის იდეა. ამ თემას მან წერილების სერიაც მიუძღვნა სათაურით: „ტანჯვის იდეა და ზეკაცის პოეზია ქართულ ლიტერატურაში“. აღნიშული საკითხის განხილვისას ე. კოდუა აღნიშნავს: „ავტორს [კ. კაპანელს] ისტორიული ყოფიერების, ისე როგორც ინდივიდის, აუცილებელ თანამგზავრად მიაჩნია ტანჯვა. ჩვენს ყოფიერებაში მთავარი სიცოცხლეა, ის კი არ არსებობს ბრძოლისა და ტანჯვის გარეშე. რაც უფრო ღრმად დასმული ტანჯვის წერაქვი, მით უფრო ძლიერია ბედის დარტყმა და მით უფრო ლამაზად ყვავის ცხოვრება, მით უფრო ფართოა შემოქმედებითი აკორდი. ადამიანი სხვა არაფერია თუ არა „განცდათა და ვნებათა, სევდის, მოწყენილობის, სიყვარულის და სიძულვილის სამყარო“ ადამიანი განცდათა ერთობლიობაა, რომელიც აღვივებს სოციალური ცხოვრებას“ (კოდუა, 21).

როდესაც თვლიან, რომ შემოქმედზე გარემო პირობები ახდენს გავლენას და არსებული სოციალურ-პოლიტიკური ვითარება იყო განსაზღვრელი მისი შემოქმედების მთავარი მოტივებისთვის, ასეთი რამ მიუღებლად მიაჩნია კ. კაპანელს. ის უპირისპირდება კიდევ ამ მოსაზრებას და შემოქმედების მთავარ განმსაზღვრელად მხოლოდ ავტორის პირად შეხედულებებს თვლის. ე. კოდუას აზრით: „კაპანელი არ ეთანხმებოდა შემოქმედების ახსნას სოციალური ვითარებით. მას სულ არ მიაჩნდა, რომ ბარათაშვილის ტანჯვა ქართველი ხალხის სოციალური და პოლიტიკური ავბედითობით იყო გამოწვეული. ის თვლიდა, რომ შემოქმედებისათვის განმსაზღვრელი ავტორის პირადი განცდები იყო. „პოეტური შემოქმედების ერთადერთი შესაძლებელი და საიმედო მეთოდი პოეტურ განცდათა ფსიქოლოგიური ანალიზია. უშუალო განცდები არის პოეტური შემოქმედების საფუძველი“ (კოდუა, 24).

ზემოთ მოხმობილი მოსაზრებებიდან გამომდინარე, ტკივილიანი ცხოვრების გზა საჭიროც კი არის შემოქმედისთვის. მართლაც, ყველა შემოქმედი თავისებურ, საკუთარ ტანჯვის გზას გადის. არ არსებობს დალხენილი, უდარდელი შემოქმედი. გადავხედოთ თუნდაც მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურას _ ყველა შემოქმედმა თავისი „წყევლა-კრულვიანი“ გზა გაიარა; ხალხის სიყვარულთან ერთად საშინელი დარტყმებიც გადაატანინა ცხოვრებამ ან სულაც ვეღარ გაუძლეს ამ წუთისოფელის უკუღმართობას.

„დოსტოევსკის, ნიცშეს, ბარათაშვილის, ვაჟას და მრავალი სხვა მოაზროვნის დამოწმებით კაპანელს სურს დაგვარწმუნოს, რომ „ტანჯვის იდეა წითელ ზოლად გასდევს კაცობრიობის მთელ შემოქმედებას. ტანჯვა განსაზღვრავს საგანთა მეტაფიზიკურ ღირებულებას და ადამიანის გონი შეყავს კოსმიური არსების ყველაზე ბნელ შინაგანობაში ტანჯვა გარდაქმნის ერთ ყოფიერებას მეორედ, მას გადააქვს ყველაფერი არაცნობიერი ცნობიერსა და განსაზღვრულ სამყაროში“ (კოდუა, 29).

შემოქმედის მიმართ ასეთი მიდგომა სავსებით გასაგებია. მაგრამ დადგა საკითხი, არის თუ არა შესაძლებელი, რომ ლიტერატურული პერსონაჟი იყოს გმირი, იდეალი, მკითხველის საყვარელი და მისაბამი, თუ ის ტანჯვას არ გაივლის? თითქმის შეუძლებელია აღმოაჩინოთ ლიტერატურული პერსონაჟი, რომელსაც ტანჯვის გარეშე შეიყვარებს მკითხველი. ილია ჭავჭავაძის არჩილიც კი („ოთარაანთ ქვრივი“), რომელიც „კეთილი“ თავადი იყო, მხოლოდ მას შემდეგ ხდება საყვარელი პერსონაჟი, რაც გიორგიზე დარდს იწყებს და იტანჯება მისი ხვედრით თუ არსებული უთანასწორობით.

„ტანჯვა ქმნის სილამაზეს; რაც უფრო ვიტანჯებით მით უფრო ეძებს სული ლამაზ სახეს, სისრულეს, ხმაშეწყობილობას; მილოსელი ვენერა ისეთი სულის შემოქმედებაა, რომელიც არ იყო კმაყოფილი და იტანჯებოდა, რომელსაც ენატრებოდა სრულყოფილი სილამაზე“ (კაპანელი, 189).

ვფიქრობთ ოთარაანთ ქვრივზე, გლახაზე, ალუდა ქეთელაურზე, ზვიადაურზე, ელგუჯაზე, ელისოზე, ჯოყოლაზე და ცხადი ხდება, რომ ადამიანისთვის მისაბამი და პატივისცემი მხოლოდ ტანჯვაგამოვლილი და ღირსებაშენარჩუნებული ადამიანია. ალ. ყაზბეგი ხომ პირდაპირ გვიცხადებს ხევსბერი გოჩას პირით, კაცი ტანჯვისათვის არის გაჩენილი. თან ეს ტვირთი ისე უნდა ზიდო, რომ ქვეყანა არ გააცინო და ღირსეულის სახელი შეინარჩუნო. კაპანელის აზრით „ტანჯვის ესოდენ მნიშვნელოვანი როლი არავის გაუგია ისე კარგად, როგორც ჯერ კიდევ გაგებას და შეფასებას მოკლებულმა ვაჟა-ფშაველამ“. (კაპანელი, 30). ამ შემთხვევაში მეტად საინტერესოა ვაჟა-ფშაველას მინდიას კაპანელისეული შეფასება. „ვაჟამ შემეცნების

წყაროდ გამოაცხადა არა გონება, არამედ ადამიანის გრძნობათა ორგანოების მთელი ერთიანი მოღვაწეობა. მინდია 12 წლის ტანჯვის შემდეგ ნივთს იმეცნებს მთელი თავისი არსებით... „მინდიას“ ფსიქოლოგია მთელი კაცობრიობის ფსიქოლოგიაა“ მინდია, როგორც ფსიქოლოგიური ფენომენი უფრო მაღლა დგას, ვიდრე პრომეთე და ფაუსტი, მასში განხორციელებულია ადამიანის გონის განვითარების ყველა მომენტი...“ (კოდუა, 31)

გავიხსენოთ პერსონაჟი, რომელიც მოსვენებული ცხოვრებით ცხოვრობს, დროს ნებივრობაში და უდარდებლობაში ატარებს და მკითხველის საყვარელი პერსონაჟია. მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში ლუარსაბსა და დარეჯანზე „ბედნიერი“ ადამიანები ძნელად თუ მოიძებნებიან, თუმცა ისინი მხოლოდ ირონიას და აღშფოთებას იწვევენ მკითხველში. აღარაფეს ვამბობთ გულბოროტ და მრისხანე პერსონაჟებზე_თავადებსა და ჩაფრებზე, რადგან ისინი მხოლოდ სხვისი ტანჯვით იღებენ სიამოვნებას და ვერასოდეს იქნებიან მკითხველისათვის მისაბამი და სამაგალითო ადამიანები.

„ლიტერატურული ნაწარმოების ღირებულება ყოველთვის შეფარდებულია საზოგადოების ფსიქოლოგიასთან; აზრი კარგია, თუკი ესაჭიროება რომელიმე ჯგუფს ან ეპოქას: იდეას პატივს სცემენ იმდენად, რამდენადაც სოციალურ-ისტორიულ შეგრძნებას გამოსახავს; ისტორიაში გასავალი და ფასი აქვს ისეთ აზრებს, რომელნიც ჯგუფური, ან ისტორიული განცდის მაჩვენებელია.“ (გვ. 188)

ყველასთვის ცნობილია როგორი ტანჯვა დაატყდათ თავს ვაჟა-ფშაველას გმირებს. როგორ იზზარება ალექსანდრე ყაზბეგის პერსონაჟების გული და გონება მოულოდნელი უბედურებით, როგორია ილიასა და აკაკის პერსონაჟების ტკივილი, თუმცა ყველა მათგანი ზე-კრიტიკული მგდომარეობის დროს ავლენენ მაღალ მორალურ ღირსებებს და რჩებიან ადამიანებად.

„ღირებულება მხატვრული ნაწარმოებისა იზომება იმის მიხედვით, თუ როგორი ხასიათის სულიერ ამყოლობას იწვევს ჩვენში_თუ ჩვენი სურვილები და განცდებია გამოხატული, ჩვენ მოგვეწონება, თუ არა და არა“. (კაპანელი, 188) და ჩვენც მოგწონს დიდებული ადამიანები ტავიანთი შინაგანი შფოთვებითა და ტკივილებით. მათ ჩადენილი დანაშაულიც კი შეიძლება ვაპატიოთ, იმიტომ რომ დიდი ტანჯვის შედეგად გადადგეს ასეთი ნაბიჯი.

ზემოთ თქმულიდან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ შემოქმედი, როგორც თავად, ასევე თავისი პერსონაჟებით, ტანჯვის გრძელ გზას გადიან, რადგან ტანჯვაში იწრთობა ადამიანის სული.

ცალსახად საწრმუნოა, რომ ტანჯვა ჭეშმარიტი ხელოვანის აუცილებელი თანმდევია, თუმცა გამოიკვეთა, რომ თავად პერსონაჟები, რომლებიც ჩვენს ცნობიერებაში რჩებიან ცხოვრების მასწავლებლებად, უდიდესი ტანჯვის გადატანა უწევთ. ადამიანებისთვის საყვარელი პერსონაჟი ის ხდება ვინც სამაგალითოდ გაივლის ტანჯვის რთულ გზას, ხოლო შემოქმედმა თავის პერსონაჟზე არანაკლებ უნდა განიცადოს სულის ტკივილი და ეს შინაგანი შფოთვა მარად უნდა სდევდეს მას.

დამოწმებული ლიტერატურა:

1. კაპანელი, კ. (1989). ფილოსოფიური შრომები. თბილისი:თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა;
2. კოდუა, ე. (1989). ფილოსოფიური შრომები. თბილისი:თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

„A man is born to be suffered“ _ literary-philosophical aspects

Shioshvili Irma

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Kakhashvili Nino

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The present scientific work outlines “the idea of suffering” as an essential part of author and characters. Studying author’s spiritual world is one of the distinguished matters. Profound analysis of writers’, artists’ or musicians’ biography was always taken place and it is obvious that author’s real-life events and personal pains have a great impact on their works. The article underlines the viewpoint of Georgian philosopher and writer, Konstantine Kapaneli worked at the beginning of the twentieth century, who dedicated serious transactions to “the idea of suffering”. He considers that only private ideas are the main determinants of creation. The fact that all authors pass their peculiar, private way of suffering is also noted in the article. There exists a delighted, light-hearted author. Even in Georgian literature, dated by 19th century, all authors passed their “cursing and damning way”; together with feeling love from people they have endured terrible strokes or they couldn’t bear the world injustice.

The article deals with the matter of literary character as well. In particular, is it possible to become reader’s favorite and worthy character without suffering? It’s almost impossible to find out a literary character who is beloved without torturing. The same thing can be said about Ilia Chavchavadze’s Archili (“Otarant Kvrivi”/Otar’s Widow). He was a “kind” nobleman who becomes a favorite character only after starting grief for Giorgi and suffers with his fate or existing inequality. The article emphasizes that it’s almost impossible to find out a literary character beloved by readers without torturing. Their spiritual world gets more and more beautiful after suffering.

We can hardly find characters having a relaxed, calm life, spending time in carelessness and at the same time are the favorite ones of readers. Literary characters mentioned in the article suffer with the strikes of misfortune, though all of them reveal high moral dignities during an over-critical condition and still remain humans.

In the article it is noted that the author himself and even his characters pass a long way of suffering and the latter facilitates hardening their spirits. Convincingly it is worth mentioning that suffering is an important accompanying thing for a professional artist. It was revealed that only those characters, who have to endure the greatest suffering, stay forever in our mind as life instructors.

Key words: “the idea of suffering”, Konstantine Kapaneli, author’s way of suffering, Georgian literature of 19th century, inevitability of character’s suffering.

კრიზისი და ცვლილებების მართვა მიკრო დონეზე

ჩაგელიშვილი-აგლაძე ლალი

გურამ თავართქილამის სახელობის
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი

ჩაგელიშვილი კობა

გურამ თავართქილამის სახელობის
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.19>

აბსტრაქტი. კომპანიის კრიზისების მართვისას ცვლილებები გარდაუვალია, იგი აუცილებელია როგორც ქვეყნისათვის ასევე ბიზნესის განვითარებისათვის. მსოფლიო ჩვენს გარშემო იცვლება, იცვლება ტექნოლოგიები, მოთხოვნები; ეკოლოგიური პრობლემები, გლობალიზაცია, ბუნებრივი რესურსების შემცირება და სხვა. ყოველივე ეს გარემოებები განაპირობებს ცვლილებებს რაც აუცილებელი და გარდაუვალია. თუ კომპანიისათვის აუცილებელია მიზნის არსებობა, რომლის ირგვლივაც მთელი პერსონალი იქნება გაერთიანებული, მნიშვნელოვანია, რომ პროცესის ყველა მონაწილემ, თავის მხრივ, ზუსტად იცოდეს, რა არის მისი, როგორც პროცესის მონაწილის, მიზანი, როლი, ვალდებულებები და პასუხისმგებლობა.

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს მიკრო დონეზე კრიზისების მართვის პრაქტიკის შესწავლა. ანტიკრიზისული მართვის სუსტი ადგილების გამოვლენა და რეკომენდაციების შემუშავება.

ნაშრომში ემპირიული და ექსპერტული კვლევის შედეგად გამოვლინდა საქართველოში მოქმედი კომპანიების არასათანადო მზაობა კრიზისების დასაძლევად. კომპანიათა დიდ ნაწილს არ გააჩნია კრიზისების მართვის გამოცდილება, უფრო მეტიც, არ არსებობს ანტიკრიზისული გეგმები და პროგრამები. კომპანიაში პერსონალი არ ფლობს სრულყოფილ ინფორმაციას კრიზისების მართვასთან დაკავშირებით.

კვლევის ბოლოს, სცენარული მიდგომის საფუძველზე, დადგენილია მოკლევადიან პერიოდში კრიზისების მართვის მარკეტინგული პროგრამის და პროცესების ოპტიმიზაციის ეფექტიანობა. აღნიშნულია, რომ ანტიკრიზისული პროგრამის ღერძს უნდა წარმოადგენდეს მომხმარებელი, რომლის ინდივიდუალურ მოთხოვნაზეც იქნება ორიენტირებული კომპანიის ძირითადი მესიჯები. კრიზისის დროს კომპანიის უპირველესი ამოცანაა მომხმარებლის შენარჩუნება, რომლის საშუალებითაც უნდა მოხდეს კომპანიის რეპუტაციის და იმიჯის მდგრადობის უზრუნველყოფა.

აღნიშნული კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება თანამედროვე პირობებში, როდესაც კორპორატიულ კულტურაში სულ უფრო ფართოდ ვრცელდება და იწერება ინტერნეტ ტექნოლოგიები, რომელთა საფუძველზეც მარტივად და სწრაფად ხდება კომუნიკაცია B2B და B2C სექტორებთან.

საკვანძო სიტყვები: კრიზისის დაძლევა; ცვლილებები; მომხმარებლის შენარჩუნება; ანტიკრიზისული პროგრამა; სცენარები, ეფექტიანობა.

ძირითადი ნაწილი

კრიზისის პირობებში კომპანიის ყველა წევრისათვის უმთავრესი, გადარჩენის გზებისა და საშუალებების ძიება ხდება. ამ დროს შესაძლოა წარმოიშვას აზრთა სხვადასხვაობა

კომპანიის ხელმძღვანელებსა და მის წევრებს შორის. იმდენად, რამდენადაც კრიზისის პერიოდში შედეგი რაც შეიძლება მალე უნდა დადგეს, ხელმძღვანელობის მიზანს, კონიუნქტურული ქმედებები წარმოადგენს. კომპანიის წევრების მიზანი კი შიდა ორგანიზაციული ეფექტიანობის ამაღლებაა, რომელიც ხშირად უფრო გრძელვადიანი და ძვირადღირებულია. [ლ.ჩაგელიშვილი, კ.ჩაგელიშვილი, 2018 }

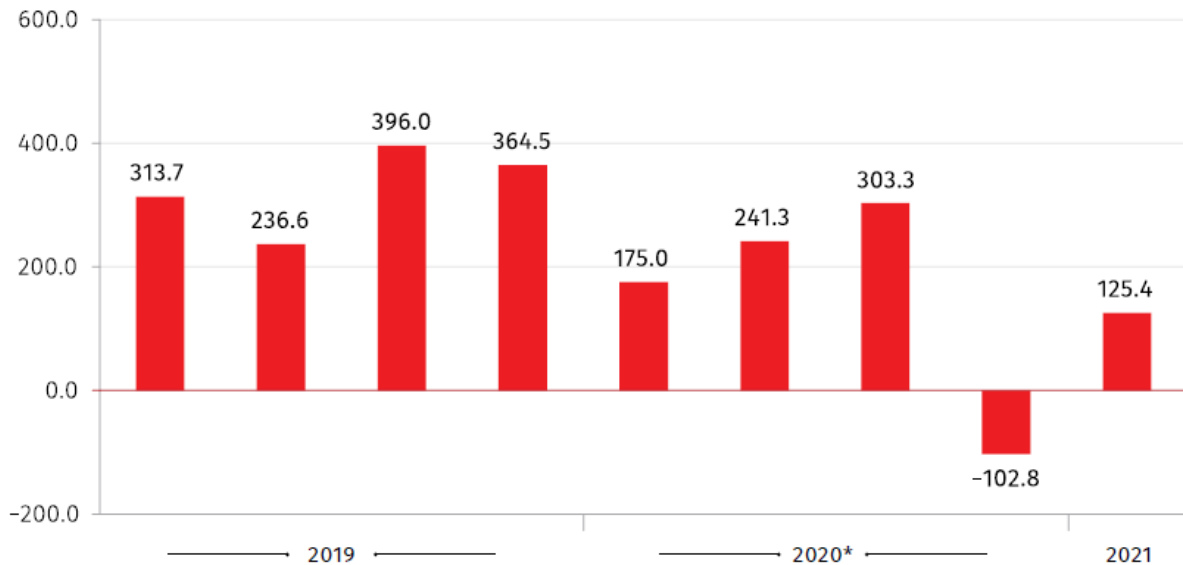
ცვლილების პროცესს პროფესიონალური მიდგომა სჭირდება, რათა ის უმტკივნეულოდ განხორციელდეს და საზოგადოებამ, რომელიც ამ ცვლილების საგანს წარმოადგენს, მაქსიმალურად სწრაფად მოიგოს ახალი გარემოება და გააგრძელოს განვითარება.

ცვლილებები გარდაუვალია. აღნიშნული განსაზღვრავს „ცვლილებების“ მთელ კონცეფციას. არა აქვს მნიშვნელობა, რამდენად კონკურენტუნარიანია ბიზნესი და რამდენად კარგად შეესაბამებით არსებულ გარემოს. მსოფლიო ჩვენს გარშემო იცვლება, იცვლება ტექნოლოგიები, მოთხოვნები; ეკოლოგიური პრობლემები, გლობალიზაცია, ბუნებრივი რესურსების შემცირება და სხვა გარემოებები განაპირობებენ ცვლილებებს. თუ კომპანიას სურს, რომ მუდამ იყოს მოთხოვნადი, შეძლოს სწრაფად ცვლებად გარემოში თავისი ადგილის პოვნა და საერთოდ, გადარჩეს, – მან უნდა მართოს არა მარტო გარე ცვლილებები, არამედ ცვლილებები შეიტანოს ორგანიზაციის შიგნითაც. ცვლილებების მართვა მენეჯმენტის მეცნიერების ერთ-ერთ მიმართულებას წარმოადგენს, რომელიც ფოკუსირებულია სწორედ „ცვლილებების მენეჯმენტზე“. ცვლილებების მართვა არის არსებული მდგომარეობიდან სასურველ მდგომარეობაში ინდივიდუუმების, ჯგუფების და ორგანიზაციების ტრანსფორმაციის სტრუქტურირებული მიდგომა. ცვლილებების პროცესი განაპირობებს მენტალიტეტის, მიდგომის, ტექნოლოგიების, დამოკიდებულების და ქცევის ცვლილებას. ის ასევე ეხება სტრუქტურასა და სტრატეგიას და, რა თქმა უნდა, ორგანიზაციულ ცვლილებებსაც, როდესაც ყალიბდება ახალი მიმართულებები და მიზნები.

ცვლილებების განხორციელებისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანია სწორი კოორდინაცია და კომუნიკაცია. ეფექტურ კომუნიკაციას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს კომპანიის წარმატებაში ცვლილებების დროს. შეიძლება ითქვას, რომ კომუნიკაცია – ეს არის მენეჯერული მუშაობის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი.

თანამედროვე სამყაროში გლობალიზაციის პროცესი სწრაფი ტემპებით ვითარდება და ამ პროცესის კვალდაკვალ სულ უფრო მეტი ორგანიზაციის საქმიანობა სცდება თავისი ქვეყნის ფარგლებს. ასეთი კომპანიები ცდილობენ ფეხი მოიკიდონ სხვა ქვეყნებში, განსხვავებული მენტალიტეტით და ფილოსოფიით, ნერგავენ ახალ პოლიტიკასა და ტრადიციებს. ამავდროულად, განვითარებადი ქვეყნების კომპანიები საერთაშორისო ასპარეზზე გასვლის სურვილიდან გამომდინარე, ცდილობენ გადავიდნენ საერთაშორისო სტანდარტებზე. ასეთი „არევა“ დადებითი მოვლენაა, ვინაიდან ის იძლევა გამოცდილების, ტექნოლოგიების, სტანდარტებისა და ცოდნის გაზიარების საშუალებას. მაგრამ ამ პროცესს თან ახლავს მნიშვნელოვანი ფაქტორი – „ცვლილებები“, რომელთა მართვა კრიტიკულად აუცილებელია წარმატებული საქმიანობისათვის. საქართველო ამ პროცესის უშუალო მონაწილეა, რასაც უცხოური ინვესტიციების დინამიკაც ადასტურებს. საქართველოში უცხოური ინვესტიციების დონე ცვალებადია, თუმცა 2020 წლამდე სახეზეა მისი ზრდის დინამიკა (ნახ. 1.1).

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში 2019-2021 წლებში
(მლნ. აშშ დოლარი)

*წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური -2021წ. (წინასწარი)

2020 წელს კი პანდემიამ გამოიწვია პუი-ის მკვეთრი შემცირება (1310.8მლნ აშშ დოლ-
იადა 616.9 მლნ.აშშ დოლ-მდე). პუი-ის საგრძნობი შემცირება აღინიშნება 2021-ის წინასწარი
მონაცემებითაც. აშკარაა, რომ ეს აისახებოდა ცალკეული სფეროების განვითარებაზეც, რაც
შესაბამის ცვლილებებს საჭიროებს. რაც შეეხება ისეთ მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელს,
როგორცაა მშპ, მისი რეალური ზრდა 2020 წელს უარყოფითი მაჩვენებლით ხასიათდება, -6.2
პროცენტით.

ბიზნეს სექტორის მთლიანი ბრუნვა 2019 წლისათვის 109 მილიარდი დოლარი იყო,
2021 წლის პირველ კვარტალში ის მხოლოდ 29 მილიარდს შეადგენდა. შესაბამისად შემცირდა
გამოშვებული პროდუქციის მოცულობაც - 47.5 მლრდ ლარი (2019წ), 12,4 მლრდ.ლარი
ხოლოს2021 პირველ კვარალში მისი მაჩვენებელი 10.3მლრდ. ლარს შეადგენდა.

პანდემიით გამოწვეულ კრიზისს კომპანიათა დიდი უმრავლესობა, 87%-ზე მეტი,
მზად ვერ შეხვდა, რაც მათ შემოსავლების მაჩვენებლებზეც აისახა. ყველა სფეროში
შემოსავლები 30%-იდან 50%-მდე შემცირდა. საჭირო გახდა მყისიერი ცვლილებების
განხორციელება.

კრიზისებისა და ცვლილებათა მართვის პრობლემების მედია პროექტის ავტორი
პაულ ბრაუნი (ინგლისი)[<https://cyberleninka.ru/>] აღნიშნავს, რომ კომპანიის რენტაბელობა და
სიცოცხლისუნარიანობაც კი ბევრადაა დამოკიდებული არა მხოლოდ იმაზე, აქვს თუ რა მას
შეცვლის უნარი, არამედ ცვლილებათა მართვის უნარზე. Forbs-ის მიერ 2014 წელს
ჩატარებული კვლევის მიხედვით 93% კომპანიებისა გადიან ცვლილების პროცესს. McKinsey
(2013) კი აღნიშნავს, რომ 70%-მდე ცვლილებები განიცდიან წარუმატებლობას[
<https://www.thomasinternational.net/>].

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ბუნებრივია იზადება კითხვა, რა მყისიერი ნაბიჯები
უნდა გადაიდგას ცვლილებათა მართვის წარმატებისა და კრიზისის დასაძლევად
მოკლევადიანი პერიოდისათვის? რათა შენარჩუნებულ იქნას კომპანიათა არსებული
პოზიციები და შესაძლებელ იქნას სტრატეგიაში კრიზისის დაძლევა

პირველი, რაც უნდა იცოდეს და ხელთ ქონდეს ნებისმიერი კომპანიის ხელმძღვანელს,
ესაა კრიზისის დაძლევის რამოდენიმე სცენარი (კრიზისის ბუნებიდან გამომდინარე).

კრიზისის დადგომა მყისეულად ხდება და, თუ კომპანიას ანტიკრიზისული გეგმა არ გააჩნია, პრევენციული ზომების მიღება შეუძლებელი ხდება [ჩაგელიშვილი ლ, ჩაგელიშვილი კ, 2018].

კრიზისების სწრაფად (მოკლევადიან პერიოდში) პრევენციისათვის კარგად შემუშავებული ანტიკრიზისული სცენარის პირობებში, კომპანიის ხელმძღვანელობამ იცის მოსალოდნელი კრიზისის შესახებ და ზედმეტი დროის დახარჯვა ანტიკრიზისული ქმედებების შემუშავებაზე არ ხდება. კრიზისის ხდომილების შემთხვევაში უნდა მოხდეს კრიზისული სიტუაციისა და კრიზისის ბუნების განსაზღვრა; კრიზისის მიზეზების და ცვლილებების საჭიროების არგუმენტირება.

ანტიკრიზისული პროგრამის დერძს უნდა წარმოადგენდეს მომხმარებელი, რომლის ინდივიდუალურ მოთხოვნაზე იქნება ორიენტირებული კომპანიის ძირითადი მესიჯები. კრიზისის დროს კომპანიის უპირველესი ამოცანაა მომხმარებლის შენარჩუნება, რომლის საშუალებითაც უნდა მოხდეს კომპანიის რეპუტაციის და იმიჯის მდგრადობის უზრუნველყოფა.

აღნიშნული კიდეც უფრო მნიშვნელოვანი ხდება თანამედროვე პირობებში, როდესაც კორპორატიულ კულტურაში სულ უფრო ფართოდ ვრცელდება და ინერგება ინტერნეტ ტექნოლოგიები, რომელთა საფუძველზეც მარტივად და სწრაფად ხდება კომუნიკაცია B2B და B2C სექტორებთან. ამ დროს კონკურენტის მიერ შესაძლოა გამოყენებულ იქნას ყველა „ჯანსაღი“ და „არაჯანსაღი“ საშუალებები იმისათვის, რომ ძლიერი მოთამაშე ბაზრიდან იქნას ჩამოცილებული. ამ დროს არის საჭირო წინასწარ შემუშავებული მარკეტინგული გეგმა, რომელიც ანტიკრიზისული გეგმის განუყოფელი შემადგენელია და რომლის საშუალებითაც უნდა განხორციელდეს მყისეული კომუნიკაცია მასმედიის და სოციალური ქსელების აქტიურად გამოყენებით.

თანამედროვე კომპანიები ამ მიმართულებით ფართოდ იყენებენ მარკეტინგული ფსიქოლოგიის ელემენტებს, რომლებიც მომხმარებლის ფასეულობებზეა მიმართული და კრიზისების მართვის ჯგუფისაგან კრეატიულობასა და შემოქმედებითობას მოითხოვს. ამევე დროს მნიშვნელოვანია მუდმივი კონტაქტი ელექტორატთან და მომხმარებლისათვის კომპანიის ანტიკრიზისული ნაბიჯების სრულად გაცნობა, რათა სწორად მოხდეს მოვლენათა აღქმა და რეაქციაც დადებითი შედეგით ხასიათდებოდეს.

ანტიკრიზისულ მართვაში მნიშვნელოვანია პირბელ რიგში ყურადღება მიექცეს ისეთი საქონლის გაყიდვებს, რომლებიც მდგრადი მოთხოვნით ხასიათდებიან და ორგანიზაციის მოგების დიდი ნაწილი მათზე მოდის. აღნიშნულთან მჭიდრო კავშირში პროცესების ოპტიმიზაცია, რომელიც პარალელურ რეჟიმში უნდა განხორციელდეს.

აღნიშნულის უზრუნველსაყოფად კი საჭიროა მიკრო და მაკრო გარემოს ანალიზი, რომლის ბაზაზეც უნდა შენუშავდეს მარკეტინგის კომპლექსი და პროცესების ოპტიმიზაციის გეგმა.

აღნიშნულის წარმატება ისეთ ფაქტორებზეა დამოკიდებული, როგორებიცაა სამოქმედო პროგრამები, ორგანიზაციული სტრუქტურა, გადაწყვეტილების მიღების სისტემა, პერსონალის მოტივაცია და ორგანიზაციული კულტურა. ამ ფაქტორების გავლენით დადებითი ეფექტის მისაღებად კი საჭიროა სწორად განისაზღვროს ხარჯები მთლიანად სისტემის საქმიანობასა და უშუალოდ მარკეტინგული და ოპტიმიზაციის პროგრამების რეალიზაციაზე.

ჩვენს მიერ საკვლევ ობიექტებს მიეცათ 2 სცენარის მიხედვით მოქმედების შესაძლებლობა. 1. ფინანსური ხარჯების შემცირება და 2. ოპერაციული ხარჯების შემცირება. პირველი, რაც კომპანიათა 89% აირჩია ეს იყო ფინანსური ხარჯების შემცირება და პერსონალის შემცირება, რაც არაეფექტური აღმოჩნდა საბოლოო შედეგისათვის. განხორციელებული კვლევებით დასტურდება ხარჯების ეფექტიანობა მარკეტინგული პროგრამის და პროცესების ოპტიმიზაციის განხორციელებაზე (ცხრილი 1.).

გადაწყვეტილებათ ა ვარიანტები	მიმდინ არე მდგომარეობა	მარკეტი ნგი	ფინანსე ბი	წარმოებ ა
		გაყიდვებ ის ზრდა 50%- ით	ფინანს ური ხარჯების შემცირება 50%-ით	ოპერაცი ული ხარჯების შემცირება 20%-ით.
გაყიდვების მოცულობა ა(ათ.ლარი)	235 000	352 500	235 000	235 000
საწარმოო ხარჯები	110 000	110 000	110 000	88 000
საერთო მოგება	125 000	242 500	125 000	147 000
ფინანსური ხარჯები (მუდმივი)	11000	11000	5 500	11 000
მოგება	114 000	231 500	119 500	136 000
გადასახადები	91 200	185 200	95 600	108 800
წმინდა მოგება	22 800	46 300	23 900	27 200

რის შედეგადაც კომპანიის წმინდა მოგება 46 300 ათ ლარს შეადგენს, ხოლო ოპერაციული ხარჯების ოპტიმიზაციის შედეგად 27200 ათ. ლარის წმინდა მოგება მიიღება, რაც კვლევის დასაწყისში კომპანიის მოგების ზრდის მაჩვენებელს, გაყიდვების ზრდის შემთხვევაში, 203%-ია, ხოლო ოპერაციული ხარჯების შემცირებით კი 191%. ფინანსური ხარჯების შემცირებით კი ეს მაჩვენებელი სულ 104%-ია, რაც კრიზისის დაძლევისათვის არასაკმარისია.

დასკვნა

ამდენად, შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ანტიკრიზისული მართვის პროგრამაში მარკეტინგისა და პროცესების(ოპერაციების) ოპტიმიზაციის (Lean) პროგრამების კომპლექსური გამოყენება წარმოების ეფექტიანობის ზრდას განაპირობებენ. შედეგის მიღწევა კი მოკლე ვადაშია შესაძლებელი, რაც კრიზისების მოკლე ვადებში დაძლევისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია. ამისათვის კი შემდეგი ნაბიჯების გადაადგმაა საჭირო:

- საკუთარი შედეგებისა და შესაძლებლობების გაანალიზება. ანალიზის საფუძველზე კი ანტიკრიზისული პროგრამის შემუშავება;
- ოპერაციული პროცესების ოპტიმიზაცია, შედეგთან დაკავშირებული ხარჯების შენარჩუნებით. ამ შემთხვევაში არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ხარჯების ოპტიმიზაცია არ ხორციელდება დამატებითი პროცესებისა და ოპერაციების ხარჯზე. პირიქით, თუ ეს დამატებითი ოპერაციები და პროცესები შედეგის მომტანია მათზე ხარჯების ეკონომია არაეფექტურია (ცხრ.1.).
- მარკეტინგული პროგრამების განხორციელება, რაც გრძელვადიანი დადებითი ეფექტების უზრუნველყოფელია.

ანტიკრიზისული პროგრამების შემუშავებისას უნდა გვახსოვდეს: I - ფინანსური ხარჯების მიხედვით სცდენარის განვითარება მხოლოდ მყისიერ, წერტილოვან შედეგს მისცემს კომპანიას, გრძელვადიანი პერიოდისათვის, შემოსავლების შენარჩუნებისადა ზრდის პრობლემა ისევ სახეზე იქნება და II - ხარჯები უნდა გავწიოთ მხოლოდ ისეთ პროდუქტსა და პროცესებზე, რომელთაც კონკურენტული პოზიცია გააჩნიათ ბაზარზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჩაგელიშვილი ლ. (2017) "ციფრული რევოლუცია და ციფრული ეკონომიკის კონცეპტუალური საკითხები"; საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია "ეკონომიკა, ბიზნესი და ტურიზმი, 260-264
2. ჩაგელიშვილი ლ. ჩაგელიშვილი კ. (2018), "კრიზისული მართვის მარკეტინგული ასპექტები თანამედროვე კომპანიებში"; პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი; საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, 240-248
3. ჩაგელიშვილი ლ. (2018). "ენტროპიული ეკონომიკა და ცვლილებების მართვის კონცეპტუალური საკითხები საქართველოს საგანამანათლებლო ბაზარზე"; საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, 254-260
4. L.Chagelishvili, K. Chagelishvili (2019), Innovation in the Financial World –Conceptual Issues of Digital Currency Development; Management Studies, David Publishing Company, 4 276-283
5. Boudreau, KJ, Lacetera, N., Lakhani, KR.,(2010). Incentives and Problem Uncertainty in Innovation Contests: An Empirical Analysis, Management science, [online] Available at: <http://mansci.journal.informs.org/content/57/5/843>
6. Change Management Best Practices Guide An Additional Help for ADS Chapter 597- USAD 2015
7. Change Management Leadership Guide, 2011Chernykh, EA, 2008. Strategic innovation and the state, or New in the era of global turmoil, [online] Available at: < <http://innoact.ru/print004.html>>
8. Sergei Darda Entropy and Economy <http://economicentropy.com 2017>
9. Deloitte Seven principles for effective change management Sustaining stakeholder commitment in higher education; 2017
10. Louis Pouliquen. Risk Analysis in Project Appraisal. World Bank Staff Occasional Papers № 11: The Johns Hopkins Press.
11. Martin Davis Change Management and Change Leadership 2007
12. McKinney, M., 2011 Innovation Creates Uncertainty [online]Leadership. Availableat:http://www.leadershipnow.com/leadingblog/2011/10/innovation_creates_uncertainty.html
13. Nabar, M. & Nicholas T., 2010 Uncertainty and Innovation During the Great Depression, Harvard Business School Working Paper, [online] Available at <http://people.hbs.edu/tnicholas/UI.pdf>
14. Fred Nickols Change Management 101 A Primer; 2016
15. Harris, E & Woolley, R, 2009. Facilitating Innovation Through Cognitive Mapping of Uncertainty, International Studies of Management & Organization , 39(1). 70–100.

Crisis and Change Management at the Micro level

Chagelishvili-Agladze Lali

Guram Tavartkuladze
Tbilisi Teaching University

Chagelishvili Koba

Guram Tavartkuladze
Tbilisi Teaching University

Abstract

Changes are inevitable when managing company crises, it is essential for the country as well as for business development. The world around us is changing. Changes are seen in technologies in demands ,environmental problems, globalization, depletion of natural resources and etc.. All these circumstances are related to changes that are necessary and inevitable. If it is necessary for a company to have a goal, around which all staff will be united, then it is important for all participants of the process, to know about their purpose,

role, obligations and responsibilities in the process.

The aim of this paper is to study the crisis management practices at the micro level. Identify weaknesses in anti-crisis management and develop recommendations.

Empirical and expert research in the paper revealed the inadequate readiness of companies operating in Georgia to overcome crises. Most companies do not have crisis management experience, moreover, there are no anti-crisis plans and programs. The staff at the company does not have complete information on crisis management. At the end of the study, based on a scenario approach, the effectiveness of short-term crisis management marketing program and process optimization is determined. It is noted that central figure of the anti-crisis program should be the customer, whose individual request will be focused on the main messages of the company. In times of crisis, the primary task of a company is to retain the customer, who should ensure the company reputation and image stability.

Abovementioned becomes even more important in modern conditions, when Internet technologies are getting more and more widespread and implemented in the corporate culture, on the basis of which communication with B2B and B2C sectors is easy and fast.

Key words: Overcoming the crisis; changes; Customer retention; Anti-crisis program; Scenarios, efficiency.

ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქცია გუშინ... დღეს... ხვალ...

ზაქარიაშვილი მარიამ

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.20>

აბსტრაქტი. ადამიანი კომპიუტერის ურთიერთქმედების თეორია დღეისათვის ახალი მეცნიერული მიმართულებაა. ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქცია (Human Computer Interaction - HCI) წარმოადგენს კვლევისა და პრაქტიკის დარგს, რომელიც ადრეულ 1980-იან წლებში ჩამოყალიბდა. ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქცია (HCI) წარმოადგენს თანამკვეთ მულტიდისციპლინარულ დარგს (მაგ., ინჟინერია, ფსიქოლოგია, ერგონომიკა, დიზაინი), რომელიც შეისწავლის თეორიას, დიზაინს, იმპლემენტაციას, ევოლუციის იმ გზებსა და მეთოდებს, თუ როგორ იყენებენ ადამიანები კომპიუტერულ მოწყობილობებს და როგორ ურთიერთქმედებენ მათთან. ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის განვითარების მიზნით მრავალი მკვლევარი მეცნიერი მუშაობს. ისინი წარმოადგენენ მეცნიერების ფართო სპექტრს: დიზაინი, ფსიქოლოგია, ჟურნალისტიკა... ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის (HCI) სპეციალისტებზე დიდი მოთხოვნაა ტექნოლოგიურ კომპანიებში, რაც თავის მხრივ გავლენას ახდენს უნივერსიტეტებში ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის (HCI) სასწავლო კურსების შემუშავებაზე. მოითხოვს ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის (HCI) სასწავლო კურსების შემუშავებას.

ნაშრომში განხილულია HCI (Human Computer Interaction) ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის ძირითადი თეორიული და ტექნოლოგიური პრინციპები, რაც დაფუძნებულია ამ სფეროში მომუშავე ცნობილ მეცნიერთა (Mandel Theo; Alan Dix; Janet Finlay; Russel Beale; John M. Carroll; Gregory Abowd; John Brooke; Jonathan Grudin; Emily LR Harriosen; Deborah Gail Tatar; Phoebe Sengers; Brad A. Myers; Christofer D. Wickens; John Lee; Yili D. Liu; Sallie Gordon-becker; Donald Norman; Elizabeth Churchill; Anne Bowser; Jennifer Preece; Gerard Jounghyum Kim; Hinze-Hoare Vita; Jakob Nielsen; Wilfred J. Hansen და სხვ.) კვლევითი სახის ნაშრომებზე. ნაშრომში მიმოხილულია ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის განვითარების ისტორიული შტრიხები; განმარტებულია მისი, როგორც მეცნიერების არსი. ყურადღება გამახვილებულია ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის მნიშვნელოვან ასპექტებზე. სახელდობრ, ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის მიზნები; სტრუქტურა; პრინციპები; მოდელები; სისტემები; გამოკვეთილია ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის დიზაინის პრინციპები, ნაჩვენებია ინტერაქციის ფუნქციონალობისა და გამოყენებადობის მნიშვნელოვნობა ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის პროცესში; შედარებულია ინტერაქციისა და ინტერფეისის კონცეფციები. წარმოდგენილია არსებულ და მომავლის ტექნოლოგიებთან ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის მიდგომები.

საკვანძო სიტყვები: ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქცია; ინტერფეისის დიზაინი, ფუნქციონალობა, გამოყენებადობა; მომავლის ინტერაქციები.

შესავალი

ადამიანმა თავისი მუშაობის გამარტივების მიზნით, შექმნა კომპიუტერი და მრავალი ათწლეულის განმავლობაში ურთიერთქმედებს მასთან მისი ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტში. ადამიანი განაგრძობს სიმარტივისა და სრულყოფილებისკენ სწრაფვას და თუ შევადარებთ პირველ კომპიუტერებს, რომლებიც რამდენიმე აუდიტორიას იკავებდნენ, თანამედროვეს, რომელთა მოთავსება შესაძლებელია ჩანთაში, ან თუნდაც ჯიბეში, მაშინ ჩვენ შეგვიძლია განვაცხადოთ დიდი წარმატების შესახებ კომპიუტერების ევოლუციაში. მაგრამ მოდერნიზაცია არა მხოლოდ კომპიუტერის ზომასა და სიმძლავრეს ეხება, არამედ ის ეხება ადამიანებსა და კომპიუტერებს შორის ურთიერთქმედების სიმარტივეს.

კომპიუტერული ტექნოლოგიების სფეროში ჩნდება სამეცნიერო მიმართულება ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების შესახებ, ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქცია HCI (Human-Computer Interaction), რომელიც არსებობს და ვითარდება ადამიანის გამოყენებისთვის, ინტერაქტიული კომპიუტერული სისტემების განვითარების, შეფასებისა და დანერგვის მეთოდების გასაუმჯობესებლად. (Elizabeth Churchill and al., 2013)

ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქცია, როგორც კვლევის სფერო, ვითარდება ტექნოლოგიური ლანდშაფტის ცვლილებების საპასუხოდ. ცვლილებების სიჩქარე განსაკუთრებით აღინიშნება ბოლო ათწლეულებში, რაც დაკავშირებულია მობილური მოწყობილობების, აგენტებზე დაფუძნებული ტექნოლოგიების გამოჩენასთან. სოციალურმა ქსელმა რადიკალურად შეცვალა ადამიანების ტექნოლოგია სამუშაოსა და დასვენებისთვის. ვინ იწინასწარმეტყველებდა საუკუნის დასაწყისში, რომ ჰკვიანი ტელეფონები შესთავაზებდა მათ მუდმივ წვდომას ინტერნეტზე, სოციალურ ქსელებსა და სამაუწყებლო პლატფორმებზე (როგორცაა Facebook და Twitter), ასობით სპეციალიზირებულ აპლიკაციას? ვის შეეძლო განეჭვრიტა, რომ ჩვენს ყოველდღიურ მოწყობილობებს შეეძლოთ დაეპყროთ ჩვენი ყოველი წამი და მოძრაობა? კამერები, GPS (Global Position System) თვალთვალის მოწყობილობა სმარტფონზე, სენსორები... ტელეფონი აღარ არის მხოლოდ ტელეფონი (Elizabeth Churchill and al., 2013)

ამ ტექნოლოგიური ცვლილებების საპასუხოდ, მოხდა მომხმარებელთა საზოგადოების დივერსიფიცირება და გაფართოვება. თუ ერთ დროს სამუშაო ადგილები და ტექნოლოგიების გამოყენება შემოიფარგლებოდა მხოლოდ ექსპერტებით, ახლა ინტერაქტიული გამოთვლითი მოწყობილობები და პროგრამები ფართოდ არის ხელმისაწვდომი ყოველდღიური გამოყენებისთვის, ნებისმიერ ადგილას, ნებისმიერ დროს და ყველა ჩვენგანისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ კომპლექსური ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურა და საკომუნიკაციო ქსელები კვლავ შეადგენს ჩვენი ციფრული საკომუნიკაციო სამყაროს საფუძველს, HCI კვლევებმა ძლიერ იმოქმედა ამ ახალი ტექნოლოგიებისა და ქსელური სისტემების კონკურენტუნარიანობაზე. მას ახლა მთავარი როლი აქვს პროდუქტების შემუშავებაში, რასაც ჯონათან გრუდინი მოიხსენიებს როგორც „დისკრეციული გამოყენება“ ყოველდღიური მომხმარებლებისთვის (Grudin, J., 2012)

HCI-ის სპეციალისტები ყურადღებას ამახვილებენ იმ კითხვებზე, რომლებიც მოიცავს ამ სფეროს: წარმოადგენს ტექნოლოგია სწავლებადს? გამოყენებადს მომხმარებლისათვის, სასარგებლოს, საიმედოს, გასაგებს, ეთიკურს? ემსახურება თუ არა ტექნოლოგიები ადამიანებს, აერთიანებს და აკმაყოფილებს მათ შესაძლებლობებს, თუ იწვევს იმედგაცრუებას, აფერხებს და აბნევს მათ. მიუხედავად იმისა, რომ HCI ყოველთვის ასოცირდებოდა „გამოყენებადობასთან“, მისი მოქმედების სფერო ყოველთვის ფართო იყო და განაგრძობს ზრდას.

სისტემები და პროგრამები უნდა იყოს ესთეტიურად და ემოციურად მიმზიდველი, მათ უნდა უზრუნველყონ სირთულის საჭირო დონე და კმაყოფილება მომხმარებლისათვის. ამას გარდა ცვალებად სამყაროში ბევრი მოწყობილობა ხდება მოდის ობიექტი. ფსიქოლოგიური, სოციოლოგიური და კულტურული კითხვები რჩება აქტუალური: ტექნოლოგიური ლანდშაფტის ცვლილების ფონზე ადამიანის რომელი მახასიათებლები, შესაძლებლობები და თვისებები რჩება სტაბილური და რომელი არა; როგორი ტექნოლოგიები იქნება სასარგებლო,

გამოყენებადი ზოგისთვის და არასაკმარისი სხვებისთვის, და როგორ გათანაბრდეს მოქმედების პირობები, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ყველასათვის მისაწვდომობა და წარმატებები; რომელი ტექნოლოგიები და ინტერაქციის სტილი გაუძლებს დროის გამოცდას და რომელი არა (Elizabeth Churchill and al., 2013).

ადამიანი -კომპიუტერის ინტერაქციის განვითარების მიზნით მრავალი მკვლევარი მეცნიერი მუშაობს. ისინი წარმოადგენენ მეცნიერების ფართო სპექტრს: დიზაინი, ფსიქოლოგია, ჟურნალისტიკა... HCI სპეციალისტებზე უკვე მოთხოვნაა კომპანიებში, რაც თავის მხრივ გავლენას ახდენს უნივერსიტეტებში HCI პროგრამებისა და კურსების შემუშავებაზე. მსოფლიოს მრავალ წარმატებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ინფორმაციული ტექნოლოგიების სფეროში, ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქცია, დამოუკიდებელ დისციპლინადაა წარმოდგენილი სასწავლო კურსების ჩამონათვალში.

- <https://hci.isir.upmc.fr/> Sorbonne Unniversite (<https://www.sorbonne-universite.fr/>) (France)
- <https://hci.seas.harvard.edu/education> Harvard University (<https://www.harvard.edu/>) (USA)
- <https://www.cl.cam.ac.uk/teaching/1314/HCI/> Universite Of Cambridge (United Kingdom)
- <https://www.universite-paris-saclay.fr/en/education/master/computer-science/m2-human-computer-interaction> L'universite Paris-Saclay (France)
- <https://www.st-andrews.ac.uk/subjects/computer-science/human-computer-interaction-msc/> The University of St Andrews (Scotland)
- <https://www.city.ac.uk/prospective-students/courses/postgraduate/human-computer-interaction-design> CITY University of London – EST 1894- (United Kingdom)
- <https://www.uu.se/en/admissions/master/selma/utbplan/?planId=1375&pKod=SMD2M&lasar=> The UPPSALA UNIVERSITY (Sweden)
- <https://www.tlu.ee/en/dt/human-computer-interaction> Tallinn University (<https://www.tlu.ee/en>) (School of Digital Technologies) (Estonia)
- <http://www.ocw.titech.ac.jp/index.php?module=General&action=T0300&GakubuCD=4&GakkaCD=342323&KeiCD=23&course=23&KougiCD=202104903&Nendo=2021&lang=EN&vid=03> Tokyo Institute of Technology (Japan)
- <https://www.sydney.edu.au/units/INFO3315> The University of SYDNEY (<https://www.sydney.edu.au/home.html>) (Australia)
- <https://www.athabascau.ca> <https://www.athabascau.ca/syllabi/comp482.html> (Canada's online university)
- <https://www.rutgers.edu/> <http://www.sunyoungkim.org/> The State University of New Jersey
- <https://umaine.edu/vemi/> The University of Maine (USA)

ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის სასწავლო კურსი წარმოდგენილია ასევე საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების საგანმანათლებლო პროგრამებში. 2021 წლიდან თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ინფორმაციული ტექნოლოგიების საგანმანათლებლო საბაკალავრო პროგრამაში HCI უკვე აღიარებულია ძირითად სასწავლო დისციპლინად. ჩემს პედაგოგიურ პრაქტიკაში საჭირო გახდა ახალი სასწავლო კურსის „ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის“ შემოტანა, რაც დაეფუძნა აღნიშნულ სფეროში სხვადასხვა მკვლევარ-მეცნიერთა ნაშრომების შესწავლას, პრაქტიკული გამოცდილების გაცნობას.

ინტერნეტ სივრცეში დღეისათვის წარმოდგენილია კვლევები ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის შესახებ: Mandel Theo; Alan Dix; Janet Finlay; Russel Beale; John M. Carroll; Gregory Abowd; John Brooke; Jonathan Grudin; Emily LR Harriosn; Deborah Gail Tatar; Phoebe Sengers; Brad A. Myers; Christofer D. Wickens; John Lee; Yili D. Liu; Sallie Gordon-becker; Donald Norman; Elizabeth Churchill; Anne Bowser; Jennifer Preece; Gerard Jounghyum Kim; Hinze-Hoare Vita; Jakob Nielsen; Wilfred J. Hansen... და სხვ. საინტერესო ნაშრომები გვხვდება ქართულ სივრცეში: მინდიაშვილი ლ., თევდორაძე მ., ბაჯიაშვილი ა., ლოლაშვილი ნ., რუხაძე თ., სურგულაძე გ., კიკნაძე მ., ასათიანი ს. თუმცა ამ მიმართულებით ქართულ ენაზე კვლევითი თუ საცნობარო ნაშრომების სიუხვე არ შეინიშნება. წინამდებარე ნაშრომი ამ ნაკლის შევსების მცდელობაა. ნაშრომის მიზანია მკვლევარ-მეცნიერთა ნაშრომების გაანალიზების

საფუძველზე „ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის“ HCI (Human Computer Interaction) ძირითადი პრინციპების განხილვა.

ნაშრომის შინაარსი

• HCI ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის განვითარების ისტორიული შტრიხები

ადამიანი კომპიუტერის ურთიერთქმედების თეორია დღეისათვის ახალი მეცნიერული მიმართულებაა. ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქცია (Human-Computer Interaction-HCI) წარმოადგენს კვლევისა და პრაქტიკის დარგს, რომელიც ადრეულ 1980-იან წლებში ჩამოყალიბდა (Carroll John M., *Human-Computer-interaction-brief-intro*). HCI წარმოადგენს თანამკვეთ მულტიდისციპლინარულ დარგს (მაგ., ინჟინერია, ფსიქოლოგია, ერგონომიკა, დიზაინი), რომელიც შეისწავლის თეორიას, დიზაინს, იმპლემენტაციასა და ევოლუციას იმ გზებისა, თუ როგორ იყენებენ ადამიანები და როგორ ურთიერთქმედებენ კომპიუტერულ მოწყობილობასთან (Gerard Jounghyum Kim, 2015).

ტერმინი „ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქცია“ პოპულარიზებულ იქნა სტიუარტ კ. კარდის, ალენ ნიუელის და თომას პ. მორანის (Stuart K. Card, Allen Newell, and Thomas P. Moran) მიერ 1983 წელს გამოცემულ წიგნში „ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების ფსიქოლოგია“ (The Psychology of Human-Computer Interaction), თუმცა ავტორებმა ეს ტერმინი პირველად გამოიყენეს 1980 წელს, ხოლო პირველად ცნობილი იყო 1975 წელს. [Wikipedia] https://en.wikipedia.org/wiki/Human%E2%80%93computer_interaction

მკვლევარები აღწერენ ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის დარგის წარმოშობისა და განვითარების სამ განსხვავებულ გზას:

1) **ჯონათან გრუდინი** (Jonathan Grudin, 2005), გთავაზობს ღრმა, ტრადიციულ, აშშ-ზე ორიენტირებულ მიდგომას; გრუდინი ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის ფესვებს პოულობს ამერიკული ხედვის მოწინავეთა ნაშრომებში, როგორებიც არიან ვანევარ ბუში (Vannevar Bush), ჯისიარ ლიქლიდერი (JCR Licklider) და დუგლას ენგელბარტი (Douglas Engelbart) და ასევე, რა თქმა უნდა, ისეთ ინოვაციებში, როგორიც არის პირველი ამერიკული ელექტრონული კომპიუტერი „ENIAC“-ი. ამ მეცნიერთა შრომებით შთაგონებული იქნა კვლევის სამი განსხვავებული თემა, 1)ადამიანური ფაქტორები (და ერგონომიკა), 2)„ადამიანი-კომპიუტერის ურთიერთქმედება მართვის ინფორმაციულ სისტემაში (MIS)” (ან ინფორმაციულ სისტემებში) და 3)კომპიუტერი-ადამიანის ურთიერთქმედება, რომელიც აღწერილია, როგორც ინტერაქციული ტექნოლოგიის დისკრეციული გამოყენება. ეს სამი ფორმა მეტ-ნაკლებად კვლავაც არის აღიარებული.(Turner, Phil.,2017).

2) **ჰარისონი** (Emily LR Harrison and al., 2007), საუბრობს თითქმის იმავე განვითარებებზე, თუმცა უფრო მეტად პარადიგმებისა და ცვლილებების მეტაფორების ტერმინებში. ჰარისონი, თათარი და სენგერსი (Harrison, Tatar and Sengers) იწყებენ დაკვირვებით, რომ HCI ემყარება სამ განსხვავებულ ინტელექტუალურ ტრადიციას:

- 1) ადამიანური ფაქტორები, რომელიც ორიენტირებულია ადამიანი-მანქანის მორგებაზე;
- 2) „კლასიკური კოგნიტივიზმი’ ინფორმაციის გადამუშავება“, რომელიც ყურადღებას ამახვილებს კომპიუტერსა და ადამიანის ტვინს შორის ურთიერთობის თეორიებსა და მოდელებზე;
- 3)კონცენტრირდება ინტერაქციის ფენომენოლოგიურად განლაგებულ, გამოცდილებით ბუნებაზე.

3) **ბოდკერი** (Bodker Susanne, 2006) ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის დახასიათებას „ტალღების“ ტერმინებში ამჯობინებს. ბოდკერი გვთავაზობს მკაფიოდ ევროპულ, უფრო კონკრეტულად, სკანდინავიურ პერსპექტივას. ის ავლენს HCI-ის „მეორე ტალღას“, რომელიც ხასიათდება „აპლიკაციების ნაკრებთან ჯგუფების მუშაობით“ და ხაზს უსვამს სამუშაო დავალებებს და მომხმარებელთა მნიშვნელოვან მონაწილეობას დიზაინის პროცესში. ბოდკერი ამას ამატებს HCI-ის მესამე ტალღას, როგორც ამჟამინდელ პარადიგმას, რომელსაც აინტერესებს არამხოლოდ არამიზნობრივი, ხშირად მოხმარებული, სახლისა და დასასვენებლად გამოყენება, არამედ ასევე ტექნოლოგიების ადაპტირება ემოციის, კულტურისა და მომხმარებლის გამოცდილების ფაქტორების გათვალისწინების საფუძველზე.

ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების სფეროში ყველაზე მნიშვნელოვანი ხუთი მთავარი მიზანი იყო: **1) უსაფრთხოება; 2) უნივერსალურობა; 3) ეფექტურობა; 4) პროდუქტიულობა; 5) გამოყენებადობა.**

Brad A. Myers -მა (ბრედ მიერსი) (Brad A. Myers, 1998) მიმოიხილა ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების ისტორია ტექნოლოგიური თვალთახედვით. როგორც ის აღნიშნავს, ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედება საუნივერსიტეტო კვლევები დაიწყო 1960 წელს. კომერციული კვლევა მხოლოდ 1970 წელს დაიწყო და ამ კვლევების პროდუქტი კი ხელმისაწვდომი 1980 წელს გახდა. Myers -ი ყურადღებას ამახვილებს თანამედროვე გამოწვევებზე ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების სფეროში: **ქესტების აღქმა; მულტიმედია; 3D; ვირტუალური რეალობა და „გაფართოვებული რეალობა“ ; კომპიუტერის საშუალებით ერთობლივი მუშაობა; ენა და მეტყველება.**

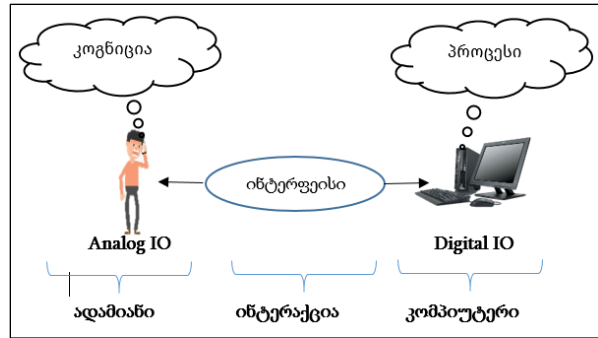
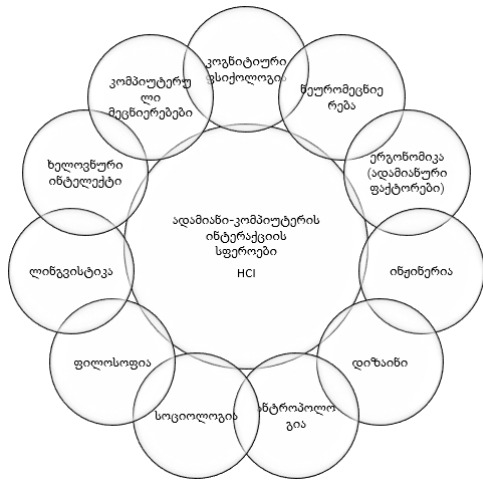
ადამიანი - კომპიუტერის ინტერაქციის მიმართულებით კვლევები არ კარგავს აქტუალობას. ადამიანური ფაქტორები + ინტერფეისის დიზაინი + კომპიუტერები, რომლებიც ერთობლიობაში ქმნიან ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციას, მრავალ კითხვას სვამს პროგრამისტების, დიზაინერების, ფსიქოლოგების და ა.შ მეცნიერთა წინაშე, რომელთა გადაჭრა აუცილებელია, რათა შეიქმნას ისეთი ტექნოლოგიური პროდუქტი, რაც მომხმარებლისათვის იქნება გამოყენებადი, მომხმარებლის გამოცდილებაზე მორგებული.

- **HCI ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის მეცნიერული არსი**

ადამიანისა და კომპიუტერის ინტერაქცია (HCI) არის ადამიანთა (მომხმარებლებსა) და კომპიუტერებს შორის ურთიერთქმედების შესწავლა, დაგეგმვა და შექმნა. ადამიანისა და კომპიუტერის ინტერაქციას ხშირად განიხილავენ, როგორც კომპიუტერული მეცნიერების, დიზაინისა და კვლევის სხვა სფეროების ერთობლიობას. (იხ. სურ.1)

ადამიანი კომპიუტერის ურთიერთქმედება, როგორც კვლევის სფერო, მდებარეობს კომპიუტერული მეცნიერების, ქცევითი მეცნიერებების, დიზაინის, მედია-სწავლების და სწავლების რიგი სხვა კვლევის სფეროების თანაკვეთაში.

ადამიანისა და კომპიუტერის ინტერაქცია (HCI) არის სფერო, რომელიც დაფუძნებულია კომპიუტერული ტექნოლოგიის დიზაინსა და გამოყენებაში, მთავარ ყურადღებას ამახვილებს ადამიანებსა (მომხმარებლებსა) და კომპიუტერებს შორის ინტერფეისებზე. **ადამიანსა და კომპიუტერს შორის დამაკავშირებელია ინტერფეისი** (იხილ. სურ.2). ადამიანისა და კომპიუტერის ინტერაქცია მოიცავს სამ ძირითად კომპონენტს: ადამიანი, კომპიუტერი, ინტერაქცია.

სურათი 1 ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის სფეროები

სურათი 2 ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქცია

• **HCI - ადამიანი კომპიუტერის ინტერფეისი**

ადამიანისა და კომპიუტერის მაღალი ხარისხის ინტერფეისის შექმნა, რომელსაც შეიძლება ეწოდოს ადამიანისა და კომპიუტერის კავშირის წერტილი, არის ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების შესწავლის საბოლოო მიზანი.

ინფორმაციის გაცვლა ადამიანსა და კომპიუტერს შორის შეიძლება განისაზღვროს, როგორც ურთიერთქმედების კვანძი. ურთიერთქმედების კვანძი მოიცავს რამდენიმე ასპექტს:

სამიზნე არე: მომხმარებელზე ორიენტირებული პირობები და მიზნები;

მანქანების არე: გარემო, რომელთანაც კომპიუტერი ურთიერთქმედებს, ანუ სტუდენტის ლეპტოპი ოთახში ან კოლეჯის საერთო საცხოვრებელში;

ინტერფეისის არეები: ადამიანის და კომპიუტერულ პროცესებთან დაკავშირებული არაგადამკვეთი გარემო, რომლებიც არ ეკუთვნის ურთიერთქმედების სფეროს;

შემავალი ნაკადი: ინფორმაციის ნაკადი, რომელიც იწყება ამოცანის გარემოში, როდესაც მომხმარებელს აქვს რამდენიმე ამოცანა, რომლებიც საჭიროებს კომპიუტერის გამოყენებას;

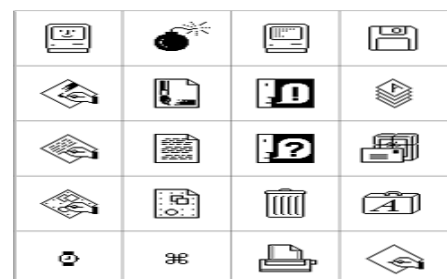
გამომავალი ნაკადი: ინფორმაციის ნაკადი, რომელიც აღიძვრება მანქანაში;

უკუკავშირი: ხდება ინტერფეისზე გამავალი ურთიერთქმედების კვანძების შეფასება, მოდერაცია და დამოწმება, რადგანაც რამდენადაც ისინი ადამიანიდან ინტერფეისით გადადიან კომპიუტერზე და უკან.

მანდელმა (Mandel Teo, 1997) წარმოადგინა მომხმარებლის ინტერფეისის დიზაინის პრინციპების სამი სფერო: 1) მოათავსეთ მომხმარებლები ინტერფეისის კონტროლის ქვეშ; 2) შეამცირეთ მომხმარებლების მეხსიერების დატვირთვა; 3) გახადეთ მომხმარებლის ინტერფეისი თანმიმდევრული. თითოეული სფერო თავის მხრივ მოიცავს პრინციპებს, რომლებიც მოიხსენიება, როგორც მომხმარებლის ინტერფეისის დიზაინის ოქროს წესები.

ინტერფეისის დიზაინის პრინციპები არ ეხება მხოლოდ დღევანდელ გრაფიკულ ინტერფეისებს. სინამდვილეში, ისინი უკვე საკმაოდ დიდი ხანია არსებობს. Hansen-მა (ჰანსენმა) (Wilfred J. Hansen, 1971) შემოგვთავაზა დიზაინის პრინციპების სია (და ალბათ ყველაზე მოკლე) თავის ნაშრომში, „მომხმარებლის საინჟინრო პრინციპები ინტერაქტიული სისტემებისთვის“. ჰანსენის პრინციპები იყო: 1) მომხმარებლის ცოდნა; 2) დამახსოვრების მინიმუმამდე დაყვანა; 3) ოპერაციების ოპტიმიზაცია; 4) ინჟინერია შეცდომებისთვის.

ადამიანსა და კომპიუტერს შორის ინტერაქცია მომხმარებლის ინტერფეისის საშუალებით ხდება, თუმცა თუ გადავხედავთ კომპიუტერების განვითარების ისტორიას, დავინახავთ, რამდენად რთული იქნებოდა

ძველი თაობის გამომთვლელი მოწყობილობების გამოყენება ინტერფეისის გარეშე. საინტერესო მიგნება იყო სტივ ჯობსისა და სუზან კარეს მიერ (ამერიკელი გრაფიკოს დიზაინერი) გრაფიკული ინტერფეისის აიქონების შექმნა (იხილ. სურ. 3). სუზან კარეს ყველაზე ცნობილი აიქონები

დღეისათვის ტექნოლოგიური მოწყობილობების ინსტრუქციას თითქმის აღარავინ კითხულობს, ვინაიდან ამა თუ იმ მოწყობილობის ინტერფეისი ინტუიტიურად გასაგებია, ინტერფეისი ეყრდნობა მომხმარებლის გამოცდილებას (UX – User Experience).

HCI-Human Computer Interaction ტერმინის „ინტერაქციის“ კონცეფცია გამოიყენებოდა უნდა იქნას მსგავსი ტერმინის HCI-Human Computer Interface „ინტერფეისისაგან“. ინტერაქცია აღნიშნავს აბსტრაქტულ მოდელს, რომლითაც ადამიანები ურთიერთქმედებენ კომპიუტერულ მოწყობილობასთან მოცემული დავალების შესასრულებლად, ხოლო ინტერფეისი კი წარმოადგენს ამ ინტერაქციული მოდელის ტექნიკური განხორციელების საშუალებას (Hardware/Software). ამგვარად, „HCI“ ასო-ბგერა „I“ აღნიშნავს, როგორც ინტერაქციას, ასევე ინტერფეისს და გულისხმობს როგორც აბსტრაქტულ მოდელს, ასევე ტექნოლოგიურ მეთოდოლოგიასაც (Gerard Jounghyum Kim, 2015).

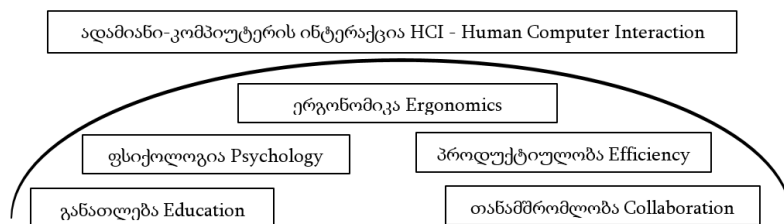
- **HCI ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის მიზნები**

ადამიანისა და კომპიუტერის ინტერაქციის მთავარი მიზანია ადამიანებსა და კომპიუტერებს შორის ურთიერთქმედების გაუმჯობესება, რაც კომპიუტერებს უფრო კომფორტულს ხდის და პასუხობს მომხმარებელთა საჭიროებებს. კერძოდ, ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედება ეხება შემდეგ თემებს: ინტერფეისის დიზაინის მეთოდოლოგია და შემუშავება; ინტერფეისის განხორციელების მეთოდები; ინტერფეისების შეფასებისა და შედარების მეთოდები; ახალი ინტერფეისებისა და ურთიერთქმედების მეთოდების შემუშავება; აღწერითი და პროგნოზირების მოდელების შემუშავება; ურთიერთქმედების თეორია.

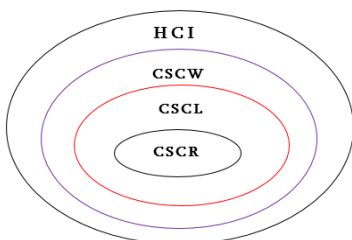
- **HCI ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის სტრუქტურა**

Alan Dix და სხვები... (Alan Dix and all.. 1993-2004) (*Alan Dix. What is Human-Computer Interaction (HCI)?*) თავიანთ ნაშრომში “Human Computer Interaction” ამბობენ, რომ „მეცნიერება ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების შესახებ შეიძლება განისაზღვროს, როგორც ინტერაქციული კომპიუტერული სისტემების დაპროექტების, შეფასების და განხორციელების დისციპლინა, რომელიც ამავდროულად მასთან დაკავშირებულ მოვლენებსაც შეისწავლის“

HCI ზოგადი ტერმინია რიგი მეცნიერებებისათვის: განათლების თეორიები, ფსიქოლოგია, თანამშრომლობა; პროდუქტიულობა, ერგონომიკა, როგორც სურათზეა წარმოდგენილი. (Hinze-Hoare V. 2007). (იხილ. სურ.4).

ფურ.4 ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის კომპონენტები Human-Computer Interaction Components

სურ. 5. HCI თანამშრომლობის დომენები

Vita Hinze-Hoar-მა (Hinze-Hoare, V. 2006) დაასაბუთა, რომ ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედება თავის თავში აერთიანებს რამდენიმე ქვესფეროს: ა)კომპიუტერის საშუალებით ერთობლივ მუშაობას (CSCW)**Computer-Supported Cooperative Work**; ბ)კომპიუტერის საშუალებით ერთობლივ სწავლას (CSCL)**Computer-supported collaborative**

learning; გ)კომპიუტერის საშუალებით ერთობლივ კვლევას (CSCR)**Computer-Supported Collaborative Research.**

ამათგან თითოეული მათგანი წინას შემადგენელი ნაწილია (იხილ.სურ.5). HCI-ს ქვესფეროების მიმართება ერთმანეთთან (ან დომენების ურთიერთობა)

• **HCI ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის პრინციპები**

Jakob Nielsen-მა ჯეიკობ ნილსენმა ჩამოაყალიბა 10 წესი, რომლებსაც გამოყენებადობის ევრისტიკა უწოდა - (ევრისტიკა - საკუთარ გამოცდილებაზე და აღმოჩენებზე დამყარებული სწავლის მეთოდი) (Jakob Nielsen, 1994-2020). ეს წესები მისი აზრით, ინტერფეისის შემქმნელებმა უნდა გაითვალისწინონ, რადგან ისინი ასახავს ინტერფეისის დიზაინის შექმნის დროს წარმოქმნილ პრობლემებს: 1)მარტივი და ბუნებრივი ინტერაქცია; 2)მომხმარებლის ენა; 3)მომხმარებლის მიერ დასამახსოვრებელი ინფორმაციის მინიმუმამდე დაყვანა; 4)მუდმივობა; 5) უკუკავშირი; 6)სწრაფი გამოსვლა; 7)მოკლე გზები; 8)შეტყობინება შეცდომის შესახებ;

9) შეცდომების თავიდან აცილება; 10) დახმარება და დოკუმენტაცია.

Christofer D. Wickens -მა კრისტოფერ ვიკენსმა თავის წიგნში „შესავალი ადამიანის ფაქტორების ინჟინერიაში“ An Introduction to Human Factors Engineering (Christofer D. Wickens and al., 2004), გამოკვეთა დისპლეის დიზაინის პრინციპები კლასიფიცირებული სახით: **აღქმასთან დაკავშირებული პრინციპები; სპეკულაციური მოდელის პრინციპები;**

ყურადღებაზე დაფუძნებული პრინციპები; მეხსიერების პრინციპები.

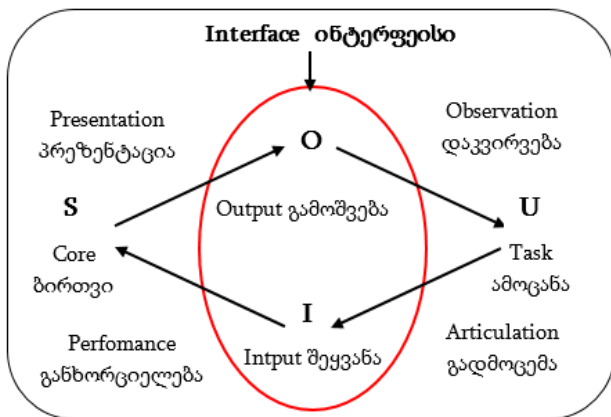
• **HCI ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის მოდელები**

ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების თეორიისთვის კონკრეტული კონტექსტის შესამუშავებლად მრავალი განსხვავებული მოდელი შეიქმნა. მათ შორის Donald Norman-ის დონალდ ნორმანის ინტერაქციის მოდელი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოდელია (Donald Norman, 1981), რადგან ადამიანის ინტუიციაზეა აგებული. აზრობრივად, ეს მოდელი დამყარებულია მომხმარებლის მიერ მოქმედების გეგმის შემუშავებაზე და შემდგომ განხორციელებაზე.

ნორმანმა ეს პროცესი შვიდ ეტაპად დაყო: 1)გეგმის შემუშავება; 2)განზრახვის ჩამოყალიბება; 3)ქმედებათა თანმიმდევრობის განსაზღვრა; 4)მოქმედების შესრულება; 5)სისტემის მდგომარეობის აღქმა; 6)სისტემის მდგომარეობის ინტერპრეტაცია; 7)სისტემის მდგომარეობის შეფასება მიზნებისა და განზრახვების შესრულების თვალსაზრისით.

Abowd and Beale ებოუდმა და ბილმა (Abowd Gregory. D. and Beale Russel., *Interaction Model*) (Alan Dix, and all, 1993-2004) ნორმანის მოდელზე დაყრდნობით შეიმუშავეს ინტერაქციული ჩარჩო/მოდელი, რომელიც შედარებით რეალისტური უნდა ყოფილიყო. ჩარჩო/მოდელი/ციკლი ოთხი ეტაპისგან შედგება:1)სისტემა-The System-**S**;

2) მომხმარებელი-The User-**U**; 3)შეყვანა-The Input- **I** ; გამოშვება - The Output- **O**

ინტერფეისი მომხმარებელს აკავშირებს სისტემასთან, მომხმარებელი ქმნის ამოცანას, რისი გადაჭრაც სურს. მომხმარებელს სისტემისთვის გასაგებ ენაზე შეყავს ინფორმაცია. ეს ინფორმაცია ითარგმნება სისტემის ენაზე, რათა ოპერაცია განხორციელდეს. სისტემა ახალ მდგომარეობაში გადადის, როცა ამზადებს ინფორმაციას

სურათი 6 Abowd and Beale’s Human-Computer Interaction Framework - ინტერაქციის ჩარჩო

გამოშვებისთვის. გამოშვებული ინფორმაცია მომხმარებელამდე დაკვირვების გზით მიდის (იხილ. სურ. 6)

Hinze-Hoare V. (Hinze-Hoare V. 2007) წარმოადგენს ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის 8 საუკეთესო პრინციპს, რომელიც მეცნიერთა მიერ წარმოდგენილი პრინციპების განხილვის საფუძველზეა შემუშავებული: 1) ალდგენის უნარი; 2) ალქმადობა; 3) მუდმივობა; 4) ჩანაცვლებადობა; 5) გადაცემის უნარი; 6) სინთეზის უნარი; 7) პროგნოზირება; 8) შემეცნებითი ეროგნომიკა (ადამიანური ფაქტორები).

- **HCI ადამიანი კომპიუტერის ინტერაქციის სისტემები**

ადამიანისა და კომპიუტერის ინტერაქციის სისტემის სტრუქტურაში იგულისხმება რა ტიპის ინფორმაციას იღებს და გასცემს ინტერფეისი და რა კავშირში არიან ისინი ერთმანეთთან.

ადამიანისა და კომპიუტერის ინტერაქციის სისტემის დიზაინის შექმნისას ყველაზე მნიშვნელოვან ცნებებებია: **ფუნქციონალურობა და გამოყენებადობა.**

- ✓ **სისტემის ფუნქციონალურობა** გულისხმობს იმ ქმედებებისა და სერვისების ერთიანობას, რომელსაც სისტემა სთავაზობს მომხმარებელს. როცა სისტემასთან მუშაობა წარმატებით ხორციელდება, სახეზე გვაქვს ფუნქციონალურობის მაღალი დონე.

- ✓ **გამოყენებადობა**, ფუნქციონალურობასთან ერთად, გულისხმობს თუ რამდენად ეფექტურად და ადეკვატურად ხდება სისტემის მუშაობა კონკრეტული მომხმარებლის კონკრეტული დავალებების შესასრულებლად.

სისტემის ეფექტური მუშაობა მიიღწევა მაშინ, როცა ფუნქციონალურობისა და გამოყენებადობის ბალანსი დაცულია.

ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების სფეროში გათვალისწინებული უნდა იყოს მომხმარებლის სისტემასთან ინტერაქციის დონე. მომხმარებლის ქმედება სამ ეტაპად იყოფა: **ფიზიკური, აღქმითი; ეფექტური.**

ადამიანი - კომპიუტერის ინტერაქციის სისტემების მოწყობილობები ადამიანის სამ გრძნობაზე არის დამყარებული: **მხედველობითი; სმენითი; შეხების.**

- **HCI ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის მომავლის სისტემები**

ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების სისტემებში ამჟამად ცდილობენ ინტერაქციის უკვე არსებული მეთოდები გააერთიანონ სხვა მოწინავე ტექნოლოგიებთან, მაგალითად ქსელებთან და ანიმაციებთან. თანამედროვე მიღწევები სამ კატეგორიად შეიძლება დაავყოთ: **სატარებელი მოწყობილობები, უსადენო მოწყობილობები და ვირტუალური მოწყობილობები**

ახალი თაობის ინტერფეისებში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება **გონიერი მოწყობილობების** შექმნას, და იმას, თუ როგორ ახდენს სისტემა მომხმარებელთან ურთიერთობას (**მოქნილი სისტემები**). **გონიერ სისტემებში** იგულისხმება ისეთი ტიპის ინტერფეისები, რომლებიც აღიქვამენ მომხმარებლის ამა თუ იმ ქცევას და ამის მიხედვით ახდენენ რეაგირებას. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ მოწყობილობები, რომლებიც ადამიანის ხმით მოდის მოქმედებაში და ინტერაქციაც ხმის საშუალებით ხდება. ასევე მოწყობილობები, რომლებიც აფიქსირებენ ადამიანის მოძრაობას, მზერას და შესაბამისად რეაგირებენ. მეორე მხრივ, **მოქნილმა სისტემებმა** შესაძლოა იგივე გზა არ გაიაროს, როგორც გონიერმა სისტემებმა, თუმცა ისინიც ახერხებენ მომხმარებელთან ინტერაქციას.

ინტერფეისის სტრუქტურა დამოკიდებულია იმაზე რა რაოდენობის და რა ტიპის ინფორმაციას იღებს და გასცემს ის. ეს პროცესი ხორციელდება საკომუნიკაციო არხების საშუალებით, რომელიც საშუალებას აძლევს მომხმარებლებს ამ ინტერფეისის საშუალებით

ურთიერთქმედება განახორციელოს კომპიუტერთან. თითოეულ ასეთ საკომუნიკაცია არხს მოდალობა ეწოდება. თუ სისტემა დამყარებულია ერთ მოდალობაზე, საქმე გვაქვს უნიმოდალურ სისტემასთან. თუ განვიხილავთ მოდალობის სხვადასხვა ტიპებს, შეგვიძლია ისინი სამ კატეგორიად დავყოთ: მხედველობითი სისტემები; ბგერითი სისტემები; სენსორული სისტემები.

წარმოგიდგინთ ზოგიერთი მოწყობილობის მაგალითს: GPS სანავიგაციო სისტემები, ხელის პერსონალური კომპიუტერი, Canesta Keyboard - ვირტუალური კლავიატურა; touch-screen (სენსორული) ტაბლეტები, Pen Tablet, ხმის დამაფიქსირებელი სისტემები, რომელიც ავტომატურად აღიქვამს ნათქვამს და ჩანაწერს გაკეთება საჭირო აღარ არის.

უკანასკნელი ყველაზე პოპულარული მიმართულება ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების სფეროში უდავოდ საყოველთაო კომპიუტერიზაციაა. ეს ტერმინი ზოგჯერ გარემომცველი ინტელექტის და ფართო კომპიუტერიზაციის სინონიმად გამოიყენება. საყოველთაო კომპიუტერიზაცია, რომელსაც კომპიუტერიზაციის მესამე ტალღას უწოდებენ, გულისხმობს ისეთი სისტემების შექმნას, რომელიც გარემოსთან ადაპტირებული იქნება იმგვარად, რომ მასთან ურთიერთობა ბუნებრივი და ხოლო თავად სისტემები შეუმჩნეველი იქნება.

ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედების სფეროში ძალიან მზარდი მიმართულებაა ვირტუალური რეალობის შექმნა, რომელიც მომავალში, სავარაუდოდ, ყოველდღიურობის განუყოფელი ნაწილი იქნება.

HCI-ს მკვლევარები აკვირდებიან ადამიანების კომპიუტერთან ურთიერთქმედების გზებს და განავითარებენ ტექნოლოგიებს, რომლებიც ეხმარება ადამიანებს კომპიუტერთან ახლებური მეთოდებით ურთიერთობაში; ცდილობენ ისეთი ინტერაციების შექმნას და დანერგვას, რომლებიც გაზრდის გამოყენებადობას (Usability); პროდუქტის ესთეტიკურ მიმზიდველობას. ითვალისწინებენ მომხმარებლის გამოცდილებას (UX - User Experience), რაც ფოკუსირდება არამხოლოდ ფუნქციურ სისრულეზე, გამოყენებადობის მაღალ ხარისხზე და ინტერაქტიული არტიფაქტის ესთეტიკურ მიმზიდველობაზე, ის ასევე მიზნად ისახავს ადამიანის ცხოვრების სტილში მის შეუმჩნეველ ინტეგრაციას ან თუნდაც ახალი ცხოვრების სტილის შექმნას ამ პროდუქტის გარშემო. (Gerard Jounghyum Kim, 2015)

დასკვნა

ნაშრომში ცნობილ მეცნიერთა კვლევითი ნაშრომების გაანალიზების საფუძველზე შესრულდა HCI (Human Computer Interaction) ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის - ძირითადი თეორიული და ტექნოლოგიური პრინციპების განხილვა.

სახელდობრ, განხილულ იქნა ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის, ინტერფეისის დიზაინის განვითარების ძირითადი კონცეფციები. ნაჩვენებ იქნა კომპიუტერულ ტექნოლოგიებთან ადამიანის წარმატებული ურთიერთობის უზრუნველყოფის მიზნით ინტერფეისის ფუნქციონალობისა და გამოყენებადობის პრინციპების მნიშვნელოვნობა; წარმოდგენილ იქნა არსებული და მომავლის ტექნოლოგიებთან ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის მიდგომები.

კვლევამ აჩვენა, რომ ადამიანი-კომპიუტერის ინტერაქციის პროცესში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სისტემების განვითარებას. ისეთი სისტემების შექმნას, რომელიც გარემოსთან ადაპტირებული იქნება იმგვარად, რომ მასთან ურთიერთობა ბუნებრივი, თავად სისტემები კი შეუმჩნეველი იქნება.

მეცნიერთა კვლევები დღესდღეისობით ორიენტირებულია ჩვეულებრივი სისტემების კიდევ უფრო მოდერნიზებაზე, რათა ტექნოლოგიები გახდეს უფრო გონიერი, მოქნილი, ფუნქციონალური, გამოყენებადი, მულტიმოდალური და ბუნებრივი.

თუმცა, იმის გამო რომ მულტიდისციპლინარულია HCI-ის ბუნება და სხვადასხვა ფასეულობათა სისტემები, ინტერფეისის მომხმარებლები სხვადასხვა განათლებით და გამოცდილებით არიან, ძალზედ რთულია HCI დიზაინერებისთვის, შექმნან აპლიკაცია, რომელიც იქნება გამოსადეგი და ხელმისაწვდომი ასეთი ჰეტეროგენული მომხმარებლებისთვის.

HCI ბოლო ათწლეულებში სწრაფად და მუდმივად ფართოვდება, იზიდავს პროფესიონალებს სხვადასხვა დისციპლინებიდან. ამასთანავე, ის აკავშირებს განსხვავებულ კონცეფციებსა და მიდგომებს. დღეისათვის HCI მნიშვნელოვანწილად აერთიანებს ადამიანზე ორიენტირებულ ინფორმატიკაში არსებულ კვლევისა და პრაქტიკის დარგებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

[1] Alan Dix, Janet Finlay, Gregory D. Abowd, Russell Beale (1993-2004). *Human-Computer Interaction Third Edition* *Third Edition Human-Computer Interaction* .

https://engineering.futureuniversity.com/BOOKS%20FOR%20IT/Dix_HumanComputerInteraction.pdf

[2] Alan Dix. What is Human-Computer Interaction (HCI)? <https://www.interaction-design.org/literature/topics/human-computer-interaction>

[3] Abowd Gregory. D. and Beale Russel., *Interaction Model*

✓ https://cio-wiki.org/wiki/Abowd_and_Beale_Framework

Abowd and Beale Framework

✓ <https://goshenite.files.wordpress.com/2012/01/note-lecture2.pdf>

Understand Human Interaction; The Norman's Execution-Evaluation Cycle; Abowd and Beale's Interaction Framework

[4] Bodker Susanne (2006) *When second wave HCI meets third wave challenges*.

https://www.researchgate.net/publication/221247920_When_second_wave_HCI_meets_third_wave_challenges

[5] Brad A. Myers (1998) *A Brief History of Human Computer Interaction Technology*

✓ <https://www.cs.cmu.edu/~bam/>

✓ https://www.cc.gatech.edu/classes/AY2009/cs4470_fall/readings/myers-history-hci-tech.pdf

✓ <https://www.lri.fr/~mbi/ENS/DEA-IHM/papers/Myers-UIhistory.pdf>

[6] Carroll John M., *Human-Computer-interaction-brief-intro* (Chapter 2) . <https://www.interaction-design.org/literature/book/the-encyclopedia-of-human-computer-interaction-2nd-ed/human-computer-interaction-brief-intro>

[7] Christofer D. Wickens; John Lee; Yili D. Liu; Sallie Gordon-becker (2004) *An Introduction to Human Factors Engineering. Second Edition. International Edition.*

✓ <https://www.amazon.com/Introduction-Human-Factors-Engineering-2nd/dp/0131837362>

✓ <https://www.pearson.com/uk/educators/higher-education-educators/program/Wickens-Introduction-to-Human-Factors-Engineering-International-Edition-2nd-Edition/PGM616966.html>

✓ <https://sites.google.com/site/3kursmimi/15-vzaimodejstvie-celoveka-s-komputerom-interfejs/13-principov-razrabotki-displea>

[8] Donald Norman (1981) *Donald Norman's Interaction model concentrates on User's view of the interface.*

✓ <https://nptel.ac.in/content/storage2/courses/106103115/Handouts/M4L3.pdf>

✓ <http://cs4760.csl.mtu.edu/2016/lectures/normans-interaction-theory/>

- ✓ <https://sites.google.com/a/nu.edu.pk/hci-060129/lectures-1/norman-s-7-principles>
- (Norman's 7 Principles)
- [9] Elizabeth Churchill Anne Bowser, Jennifer Preece. (2013) *Teaching and Learning Human-Computer Interaction*.
✓ <https://interactions.acm.org/archive/view/march-april-2013/teaching-and-learning-human-computer-interaction#r1>
- ✓ [Teaching and learning human-computer interaction | ACM Interactions](#)
- [10] Emily LR Harriosn; Deborah Gail Tatar; Phoebe Sengers; (2007) *The three paradigms of HCI*
<https://www.researchgate.net/publication/215835951> *The three paradigms of HCI*
- [11] Grudin, J. *Three faces of human-computer interaction*. 2012; research.microsoft.com/en-us/um/people/jgrudin/.../annals.doc
<https://interactions.acm.org/archive/view/march-april-2013/teaching-and-learning-human-computer-interaction#R1>
- [12] Gerard Jounghyum Kim (2015) *Human-Computer Interaction. Fundamentals and Practice*.
<http://www.ittoday.info/Excerpts/HCI.pdf>
- [13] Hinze-Hoare V. (2007) Review and Analysis of Human Computer Interaction (HCI) Principles
<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/0707/0707.3638.pdf>
- [14] Hinze-Hoare, Vita. (2006) CSCR: Computer Supported Collaborative Research
✓ <https://arxiv.org/abs/cs/0611042>
✓ <https://arxiv.org/abs/cs/0611042v1>
- [15] Jonathan Grudin (2005) *Three Faces of Human-Computer Interaction*
<https://www.researchgate.net/publication/220494269> *Three Faces of Human-Computer Interaction*
- [16] Jakob Nielsen (1994-2020) 10 Usability Heuristics for User Interface Design.
✓ <https://www.nngroup.com/articles/ten-usability-heuristics/#poster>
✓ <https://www.nngroup.com/articles/ten-usability-heuristics/>
- [17] Turner, Phil. (2017) *A Psychology of User Experience: Involvement, Affect and Aesthetics*. Springer International Publishing AG 2017 <https://www.springer.com/gp/book/9783319706528>
- [18] Mandel Teo (1997) *The Elements of User Interface Design* © John Wiley & Sons, Chapter 5: The Golden Rules of User Interface Design .
- [19] Wilfred J. Hansen (1971), *User Engineering Principles for Interactive Systems*.
<https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/1479064.1479159>
- [20] https://en.wikipedia.org/wiki/Human%E2%80%93computer_interaction
✓ Card, Stuart K.; Thomas P. Moran; Allen Newell (July 1980). "*The keystroke-level model for user performance time with interactive systems*". *Communications of the ACM*. **23** (7): 396–410.
[doi:10.1145/358886.358895](https://doi.org/10.1145/358886.358895). *S2CID 5918086*.
✓ Carlisle, James H. (June 1976). "*Evaluating the impact of office automation on top management communication*". *Proceedings of the June 7-10, 1976, national computer conference and exposition on - AFIPS '76. Proceedings of the June 7-10, 1976, National Computer Conference and Exposition*. pp. 611–616. [doi:10.1145/1499799.1499885](https://doi.org/10.1145/1499799.1499885). *S2CID 18471644*. Use of 'human-computer interaction' appears in references.

HCI – Human Computer Interaction Yesterday... Today... Tomorrow...

Zakariashvili Mariam
Telavi State University

Abstract

The theory of human-computer interaction is a new scientific direction today. Human-Computer Interaction (HCI) is a field of research and practice that developed in the early 1980s. Human-computer interaction (HCI) is an accompanying multidisciplinary field (e.g., engineering, psychology, ergonomics, design) that studies the theory, design, implementation, ways and methods of evolution of how people use computer devices and how they interact with them. Many researchers work to develop human-computer interaction. They represent a wide range of sciences: design, psychology, journalism ... Human computer interaction (HCI) specialists are in great demand in technology companies, which in turn influences the development of human computer interaction (HCI) training courses at universities.

The paper discusses the basic theoretical and technological principles of HCI (Human Computer Interaction) human-computer interaction, based on the research papers of well-known scientists (Mandel Theo; Alan Dix; Janet Finlay; Russel Beale; John M. Carroll; Gregory Abowd; John Brooke; Jonathan Grudin; Emily LR Harriosn; Deborah Gail Tatar; Phoebe Sengers; Brad A. Myers; Christofer D. Wickens; John Lee; Yili D. Liu; Sallie Gordon-becker; Donald Norman; Elizabeth Churchill; Anne Bowser; Jennifer Preece; Gerard Jounghyum Kim; Hinze-Hoare Vita; Jakob Nielsen; Wilfred J. Hansen etc.) working in this field. The paper reviews the historical aspects of the development of human-computer interaction is; Its essence as a science is defined in the manuscript. The focus is on important aspects of human-computer interaction. Namely, the goals of human-computer interaction; Structure; Principles; Models; Systems; The principles of human-computer interface design are outlined, the importance of interface functionality and usability in the human-computer interaction process is shown; The concepts of interaction and interface are compared. Human-computer interaction approaches with current and future technologies are presented.

Key Words: Human Computer Interaction (HCI); Interface design, functionality, usability; Future interactions.

სამარშრუტო ცხრილის შედგენა მარშრუტიზაციის სატატიკური ალგორითმის გამოყენებით

ლაჩაშვილი თამაზ

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.21>

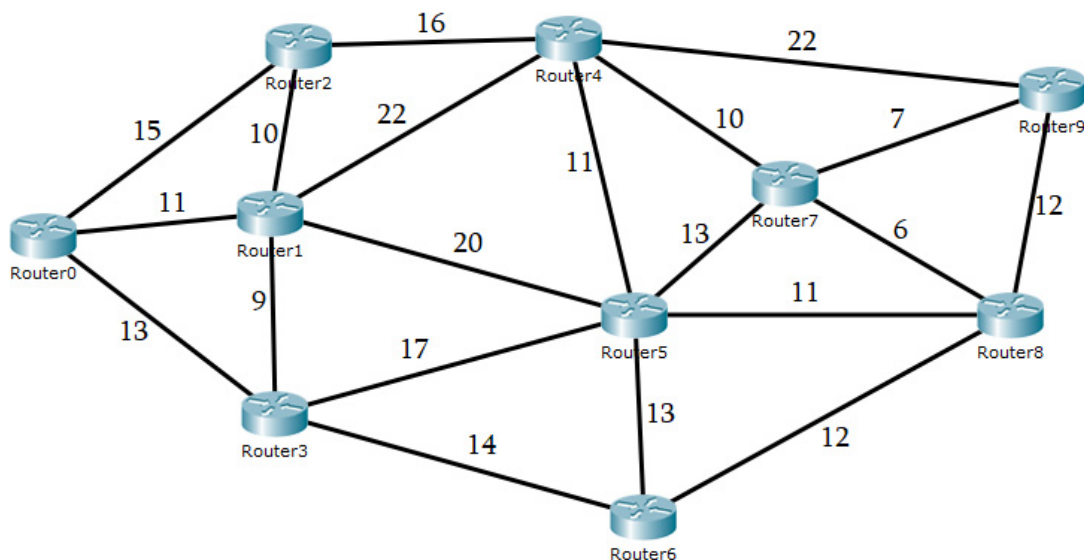
აბსტრაქტი. კომპიუტერულ ქსელებში ინფორმაციის გადაცემა ხდება მრავალი შუალედური სამარშრუტო მოწყობილობის გავლით, რომელთა დაყოფა ხდება მცირე ზომის პაკეტების სახით. ადგილობრივი ქსელიდან დაშორებულ ქსელებში პაკეტების გადაცემის დროს, დანიშნულების მისამართს Default gateway წარმოადგენს. როგორც წესი, თითოეული ქსელი, რომელსაც როუტერი უკავშირდება, ცალკე ინტერფეისს საჭიროებს. ეს ინტერფეისი გამოიყენება როგორც ლოკალური ქსელების (LAN), ასევე გლობალური ქსელების (WAN) დასაკავშირებლად. უმეტესწილად LAN არის Ethernet ქსელი. WAN-ები გამოიყენება იმ შემთხვევებში, როდესაც გვსურს ქსელების დიდ ტერიტორიებზე დაკავშირება. მაგალითისათვის, WAN-თან კავშირი შეიძლება გამოვიყენოთ იმ შემთხვევაში, როდესაც გვჭირდება LAN-ის ინტერნეტ-პროვაიდერის (ISP) ქსელზე ჩართვისთვის. მოცემული პროცესის განსახორციელებლად აქტიურად იყენებენ მოწყობილობებს, რომელთაც მარშრუტიზატორები ეწოდებათ. მათ ძირითად ფუნქციებს პაკეტის გადაცემის ოპტიმალური გზის განსაზღვრა და პაკეტების დანიშნულების ადგილამდე გადაგზავნა წარმოადგენს. იმისათვის, რომ მოიძებნოს პაკეტის გადაგზავნის საუკეთესო სამარშრუტო გზა, როუტერი იყენებს მარშრუტიზაციის საკუთარ ცხრილს. იგი ამოწმებს პაკეტის დანიშნულების ადგილს, და გარდა ამისა, ითვალისწინებს, თუ რომელი ინტერფეისით უნდა იქნას გადაგზავნილი პაკეტი თითოეულ ცნობილ ქსელზე. ოპტიმალური მარშრუტის აღმოჩენის შემთხვევაში როუტერი ახდენს პაკეტის ინკაპსულაციას და უზრუნველყოფს პაკეტის გადაგზავნას დანიშნულების ადგილას.

ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ ნაშრომში წარმოდგენილია ოპტიმალური გზის განსაზღვრა R_0 მარშრუტიზატორისათვის, ქსელის კონკრეტული ფრაგმენტისათვის. მასალა საინტერესოა იმ მხრივ, რომ მოცემული შემთხვევისათვის გამოთვლების შესრულების პროცესში მრავალჯერ ხდება არსებული მარშრუტის ჩანაცვლება უფრო მოკლე გზით და ყოველი შემდგომი გამოთვლის პროცესი გასათვალისწინებელია სწორი საბოლოო შედეგის მისაღებად, თუმცა, რეალურ სიტუაციაში საყურადღებოა ის მომენტი, რომ მხოლოდ მანძილების სიმცირე არ განსაზღვრავს ინფორმაციის სწრაფად მიწოდების ფაქტორს. განხილული მაგალითი წარმოადგენს დასმული ამოცანის გადაწყვეტის საკმაოდ საინტერესო თვალსაჩინო ვარიანტს (ოპტიმალურად უმოკლესი გზის განსაზღვრის მიხედვით) და წარმატებით შეიძლება იყოს გამოყენებული მოცემული მიმართულებით სასწავლო პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: 1. სამარშრუტო ცხრილი; 2. უმოკლესი გზა; 3. სატრანზიტო კვანძები; 4. ქსელის ფრაგმენტი; 5. მარშრუტიზატორი.

მოცემულია ქსელის ფრაგმენტი R_0 -- R_9 მარშრუტიზატორებს შორის უშუალო მანძილებით. ვიპოვოთ უმოკლესი ოპტიმალური გზა R_0 მარშრუტიზატორისათვის დანარჩენ მარშრუტიზატორებამდე და ცხრილის სახით შევადგინოთ სამარშრუტო გზები.

განვიხილოთ, თუ როგორ ხდება აღნიშნული ამოცანის გადაწყვეტა ქსელის კონკრეტული ფრაგმენტისათვის.

ამოხსნა:

მოცემული დავალების ამოხსნა უნდა შევასრულოთ გარკვეული წესის მიხედვით, რომელიც ცნობილია ე.წ. ედვინ დეიქსტრას (Edwin Dijkstra) სახელწოდებით. აღნიშნული მდგომარეობს შემდეგში: მანძილების განსაზღვრას ვიწყებთ ყველაზე მცირე რიცხვითი მონაცემებიდან. ამოხსნის მსვლელობაში თუ შემდგომ ნაბიჯზე აღმოჩნდება წინამდებარე ვარიანტზე ნაკლები გზა მარშრუტიზატორამდე, ვანაცვლებთ მიღებული მოკლე მანძილით.

R_0 მარშრუტიზატორისათვის ყველაზე ახლოს მდებარეობს R_1 მარშრუტიზატორი მონაცემით 11. ეს მონაცემი აღარ შეიცვლება და შეგვიძლია შევიტანოთ ცხრილში.

ანალოგიურად არ შეიცვლება მანძილი R_0 -- R_3 , რომელიც 13-ის ტოლია.

შემდეგი მანძილი R_0 -- R_2 ტოლია 15 -ის (შეგვაქვს ეს მონაცემიც).

მოცემული მარშრუტიზატორებიდან გამოთვლების გაგრძელებას ვიწყებთ R_1 დან, რადგან ის უახლოესია R_0 -სათვის. R_1 - სათვის უახლოესია R_3 , მანძილით 9, მაგრამ, რადგან ეს მონაცემი მეტია პირდაპირ მანძილზე, ანუ $11+9=20$, ამიტომ R_3 - სათვის სიტუაცია არ შეიცვლება და დარჩება პირდაპირი გზის მნიშვნელობა R_0 -დან 13.

ანალოგიურად, არ შეიცვლება სიტუაცია R_2 -სათვის და დარჩება 15, რადგან მანძილი R_2 -მდე $11+10=21$ და ის მეტია პირდაპირ მანძილზე 15.

R_1 -დან შემდეგი უახლოესი მარშრუტიზატორია R_5 მანძილით 20. R_0 - სათვის გვექნება: R_0 -- R_1 -- $R_5 = 11+20 = 31$. შევიტანოთ ეს მონაცემიც ცხრილში, ხოლო შემდგომ ნაბიჯზე უფრო ნაკლები მანძილის დაფიქსირებისას, ჩავანაცვლოთ უმოკლესით.

შემდგომი ნაბიჯი გახლავთ R_0 -- R_1 -- $R_4=11+22=33$. შევიტანოთ ცხრილში ეს მონაცემიც.

ამ ეტაპზე R_1 -დან ამოვწურეთ ყველა პირდაპირ დაკავშირებულ მარშრუტიზატორამდე მანძილის განსაზღვრა, შემდგომი ნაბიჯი იქნება მანძილი R_3 -დან. აქ უახლოესია R_1 და ეს სიტუაციას არ შეცვლის R_0 -სათვის, (რადგან $11+9=20$ და მეტია 13-ზე).

შემდეგ ეტაპზე ერთვება ახალი მარშრუტიზატორი R_6 , გვექნება: $R_0 -- R_3 -- R_6 = 13+14=27$. შევიტანოთ ცხრილში.

შემდეგი ნაბიჯი, - მანძილი R_3 -დან R_5 -მდე, ტოლია 17-ის, გვექნება: $R_0 -- R_3 -- R_5 = 13 + 17 = 30$. რადგან, ეს მანძილი უფრო მცირეა, ვიდრე წინამდებარე მარშრუტი $R_0 -- R_1 -- R_5 = 11+20=31$, მოგვიწევს ამ მონაცემის ჩანაცვლება.

R_3 მარშრუტიზატორისთვის ამოვწურეთ ყველა შემთხვევა, შემდეგი იქნება მანძილი R_2 დან. აქ სიტუაცია R_1 -თან და R_0 -თან არ შეიცვლება, ხოლო R_4 -სათვის გვექნება: $R_0--R_2--R_4 = 15+16 = 31$, რადგან ეს მარშრუტი უფრო მოკლეა, ვიდრე წინამდებარედ განსაზღვრული $R_0 -- R_1 -- R_4 = 11+22 = 33$, აქაც მოგვიწევს ჩანაცვლება.

R_1 , R_2 და R_3 -სათვის ამოვწურეთ ყველა მარშრუტი, შემდეგი უახლოესი მარშრუტიზატორია R_6 , მანძილით R_0 დან $13+14=27$. აქ მარშრუტიზატორ R_5 -სათვის სიტუაცია არ შეიცვლება, რადგან მანძილი R_5 -დან უფრო ნაკლებია R_1 -ის გავლით, ვიდრე R_6 -დან. სამაგიეროდ, გვემატება ახალი მარშრუტიზატორი R_8 , მანძილით: $R_0 -- R_3 -- R_6 -- R_8 = 13+14+12 = 39$ (შევიტანოთ ცხრილში).

გამოთვლებს ვაგრძელებთ R_5 მარშრუტიზატორისთვის (უმოკლესი მანძილით R_0 -დან R_3 -ის გავლით $13+17=30$). აქ სიტუაცია მეზობელ მარშრუტიზატორებამდე R_6 , R_3 , R_1 და R_4 არ შეიცვლება. ახალი მეზობელი R_7 მარშრუტიზატორისათვის R_0 -დან $13+17+13=43$ ($R_0 -- R_3 -- R_5--R_7$). რაც შეეხება მდგომარეობას R_8 მარშრუტიზატორისათვის (მანძილით R_5 -დან 11-ით), სიტუაცია არ შეიცვლება, რადგან $R_0 -- R_3 -- R_5 -- R_8 (13+17+11=41)$; მანძილი მეტია 39-ზე ($R_0 -- R_3 -- R_6 -- R_8$).

შემდეგი R_4 მარშრუტიზატორისათვის უმოკლესი მანძილით $R_0--R_2--R_4 (15+16=31)$, R_5 -სათვის $15+16+11=42$, სიტუაცია არ შეიცვლება, R_7 -სათვის $R_0 -- R_2 -- R_4 -- R_7 (15+16+10=41)$ და, რადგან ეს მანძილი უფრო მცირეა, ვიდრე $R_0 -- R_3 -- R_5 -- R_7 (13+17+13=43)$, მოგვიწევს ჩანაცვლება, (შევიტანოთ ცხრილში).

დაგვემატება ახალი მარშრუტიზატორი R_9 , გვექნება $R_0 -- R_2 -- R_4 -- R_9 (15+16+22=53)$.

შემდეგი მარშრუტიზატორი იქნება R_8 , მანძილით ($13+14+12=39$). მოცემული მარშრუტიზატორის გავლით R_9 -მდე, გვექნება $R_0 -- R_3 -- R_6 -- R_8 -- R_9$ ანუ, $13+14+12+12=51$, რადგან, ეს მანძილი უფრო მოკლეა, ვიდრე $R_0 -- R_2 -- R_4 -- R_9 (15+16+22=53)$, ჩავანაცვლოთ მცირე მანძილით 51.

R_8 მარშრუტიზატორისათვის დანარჩენ მარშრუტიზატორებამდე მდგომარეობა არ შეიცვლება, რადგან არსებული მანძილები უფრო მოკლეა, ვიდრე R_8 მარშრუტიზატორის გავლით.

რაც შეეხება მარშრუტიზატორ R_7 -ს, სიტუაცია შეიცვლება, რადგან, $R_0--R_3--R_6--R_8--R_9$ ანუ, $13+14+12+12=51$, ხოლო $R_0 -- R_2 -- R_4 -- R_7 -- R_9 = 15+16+10+7=48$ და, ეს მონაცემი ნაკლებია წინამდებარე მანძილზე 51. კიდევ მოგვიწევს ჩანაცვლება ბოლო შედეგით (ჩავანაცვლოთ 48-ით).

ამრიგად, განვიხილეთ ყველა შესაძლო სამარშრუტო ვარიანტი R_0 მარშრუტიზატორიდან. შევიტანოთ მიღებული მნიშვნელობები ცხრილში. საბოლოოდ, გვექნება შემდეგი სურათი, რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ მარშრუტიზატორ R_0 - ის სამარშრუტო ცხრილი.

მარშრუტიზატორ R_0 -ის სამარშრუტო გზები:

დანიშნულების მარშრუტიზატორი	უმოკლესი გზის მარშრუტი	მანძილი (კმ)
R_1	$R_0 \text{ --- } R_1$	11
R_2	$R_0 \text{ --- } R_2$	15
R_3	$R_0 \text{ --- } R_3$	13
R_4	$R_0 \text{ --- } R_2 \text{ --- } R_4$	$15+16=31$
R_5	$R_0 \text{ --- } R_3 \text{ --- } R_5$	$13+17=30$
R_6	$R_0 \text{ --- } R_3 \text{ --- } R_6$	$13+14=27$
R_7	$R_0 \text{ --- } R_2 \text{ --- } R_4 \text{ --- } R_7$	$15+16+10=41$
R_8	$R_0 \text{ --- } R_3 \text{ --- } R_6 \text{ --- } R_8$	$13+14+12=39$
R_9	$R_0 \text{ --- } R_2 \text{ --- } R_4 \text{ --- } R_7 \text{ --- } R_9$	$15+16+10+7=48$

ცხადია, მოცემული გამოთვლები ხორციელდება კომპიუტერული პროგრამების საშუალებით. მოიძებნება რა უმოკლესი გზა ყველა მარშრუტიზატორთან, დგება ე.წ. სამარშრუტო ცხრილი, რომელსაც R_0 მარშრუტიზატორი უგზავნის დანარჩენ მარშრუტიზატორებს. ამრიგად, ამავე მეთოდით შედგენილ ცხრილებს დებულობს დანარჩენი მარშრუტიზატორებისაგან და ბოლოს, თითოეული მარშრუტიზატორისათვის ცნობილი ხდება დაშორებულ მარშრუტიზატორებთან პაკეტების გადაგზავნის ოპტიმალური გზა.

ჩვენ მიერ შემოთავაზებული ნაშრომი საინტერესოა იმ მხრივ, რომ გამოთვლების შესრულების პროცესში მრავალჯერ ხდება არსებული მარშრუტის ჩანაცვლება უფრო მოკლე გზით და ყოველი შემდგომი გამოთვლის პროცესი გასათვალისწინებელია სწორი საბოლოო შედეგის მისაღებად. რეალურ სიტუაციაში საყურადღებოა ის მომენტი, რომ მხოლოდ მანძილების სიმცირე არ განსაზღვრავს ინფორმაციის სწრაფად მიწოდების ფაქტორს. რიგი ალგორითმების ემყარებიან სხვა მრავალ კრიტერიუმებსაც, როგორცაა: ინფორმაციის გადაგზავნის და უკან დაბრუნების დროის მოკლე შუალედების გათვალისწინება; მარშრუტიზატორთა რაოდენობა, ანუ, სატრანზიტო კვანძების რიცხვი, რომელის გავლაც მოუწევს გადასაგზავნ პაკეტთა ჯგუფს; გადაგზავნის ტარიფი, ან ჩამოთვლილი კრიტერიუმების ნებისმიერი კომბინაცია და სხვ.

ჩვენ მიერ წარმოდგენილი ნაშრომი წარმოადგენს დასმული ამოცანის გადაწყვეტის საკმაოდ საინტერესო თვალსაჩინო ვარიანტს ოპტიმალურად უმოკლესი გზის განსაზღვრის მიხედვით და წარმატებით შეიძლება იყოს გამოყენებული მოცემული მიმართულებით სასწავლო პროცესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბერიძე ჯ., ბურკაძე ტ., ბურკაძე ა. (2009). *მართვა და მარშრუტიზაცია კომპიუტერულ ქსელებში*, თბილისი.
2. Lachashvili, T., Zhonzholadze, N. (2021). *Compile a routing table using a static routing algorithm*. The Peerian Journal. Gustav III's Boulevard 34, Solna, 169 73, Sweden.
3. Олифер В. Г., Олифер Н. А. (2006). *Компьютерные сети*. Санкт-Петербург. "Питер". 762с.

Designing Routing Table by Using Static Algorithm of Routing

Lachashvili Tamaz

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

Transferring information in computer networks is administered through many intermediary routing devices and this task is divided into small size packets. While transferring packets from the local network to the remote networks, Default gateway is the destination address. As a rule, each network to which the router contacts, needs a separate interface. This interface is used both linking local networks (LAN) and global networks (WAN). To a large extent, Lan is an Ethernet network. WAN-s are used when we want to link networks on a large territory. For an instance, connection to WAN can be used when we need Lan to be switched onto ISP network. To administer this process, certain devices called routers are actively used. Their chief functions are to determine the optimal route of package and sending packets to their destination. In order to find the best route for sending a packet, the router uses its own routing table. It checks the packet destination and besides, it takes into account as to by which interface packets should be sent to each well-known network. When the optimal route is discovered, the router incapsulates the packet and secures sending the packet to its destination.

The material presented in our study is interesting as the existing route is often replaced by the shorter route during the estimation process for the specific fragment of the given network, and every further estimation process should be taken into account to obtain right final result. Yet, in reality we must heed the fact that not only little length of ditance determines the transfer of informatio fast. The example given presents a quite interesting case of solving the task (in terms of determining the short possible route), and it can be successfully applied in learning process in this direction.

Keywords:

Routing table; The shortest way; Transit nodes; Network fragment; Router.

ГЕЙТКИПЕРСТВО КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРЕВЕНЦИИ СУИЦИДОВ В УКРАИНЕ

Петухова Ирина Алексеевна

Государственный налоговый университет

Заушникова Марина Юрьевна

Государственный налоговый университет

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.22>

***Абстракт.** Актуальность данной статьи обусловлена тем, что суицид остается одной из ведущих причин смерти в молодом возрасте. Суицид не является только медицинской или психологической проблемой, это проблема современного общества. Причины такого сложного феномена, как суицид, включают в себя социальные, экономические, психологические и социальные факторы риска. Профилактика суицидов является важной задачей, выполнение которой возможно при эффективном взаимодействии разных слоев общества и распространении необходимой информации.*

Повышение грамотности в вопросах психического здоровья, обучение гейткиперов и развитие навыков, позволяющих лучше распознавать и поддерживать уязвимых людей, является важной частью предотвращения самоубийств.

Обучение гейткиперов для предотвращения самоубийств – это обучение непрофессионалов и профессиональных «гейткиперов» предупреждающим признакам суицидального кризиса и как реагировать, это опровержение мифов и стигм про суицид, так как в нашем обществе существует много негативных предубеждений, стигм и мифов относительно суицида. Преодоление таких предубеждений, стигм и мифов является важным моментом в обучении гейткиперов. Гейткипер должен распознать и направить человека с признаками суицидального кризиса к другим людям или специалистам (родителям, друзьям, соседям, психологам, полицейским, скорая помощь и т.д.). Гейткипер выполняет действия по алгоритму, который состоит из 6 шагов: 1 – спрашивайте, 2 – слушайте, 3 – обеспечьте безопасность, 4 – будьте рядом, 5 – помогите установить связь (перенаправьте), 6 – отслеживайте. Гейткиперам, также важно заботиться о себе и своем эмоциональном состоянии, что бы и дальше успешно выполнять свои задачи.

Ключевые слова: суицид, гейткипер, маркеры, признаки, факторы, алгоритм.

Самоубийства в Украине является достаточно распространенной причиной преждевременной смерти и одновременно – серьезной социальной проблемой. Ежегодно в Украине умирает в результате суицида около 8000 человек. По состоянию на 2016 год Украина занимала 14-е место в мире по количеству самоубийств (приблизительно 9952 случаев в год). Более половины всех самоубийств совершают люди в возрасте до 45 лет. Среди молодежи от 15 до 30 лет самоубийство – вторая причина смертности после дорожно-транспортных происшествий. Особенно сложно наблюдать, если суицидальные мысли или намерения имеют близкие люди. Важно отдавать себе отчет в том, что если этим мыслям не уделить надлежащего внимания –

это будет иметь необратимые последствия, так как суицид обычно является результатом и окончательным решением в разрешении временных проблем. Несмотря на то, что в Украине существуют горячие телефонные линии по проблемам суицида, например, круглосуточная служба поддержки Lifelineukraine, группы поддержки психического здоровья, онлайн сообщества, специалисты, оказывающие поддержку в сфере психического здоровья, которые могут помочь любому человеку, который пытается справиться со сложными мыслями и тяжелыми эмоциями, очень важно и необходимо распространять информацию по гейткиперству (Gatekeeper) как социальному явлению среди студенческой молодежи и населения, как о важной составляющей превенции суицидов в Украине. Распространение данной информации представляет собой специальное обучение, направленное на выявление маркеров суицидального поведения среди людей, находящихся в ближайшем окружении, то есть, людей и профессионалов учат, как заметить признаки суицидальных мыслей у окружающих, как поговорить, что рекомендовать.

Кто же такой гейткипер? «Гейткипер» – «Стражник судьбы», (дословно – привратник: стоящий на воротах и не впускающий; тот, кто контролирует поток новостей) – это человек, знающий о проблематике суицида, который может оказать первую помощь человеку, который находится в суицидальном кризисе. Система Gatekeeper направлена на то, чтобы люди были внимательнее друг к другу, замечали настораживающие моменты в поведении и не боялись разговаривать об этом.

Гейткиперство еще не достаточно популярно в Украине, тем не менее систематическое распространение информации, обучение студенчества, профессорско-преподавательского состава высших учебных заведений, жителей населенных пунктов дает надежду на то, что количество самоубийств будет постепенно уменьшаться за счет выявления уязвимой категории населения и своевременного оказания им первичной помощи. Эти знания важны для всех категорий населения, но особенно для студентов, потому что они общаются и находятся друг с другом в более близком контакте, чем с преподавателями и родителями.

В нашем обществе существует много негативных предубеждений, стигм и мифов относительно суицида. Преодоление таких предубеждений, стигм и мифов является важным моментом в обучении гейткиперов. Поскольку стигма самоубийства (опирается на стереотипы, прошлый травматический опыт, недостаток информации и знаний и т.д.) является фактором, который обычно сдерживает взаимодействие с человеком, имеющим суицидальные мысли или намерения, для незнающего человека является сдерживающим фактором при оказании важной помощи.

Далее рассмотрим основные предубеждения относительно суицида, встречающиеся в украинском обществе.

Обычно людей с мыслями о суициде воспринимают как трусов, эгоистических и слабых. Умирать в результате суицида нелегко, человек должен преодолеть глубинные страхи, которые являются частью

долговременного развития людей, заботящихся о самих себе. С одной стороны, это говорит о том, что люди умирающие в результате суицида не являются слабыми и трусливыми, однако, их тяготит чрезвычайно сильная душевная боль и безысходность, они вынуждены рассматривать смерть как лучшую альтернативу в данной ситуации. Однако следует отметить, что суицид не связан с характером человека. Внешне активные люди, которым трудно просить о помощи у других людей, которые надеются всегда на собственную выносливость и силу, могут быть уязвимыми к суициду. У них может не хватать гибкости для того, чтобы справиться с болью и неблагоприятными ситуациями, которые при других обстоятельствах были бы успешно решены, ведь жизнь мимолетна и непредсказуема.

Люди, которые умирают в результате суицида, ставят собственную жизнь выше жизни других и пренебрегают отношениями с близкими людьми. С одной стороны, действительно суицид причиняет невыносимую боль близким и негативно влияет, по меньшей мере на десять человек из близкого окружения человека, совершившего суицид. Однако ошибочным является понимание того, что люди, которые умирают в результате суицида, не переживают за последствия их самоубийства по отношению к другим людям. К сожалению, чаще всего они страдают от рокового неправильного понимания, что жизнь каждого из окружающих станет лучше, когда они умрут.

Люди с серьезными психическими расстройствами могут умереть в результате суицида. Действительно, большинство людей, которые умирают от самоубийства, имеют психическое расстройство, однако самого психического расстройства недостаточно для совершения суицида. Большое количество людей с психическими расстройствами не убивают себя, и продолжают жить: получают медицинскую, психологическую, социальную помощь, находят выход, выздоравливают. На самом деле, многим умирающим в результате суицида не диагностировали психическое расстройство на момент смерти. К суициду обычно приводят другие проблемы, связанные с отношениями, употреблением химических веществ, физическим здоровьем, стрессом, юридическими, экономическими или бытовыми проблемами.

Люди с суицидальными наклонностями всегда будут такими. Хотя суицидальные мысли могут возвращаться время от времени, но они не являются постоянными. Человек с суицидальными мыслями и даже суицидальными попытками может прожить долгую, успешную жизнь. Большинство людей, которые пребывают в суицидальном кризисе не убивают себя, они получают помощь, находят выход.

Суицид происходит без предупреждения. Большинству суицидов предшествуют «настораживающие» признаки, которые вовремя не заметили близкие и не обратили на них внимание. Кроме этого, обычно человек, находящийся в суицидальном кризисе, может демонстрировать такие признаки исключительно в ближнем окружении, при этом окружающие могут просто их не заметить или не понять.

Разговор о суициде приведет к его совершению. Пока не существует результатов исследований, свидетельствующих о том, что обсуждение информации о суициде повышает его риск. В то же время исследования говорят о том, что открытое и глубокое обсуждение суицида позволяет потенциально суицидальному человеку понять, что он не один, и что есть люди, которые могут выслушать, умеют это делать без осуждения, не давая советов, не игнорируя и не обесценивая состояние в котором он пребывает. Большинству людей становится легче на душе, когда они могут искренне говорить о собственных чувствах с другими, и только это значительно снижает риск совершения суицида.

Опровержение вышеизложенных и других распространенных мифов о суициде поможет людям посмотреть на суицид под другим углом – углом, где есть понимание и сочувствие к человеку, который переживает острую, невыносимую внутреннюю борьбу, находится под давлением и не имеет навыков копинга или системы поддержки.

Суицид является комплексным сочетанием факторов: биологических, психологических и социальных (прошлого опыта и актуального жизненного события), они могут взаимодействовать и способствовать формированию суицидального поведения. Гейткиперы могут определить первые признаки пограничного настроения по биологическому и психологическому факторам. Этого достаточно для того, чтобы вовремя прийти человеку на помощь и не допустить подключения третьего фактора – социального, который и включает механизм самоуничтожения.

К факторам риска суицида относят:

1. Предварительные попытки суицида.
2. Наличие психических расстройств, связанных со злоупотреблением химическими веществами, например, во время лечения: депрессии, тревожности, биполярного расстройства, ПТСР и т.д. Отдельным фактором риска суицидальных мыслей является длительная депрессия, поскольку симптомы недостатка энергии, отсутствия получения удовольствия от жизни сочетаются с длительным ощущением безнадежности, которая чаще всего является поводом совершения суицида.
3. Проблемы в отношениях – конфликт с родителями и/или любимыми людьми.
4. Недавняя смерть члена семьи или близкого друга.
5. Утрата друга или члена семьи в результате суицида.
6. Постоянное пребывание под действием буллинга, мобинга.
7. Соматическое заболевание или недееспособность (инвалидность).
8. Проблемы с законом, трудности финансового либо экономического характера, поведенческие трудности (Лебедев, 2007).

К защитным факторам, которые могут обезопасить человека от совершения суицида, относят следующие: наличие связей с друзьями, семьей и обществом, сформированные ранее навыки решения проблем, преодоление кризисных ситуаций (копинг стратегии).

Важно понимать, что защитные факторы могут быть нивелированы

человеком в остром суицидальном кризисе, поскольку он может быть настолько отягощен душевной болью, что его мышление становится туннельным и отсутствует возможность увидеть выход из сложившейся ситуации.

К маркерам суицидального поведения или «настораживающим» признакам того, что человек находится в суицидальном кризисе, обычно относят:

1. Цикл жизненных неудач.
2. Частые разговоры о смерти или желании умереть.
3. Фразы: «Всем будет лучше без меня», «Я хочу уснуть и не просыпаться» и т.д.
4. Самоповреждение.
5. Чувство безнадежности.
6. Терминальное поведение (завершение дел): когда человек занимается организацией личной документации, завершением дел, возвратом долгов, вещей, книг и т.д.
7. Размышления о смысле жизни.
8. Человек продумывает и готовит план самоубийства, изучает сайты о самоубийстве или же вступает в группы, которые популяризируют самоубийство.
9. Сбор, приобретение и хранение вещей, которые могут потребоваться для самоубийства: таблеток, оружия и т.д.
10. Прощание с друзьями и семьей.
11. Избегание друзей, семьи, коллег, общества, любых социальных контактов: перестает ходить на работу, на учебу.
12. Изменение пищевого поведения: мало либо много ест.
13. Употребление алкоголя, наркотиков.
14. Резкие перепады настроения, агрессивное поведение (**Войтко, 2016**).

Мы, как сознательные граждане, понимаем, что люди в остром суицидальном кризисе не способны увидеть выход из сложившейся ситуации, а эмоциональная боль настолько их тяготит, что суицид рассматривается как единственный выход, избавление от боли, и путь решения проблем, однако, все равно необходимо искать пути, чтобы уменьшить ту боль, которую они чувствуют, помогать восстановить продуктивную, полноценную жизнь.

Изучение опыта зарубежных и отечественных общественных организаций, занимающихся проблемой суицида и восстановлением психического здоровья, в частности, общественной организации «Ассоциация специалистов по разрешению конфликтов и социальной и психологической поддержки «Слова помогают» дало возможность выделить *алгоритм действий гейткенера с людьми, находящимися в суицидальном кризисе*. Данный алгоритм состоит из шести шагов. Шаг 1 – *Спрашивайте*. Шаг 2 – *Слушайте*. Шаг 3 – *Обеспечьте безопасность*. Шаг 4 – *Будьте рядом*. Шаг 5 – *Помогите установить связь (перенаправьте)*. Шаг 6 – *Отслеживайте*. Рассмотрим подробнее каждый шаг в представленном алгоритме действий гейткенера.

Шаг 1 – *Спрашивайте*. Важно задавать как прямые вопросы, так и вопросы: «Есть ли у Вас мысли о суициде»? Главное правило гейткенера – быть готовым услышать ответ «да» и не начать обесценивать ответ или же воспринимать его со страхом. Это очень важно, поскольку человек, находящийся в суицидальном кризисе настолько эмоционально переполнен, обессилен, что не способен адекватно эмоционально реагировать на боль, которая может быть вызвана собственной откровенностью. Поэтому, в случае утвердительного ответа о намерении совершить суицид необходимо быть готовым выслушать человека без порицания, с проявлением эмпатии и принятием его.

Шаг 2 – *Слушайте*. На этом этапе очень важно проявить внимательность и безоценочность восприятия, способность взять на себя активную роль в разговоре, при этом не доминировать, а создавать условия для того, чтобы говорил человек, который сейчас находится в суицидальном кризисе. Важно быть внимательными, фокусироваться на всем сообщении, на невербальных вещах, просить об обратной связи. Использовать невербальные сигналы, такие как: зрительный контакт, касание рукой, кивание и т.д. Быть готовым слушать, даже если тяжело слышать, если это огорчает. Очень важный момент в беседе для человека, который согласился на сложный для себя разговор – умение гейткенера услышать человека и выделить из его разговора причины пребывания в таком эмоциональном состоянии, а также услышать, что есть другие, потенциальные причины, почему человек хочет продолжать жить. Важно показать, что вы рядом, и что вы именно тот, к кому можно обратиться, если будет необходимо. Человек в суицидальном кризисе также должен понять, что можно поговорить с кем-то еще другим, кто ему близок или позвонить на телефон доверия, своему врачу или консультанту.

Шаг 3 – *Обеспечьте безопасность*. Важно выяснить несколько моментов, как можно обеспечить немедленную безопасность человеку, который сообщил о своем намерении совершить самоубийство. Выяснить, было ли уже что-то сделано для того, чтобы лишить себя жизни до разговора с вами? Знает ли человек, который имеет мысли о суициде, каким образом он лишит себя жизни? Какие часовые рамки совершения его плана? Получение ответов на каждый из этих вопросов может свидетельствовать о неизбежности опасности и серьезности намерений человека. Чем больше действий и частей плана существует, тем выше риск и способность человека воплотить свой план в реальность. Если человек имеет непосредственный доступ к огнестрельному оружию и очень серьезно настроен на попытку совершения суицида, тогда могут потребоваться дополнительные шаги – звонок в органы государственной власти (правоохранительные органы) или вызов скорой помощи. Вместо плана суицида важно составить план безопасности, например: помочь убрать способы вероятного совершения суицида; не оставлять человека в одиночестве; проводить до места оказания помощи (при условии предварительного согласия), также это может быть устное соглашение о не нанесении себе вреда (своей жизни) сегодня и до того, как поговорите с ним на следующий день.

Шаг 4 – *Будьте рядом*. Это значит, что необходимо физически присутствовать или разговаривать по телефону или быть рядом любым другим способом, демонстрирующим поддержку. Важно быть включенным, слушать, помочь понять, что говорить о сложных чувствах – нормально и что вы рядом, чтобы выслушать и поддержать.

Шаг 5 – *Помогите установить связь (перенаправьте)*. Гейткиперу важно знать контакты других специалистов для того, чтобы перенаправить человека к нужному специалисту в данной ситуации и где, ему окажут профессиональную помощь. В тяжелом суицидальном кризисе помогут: телефон скорой помощи и полиции, психиатрическая помощь и т.д. Когда суицидальная опасность неизбежна, то необходимо вместо человека обратиться на горячую линию поддержки (в Украине: <https://lifelineukraine.com/>, телефонная линия LifeLine Ukraine – 7333 круглосуточно 24/7). Горячая линия может выполнять функцию ресурса во время кризисных моментов и помогать гейткиперу, когда он не полностью уверен в том, что делать дальше с человеком в суицидальном кризисе.

Шаг 6 – *Отслеживайте*. После первичного контакта с человеком с суицидальными мыслями и после того, как состоялась связь с соответствующими учреждениями по оказанию дальнейшей поддержки, важным остается отслеживание его психоэмоционального состояния различными средствами: мессенджеры или звонки.

При обучении гейткиперов, важно уделять внимание формированию навыков заботы о себе, а не только искоренению стигм о суициде, знаниям о факторах риска суицида, маркерам суицидальных мыслей и поведения. Каждому гейткиперу важно установить личные границы относительно того, какую поддержку он может оказывать и как долго, если этого не сделать, то неизбежно наступит эмоциональное (профессиональное) выгорание. Чтобы этого не случилось, целесообразно просить других людей о поддержке (многие будут рады возможности стать полезными), рассмотреть возможность разговора с работодателем о том, что произошло и что может помочь вам, например, гибкий график работы; временно снизить планку обязанностей, требований и т.д. (**Рибалка, 2007**).

Также, важна забота об эмоциональной сфере гейткипера. В этом случае необходимо установить и четко понимать границы ответственности, так как гейткипер чувствует собственную ответственность за безопасность людей, за уход за ними, что может влиять на самого гейткипера и его ближайшее окружение. При этом важно понимать, что решение всех проблем человека в суицидальном кризисе не является его обязанностью, скорее внутренним, человеческим, искренним желанием помогать другим и научить их заботиться о себе.

Таким образом, суицид является важной социальной проблемой современного общества, но его можно предотвратить, если знакомить людей с информацией о суициде, о маркерах суицидального поведения и «настораживающих» признаках.

Гейткипер играет ключевую роль в профилактике и предотвращении

суїцида среди молодежи и населения, благодаря своим знаниям и умению внимательно наблюдать, распознать признаки, найти подход и перенаправит к специалисту.

Список использованной литературы:

1. Войтко, В. (2016). Характерні особливості суїциду та суїцидальної поведінки : навчально-методичний посібник. Кропивницький : КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 44 с.

2. Лебедєв, Д. В., Назаров, О. О., Тімченко, О. В., Христенко, В. Є., Шевченко, І. О. (2007). Психологія суїцидальної поведінки : посібник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків, 129 с.

3. Рибалка, В. В. (2007). Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівської молоді : Методичні рекомендації. Київ : ІПППО АПН України, КФ ВМУРОЛ «Україна», ПП Щербатих О. В. 68 с.

**GATEKEEPERS AS AN IMPORTANT COMPONENT OF
SUICIDE PREVENTION IN UKRAINE**

**Petukhova Irina
Zaushnikova Maryna**

Abstract

The relevance of this article is due to the fact that suicide remains one of the leading causes of death at a young age. Suicide is not only a medical or psychological problem, it is a problem of modern society. The causes of such a complex phenomenon as suicide include social, economic, psychological and social risk factors. Suicide prevention is an important task, the implementation of which is possible with the effective interaction of different sections of society and the dissemination of the necessary information.

Improving mental health literacy, training gatekeepers, and developing skills to better recognize and support vulnerable people is an important part of suicide prevention.

Gatekeeper training for suicide prevention is teaching non-professionals and professional gatekeepers about the warning signs of a suicide crisis and how to respond, debunking the myths and stigmas about suicide. There are many negative prejudices, stigmas and myths about suicide in our society. Overcoming such prejudices, stigmas and myths is an important part of training gatekeepers. The gatekeeper must recognize and refer a person with signs of a suicidal crisis to other people or professionals (parents, friends, neighbors, psychologists, police officers, etc.). The gatekeeper performs actions according to the algorithm, which consists of 6 steps: 1 – ask, 2 – listen, 3 – provide security, 4 – be there, 5 – help establish communication (redirect), 6 – track. It is also important for gatekeepers to take care of themselves and their emotional state in order to continue to successfully perform their tasks.

Key words: suicide, gatekeeper, markers, characteristics, factors, algorithm.

ნოდარ დუმბაძე პატრიოტულ-ინტერნაციონალური
აღზრდის შესახებ

ბასილაძე ნოდარ

საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ტბელ აბუსერიძის
სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.23>

აბსტრაქტი. ნოდარ დუმბაძის შემოქმედებაში დიდი ადგილი უჭირავს პატრიოტულ-ინტერნაციონალური აღზრდის პრობლემებს. ამ საკითხზე იგი ყურადღებას ამახვილებს როგორც თავის რომანებში, ისე მოთხრობებსა და სტატიებში. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირევა მისი რომანები: „მე ვხედავ მზეს“, „ნუ გემინია, დედა!“, „თეთრი ბაირაღები“; მოთხრობები: „ჰელლადოს“, „ბომბი“, „ასტვან! ინჩუ ჰამარ!“ და სხვები. დიდი მწერლისათვის „სამშობლო ყველაფერი ისაა, ურომლისოდაც სიცოცხლე არ შეგიძლია“.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, სამშობლო, პატრიოტიზმი, ინტერნაციონალიზმი, აღზრდა.

ნოდარ დუმბაძის შემოქმედებაში დიდი ადგილი უჭირავს სამშობლოს სიყვარულის უპირველეს და უწმინდეს გრძნობას. ერთ-ერთ თავის წერილში, როცა საბავშვო ლიტერატურის დანიშნულებაზე ლაპარაკობს, იგი სვამს კითხვას: „რა გრძნობებს უნდა ვზრდიდეთ ბავშვებში ჩვენ, მათთვის მომუშავე მწერლები?“ პირველ ყოვლისა – პატრიოტიზმს, სამშობლოსადმი სიყვარულის გრძნობას, სხვა დანარჩენზე კი ასე ვიტყვოდი: ყველა იმ თვისებას, რაც საზოგადოდ ყოველ წესიერ კაცს უნდა ახასიათებდეს“ (დუმბაძე, 1984: 197-198).

ნ. დუმბაძის მხატვრულ ნაწარმოებებში მოქმედება ხდება, ძირითადად, დიდი სამამულო ომის ქარცეცხლიან წლებში, რომლის დროსაც კიდევ ერთხელ გამოიცადა და გამოიწოთო სამშობლოსადმი საუკუნეთა მანძილზე გამოტარებული სიყვარული და ქართველი კაცის ეროვნული სიამაყე. ფრონტიდან დაშორებულ შორეულ გურულ სოფელშიც ძალუმად გაისმის დიდი ომის სამკვდრო-სასიცოცხლო ჭიდილის გამოძახილი, ყველგან იგრძნობა პატრიოტული შემართება და მტერზე გამარჯვების ღრმა რწმენა.

წერილში „სამშობლო“ ნოდარ დუმბაძე ქუჩაში გამვლელებს ეკითხება, რა არის სამშობლო, მაგრამ სწორ პასუხს ვერავინ იძლევა.

„ – იქნებ შენ მაინც მითხრა, რა არის სამშობლო , – ვეკითხები ჩემს მარადიულ ბებიას, – წერს იგი.

– მაგი რომ ვიცოდე, მაშინ რა მიჭირს, ნენა... სამშობლო ალბათ სიცოცხლეა და ამიტომ მიდის ყველა კაცი ამ ქვეყნიდან სიცოცხლით გაუმაძღარნი, – მიპასუხებს იგი“ (დუმბაძე, 1984: 167).

თავად მწერლის აზრით, „...სამშობლო დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“ არის, დემეტრე მეფის „შენ ხარ ვენახია“, პაატა სააკაძე, ქეთევანის დაშანთული მკერდი, თამარის გვირგვინი და „ვეფხისტყაოსანია“...

იქნებ ვაზია სამშობლო? აბა, დააკვირდით, თუ დაბლარია, დაჩოქილმა უნდა დაკრიფო, თუ მაღლარია – ცაში ხელაპყრობილმა. ორთავე საოცრად ჰგავს ლოცვას, ლოცვა კი არაფერს ისე არ უხდება, როგორც სამშობლოს...

კიდევ რა? – სოფელი, სადაც ცოლს ვერ შეირთავ, რადგან ყველა გოგო შენი დობილია და საპატარძლოს საპოვნელად იძულებული ხარ,

სხვა სოფელში წახვიდე“... (დუმბაძე, 1984: 165-167).

ემებს დასმულ კითხვაზე სწორ პასუხს ავტორი და ბოლოს იმ დასკვნამდე მიდის, რომ „სამშობლო ყველაფერი ისაა, ურომლისოდაც სიცოცხლე არ შეგიძლია“.

თავის სამშობლოს, საქართველოს, ნოდარ დუმბაძე ადარებს ლამაზ, ჯიშთან ბედაურს, რომელიც ასევე ლამაზ მდელოზე, გამოსაჩენ ადგილას არის მიბმული და ყველას სურს ზედ შეაჯდეს, ლაგამი ამოსდოს და თავის ნებაზე ატაროს, მაგრამ, მაღლობა ღმერთს, აღნიშნავს მწერალი, იგი ისე ფეთიანია, რომ ყველას არ იჯენს. თუ ვინმე ღირსეულს შეიჯენს და ეს უკანასკნელი დაკარგავს ზომიერების გრძნობას, იგი მას გადმოაგდებს და ძირს დაანარცხებს. ავტორის თქმით, ასეთები ბევრი გვინახავს. მწერალი ნატრობს – იყოს ისეთი ქვეყნის შვილი, რომლის დაპყრობის სურვილი არავის ექნება, ხოლო მის ქვეყანას – დამოუკიდებლობის პრეტენზია.

დიდი მწერალი ევედრება მშობელ ქვეყანას – ფეხზე დააყენოს, მუხლი გაუმაგროს და მის „კურთხეულ მიწაზე“ ატაროს. „განა არ იცი, შენი დარდი, ჩემი დარდია, – მიმართავს იგი მშობელ ქვეყანას, – შენი ავდარი, ჩემი ავდარია, შენი სიმრავლე, ჩემი სიმრავლეა, შენი სავსე ბელელი, ჩემი სავსე ბელელია, შენი უკვდავება კი, ჩემი უკვდავებაა. ასე რომ, შენი მოზიარე ვარ ყველაფერში... მე და შენ ერთი სხეული ვართ, ჩემო მამულო, უფრო სწორად, მე ერთი პატარა უჯრედი ვარ შენი ჯანსაღი სხეულისა“... (დუმბაძე, 1998: 25-26).

ნოდარ დუმბაძის აზრით, სამშობლოს სიყვარულს კაცი ყველაზე მეტად მაშინ იგრძნობს, როცა იგი სხვა ქვეყანაში მოხვდება. „ვიღაც-ვიღაცებს დღეს სამარცხვინოდ მიაჩნიათ, – აღნიშნავს იგი, – როდესაც მოგზაური წერს – მოგზაურობის პირველსავე თუ მეორე დღეს პარიზში თბილისი გამახსნდა და ტირილი მომინდაო, მაგრამ ფაქტს ვერსად ვერ გაექცევი: რაც არ უნდა იხტუნო, სამშობლო მაინც სამშობლოა და ისეთ ადგილას „გაგეჩხირება“ ხოლმე ბურთივით ყელში, სულ რომ არ ელი“ (დუმბაძე, 1984: 8).

ამავე აზრისაა დიდი უკრაინელი პედაგოგი ვასილ სუხომილინსკი. თავის ვაჟიშვილს იგი წერს: „საზღვარგარეთ პირველად როდი ვარ. დღემდე რამდენიმე ქვეყანაში ვყოფილვარ, მაგრამ ყოველთვის, როცა ბედი მშობლიური მიწიდან შორს გადამისვრის, ჩემში ახალი ძალით იფეთქებს სამშობლოს სიყვარულის გრძნობა“ (სუხომილინსკი, 1996: 50).

ნოდარ დუმბაძეს მიაჩნია, რომ „სამშობლოს სიყვარული გენების საშუალებით გადაეცემა შთამომავლობას“ (ნ. დუმბაძე, 1989: 307). ეს აზრი შეიძლება მთლად ზუსტი არ იყოს, მაგრამ ქართველი კაცისთვის სამშობლო რომ რაღაც განსაკუთრებულია, ამაში ეჭვის შეტანა შუბლზელია. ეს მან არაერთხელ დაამტკიცა ურიცხვი მტრის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ამიტომ წერს ჯარისკაცი (მესაზღვრე) შერბინა დედას („ნუ გეშინია, დედა!“): „ქართველები თუ დედას იფიცებენ, ხატზე დაფიცებას უდრის. კიდევ მეტს, თავისი ქვეყანა სიგიჟემდე უყვართ, საქართველოს სადღეგრძელოს რომ ამბობენ, ხანდახან ტირიან კიდევაც. სამოთხესავით ქვეყანაა, დედი, საქართველო, სამოთხესავით“ (დუმბაძე, 1989: 212). მაგრამ ნოდარ დუმბაძის აზრით, „სამშობლოს ენის ტლიკინი არ უყვარს, სამშობლოს საქმე უყვარს“. ამიტომ მისი სიყვარული თითოეულმა ჩვენგანმა უნდა გამოხატოს არა ლიტონი სიტყვებით, არამედ, უწინარეს ყოვლისა, საქმით, საქმით და მხოლოდ საქმით. ნამდვილი პარტიოტი მხოლოდ ის არის, ვინც ყამირს ტეხს, ნეგებს ახარებს, ფოლადს ადნობს, ხნავს და თესავს, ქმნის მატერიალურ და სულიერ დოვლათს. სწორედ ეს აქვს მხედველობაში კოლემურნეობის თავმჯდომარეს გერვასი ფაცაცას („მარადისობის კანონი“), როცა ბაჩანა რამიშვილს ეუბნება: „ – ქვეყნის სიყვარულს საყველპუროდ და საარშიყოდ ნუ გაიხდით,

სამშობლო როსკიპი ქალი არაა, მთვრალს რომ მოგენატრება და მაშინ გაიხსენებ, სამშობლო ტადარია სალოცავი. მუხლზე დაჩოქილი უნდა იდგე მის საკურთხეველთან, ცალი ხელით პირჯვარს უნდა იწერდე, მეორეთი კი ხმაღს იქნევდე, ეშმაკმა რომ არ დაეპატრონოს“... (დუმბაძე, 1988: 504). ქვეყანას კი ეშმაკი მაშინ ეპატრონება, როცა მას პატრონი არა ჰყავს, ქვეყნის პატრონი კი ახალგაზრდობაა, რომელმაც ესთაფეტა უფროსი თაობისგან უნდა მიიღოს და ეს ქვეყანა ახალ სიმაღლეზე აიყვანოს.

სამშობლოს სიყვარულს ნოდარ დუმბაძე მჭიდროდ უკავშირებს ხალხთა შორის მეგობრობის ნათელ გრძნობას. მას, როგორც ჭეშმარიტ ქართველს, პატრიოტიზმი და ინტერნაციონალიზმი ორგანულ კავშირში აქვს გააზრებული, მათი დიალექტიკური ერთიანობის გარეშე მას ეს პროცესები ვერ წარმოუდგენია. „თქვენ იცით, მეგობრებო, – წერს იგი, – ქართველი მწერლები როგორი ინტერნაციონალისტებიცა ვართ და ამიტომ გთხოვთ, როდესაც „საქართველოს“ ვამბობთ, ამ სიტყვაში საქართველოში მცხოვრები ყველა – რუსი, სომეხი, აზერბაიჯანელი, თათარი, ებრაელი და ქურთი იგულისხმობთ“ (დუმბაძე, 1984: 224).

ნოდარ დუმბაძემ მოგვცა ინტერნაციონალიზმის თავისებური გაგება. „მე ვიცი, ინტერნაციონალიზმია, ის, რომ ქართველები ბამზე ნია-გრუზინსკაიას აშენებენ, ინტერნაციონალიზმია ისიც, რომ ათასობით ქართველი სტუდენტი შრომით სემესტრს მოძმე რესპუბლიკებში ატარებს. ინტერნაციონალიზმია ისიც, რომ თბილისში ასი ეროვნების ხალხი ცხოვრობს. მაგრამ მე ინტერნაციონალიზმი ცოტა სხვაგვარად მესმის. ხანდახან უნდა დაგავიწყდეს, რომ ეს კაცი ქურთია, სომეხია, აზერბაიჯანელია, ებრაელია, რუსია, აფხაზია, ოსი თუ მესოპოტამიელი, – წერს იგი, – ისე უნდა დაგავიწყდეს, როგორც სოსოია მამალაძეს დაავიწყდა ხატაის სიბრმავე და შარვლის გახდის დროს უთხრა: გოგოვ, იქით გაიხედეო. მთავარია შინაგანად გახსოვდეს, რომ შენ კი ხარ ქართველი, მაგრამ ის მეორე კაცი ძმაა შენი, არანაკლებ ამყოფს საკუთარი ეროვნებით და ადვილი შესაძლებელია, შენზე მეტი ღირსებაც ჰქონდეს. ასე მესმის მე ინტერნაციონალიზმი“ (ბასილაძე, 2003: 41).

წერილში „გული“ ნოდარ დუმბაძე დიდი სითბოთი და სიყვარულით ლაპარაკობს სხვადასხვა ეროვნების ადამიანებზე, რომლებმაც არ დაზოგეს დრო და საკუთარი გულის სითბო უჩვენეს მას. „მკვდარი მიმიტანეს სოხუმის მეორე საავადმყოფოში, – წერს იგი, – თვალს ვახელ: ებრაელი, ბერძენი, სომეხი, რუსი აფხაზი, ქართველი – ყველა ერთად მადგას თავზე. არ მეგონა სიკვდილი თუ ასეთი ინტერნაციონალისტი იყო“ (დუმბაძე, 1984: 131).

ამ სულისკვეთებითაა გაჟღერებული ნოდარ დუმბაძის თითქმის ყველა ნაწარმოები, მაგრამ ამ მხრივ მაინც ყველაზე მეტად გამოირჩევა მისი რომანები: „მე ვხედავ მზეს“, „ნუ გეშინია, დედა!“, „თეთრი ბაირაღები“; მოთხრობები: „ჰელლადოს“, „ბომები“, „ასტვან! ინჩუ ჰამარ!“ და სხვები. გავიხსენოთ, როგორი მტკიცე მეგობრობა აკავშირებთ ავთო ჯაყელსა და ქურთ ბიჭს აბოს („ნუ გეშინია, დედა!“), ანდა, როგორ შეებნენ და „დაჭამეს“ ერთმანეთი ქართველობისთვის ებრაელმა, უკრაინელმა და სომეხმა („თეთრი ბაირაღები“).

ინტერნაციონალური აღზრდის საქმეში, ჩვენი აზრით, მწერალმა ყველაზე ღირებული სიტყვა მაინც რომანში „მე ვხედავ მზეს“ თქვა. რომანის არქიტექტონიკაში ამ მხრივ უაღრესად დიდ როლს ასრულებს დაჭრილი რუსი ჯარიკაცის – ანატოლი რომანოვის სახე და გურული გლეხების თავგამოდებული ზრუნვა მისი გამოჯანმრთელებისათვის. გავიხსენოთ როგორ ებრძოდა ანატოლი სიკვდილს და როგორ კვებავდნენ მას ხატია და სოსოია თხის რძით.

არც ანატოლი დარჩენილა მათ წინაშე ვალში. მან ლუკაია ფოცხიშვილსა და მის მეუღლეს ვარვარას მათი შვილის – კუკურას სამგლოვიარო განცხადება ჩამოაღებინა და დააწვევინა იმ მოტივით, რომ იგიც შეიძლება ცოცხალი და სადსალამათი იყოს, როგორც თვითონ არის. „– ხომ შეიძლება ისიც ჩემსავით იყოს სადმე? ხომ შეიძლება, თქვი... ეეე, არ გყვარებია შვილი! – თქვა ანატოლიმ და ხელი ჩაიქნია“ (დუმბაძე, 1988: 30).

ამ სიტყვებით ანატოლიმ თითქმის შვილი გაუცოცხლა ლუკაია ფოცხიშვილს და ამ უკანასკნელმა ხელის კანკალით ჩამოხსნა სამგლოვიარო აბრა და დაწვა. შემდეგ მას თანასოფლელებმაც მიბაძეს. „ვინ იცის, იქნებ ცოცხალია, იქნებ შეცდნენ დეპეშის გამომგზავნი?“ –

ფიქრობდა ყველა და ასე ფიქრობს დღესაც.

ამავე თემაზეა დაწერილი მოთხრობა „ჰელადოს“. ადამიანის

სიყვარულთან ერთად, მასში ყურადღებაა გამახვილებული ასევე ქართული მიწის სიყვარულზე. ბერძენი ბიჭი იანგული ვერ ეგუება იმ აზრს, რომ მან საქართველო უნდა მიატოვოს სამუდამოდ. არადა, ოჯახი სამშობლოში, საბერძნეთში ბრუნდება, მაგრამ იანგულის სამშობლო საქართველოა, სადაც ის დაიბადა და გაიზარდა. საქართველოსთან განუყრელობის აზრმა დალუპა იანგული. ბერძნების ხომალდების წასვლიდან მესამე დღეს მისი გვამი გამოორიყა ზღვამ. როგორც ჩანს, იანგულიმ საქართველოში დარჩენა გადაწყვიტა, გემიდან გადმოხტა და სცადა, ცურვით გამოეღწია სანაპირომდე, მაგრამ სურვილი ვერ აისრულა.

ნოდარ დუმბაძე ინტერნაციონალიზმზე ყურადღებას ამახვილებს არა მარტო მხატვრულ ნაწარმოებებში, არამედ ასევე თავის მრავალრიცხოვან წერილებსა და გამოსვლებში. თბილისში „დედაენის“ ძეგლის გახსნის დროს წარმოთქმულ სიტყვაში იგი მოსწავლეებს ასე არიგებს: „...ბავშვებო, არავინ არ დაგიჯერებთ ამ ფიცს და სიყვარულს, თუ ერთნაირი მოკრძალებით, სათნოებითა და სიყვარულით არ მოეპყარით სხვა ერებსა და სხვათა ენებს, რადგან მზის ქვეშ არ არსებობს ხალხი და ენა, რომელიც ღირსი არ იყოს სხვათაგან მოკრძალებისა და პატივისცემისა“ (დუმბაძე, 1984: 227).

როცა აფხაზთა და ქართველთა მრავალსაუკუნოვან მეგობრობაზე ლაპარაკობს, ნ. დუმბაძე წერს: „მე სულ მუდამ მახსოვს აკაკი წერეთლის, კონსტანტინე გამსახურდიას, ლეო ქიჩელისა და სხვათა შემდეგ კაცი როგორი სიფრთხილით უნდა შეეხოს აფხაზთა გულის სიმებს. ეს ჩემს აფხაზ ძმებსაც უნდა ახსოვდეთ, ქართველთა გულის სიმებს რომ შეეხებიან ხოლმე“ (დუმბაძე, 1984: 133). ამიტომაც ამბობს მწერალი რომანში „მარადისობის კანონი“, რომ „გულს მოფერება და სულის შებერვა უნდა, ცეცხლზე შემდგარ რძესავითო“ (დუმბაძე, 1989: 465).

ნოდარ დუმბაძის ეს შეგონება რომ გაეთვალისწინებინათ როგორც აფხაზებს, ისე ქართველებს, ალბათ არ მოხდებოდა ყოვლად უაზრო, ის მმათამკვლელი სისხლისღვრა, რამაც მთელი მსოფლიო შეძრა.

ყოველივე ზემოთქმულთან ერთად, როგორც განათლების რეფორმის სახელმწიფო პროგრამა გვასწავლის, ისიც არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ „საქართველოს რესპუბლიკაში ქართველებთან ერთად საქართველოს ჭეშმარიტ მოქალაქეებად უნდა იზრდებოდნენ აქ მცხოვრები სხვა ეროვნების ახალგაზრდებიც“ (განათლების რეფორმის სახელმწიფო პროგრამა და მისი რეალიზაციის გეგმა, 1995: 13). ისინი პატივს უნდა სცემდნენ ქართულ ზნე-ჩვეულებებს, ადათ-წესებს, ქართველი ხალხის ენას, მის კულტურასა და ისტორიას. სკოლის

ეროვნულობა ამ მიმართულებით მუშაობასაც გულისხმობს.

ლიტერატურა:

1. ნ. ბასილაძე, ნოდარ დუმბაძის პედაგოგიკური შეხედულებანი, ბათუმი, 2003.
2. განათლების რეფორმის სახელმწიფო პროგრამა და მისი რეალიზაციის გეგმა, თბ., 1995.
3. ნ. დუმბაძე, თხზულებანი ოთხ წიგნად, წიგნი პირველი, თბ., 1988.
4. ნ. დუმბაძე, თხზულებანი ოთხ წიგნად, წიგნი მეორე, თბ., 1989.
5. ნ. დუმბაძე, უბის წიგნაკი (კრებული), შემდგენელი ჯაბა ასათიანი, თბ., 1998.
6. ნ. დუმბაძე, შთაბეჭდილებები, წერილები, გამოსვლები, თბ., 1984.
7. ვ. სუხომლინსკი, წერილები ვაჟიშვილს, ბათუმი, 1996.

Нодар Думбадзе о патриотическом и интернациональном воспитании

Нодар Базиладзе

Проф. учебного университета имени св.Тбел Абусеридзе
Грузинской епархии

Резюме

В творчестве Н. Думбадзе большое место занимают проблемы патриотического и интернационального воспитания. Эти проблемы он рассматривает как в своих романах, так и в рассказах. В этом отношении особенно выделяются его романы: «Я выжу солнце», «Не бойся, мама», «Белые флажки», рассказы: «Hellados»?, «Цыганы», «Аствац! инчу гамар» и другие. Для выдающегося писателя «родина - это все, без чего жить не можешь»

Грузия, родина, патриотизм, интернационализм, воспитание.

Nodar Dumbadze about patriotic-international Upbringing

Basiladze Noda r

St. Tbel Abuseridze

University of the Patriarchate of Georgia

Abstract

Nodar Dumbadze's works have a great deal of patriotic-international education problems. He draws attention to this issue in his novels, stories and articles. In this respect, especially his novels: "I see the sun", "Do not be afraid mother," "white flags"; Stories: "Helados", "Roma", "Stop"! Inchu Hamar! "And others. For a great writer, "Motherland is all you can't live without."

Keywords: Georgia, Homeland, Patriotism, Internationalism, Upbringing.

დავალების გარეშე „ასევე“ სხვისი საქმეების შესრულება და მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულება

რუბაშვილი მარიამ

მეთოფიშვილი ეკატერინე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.24>

აბსტრაქტი. წინამდებარე სტატიის ფარგლებში ვისაუბრებთ კერძო სამართლის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს თემცადა პრობლემატურ საკითხზე, როგორცაა დავალების გარეშე „ასევე სხვისი“ საქმეების შესრულება და მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულება. აღნიშნულ ინსტიტუტთან მიმართებით მსოფლიო სამართლის ლიტერატურაში განსხვავებული შეხედულებები არსებობს. ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობა იცნობს, აღიარებს და პრაქტიკულ გამოყენებასაც სძენს „Negotiorum Gestio“-ს, თუმცადა ზოგიერთი, მათ შორის საქართველოს კანონმდებლობა მხოლოდ დოქტრინალურ დონეზე განამტკიცებს ამ სისტემას, რის გამოც ის ნაკლებად გამოყენებადია სამოსამართლო პრაქტიკაში. აღნიშნული პრობლემატიკიდან გამომდინარე ვეცადეთ წინა პლანზე წამოგვეწია ყველა ის პრობლემა, რის საფუძველზედაც განსახილველმა ინსტიტუტმა ვერ მოახერხა პრაქტიკაში დამკვიდრება, შესაბამისად პრობლემის უკეთ გასააზრებლად გამოვიყენეთ სისტემური კვლევის მეთოდი, ასევე შედარებით-სამართლებრივი მეთოდი და ერთმანეთს დავუპირისპირეთ ქართული და გერმანული სასამართლო პრაქტიკა „ასევე სხვის“ საქმესთან მიმართებით.

საკვანძო სიტყვები: „ასევე“ სხვისი საქმე, მეპატრონის ნება, საწინააღმდეგოდ შესრულება, დომინუსი, გესტორი

შესავალი

დემოკრატიული სახელმწიფოსა და დამოუკიდებელი საზოგადოების ჩამოყალიბებისთვის მნიშვნელოვანია ისეთი საკანონმდებლო ბაზის არსებობა, რომლითაც სრულიად იქნება მოცული საზოგადოებრივი ურთიერთობის ყველა სფერო, თუმცადა , როგორც საკანონმდებლო პრაქტიკა გვიჩვენებს, ადამიანებს სხვადასხვა ფორსმაჟორული სიტუაციების გათვალისწინებით (მაგ: ავადმყოფობა, საზღვარგარეთ ყოფნა, დაუძლეველი ძალა და სხვ.) ხშირად უწყვეტ ხოლმე სხვა პირის დახმარების მეშვეობით განახორციელონ გარკვეული მოქმედებები. სწორედ აღნიშნული შემთხვევების თავიდან ასაცილებლად კანონმდებელმა ქართულ კანონმდებლობაში შემოგვთავაზა „დავალების გარეშე „ასევე“ სხვისი საქმეების შესრულება“ როგორც ინსტიტუტის არსებობა, თუმცადა აღსანიშნავია რომ დღემდე ეს თემა თითქმის არაა გამოკვლეული მეცნიერულ დონეზე, რის გამოც ჩავთვალეთ ჩაგვეტარებინა კვლევა ამ საკითხზე და გაგვეცა პასუხი ყველა იმ კითხვაზე, რაც

დღესაც ბუნდოვანია არა მარტო სასამართლო პრაქტიკისთვის, არამედ თვით კანონმდებლობისთვისაც. წინამდებარე სტატიაში განვიხილავთ დავალების გარეშე „ასევე“ სხვისი საქმის შესრულებას, როგორც მნიშვნელოვან კერძო სამართლებრივ ინსტიტუტს, კერძოდ, თავს მოვუყრით ყველა იმ პრობლემასა თუ გამოწვევას, რომელთა წინაშეც დგას დღეს კერძო სამართალი დავალების გარეშე „ასევე სხვისი“ საქმესთან მიმართებით. თემის პირველი ნაწილი დაეთმობა აღნიშნული ინსტიტუტის ზოგად მიმოხილვას, კერძოდ, კვლევის ერთ-ერთ მეთოდად შემოთავაზებული იქნება აღნიშნულ ინსტიტუტთა სისტემური ანალიზი, რომლის საშუალებითაც მოვახდენთ თანამედროვე დოქტრინაში გავრცელებულ მოსაზრებებზე დაყრდნობით მთავარი პრობლემატიკის განხილვას და საკამათო საკითხებთან დაკავშირებით ჩვენი პოზიციის დაფიქსირებას. ნაშრომის შემდგომ ნაწილებში ხაზს გავუსვამთ ისეთ პრობლემატურ და, ამავდროულად, აქტუალურ თემას, როგორცაა მეპატრონის ნების საწინააღმდეგო შესრულება და ის სამართლებრივი შედეგი, რაც შეიძლება მოყვეს ამგვარ ქმედებას. გარდა ამისა, სტატიის მიწურულს, ჩვენს მსჯელობებსა და პოზიციებს განვამტკიცებთ როგორც გერმანული, ასევე ქართული სასამართლო პრაქტიკის მოშველიებით. განვიხილავთ თუ როგორი მსჯელობები განავითარა ქართულმა და გერმანულმა სასამართლოებმა „ასევე სხვის“ საქმესა და მეპატრონის ნების წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებაზე და სწორედ აღნიშნულზე დაყრდნობით შემოგთავაზებთ ჩვენეულ დასკვნებსა თუ მიგნებებს, რომლებიც გამყარებული იქნება ქართულ და გერმანულ დოქტრინაში გამოთქმული მოსაზრებებით.

„ასევე სხვისი საქმე“ და დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების ინსტიტუტის გამოყენების სფეროს მონიშვნა

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, იმისათვის, რომ პირის მიერ განხორციელებული ქმედება მივიჩნიოთ დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებად, მნიშვნელოვანია სახეზე გვქონდეს დასახელებული ინსტიტუტის ყველა წინაპირობა კუმულაციურად. მათ შორის რიგით მეორე წინაპირობას წარმოადგენს „სხვისი საქმე“. მაშასადამე, დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების მომწესრიგებელი ნორმების გამოსაყენებლად უნდა დადგინდეს არის თუ არა საქმე სხვისი.

იურიდიულ დოქტრინაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, სხვისია საქმე, რომელიც ობიექტურად სხვა პირის (დომინუსის) ინტერესებისა თუ მოვალეობის სფეროს განეკუთვნება, თუმცა ვფიქრობთ, „Negotiorum Gestio“ -ს ინსტიტუტის განხილვისას, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს შემსრულებლის (გესტორის) ნებას, ვინაიდან სასამართლო პრაქტიკა იცნობს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც პირის ქმედება ფაქტობრივად შეესაბამება დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულების ყველა წინაპირობას, მაგრამ საკამათო ხდება თუ რამდენად წარმოადგენს ეს „ობიექტურად სხვის საქმეს“. ჩნდება კითხვა, თუ რა ხდება მაშინ, როდესაც გესტორი საქმეს არა მხოლოდ დომინუსის, არამედ მასთან ერთად საკუთარი ინტერესების დასაკმაყოფილებლად ასრულებს ან ასრულებს საქმეს, რომელიც ხორციელდება სხვა პირისთვის მხოლოდ გარეგნულად შესამჩნევი მოქმედების შედეგად, თუმცა არ ივარაუდება შემსრულებლის ნება (ბიჭია, 2016)

აღნიშნულის გამო, გამოიყოფა „სხვისი საქმის“ რამდენიმე სახე, რის თანახმად, „სხვის საქმედ“ ჩაითვლება, როგორც „ობიექტურად სხვისი საქმე“, ისე „ნეიტრალური საქმე“ და „ასევე სხვისი საქმე“. აღნიშნულ ქვეთავში სწორედ ამ უკანასკნელის შესახებ ვისაუბრებთ.

„ასევე სხვისი საქმე“ შეიძლება ითქვას, რომ მისი არსით უპირისპირდება

„ობიექტურად სხვის საქმეს“ და წარმოადგენს საქმეს, რომლის მიმართაც, მეპატრონის გარდა, ასევე შემსრულებელსაც აქვს საკუთარი ინტერესი.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ აწესებს ცალკე მუხლით რეგულირებას, მაშასადამე, „ასევე სხვისი“ საქმეც სამოქალაქო კოდექსის 969-ე მუხლის გაგებით მიიჩნევა „სხვის საქმედ“ და სხვისი საქმის შესრულების ნება ამ შემთხვევაშიც პრეზიუმირდება. (რუსიაშვილი, 2020). მაგალითად, ამ თავის ნორმებით რეგულირების სფეროდ შეგვიძლია მივიჩნიოთ ის შემთხვევა, როდესაც პოლიციის დავალების საფუძველზე ხდება კერძო მეწარმის მიერ წესების დარღვევით გაჩერებული ავტომანქანის გადაყვანა საჯარიმო ავტოსადგომზე ავტომანქანის მფლობელის დაუკითხავად და ა.შ (კროპკოლერი, 2014)

ამრიგად, უნდა ითქვას, რომ საქმის შესრულებისას გესტორის მხრიდან საკუთარი საქმის გაძღოლის ნების ვარაუდი არ გამორიცხავს “Negotiorum gestio” -ს ინსტიტუტის გამოყენებას, ვინაიდან, გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, „ასევე სხვისი საქმეც“ სხვის საქმედ მიიჩნევა და მასზე ისევე ვრცელდება დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების მომწესრიგებელი ნორმები, როგორც „ობიექტურად სხვისი საქმის“ შემთხვევაში.

საქმეების შესრულება მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულებისას შემსრულებელი მეპატრონის საქმეს თვითნებურად ასრულებს. შემსრულებლის ეს თვითნებობა აუცილებლად ჩაითვლებოდა სხვის სამართლებრივ სიკეთეში უხეშ ჩარევად რომ არა აღნიშნული ინსტიტუტის არსებობა იურიდიულ დოქტრინაში. აღნიშნული თვითნებობის გამართლების ერთ-ერთი მთავარი საფუძველი სწორედაც რომ შემსრულებლის ქმედების. მეპატრონის ინტერესისა და ნების ურთიერთთანხვედრას.

გერმანულ დოქტრინაში მართებულადაა ხაზგასმული, რომ ნების ან ინტერესის არსებობა უნდა დადგინდეს იმ მომენტისთვის, „როდესაც შემსრულებელმა იკისრა დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულება და არა შემდგომ საქმის განხორციელებისას”.(Seiler; 2012) მიგვაჩნია, რომ იმისთვის რათა შემსრულებლის მიერ განხორციელებული ქმედებანი მოვაქციოთ დავალების გარეშე სხვისი საქმის ან „ასევე” სხვისი საქმის რეგულაციის სფეროში, მნიშვნელოვანია რომ მეპატრონის ნება, როგორც ასეთი, არსებობდეს უშუალოდ საქმის განხორციელებამდე. ეს გამომდინარეობს აღნიშნული ინსტიტუტის ცნებიდან, რომლის მიხედვით, თავად ეს უკანასკნელი მოიაზრებს კონკრეტული ქმედების განხორციელებისას ობიექტურ და გონივრულ აუცილებლობას, რომ პირი გარკვეული ქმედებების განხორციელებით შეძლებს დაიცვას ქონების მეპატრონის ინტერესები და თავიდან ააცილოს მეპატრონის ქონებას მოსალოდნელი საფრთხე. შესაბამისად, ცხადია, შემსრულებელს აღნიშნული ფაქტის ცოდნა და ნებელობა თავიდანვე უნდა გააჩნდეს.

ქართველმა კანონმდებელმაც გაიზიარა ეს მიდგომა და სამოქალაქო კოდექსის 974-ე მუხლის პირველ ნაწილში პირდაპირ მიუთითა, რომ „შემსრულებელს არ შეუძლია მოითხოვოს გაწეული ხარჯების ანაზღაურება, თუ მის მიერ საქმეთა შესრულება ეწინააღმდეგება მეპატრონის ნებას ან არ შეესაბამება მის ინტერესებს. თუ შემსრულებელს შეეძლო სცოდნოდა ამის შესახებ, მაშინ იგი ვალდებულია აანაზღაუროს შესრულებით გამოწვეული ზიანი.” ვფიქრობთ, სწორედ სამოქალაქო კოდექსის ეს მუხლია ის ამოსავალი წერტილი, საიდანაც შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ „ინტერესებთან და ნებასთან შესაბამისობა ამ დანაწესის თანახმად, კუმულატიურად უნდა იყოს სახეზე”(რუსიაშვილი, 2020)

გერმანულ დოქტრინაში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად მეპატრონის „ნება ან ინტერესი“ დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულების შემადგენლობის აუცილებელი წინაპირობაა (Gehrlein, 2015). აღნიშნულთან კავშირში ცალკეულ ავტორთა მოსაზრებით ეს არ გამომდინარეობს მუხლის ტექსტიდან და, შესაბამისად, მისი დამატებით წინაპირობად განხილვა და ამგვარად ნორმათა გამოყენების სფეროს დავიწროვება გაუმართლებელია (Seiler, 2012), რასაც არ ვეთანხმებით, რადგან, მიუხედავად იმისა, რომ ნორმის დანაწესი პირდაპირ მიუთითებს სხვისი საქმის შესრულებაზე ყოველგვარი სახელშეკრულებო საფუძვლის არსებობის გარეშე, მიგვაჩნია, რომ ამ შემთხვევაში კონკრეტიზაცია და ნების, როგორც ცალკეული წინაპირობის განხილვა მნიშვნელოვანია, რათა დადგინდეს მეპატრონის რეალური ნება, ამიტომ ამ შემთხვევაში, დოქტრინალურადაც და პრაქტიკულადაც გამართლებულად მიგვაჩნია ნების არსებობა, როგორც წინაპირობა.

ერთი შეხედვით საკმაოდ რთულიც კია წარმოვიდგინოთ შემთხვევა, როდესაც საქმის შესრულება მეპატრონის გამოხატულ ნებას ეწინააღმდეგება, მაგრამ საქმის შესრულება მაინც მის ინტერესთა სფეროში ექცევა. ამ შემთხვევაში მეპატრონის ინტერესის შეფასებისას, გასათვალისწინებელია რამდენად შეუძლია საქმის შესრულებას მეპატრონისთვის ობიექტურად სარგებლის მოტანა, რაც თავისთავად ცხადია ობიექტურ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით უნდა შეფასდეს, თუმცაღა, გვერდს ვერ ავუვლით იმ ფაქტს, რომ ეს უკანასკნელი მეპატრონის სუბიექტური დამოკიდებულებაა, შესაბამისად, მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულება როგორც წესი გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს მხოლოდ მაშინ, „თუ მეპატრონის განსხვავებული ნება შემსრულებლისთვის ცნობილი ან ობიექტურად შეცნობადი არ არის და ამასთან საქმის შესრულების მიმართ მეპატრონის ნების, ინტერესის ვარაუდი ობიექტურად საფუძვლიანია“ (Seiler, 2012).

აღნიშნული მოსაზრება განავითარა საკასაციო სასამართლომაც ერთ-ერთ საქმეზე მსჯელობისას და აღნიშნა რომ „დავალების გარეშე სხვისი საქმეების წარმოებისას შემსრულებელის ჩარევა მეპატრონის ქონებრივ სფეროში, მართალია, ნებაყოფლობით ხორციელდება, მაგრამ ამგვარ ჩარევას გონივრული და ობიექტური საფუძველი უნდა გააჩნდეს, ამასთან, აუცილებელი პირობაა, რომ კონკრეტული საქმის შესრულება თვითნებობა კი არ უნდა იყოს, არამედ მეპატრონის ინტერესებს შეესაბამებოდეს და ამ საქმის შესრულება სწორედ მეპატრონისათვის უნდა იყოს სასიკეთო“ (საქართველოს უზენაესი სასამართლო № ას-1320-1246-2012). მიუხედავად იმისა, რომ ნება არის სუბიექტური კრიტერიუმი, ჩვენც მიგვაჩნია, რომ ამ მდგომარეობაში მნიშვნელოვანია დავალების გარეშე სხვისი საქმის და „ასევე“ სხვისი საქმის შესრულება მთლიანად ნაკარნახევი იყოს ობიექტური და გონივრული აუცილებლობით, რაშიც უპირველეს ყოვლისა უნდა ვიგულისხმოთ რეალური, გაცხადებული ნება.

იმ შემთხვევაში კი, როცა მეპატრონის ნება არ ეხმიანება შემსრულებლის მიერ განხორციელებულ ქმედებებს, ასეთ დროს შეიძლება დადგეს მხოლოდ ერთი სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ, შემსრულებელი ვერ მოითხოვს გაწეული ხარჯების ანაზღაურებას.

ასევე სხვისი საქმისა და მესამე პირის წინაშე ნაკისრი ვალდებულების შესრულების ქართულ-გერმანული სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი

აღნიშნული ინსტიტუტის გაანალიზების პროცესში ჩნდება კითხვა - გამორიცხავს თუ არა საკუთარი საქმის შესრულება დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებას და მიიჩნევა თუ არა ე.წ. „ასევე სხვისი საქმე“ სხვის საქმედ? ეს

ის ძალიან მნიშვნელოვანი შეკითხვაა, რასთან დაკავშირებითაც ქართულ თუ გერმანულ იურიდიულ დოქტრინაში მეცნიერთა აზრი ორად იყოფა, ამასთან იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია არაერთი კრიტიკული მოსაზრება, რომელთაგან უამრავი სწორედ რომ სასამართლო გადაწყვეტილებებს ეხება. სწორედ ამიტომ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ამ საკითხზე მსჯელობისას მიმოვიხილოთ გერმანული სასამართლო პრაქტიკიდან ცნობილი საქმეები და სწორედ მათზე დაყრდნობით განვახილოთ ჩვენი შეხედულებები თუ პოზიციები აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებით.

ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საქმეზე, კერძოდ, ე.წ. „მემკვიდრის მამიებლის“ საქმეზე (Emmerich, 2002), გერმანიის სასამართლოს მიერ განვითარებული მოსაზრებები და მიღებული გადაწყვეტილება მეცნიერთა შორის დავის მთავარ ობიექტად იქცა. საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე, დადგინდა, რომ მემკვიდრეთა ძეხნით პროფესიულად დაკავებულმა პირმა, იპოვნა ერთ-ერთი მორიგი მემკვიდრე და სამკვიდროსთან დაკავშირებული ინფორმაციის სანაცვლოდ მოსთხოვა თანხა, რაზეც უარს მიიღო. რის შემდეგაც, მან მოითხოვა იმ ხარჯების ანაზღაურება, რომელიც მემკვიდრის მოძიების პროცესთან იყო დაკავშირებული.

აღნიშნულ საქმეზე, გერმანიის სასამართლომ გადაწყვეტილების მიღებისას, საერთოდ არ იმსჯელა იყო თუ არა სახეზე „ასევე“ სხვისი საქმე და დავალების გარეშე სხვისი საქმეების ინსტიტუტის გამოყენება, წინაპირობების არ არსებობის გამო თავიდანვე გამორიცხა. სასამართლოს ამგვარმა გადაწყვეტილებამ იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერთა აზრი ორ ნაწილად გაყო, რომელთაგან ერთნი გადაწყვეტილების სისწორეს აღიარებდნენ, ხოლო მეორენი სკეპტიკურად აფასებდნენ მას. მიუხედავად გამოთქმული კრიტიკისა, დღესდღეობით გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, რომელსაც ჩვენც ვეთანხმებით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ დასახელებულ საქმეზე სასამართლოს გადაწყვეტილება ყოველგვარ მიზეზ გარეშე გასაზიარებელია, ვინაიდან იმისათვის, რომ ქმედების კვალიფიცირება მოვახდინოთ დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულებად, კერძოდ კი „ასევე სხვის საქმედ“, აუცილებელია გესტორის მხრიდან ივარაუდებოდეს სხვისი საქმის შესრულების ნება. შესაბამისად, აღნიშნული საქმის ფაქტობრივ გარემოებებზე დაყრდნობით, მიგვაჩნია, რომ სახეზე იყო „ასევე სხვისი საქმის“ შემთხვევა, ვინაიდან მოსარჩელეს გაცნობიერებული ჰქონდა, რომ მისი აქტივობით ის სხვა პირს ანიჭებდა სარგებელს და ასეთი შედეგის დადგომა სურდა, რაც სასამართლო გადაწყვეტილების სისწორეს უსვამს ხაზს.

განსახილველ თემატიკასთან მიმართებით ასევე ძალიან საინტერესოა ქართული სასამართლოს მიდგომა, კერძოდ, საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთი საქმის განხილვისას ერთ-ერთი თანამესაკუთრის მიერ სახლის აღდგენით სამუშაოებზე გაწეული ხარჯების მიმართ მართებულად არ მიიჩნია დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენება, ვინაიდან, სასამართლოს დასაბუთებით, პირი ასრულებდა საკუთარ საქმეს, რაც, თავის მხრივ, სხვისი საქმის შესრულებას გამორიცხავდა (საქართველოს უზენაესი სასამართლო №ას-649-610-2011) ასეთი მსჯელობა სადავოა და მას გარკვეული უარყოფითი შეფასებები მოჰყვა. პირადად ჩვენი მოსაზრებით, სასამართლოს მიერ მითითებული საფუძვლით დავალების გარეშე სხვის საქმეების შესრულების ინსტიტუტის გამოყენება არამართლზომიერია, ვინაიდან, საკუთარი საქმის შესრულება თავისთავად არ გამორიცხავს სხვისი საქმის შესრულებას. თუკი პირი ასრულებს საქმეს, რომელიც ჯდება როგორც მის, ისე სხვა პირის ინტერესებში, მაშინ

აღნიშნული უნდა მივიჩნიოთ „ასევე სხვის საქმედ“, რაც ექცევა დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების მომწესრიგებელი ნორმების მოქმედების სფეროში, რადგანაც, როგორც გაბატონებული მოსაზრება ამბობს - „ასევე სხვისი საქმეც“ საქმეა“.

საკვლევი თემის განხილვისას, როგორც წინა ქვეთავებში უკვე აღვნიშნეთ, განსაკუთრებულად მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს გესტორის მხრიდან მესამე პირის წინაშე ვალდებულების შესრულების საკითხი, რაც გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, არ გამორიცხვას დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების ინსტიტუტის არსებობას.

დავალების გარეშე სხვისი საქმეების მეპატრონის ნების საწინააღმდეგო შესრულების ქართულ-გერმანული სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი

როგორც ზემოთ მოხმობილი მსჯელობებიდან ვასკვნით, მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულება დავალების გარეშე სხვისი საქმეების ინსტიტუტის ფრიად მნიშვნელოვანი გამოხატულებაა, ამიტომ მასზე ყურადღების გამახვილება და სასამართლო პრაქტიკის მიმოხილვა რელევანტურად მიგვაჩნია. ამ მხრივ, საინტერესოა საქართველოს სასამართლო პრაქტიკა. კერძოდ, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო პალატის მიერ განხილულ ერთ-ერთ საქმეში, მესტიის მუნიციპალიტეტის თვითმმართველმა ერთეულმა მესტიის რაიონულ სასამართლოში ა.ჩ-ის წინააღმდეგ სარჩელი აღძრა მოპასუხისათვის 581 012,79 ლარის დაკისრების მოთხოვნით (საქართველოს უზენაესი სასამართლო № ას-1320-1246-2012)

განსახილველ საქმეზე, ვეთანხმებით საკასაციო სასამართლოს შეხედულებას, რომელიც, თავის მხრივ, იზიარებს სააპელაციო სასამართლოს პოზიციას, რომ მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩელის მოთხოვნა დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულების კანონისმიერი ურთიერთობიდან შეიძლება იყოს წარმოშობილი. კერძოდ, მესტიის მუნიციპალიტეტის გამგეობამ შპს „დ-ან“ დადო ხელშეკრულება და განხორციელა ა. ჩ-ის კუთვნილი ქონების რეაბილიტაცია ამ უკანასკნელის მხრიდან დავალების, ან სხვა სახელშეკრულებო თუ კანონისმიერი საფუძვლის არსებობის გარეშე, ამდენად, დავის ფაქტობრივი გარემოებები შეესაბამება სამოქალაქო კოდექსის 969-ე მუხლის მოცემულობას (ნაჭყებია, 2014), რომლის თანახმად, „პირი (შემსრულებელი), რომელიც დავალების ან სხვა საფუძვლის გარეშე ასრულებს სხვა პირის (მეპატრონის) საქმეებს, ვალდებულია შეასრულოს ისინი კეთილსინდისიერად“.

ზოგადად იმისათვის, რომ სახეზე გვქონდეს დავალების გარეშე სხვისი საქმეების ნამდვილი და მართებული შესრულება, რა დროსაც პირი კეთილსინდისიერად ახორციელებს სხვისი ინტერესების სფეროს მიკუთვნებულ საქმეს, აუცილებელია, რომ კონკრეტული საქმის განხორციელება შეესაბამებოდეს მეპატრონის ინტერესებს და იყოს გარკვეული სარგებლის მომტანი მისთვის. ჩვენი აზრით, გასაზიარებელია საკასაციო სასამართლოს განმარტება, რომლის თანახმად გესტორის მიერ მეპატრონის ქონებრივ სფეროში ჩარევას უნდა გააჩნდეს გონივრული და ობიექტური საფუძველი.

განსახილველ საქმეში, მესტიის მუნიციპალიტეტის მიერ განხორციელებული ქმედება, კერძოდ კი მის მიერ ა.ჩ-ის უძრავი ქონების რეაბილიტაცია, ვფიქრობთ, ნამდვილად წარმოადგენს დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულებას თუმცა, აქ პრობლემური ხდება საკითხი იმის შესახებ თუ რამდენად შეესაბამება აღნიშნული საქმე სხვის, ამ შემთხვევაში ა.ჩ-ის ნებას. როგორც საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან ვიგებთ, მოსარჩელე აცხადებს, რომ მესტიის მუნიციპალიტეტს არ აქვს გაწეული ხარჯების მოთხოვნის უფლება, რადგანაც მან დაარღვია დავალების

გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებისას გათვალისწინებული სსკ.-ის 971-ე, 972-ე მუხლებით დაკისრებული ვალდებულებანი. მაშასადამე, მუნიციპალიტეტის მიერ საქმის განხორციელებისას არ ივარაუდებოდა ა.ჩ-ის ნება, რის გამოც, შეგვიძლია აღნიშნული საქმე მივიჩნიოთ მეპატრონის ნების საწინააღმდეგო შესრულებად. ამასთან მიმართებით უნდა გამოვიყენოთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 974-ე მუხლის პირველი ნაწილი, რომელიც იმპერატიულად აწესებს, რომ „შემსრულებელს არ შეუძლია მოითხოვოს გაწეული ხარჯების ანაზღაურება, თუ მის მიერ საქმეთა შესრულება ეწინააღმდეგება მეპატრონის ნებას ან არ შეესაბამება მის ინტერესებს. თუ შემსრულებელს შეეძლო სცოდნოდა ამის შესახებ, მაშინ იგი ვალდებულია აანაზღაუროს შესრულებით გამოწვეული ზიანი.“

ამრიგად, დასახელებული ნორმა პირდაპირ მიუთითებს, რომ ისეთ შემთხვევაში, როდესაც გესტორის მიერ განხორციელებული ქმედება ეწინააღმდეგება მეპატრონის ინტერესებს, მას არ შეუძლია მოითხოვოს გაწეული ხარჯების ანაზღაურება. ამასთან, ვფიქრობთ აქვე უნდა გავამახვილოთ ყურადღება ნორმის დისპოზიციის მოცემულ დანაწესზე, რომლის თანახმად, ისეთ დროს როცა შემსრულებელს ჰქონდა შესაძლებლობა სცოდნოდა პირის მიერ მისი ნების საწინააღმდეგოდ საქმის შესრულების შესახებ, მაშინ ის ვალდებულია აანაზღაუროს შესრულებით გამოწვეული ზიანი. ჩვენს ხელთ არსებული საქმის განხილვისას საკითხავია შეეძლო თუ არა ა.ჩ-ს სცოდნოდა მესტიის მუნიციპალიტეტის მიერ ჩატარებული რეაბილიტაციის შესახებ და ამასთან, იყო თუ არა ეს უკანასკნელი ვალდებული პირადად შეეტყობინებინა მეპატრონისათვის მის მიერ დასახული გეგმების შესახებ. ზოგადად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 971-ე მუხლი, შემსრულებელს აკისრებს ვალდებულებას პირველი შესაძლებლობისთანავე აცნობოს მეპატრონეს, რომ იკისრა საქმეთა შესრულება.

ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა სააპელაციო სასამართლოს შეხედულება, რომელიც მიიჩნევს, რომ გამგეობის მიერ საშუაოს შესრულება წარმოადგენდა საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტს. სააპელაციო სასამართლოს ამ მოსაზრებას საკასაციო სასამართლო არ იზიარებს და ამ საკითხზე განსხვავებულ პოზიციას აყალიბებს. პირადად ჩვენ, საკასაციო სასამართლოს მსგავსად მიგვაჩნია, რომ სააპელაციო სასამართლოს მიერ გაკეთებული ასეთი მითითება არ იყო მყარი არგუმენტი იმის დასამტკიცებლად, რომ მუნიციპალიტეტმა სსკ.-ის 971-ე მუხლით გათვალისწინებული შეტყობინების ვალდებულება სათანადოდ დაიცვა. მიგვაჩნია, რომ ყველა ადამიანს აქვს უფლება შეიტყოს თუ რა დოზით აპირებს პირი მის ქონებრივ სფეროში ჩარევას და რა ცვლილებების შეტანას გეგმავს ამ კუთხით. საყოველთაოდ ცნობილად ფაქტის მიჩნევა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც აღნიშნულის შესახებ ინფორმირებულია მოსახლეობის უმრავლესობა, მათ შორის იმ ფენის წარმომადგენლებიც, რომლებსაც ნაკლები შესაძლებლობა აქვთ ისარგებლონ კომუნიკაციისთვის განკუთვნილი ტექნოლოგიური თუ სხვა ისეთი სახის საშუალებებით, რაც უზრუნველყოფს მათ ინფორმირებას კონკრეტულ საკითხებზე. მაშასადამე, საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება იმის შესახებ, რომ საქმის „საყოველთაოდ ცნობილობა“ შეფასებითი კატეგორიაა და ის პირის შეტყობინების ვალდებულებას არ გამოორიციხავს, ყოველგვარ მიზეზგარეშე გასაზიარებელია და ყველა ამ გარემოებაზე მითითებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მესტიის მუნიციპალიტეტის მიერ განხორციელებული საქმე არ მოდის თანხვედრაში მეპატრონის ინტერესებთან, და წარმოადგენს მ მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულებას.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ განსხვავებით მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულებისგან, დავალების გარეშე „ასევე სხვისი“ საქმეების შესრულება არ არის კანონმდებლობით პირდაპირ მოწესრიგებული, რაც კიდევ უფრო მეტად ზრდის მის მიმართ გამოთქმულ კრიტიკას და ამცირებს პრაქტიკაში მისი გამოყენების შესაძლებლობას. რაც შეეხება მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულებას, კვლევის შედეგებმა ცხადჰყო, რომ მართალია ეს უკანასკნელი პირდაპირაა მოწესრიგებული, როგორც ქართული, ასევე გერმანული სამოქალაქო კოდექსით, თუმცა თემის უამრავი თავისებურებიდან გამომდინარე, რთული დასადგენია რამდენად შეიძლება სამართლებრივი დავა სწორედ მათზე დაყრდნობით გადაწყდეს. ვიმედოვნებთ, რომ წარმოდგენილ ნაშრომში განხილული სამართლებრივი საკითხები გარკვეული კუთხით სასარგებლოდ წაადგება ქართულ იურისპრუდენციას და შექმნის საფუძველს სამოქალაქო სამართლის ზემოთ განხილული საკითხების უფრო სრულყოფილად და ღრმად შესწავლისთვის.

ბიბლიოგრაფია:

1. ბიჭია, მ. (2016). კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები. თბილისი: ბონა კაუზა
2. კროპჰოლერი, ი. (2014). გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი სასწავლო კომენტარი. თბილისი: C.H.Beck
3. ნაჭყებია, ა. (2014). სამოქალაქოსამართლებრივი ნორმების განმარტებები უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში. თბილისი: GIZ
4. რუსიაშვილი, გ. (2020). დავალების გარეშე „ასევე“ სხვისი საქმის შესრულება და მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულება. შედარებითი სამართლის ჟურნალი, 1: 49-58
5. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
6. საქართველოს უზენაესი სასამართლო, 2012 წლის 12 დეკემბერის გადაწყვეტილება, № ას-1320-1246-2012
7. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატა; 4.10.2011. №ას-649-610-2011
8. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო პალატა, 2012 წლის 12 დეკემბრის გადაწყვეტილება, საქმე № ას-1320-1246-2012
9. BGH NJW 2002, 75; V. Emmerich, Anmerkung zu BGH, Urteil v. 23.9.1999, JuS 2000, 604; H. Wendtlandt, „Ein bisschen über den Rubikon“ - Der BGH und die GoA des vertraglich pflichtengebundenen Geschäftsführers, NJW 2004, 985
10. Gehrlein. (2015) Bech'scher Online-Kommentar. Germany : C.H.Beck
11. Seiler. (2012) Münchener Kommentar zum BGB. Germany: C.H.Beck

Negotiorum gestio and performance against will of dominus

Metopishvili Eka
Rubashvili Mari
Tbilisi State University

Abstract

Within the bounds of the presented article, we will talk about one of the most essential, although very problematic issues in the world civil law, such as “Negotiorum Gestio” (which can be translated as “management of affairs without mandate“). There exist many different views in the world law literature regarding this institution. The legislation of some countries recognizes and puts “Negotiorum Gestio” into practice, although there are some, including Georgian legislation, where this system remains on a doctrinal level only and that makes it less utilized in judicial practice. Due to this problem, the main accent of the paper will be on all the problems, on the basis of which stated institution couldn’t establish in practice. In accordance with that, in order to highlight the problematic nature of the stated issue, we used systematic research method as well as a comparative-legal method and set Georgian and German judicial practice off against each other regarding Negotiorum Gestio.

Keywords: Negotiorum Gestio, Affairs, Mandate, Dominus, Gestor

თაობათა ცვლა ამერიკის პოლიტიკაში

ქარელი თეიმურაზ

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
პოლიტოლოგიის ინსტიტუტიDOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.25>

აბსტრაქტი. ნაშრომი ეძღვნება თაობათა პრობლემების შესწავლას ამერიკული ციკლის თეორიის ფარგლებში, რომელიც ბუნებრივი მოვლენების კანონზომიერების ანალოგიით (წლის დრო, დღე-ღამის მონაცვლეობა და ა.შ.), ადამიანთა საზოგადოებაში (ქვეყანა, ერი) განმეორებად, მდგრად მოვლენებზეა ფოკუსირებული. სტატიაში აღნიშნულია, რომ ამერიკის ისტორიის ციკლური განვითარების თეორიის ფუძემდებლად ითვლება ცნობილი ამერიკელი ისტორიკოსი არტურ შლეზინგერ-სენიორი. 1940-იან წლებში მან შეიმუშავა ციკლური მოდელი შეერთებული შტატების მმართველებს, "ინოვაციების პარტიასა" და "კონსერვატიულ პარტიას" შორის ბუნებრივი მონაცვლეობით. მოგვიანებით, მისმა ვაჟმა, არტურ მაიერ შლეზინგერ უმცროსმა დახვეწა ციკლის თეორია და მისი მოდიფიცირება სცადა. მან განაცხადა, რომ ამერიკული პოლიტიკური პროცესის საფუძველია მეტოქეობა ლიბერალიზმსა და კონსერვატიზმს შორის, ამერიკული პოლიტიკური განვითარების ციკლებს კი ორი ფაზა ჰქონდათ - „საჯარო საქმიანობა“ და „კერძო ინტერესები“. „აქტივიზმის“ პერიოდში რეფორმიზმმა განიცადა პოზიტიური ცვლილებები პროგრესის მიმართულებით, რაც შეეხება მეორე ფაზას, მას ახასიათებს პასიურობა, ჰედონიზმი, საჯარო აქტივობის დაქვეითება და მიმდინარე ხდომილებების კრიტიკული აღქმა. შლეზინგერ უმცროსი ყველაზე მნიშვნელოვან ინსტიტუტებს, როგორცაა საპრეზიდენტო ინსტიტუტი და ორპარტიული სისტემა, ალტერნატიული ციკლების პრიზმაში განიხილავს. „ქანქარის თეორიის“ ციკლის მამოძრავებელ ძალად თაობათა მონაცვლეობა ითვლება. სტატიაში მოცემულია თაობების ცნების განსაზღვრება, მას აქვს პროგნოზული ასპექტი და განისაზღვრება სამი ათწლეულით პოლიტიკური ბატონობის პერიოდში, ხაზგასმით აღნიშნულია, რომ პოლიტიკური ცვლილებები დამოკიდებულია აქტიურ პოლიტიკურ ცხოვრებაში ჩართული ახალი თაობის ხასიათზე. (მაგალითად, ჯონ კენედის თაობა). ამერიკის ისტორიის ციკლების იდეა განავითარეს უილიამ შტრაუსმა და ნილ ჰაუსმა; მათ შექმნეს „თაობათა თეორია“. თაობის განსაზღვრება მოიცავს 20 წლის ფარგლებში დაბადებული ან ცხოვრების ერთი ფაზის განმავლობაში (ბავშვობა, ახალგაზრდობა, საშუალო ასაკი და სიბერე) ადამიანების ჯგუფს. ნაშრომში გამოყოფილია სამი თაობის იდენტიფიკაციის კრიტერიუმები, რომლებიც აღწერენ შეერთებული შტატების ისტორიას, მათ შორის მის 13 კოლონიას. თაობის თეორია - იდეების რთული ნაერთია, რომელიც ეფუძნება რამდენიმე ნაშრომს. კვლევამ აჩვენა, რომ არსებობს ისტორიული ანალოგიები წარსულსა და დღევანდელ თაობებს შორის. აქედან გამომდინარე, შედეგად, მკვლევრებმა ანგლო-ამერიკული თაობების ისტორიაში ოთხი ტიპის ქცევის ნიმუშს,

შესაბამისად, ციკლების ოთხ განსხვავებულ ტიპს მიაგნეს. სტატიაში განხილულია შტრაუსისა და ჰესის მიერ სხვადასხვა წლებში ჩატარებული თაობათა ბიოგრაფიებისადმი მიძღვნილი კვლევები: „თაობები“ (1991), „მეცამეტე თაობა“ (1997), „მეოთხე ტრანსფორმაცია: ამერიკული წინასწარმეტყველება“, (1997), „ათასწლეულის თაობის აღზევება: შემდგომი დიადი თაობა“ (2000). (2000 წ.).

საკვანძო სიტყვა: თაობა, საისტორიო ციკლები, ქანქარის თეორია, თაობების თეორია, თაობა X, მილენიუმი.

კაცობრიობის ისტორიაში დიდი ხანია მსჯელობენ გარკვეული სქემატური ცვლილებების, მოქცევა-უკუქცევის შესახებ. „წრის“, „ქანქარის“ და ა.შ. საშუალებით საისტორიო პროცესის აღწერის ტრადიცია ჯერ კიდევ ანტიკური ისტორიოგრაფიიდან მომდინარეობს. XVIII საუკუნეში ჯამბატისტა ვიკო, ისტორიზმის მესამირკველე, ანვითარებდა თავის ცნობილ იდეას ერების ციკლური განვითარების შესახებ (1725). ეს თეორია ესწრაფვის ადამიანთა საზოგადოების (ქვეყნის, ერის) განმეორებადის, მდგრადის დაფიქსირებას ბუნებრივი მოვლენების კანონზომიერებათა (წლის დროების, დღე-ღამის მონაცვლეობის და ა.შ) ანალოგიით, რაც სიცხადით და უბრალოებით იმთავითვე იზიდავდა მკვლევრებს. ამერიკის პოლიტიკურ ცხოვრებაში ამგვარ ხდომილებათა თაობაზე ჯერ კიდევ 1841 წელს მიუთითებდა ამერიკელი ფილოსოფოსი რალფ ემერსონი. 50 წლის შემდეგ ციკლურობის თეზისზე ამერიკის რესპუბლიკის არსებობის პირველ წლებთან მიმართებით უფრო ზუსტი ვარიანტი ჰენრი ადამსმა წარმოადგინა. ამერიკის ისტორიის ციკლური განვითარების თეორიის ფუძემდებლად კი ითვლება ცნობილი ამერიკელი ისტორიკოსი არტურ შლეზინგერი - უფროსი. მისმა შვილმა არტურ მეიერ შლეზინგერმა (Arthur Meier Schlesinger Jr.) ციკლების თეორია კიდევ უფრო დახვეწა და მისი მოდიფიცირება სცადა.

როგორც ითქვა, აშშ-სადმი მისადაგებით ციკლური მოდელი ხელისუფლებაში „ინოვაციების პარტიის“ და „კონსერვაციის პარტიის“ ბუნებრივი მონაცვლეობით წინა ასწლეულის 40-იან წლებში, ა. შლეზინგერი უფროსმა შემოგვთავაზა. მისმა შვილმა განავითარა ეს სქემა და დაასაბუთა, რომ ამერიკის პოლიტიკური პროცესის საფუძველია ლიბერალიზმის და კონსერვატიზმის მეტოქეობა. ლიბერალიზმი ახდენს ცვლილებას არსებულ სისტემაში, კონსერვატიზმი კი ამ გარდაქმნებს განამტკიცებს და, ამდენად, ისინი ერთმანეთს ავსებენ „ლიბერალური თანხმობის“ ფარგლებში. არტურ მ. შლეზინგერი თავის წიგნში, რომელიც 1986 წელს გამოიცა, (Schlesinger, 1986) ასაბუთებს, რომ ქვეყნის პოლიტიკური განვითარება განმეორებადი ციკლების საფუძველზე ხდება. მას აქვს ორი ფაზა - „საზოგადოებრივი აქტივობა“ და „კერძო ინტერესები“. იმ პერიოდის განმავლობაში, როცა „აქტივიზმის“, ვნებების და ცვლილებების, რეფორმიზმის და იდეალიზმის განწყობილებები ბატონობს, მიმდინარეობს ცვლილებები პოლიტიკურ და სოციალურ ცხოვრებაში, აქტიურდება სახელმწიფოს როლი, გადაიჭრება გადაუდებელი ამოცანები. მეორე ფაზისთვის დამახასიათებელია პასიურობა, ჰედონიზმი, იკლებს საზოგადოებრივი აქტივობა, მიმდინარე ხდომილებების კრიტიკული გააზრება. თეორიული განზოგადებით, XX საუკუნე იყოფა „აქტივიზმის“ პერიოდებად, რომელთა ათვლის წერტილია საპრეზიდენტო არჩევნებში ისეთი ლიდერების გამარჯვება, როგორცაა თეოდორ რუზველტი (1900), ფრანკლინ დელანო რუზველტი (1932), ჯონ კენედი (1960) და, ასე ვთქვათ, ძალთა აღდგინების პერიოდები - 20-იანი, 50-იანი, 80-იანი წლები. ამ

თვალთახედვით, 80-იან წლებს (წიგნის გამოცემის დროს), რაიმე პრინციპულად ახალი არ მოუტანია: სახელმწიფოს ეკონომიკურ და სოციალურ სფეროებში ჩარევის დონის დაქვეითებისკენ სწრაფვა, ფედერალური ხელისუფლების ფუნქციების შტატებისთვის გადაცემა, თავისუფალი ბაზრის ლოზუნგის რეალიზაცია - ნებისმიერ დროით გამოვლინებაში „კერძო ინტერესების“ ფაზის ზოგადი ნიშნებია.

აქტივობის თითოეული პერიოდი რომელიმე სერიოზული პრობლემის წარმოქმნით იწყება, რომელიც საზოგადოებრივი გამოცოცხლების ერთგვარი დეტონატორი ხდება. მაგალითად, მე-20 საუკუნის დასაწყისისთვის ეს იყო რამოდენიმე ტრესტის ხელში ეკონომიკური ძალის კონცენტრაცია, 30-იან წლებში - დეპრესია, 60-იან წლებში - რასობრივი საკითხი. მთავრობა ყურადღებას აქცევს ამ პრობლემებს და „საზოგადოებრივ მისწრაფებათა განსახიერება და იარაღი“ ხდება. „ძალთა აღდგინების“ პერიოდში ამერიკის საზოგადოება ითავისებს მომხდარ ცვლილებებს, კრიტიკულად გადაამუშავებს, გადამეტებას თავიდან იცილებს, ინარჩუნებს კონსტრუქციულ მომენტებს. ასე რომ, კონსერვატიულად განწყობილი პოლიტიკოსების თაობა ფაქტობრივად იმ სოციალურ-ეკონომიკურ რეფორმებს ეგუება, რომელთა წინააღმდეგაც მათი წინამორბედები გამოდიოდნენ (მაგალითად, 50-იანი წლების რესპუბლიკელებს მთლიანად არ უთქვამთ უარი სახელმწიფო რეგულირებაზე და არ აღუდგენიათ „ახალი კურსის“ პერიოდადღელი წმინდა საბაზრო მექანიზმები).

შლეზინგერი-უმცროსი ციკლების მონაცვლეობის პრიზმაში განიხილავს ისეთ უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუტებს, როგორცაა პრეზიდენტის ინსტიტუტი, ორპარტიული სისტემა. მისი აზრით „აქტივიზმის“ ახალ პერიოდს მოსდევს პრეზიდენტის, როგორც ერის ლიდერის როლის გაძლიერება და ეს მოითხოვს ამ პოსტზე ფ. რუზველტის, ჯ. კენედის ტიპის ენერგიული პოლიტიკოსის მოსვლას. ორპარტიული სისტემა ცხადყოფს თავის პოტენციალს „ნაციონალური პრიორიტეტების და გადაწყვეტილებების შემუშავებაში“, რომელსაც „კერძო ინტერესების“ პერიოდში ვერ ანხორციელებს.

ამერიკის ისტორიოგრაფიაში ციკლების თეორიის თვალთახედვით განიხილავენ საგარეო პოლიტიკის მოვლენებსაც. მაგალითად „აქტივისტების“ იმპულსების იპოსტასით ანალიზებენ სახელმწიფოს მიერ მთელი მსოფლიო მასშტაბით მზრუნველის როლის შესრულების მცდელობას.

ციკლების თეორია „ქანქარის“ აღმძრავ ძალად თაობების მონაცვლეობას განიხილავს. პოლიტიკური ცვლილებები დამოკიდებულია ახალი თაობის ხასიათზე, რომელიც აქტიურ პოლიტიკურ ცხოვრებაში ერთვება. მისი პოლიტიკური სახე თავის მხრივ განისაზღვრება პერიოდით, როდესაც მოცემული თაობის ბიოლოგიური და სოციალური ზრდა მიმდინარეობდა. ამდენად, თეორიას პროგნოსტიკური ასპექტი აქვს, რადგან, როგორც ითქვა, სახეზეა ციკლოზობის მომენტი, გარკვეული თაობის პოლიტიკური დომინირების დროითი ფარგლები კი სამი ათეული წლით განისაზღვრება. შესაბამისად, ა. შლეზინგერის წინასწარჭვრეტით, „ისევე როგორც, თაობას, რომელმაც ცხოვრებაში ფ. რუზველტის დროს შედგა ფეხი და მმართველობის რიგი 60-იან წლებში მოუწია, ასევე, თაობაც, რომელმაც პოლიტიკურ სიმწიფეს 60-იან წლებში მიაღწია, ხელისუფლებაში 90-იან წლებში უნდა მოვიდეს“. ეს იქნება „ჯ. კენედის თაობა“, იმ დროის იდეალების და გაკვეთილების განმასახიერებელი თაობა, რომელიც აშკარად სათანადოდ ვერ შეფასდა. დგება დრო, როდესაც ამ პოლიტიკური ფიგურის ჭეშმარიტი მასშტაბები და იდეები, რომლის განხორციელებასაც საზოგადოებაში ცდილობდა, ღირსეულად შეფასდება.

არტურ შლეზინგერი-უმცროსის ტრადიციის გაგრძელებით ამერიკის ისტორიის ციკლების იდეა ვილიამ შტრაუსმა (William Strauss) და ნილ ჰაუსმა (Neil Howe) განავითარეს, თაობათა ციკლების შესწავლით მათ შექმნეს თაობების თეორია. მასში თაობის განსაზღვრება მოიცავს ყველა იმ ადამიანთა ერთობლიობას, რომლებიც დაახლოებით 20 წლის დროის შუალედში, ან ცხოვრების ერთი ფაზის (ბავშვობა, ახალგაზრდობა, საშუალო ასაკი და სიბერე) განმავლობაში დაიბადნენ. თაობის იდენტიფიცირება შესაძლებელია სამი კრიტერიუმით. პირველი, ერთი თაობის წარმომადგენლები იზიარებენ ერთ საისტორიო ეპოქას: ისინი ერთნაირ საკვანძო საისტორიო ხდომილებებს და სოციალურ ქარტეხილებს ეჯახებიან, ერთსა და იმავე სასიცოცხლო ფაზებში იმყოფებიან. მეორე, ისინი იზიარებენ გარკვეულ საერთო მრწამსსა და ქცევის მოდელებს. მესამე, გააჩნიათ გამოცდილების და თავისებურებების ცოდნა, რომლებსაც თავის თანატოლებთან ერთად იზიარებენ, ერთი თაობის წარმომადგენლებს მოცემული თაობისადმი კუთვნილების გრძნობა გააჩნიათ.

შტრაუსი და ჰაუ ამტკიცებენ, რომ მათ თაობის განსაზღვრება სხვადასხვა ავტორების და მოაზროვნეების შრომების საფუძველზე შეიმუშავეს: უძველესი მწერლებით დაწყებული, როგორცაა პოლიბიოსი და იბნ ჰალდუნი, შედარებით თანამედროვე სოციალურ თეორეტიკოსებამდე, როგორცაა ხოსე ორტეგა ი გასეტი, კარლ მანჰეიმი, ჯონ სტიუარტ მილი, ემილ ლიტრე, ოგიუსტ კონტი და ფრანსუა მანტრე.

თაობათა თეორია აღწერს აშშ-ს, მათ შორის, 13 კოლონიის ისტორიას. მკვლევრებმა გენერაციული ტრენდები სხვა ქვეყნებშიც შეისწავლეს და ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანაში მსგავსი ციკლები აღმოაჩინეს. აკადემიურ წრეებში თაობათა თეორიამ გაბედული და ორიგინალური დასაბუთებით დიდი აღიარება მოიპოვა, თუმცა არც კრიტიკა დაუკლიათ და მიუთითებდნენ ნაშრომში ზუსტი ემპირიული მონაცემების სიმწირეზე. ასეა თუ ისე, დღეს ამ თეორიას ხშირად იმოწმებენ და მის ირგვლივ კამათიც არ ცხრება.

თაობების თეორია რამოდენიმე ნაშრომის საფუძველზე ჩამოყალიბებული იდეათა კომპლექსია. კვლევამ აჩვენა, რომ სინამდვილეში გარდასულ და ამჟამინდელ თაობებს შორის არსებობს ისტორიული ანალოგიები. შედეგად მკვლევრებმა ანგლო-ამერიკულ ისტორიაში მიაგნეს თაობათა ოთხი ტიპის ქცევის მოდელს და, შესაბამისად, ოთხი სხვადასხვა ტიპის ციკლს. პირველი წიგნი „თაობები“, გამოიცა 1991 წელს (Howe, Strauss. 1991) და მოგვითხრობს აშშ ისტორიაზე, როგორც ანგლო-ამერიკული თაობითი ბიოგრაფიების მონაცვლეობაზე, დაწყებული 1584 წლიდან და სადღეისო ხდომილებებით დასრულებული. მკვლევრები მიუთითებენ ოთხ განმეორებად ფაზაზე, თაობათა ტიპებსა და საზოგადოების სულიერი გამოღვიძების და კრიზისების ოთხ განმეორებად ციკლებზე კოლონიების დაარსების მომენტიდან დღემდე. „თაობებმა“ ხელი შეუწყო იმ იდეის პოპულარიზებას, რომ გარკვეული ასაკობრივი ჯგუფის ადამიანები იზიარებენ გარკვეული მრწამსის, ურთიერთობების, ფასეულობების და ქცევის მოდელების ერთიანობას, რადგან ერთნაირ ისტორიულ პირობებში იზრდებოდნენ. 1993 წელს გამოიცა ავტორთა მეორე წიგნი „მეცამეტე თაობა“, (Howe, Strauss. 1993). რომელიც მიეძღვნა თაობა X-ის შესწავლას. ეს თაობა მოიცავს 1961 და 1981 წლებს შორის დაბადებულებს, „მეცამეტე“ კი მას ეწოდა ამერიკელი ერის წარმოქმნის მომენტიდან ათვლით. წიგნში ნაჩვენებია ის ისტორიული მოვლენები და ცვლილებები, რომლებმაც ე.წ. ცნობიერების რევოლუციის წლებში მათი პრაგმატიზმი ჩამოაყალიბა. 1997 წელს შტრაუსმა და ჰაუმ

გამოსცეს „მეოთხე გარდასახვა: ამერიკული წინასწარმეტყველება“ (Howe, Strauss. 1997), რომელშიც „თაობებში“ გამოთქმული იდეები უფრო ღრმად განიხილება. და ბოლოს, 2000 წელს შტრაუსმა და ჰაუმ გამოსცეს ნაშრომი „მილენიუმის თაობის აღმავლობა: მომდევნო დიადი თაობა“ (Howe, Strauss. 2000). ამ წიგნში შესწავლილია უკვე სრულწლოვანებას მიღწეული თაობის ხასიათი. შტრაუსი და ჰაუ აჩვენებენ მილენიუმელთა, დღევანდელი მოზარდების და ახალგაზრდების ხასიათს, ოპტიმიზმს, აქტიურ ცხოვრებისეულ პოზიციას, ასაბუთებენ, რომ სწორედ ეს თაობა შეცვლის წარმოდგენებს ახალგაზრდობაზე და შესაძლოა ისინი იქცნენ ახალ დიად თაობად ამერიკის ისტორიაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

Howe, Neil; Strauss, William. (1991). Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York:

William Morrow & Company.

Howe, Neil; Strauss, William. (1993). 13th Cen: Abort, Retry, Ignore, Fail? Vintage Books.

Howe, Neil; Strauss, William. (1997). The Fourth Turning: What the Cycles of History Tell Us About America's

Next Rendezvous with Destiny. New York: Broadway Books.

Howe, Neil; Strauss, William. (2000). Millennials Rising: The Next Great Generation. Knopf Doubleday Publishing Group.

Schlesinger Artur M., Jr. (1986). The Cycles of American History . Boston, Houghton Mifflin Company, XIII+498 p.

Generational change in American politics

Kareli Teimuraz

Ilia State University Institute of Political Science

Abstract

The paper is devoted to the study of generational problems within the framework of the American Cycle Theory, which is focused on the repetitive, sustainable events in human society (country, nation) by analogy the of natural events regularities (time of year, day-night shifts, etc.). The paper states that the founder of the cyclical development theory of American history is considered a famous American historian Arthur Schelesinger-Senior. In the 1940s, he proposed a cyclical model for the the United States governess with a natural shift between the “Innovation Party” and the “Conservative Party”. Later, his son, Arthur Meier Schlesinger Jr refined the theory of cycle and tried to modify it. He stated that the basis of the American political process was the rivalry between liberalism and conservatism and that the cycles of American political development had two phases - "public activity" and "private interests." During the period of "activism" the reformism experienced, positive changes in progress, as for the second phase it is characterized by passivity, hedonism, declining public activity, and a critical understanding of current developments. Schlesinger Jr. discusses the most important institutions in the prism of

alternating cycles, such as the presidential institution and the bipartisan system. The driving force of the cycle theory “pendulum theory” is considered the alternation of generations. The article deals with the definition of the notion of generations, which also has a prognostic aspect and is defined by three decades during the time of political domination, emphasizing that political changes depend on the character of a new generation involved in active political life (for example, the generation of John F. Kennedy). The idea of American history cycles was elaborated by William Strauss and Neil House; they created the "generational theory." The definition of a generation includes a group of people born in the frame of 20 years period or during the certain lifespan (childhood, youth, middle age, and old age). The paper highlights three-generational identification criteria that describe the history of the United States, including its 13 colonies. Generation theory is a complex set of ideas based on several works. The research revealed that there are, historical analogies between the past and present generations. Hence, as a result, researchers have discovered four types of behavioral patterns in the history of Anglo-American generations, consequently four different types of cycles. The paper examines certain studies devoted to generational biographies by Strauss and Hess conducted in different years: “Generations” (1991), “The Thirteenth Generation” (1997), “The Fourth Transformation: American Prophecy”, (1997), "The Rise of the Millennium Generation: The Next Great Generation" (2000). (2000).

Keywords: *Generation, Historical Cycles, Generation Theory, Generation X, Millennium*

გამომცემლობა
სამშობლო

PUBLISHING HOUSE
SAMSHOBLO

საქართველო, თბილისი, რობაქიძის გამზონი 7/4
ROBAKIDZE AVE. 7/4, TBILISI, GEORGIA

ISBN 978-9941-9804-3-5

9 789941 980435